

A RÉGI-ÚJ RETORIKA

A POLITIKAI BESZÉD

BUDAPEST, 2014

A POLITIKAI BESZÉD

A RÉGI-ÚJ RETORIKA

A POLITIKAI BESZÉD

„A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában”

konferencia előadásai és

a tizenötödik országos Kossuth-szónokverseny beszédei

In memoriam Dobos Krisztina

Közreadja

az ELTE Bölcsészettudományi Kar

Mai Magyar Nyelvi Tanszéke

A kötet megjelenését támogatta

az ELTE BTK HÖK

az Anyanyelvápolók Szövetsége

Trezor Kiadó

Budapest, 2014

Szerkesztette:
Dr. Raátz Judit
Dr. Tóth Etelka

Lektorálta:
Prof. dr. Adamik Tamás egyetemi tanár
Prof. dr. Jászó Anna egyetemi tanár

Technikai munkatárs:
Balogh Andrea
Ferkó Nikolett
Varga Nikolett

Nyomdai előkészítés, tördelés:
Tóth Tibor

ISBN 978-963-8144-43-0
HU ISSN 1589-0961

Nyomdai munkák:
Trezor Könyv- és Lapkiadó, Terjesztő Bt.

Tartalom

In memoriam Dobos Krisztina.....	9
A tizenötödik Kossuth-szónokverseny és retorikai konferencia krónikája.....	10
TOMA KORNÉLIA: Másfél évtized a retorika szolgálatában.....	14
ORLOVSZKY GÉZA: Nyitóbeszéd.....	27
JUHÁSZ DEZSŐ: Üdvözlő szavak.....	29
„A RETORIKA A TÁRSADALOMBAN – A TÁRSADALOM A RETORIKÁBAN” KONFERENCIA ELŐADÁSAI	
ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA: A politikai beszéd és első politikai szónoklattanunk	35
TÓTH M. ZSOMBOR: „ <i>A stílus maga az ember.</i> ” – A mai magyar politikai beszédek stílusa.....	54
TÓTH SZILVIA: Harc a győzelemért	66
SZITÁS BENEDEK: A politikai szónoklat és a demagógia.....	73
AZ ÉV BESZÉDE	
Emléktábla avatóbeszéde.....	83
ETÜDÖK	
SÁFRÁNYNÉ MOLNÁR MÓNICA: Juhász Ferenc esküvői beszédének elemzése	87
PÖLCZ ÁDÁM: Ravasz László temetési beszédének retorikai elemzése	93
TÓTH ZSUZSANNA: Göncz Árpád 1990-es ópusztaszeri beszédének elemzése	99
TÓTH GABRIELLA: Mádl Ferenc ünnepi beszédének elemzése	108
NAGY NÓRA: Kodály Zoltán tanévnyitó beszédének elemzése	115
FÜLÖP KÁROLY: Orbán Viktor ünnepi beszédének elemzése.....	120
A TIZENÖTÖDIK KOSSUTH-SZÓNOKVERSENY BESZÉDEI	
Juhász Pál Balázs, I. helyezett, a Chronos Kiadó különdíjasa	129
SZITÁS BENEDEK: A hit és a link – Juhász Pál Balázs beszédének elemzése	130
Tóth Marko, II. helyezett	133

ANTAL SÁNDOR: Ahogy tetszik – Shakespeare-t lájkolva	
Tóth Marko beszédének elemzése.....	135
Arany Ariella, II. helyezett, közönségszavak, a Magyar Asszonyok	
Érdekszövetségének különdíjasa	139
SÓLYOM RÉKA: „Bizony csak hardver, szoftver, netes kereső”	
Arany Ariella beszédének elemzése.....	140
Biró Réka, a zsűri különdíjasa, a Rákóczi Szövetség és a Bárczi Géza	
Alapítvány különdíjasa.....	144
HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET: Olvasói reflexiók	
Biró Réka beszédének elemzése.....	146
Deme Barnabás, a zsűri különdíjasa, a Tinta Kiadó különdíjasa.....	149
FERCSIK ERZSÉBET: Hálóval a csillagok között	
Deme Barnabás beszédének elemzése	150
Haramza Márk, a zsűri különdíjasa.....	155
N. CSÁSZI ILDIKÓ: A nagykozári fegyverkovács beszédreceptje	
Haramza Márk beszédének elemzése	156
Hunyadi Tünde, a zsűri különdíjasa, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa	159
SALAMON BÍBORKA: Internet – pró és kontra: a döntés a mi kezünkben van	
Hunyadi Tünde beszédének elemzése.....	160
DEMÉNY PIROSKA: Net-ironia – Hunyadi Tünde beszédének elemzése.....	163
Novák Tímea, a zsűri különdíjasa.....	166
PÖLCZ ÁDÁM: A gyanakvó szónok – Novák Tímea beszédének elemzése	168
Szavcsur Kitti, a zsűri különdíjasa	170
AMBRUS ÁGNES: Ne legyünk a valódi világ szökevényei!	
Szavcsur Kitti beszédének elemzése	171
Dénes Erzsébet, a Magyar Rádió különdíjasa.....	175
SIMON SZABOLCS: Egy rendíthetetlen romantikus eszmefuttatása	
Dénes Erzsébet beszédének elemzése.....	176
Duka Tímea Ildikó, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa	178
KOLTÓI ÁDÁM: Sodrásban – Duka Tímea Ildikó beszédének elemzése.....	180

Forizs Dalma, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa	183
N. TÓTH ANIKÓ: Tudatosan szőtt hálók – Forizs Dalma beszédének elemzése	184
Gál Enikő, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa, a Leghumorosabb szónok díjának tulajdonosa	187
SÁFRÁNYNÉ MOLNÁR MÓNICA: Gál Enikő beszédének elemzése	188
Szőcs Hunor, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa	193
PETHŐ JÓZSEF: „Jót s jól” – Szőcs Hunor beszédének elemzése	194
Müller Henrietta, a Kossuth Szövetség különdíjasa	198
NEMESI ATTILA LÁSZLÓ: Szerelmes létezés Müller Henrietta beszédének elemzése	199
Borda Melitta	202
Buzási Dániel	203
Derzsi Anita Izabella	205
Gál Ruth	206
Gorzó Katalin	207
Gregor Lilla	209
Hadfi Anna Gizella	211
Istenes Petra	213
Kalamász Kevin	214
Kiss Tímea Enikő	216
Kontár Piroska	218
Köves Máté	219
Major Szilvia	221
Nagy Flóra	223
Szakács Tímea	224
Szendrei Gábor	226
Szerdi Flóra	227
Szilágyi Balázs	229
Takács Zsuzsanna	230

Tóth Pál Edit.....	232
Tótváradi-Nagy Bence.....	233
Valuska Sára Flóra.....	234
Végvári Ádám.....	236
Vicsi Dóra-Brigitta	237

A VERSENY DOKUMENTUMAI

Felhívás a XV. Országos Kossuth Lajos Szónokversenyre	240
Meghívó	241
A XV. Kossuth-szónokverseny résztvevői.....	243
A XV. Kossuth-szónokverseny támogatói.....	245

In memoriam Dobos Krisztina

Dobos Krisztina
(1949–2013)

2013. december 12-én életének 64. évében súlyos betegség következtében elhunyt Dobos Krisztina oktatáspolitikus, az MDF egyik alapító tagja; szimbolikus jelentőségű, hogy Antall József miniszterelnök halálának 20. évfordulóján.

Köztudomású, hogy az Antall-kormány meghatározó politikusa volt, helyettes államtitkár, az MDF országgyűlési képviselője. A Művelődési és Közoktatás Minisztériumban az ő vezetésével dolgozták ki a közoktatási törvényt. Később fő feladatának tekintette a tehetséggondozás támogatását. Halála nagy veszteség a jelenlegi OFI, azaz Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet számára.

Kevesen tudják, hogy amikor az oktatási minisztérium 1992-ben megszüntette a szakmódszertani folyóiratokat, és amikor a Trezor Kiadó elhatározta a Magyar tanítás megmentését, akkor támogatást biztosított a folyóirat számára.

Azt pedig még kevesebben tudják, hogy Dobos Krisztina tizenöt éven át zsűritagja volt a Kossuth-szónokversenyeknek, mivel fontosnak tartotta ezt a népes, határon túli versenyzőket is fogadó megmérettetést a tehetséggondozás szempontjából. Gondoljuk el, hogy az elmúlt tizenöt alkalommal közel hétszáz főiskolás és egyetemista megírt, megtanult és előadott egy-egy beszédet, néhányan több alkalommal is. Ha csak ennyivel járultunk hozzá a nyelvi és érvelési kultúra emeléséhez, már sokat tettünk a magyar nyelv ápolásáért.

Dobos Krisztina még halála előtt egy hónappal is végigülte ezt a fárasztó, hosszú kétfordulós versenyt. Tudtuk, hogy beteg, halála mégis váratlanul ért és elszomorított mindnyájunkat.

Ismét elveszítettünk egy igaz embert.

A tizenötödik Kossuth-szónokverseny és retorikai konferencia krónikája

A XV. Országos Kossuth Lajos Szónokversenyt és Retorikai Konferenciát 2013. november 8-án és 9-én az ELTE Bölcsészettudományi Karának tanácstermében tartottuk meg az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéke, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, valamint a Rákóczi Szövetség rendezésében.

A rendezvényt Orlovsky Géza, az ELTE BTK dékánhelyettese nyitotta meg, majd Juhász Dezső professzor, a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet igazgatója köszöntötte. A konferencia témája a politikai retorika volt. A programot Bóna Judit, az ELTE Fonetikai Tanszékének adjunktusa konferálta.

A konferencia – a többihez hasonlóan – hozzájárult retorikai tudásunk kiteljesítéséhez. Örvendetes, hogy az előadásokat a versenyzők és kísérőik mellett számos, más intézményből is érkező hallgató, valamint oktató is meghallgatta, amelyek a következők voltak: Adamikné Jászó Anna: A politikai beszéd és első politikai szónoklattanunk; Tóth M. Zsombor: „A stílus maga az ember” – A mai magyar politikai beszédek stílusa; Tóth Szilvia: „A jó jelölt” – Hogyan nyerjük meg a választásokat – régen és most?; Sztítás Benedek: A politikai szónoklat és a demagógia.

Idén is nagy volt a verseny iránt az érdeklődés: a határon innenről és túlról összesen 46 szónok jött el.

Az első napon a kötelező beszédeket hallgatta meg a zsűri. A hatperces, előre elkészített beszéd témájául szolgáló mottót a versenyzők változatosan értelmezték. Az idézet: *„Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek”* (Varró Dániel) – Hálózatok rabságában élünk?

A második napon került sor a háromperces rögtönzésre. A versenyzők három csoportot alkottak, két-két téma közül kellett választaniuk, s pró vagy kontra érvelniük.

A három témacsoport a következő volt:

I. csoport:

- Babonáság bolondság?
- Lehetne-e adóbehajtó Lúdas Matyi?

II. csoport:

- Bezárt a bánya. Hol dolgozzon a hét törpe?
- A nemtudás fájának is lehet gyümölcse.

III. csoport:

- „A vonat késik” – új szállóige.
- Szinglinek érzem, ó Ádám, magam! – Az új nőideál?

A verseny nyertesei:

- 1. Juhász Pál Balázs,** Károli Gáspár Református Egyetem
- 2. Tóth Marko,** Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- 3. Arany Ariella,** Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Közönségdíjas:

Arany Ariella, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A zsűri különdíjasai:

Biró Réka, Baróti Szabó Dávid Líceum, Barót

Deme Barnabás, Budapesti Műszaki Egyetem

Haramza Márk, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

Hunyadi Tünde, Újvidéki Egyetem

Novák Tímea, Kaposvári Egyetem

Szavcsur Kitti, Ungvári Nemzeti Egyetem

Különdíjasok:

A Magyar Asszonyok Érdekszövetsége Gulácsy Irén-émlékplakettje és oklevele a legjobb női szónokoknak:

Arany Ariella, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A Rákóczi Szövetség díja a legjobb határon túli versenyzőknek:

Biró Réka, Baróti Szabó Dávid Líceum, Barót

A Magyar Rádió Nonprofit Zrt. különdíjban részesítette a legszebben beszélő versenyzőt:

Dénes Erzsébet, Benedek Elek Pedagógiai Líceum, Székelyudvarhely

A Bárczi Géza Alapítvány különdíjat adott az alábbi versenyzőknek a zárt *ë* hang megőrzéséért és szép beszédéért:

Biró Réka, Baróti Szabó Dávid Líceum, Barót

Duka-Tímea Ildikó, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Forizs Dalma, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kézdivásárhely

Gál Enikő, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Hunyadi Tünde, Újvidéki Egyetem

Szócs Hunor, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

A Hangadók Közhasznú Alapítvány a Leghumorosabb szónok díjaként a Pannonhalmi Zsuzsa keramikus, érdemes művész által készített plakettet adományozta az alábbi versenyzőknek:

Gál Enikő, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

A Tinta Kiadó díját a leggazdagabb szókincsű versenyzőnek:

Deme Barnabás, Budapesti Műszaki Egyetem

A Chronos Kiadó díja a legjobb szerkezetű beszédet mondónak:

Juhász Pál Balázs, Károli Gáspár Református Egyetem

A Kossuth Szövetség díja a leghatásosabb beszédet mondónak:

Müller Henrietta, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Székelyudvarhely

Az eredményhirdetésen a zsűri elnöke, Kiss Róbert Richard és a zsűri tagjai adták át a díjakat. A zsűri elnöke minden versenyzőről rövid, szóbeli értékelést mondott. A szónokok a jutalom, illetve a díj átvétele után bemutatkoztak, és felkészítő tanáruk nevét is megmondták. Hagyományaink szerint minden résztvevő kapott oklevelet és könyvajándékot.

Köszönettel tartozunk a felkészítő tanároknak, és szeretnénk megköszönni a 14. kötetbe írt értékes elemzéseket is.

A zsűri nagy figyelmet igénylő feladatát idén Dobos Krisztina, az OFI főmunkatársa, Horváth Zsuzsanna, az OFI tudományos főmunkatársa, Gavlik István, a Kossuth Szövetség tiszteletbeli elnöke, Kiss Róbert Richard Prima Primi díjas újságíró, az ELTE vendégoktatója, a zsűri elnöke, Koltói Ádám főiskolai tanár és Dudás Róbert Gyula, a Hangadók Közhasznú Alapítvány ügyvezető elnöke látta el. A zsűri titkára Bóna Judit, az ELTE BTK Fonetikai Tanszékének adjunktusa, valamint Pölcz Ádám régebbi versenyzőnk, az ELTE BTK PhD-hallgatója látta el.

A rendezvényt, az ELTE BTK és a Rákóczi Szövetség támogatta. Ezúton is szeretnénk köszönetünket kifejezni.

A Magyar Asszonyok Érdekszövetsége a szónokverseny számára 2005-ben alapította a Gulácsy Irén-díjat, amelyet a jövőben is át fognak adni az általuk legjobbnak tartott női versenyzőnek. A díj egy Domonkos Béla szobrászművész által készített bronzplakett, amely Gulácsy Irént ábrázolja. A díjat idén Szőnyi Kinga, a szövetség elnöke adta át.

A Magyar Rádió által 2005-ben alapított díjat a legszebben beszélő versenyző kapja, akit a zsűri választ ki. A díjat Kövesdy Zsuzsanna programszerkesztő adta át.

A Rákóczi Szövetség 2006-ban alapított díját (egy könyvcsomagot) és oklevelét Csáky Csongor főtítkárnak küldte el a legjobb határon túli versenyzőnek.

A Bárczi Géza Alapítvány díjazottjait mindig Buvári Márta alapító és Mészáros András elnök jutalmazza.

A *Leghumorosabb szónok* díját 2010-ben alapította a verseny akkori titkára, Dudás Róbert Gyula és a Hangadók Közhasznú Alapítványa. A díjat az a versenyző kapja, akinek a beszédében leginkább jelen van a humor is. A díj egy oklevél és Pannonhalmi Zsuzsa keramikus, érdemes művész által készített plakett.

A 2011-ben alapított különdíjakat idén is kiosztottuk:

A Tinta Kiadó díját a kiadó igazgatója, Kiss Gábor alapította. Az a versenyző kapja a kiadó értékes könyvutalványát, aki a leggazdagabb szókincsű.

A Kossuth Szövetség díját Szénási Istvánné elnök annak a versenyzőnek ajánlotta föl, aki a leghatásosabb beszédet tartja.

A Chronos Kiadó igazgatója, Gyenge Sándor által följánlott szép naptárcsomag a legjobb szerkezetű beszédet mondó versenyzőt illeti.

A tizenötödik verseny zajlott le, ismét nagy sikerrel. Mindez nem valósulhatott volna meg az ELTE BTK munkatársainak, a hallgatók és Pölcz Ádám PhD-hallgató önfeláldozó segítsége nélkül. Külön köszönet illeti a Rákóczi Szövetséget. Idén ismét ők biztosították a szállást a határon túli versenyzőknek és tanáraiknak.

A rendezvényt a zsűri elnöke, Kiss Róbert Richard zárta be.

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, a Mai Magyar Nyelvi Tanszékének és a Rákóczi Szövetség nevében:

Budapest, 2013. november 15-én

Dr. Raátz Judit
a verseny szervezője

Másfél évtized a retorika szolgálatában

„A Retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában” konferenciák
és az országos Kossuth-szónokversenyek krónikája

Az ékesszólás művészete minden korban és kultúrában számon tartott és sokakat gondolkodásra késztető szegmense volt az emberi beszédnek. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke¹ 1999. november 12–13-án rendezte meg először, hagyományteremtő céllal *A Retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában* című konferenciát és az országos Kossuth-szónokversenyt (A. Jászó–L. Aczél 2000: 7). „A Magyartanítás című módszertani folyóirat 2000. évi első számának címlapján már ott láthattuk a Vastagh művészcsalád egyikének, Vastagh Pálnak Kossuth Lajost ábrázoló festményét, s alatta a hírt: »Kossuth Lajos a névadója az ELTE Tanárképző Kara által kezdeményezett szónoki versenynek«” utalt a kezdetre Grétsy László, a verseny egyik szervezője (A. Jászó 2009: 211.) A rendezők hosszú távra terveztek, már az első versenyfelhívásban közzétették: a konferenciákat a jövőben tematikusan szeretnék megtervezni.

Az egymásra épülő témák az alábbiak voltak a tizenöt év alatt:

1. *A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában* (1999. november 12–13.)
2. *A szónoki beszéd részei és a beszédfajták* (2000. november 10–11.)

¹ Az évek során változott a konferenciára és szónokversenyre szóló felhívásokat közzétevő szervezeti egység: 1999–2002 között az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, 2002–2007 között az ELTE BTK Főiskolai Magyar Nyelvtudományi Tanszéke (2003. szeptember 1-jétől az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Főiskolai Tanszéke nevet kapta), 2008-ban az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéke, 2009–2013 között a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, amely társszervezeti egységként már 2004-től szerepel. További társszervezők is megjelentek a főszervező mellett: 2000-től a Magyar Nyelvtudományi Társaság és az Anyanyelvápolók Szövetsége, 2003-ban egyszeri alkalommal az ELTE Fonetikai Tanszéke, 2009-től a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyartanári Tagozata, 2013-ban a Rákóczi Szövetség. A rendezvény meghirdetői a kezdetektől napjainkig Grétsy László és Adamikné Jászó Anna tanszékvezetők. Grétsy László kolléganőjét, Adamikné Jászó Annát az egész rendezvénysorozat megálmodójaként nevezte meg egy alkalommal (A. Jászó–L. Aczél 2001: 170). Adamikné Jászó Anna munkájáért 2008-ban átvehette az Év Nyelvművelője díjat (Szilassy 2010). A két főszervező mellett megjelentek a társszervezeti egységek vezetői is: 2003-ban Gósy Mária tanszékvezető, 2004–2008 között Kiss Jenő intézetvezető egyetemi tanár, 2009–2013 között Juhász Dezső intézetigazgató egyetemi tanár, 2009–2012 között Balázs Géza tanszékvezető egyetemi tanár, 2009–2013 között Raátz Judit főiskolai tanár, 2013-ban Halzl József, a Rákóczi Szövetség elnöke.

3. *A retorikai bizonyítás* (2001. november 9–10.)
4. *A modern retorikai bizonyítás* (2002. november 8–9.)
5. *A szónoki beszéd kidolgozása* (2003. november 7–8.)
6. *A szóképek és a szónoki beszéd* (2004. november 12–13.)
7. *A szónoki beszéd kidolgozása; „...az élet irtózatoss zűrzavarában nincs más menekvés, csak a jól fogalmazott mondat...” Márai Sándor* (2005. november 11–12.)
8. *A memória és a szónoki beszéd* (2006. november 10–11.)
9. *Az előadásmód és a szónoki beszéd* (2007. november 9–10.)
10. *A testbeszéd és a szónoklat* (2008. november 7–8.)
11. *A retorika és határtudományai* (2009. november 13–14.)
12. *A retorika és a filozófia* (2010. november 5–6.)
13. *A retorikai elemzés* (2011. november 18–19.)
14. *Az egyházi retorika* (2012. november 9–10.)
15. *A politikai retorika* (2013. november 8–9.)

Az említett tartalmak szó szerint a **konferenciakötetek** címévé váltak néhány kivétellel (1. kötet: *A régi új retorika*; 3. kötet: *A klasszikus retorikai bizonyítás*; 7. kötet: *A prózaritmus és a szónoki beszéd*; 12. kötet: *A filozófia és szónoki beszéd*). A kötetek az egyes rendezvényeket követő évben jelentek meg, például az 1999-es rendezvényen elhangzott előadások, szónoklatok, a verseny dokumentumai stb. 2000-ben.

A retorikai kérdéseket tárgyaló tudományos tanácskozás megteremtésével a szervezők célja az volt, hogy újraértelmezzék a retorikát, meghatározzák a feladatát, megke-
ressék a helyét modern világunkban és a nyelvtudomány sok régi és új diszciplínája között (A. Jászó–L. Aczél 2000: 7, 2002: 7). Ennek megvalósítását – tételes vizsgálat után – önálló publikációban tartom célszerűnek bemutatni.

A korszerű és tudományos célok megvalósításában voltak **előadók**,

- akik évről évre közreműködtek: Adamik Tamás (1999–2002, 2004–2006, 2008, 2010–2011), Bencze Lóránt (1999–2002, 2004), Wacha Imre (1999, 2001), Gáspári László (2000, 2003), Madarász né Marossy Ágnes (2000, 2002), Aczél Petra (2001–2002), Balázs Géza (2001–2002, 2005), Szathmári István (2003, 2008), Szitás Benedek (2008–2009, 2013), A. Jászó Anna (2010, 2013);
- más előadók pedig egy-egy alkalommal léptek a konferencia közönsége elé: Grétsy László (1999), Bódi Zoltán (2000), Szikszainé Nagy Irma (2003), Kemény Gábor, Benczik Vilmos (2004), Déri Balázs, Jókai Anna (2005), Kerekes Barnabás, Csépe Valéria, Bánffy György (2006), Bóna Judit, Gonda Attila (2008), Róka Jolán, Antalné Szabó Ágnes, Margitházi Beja (2009), Bolonyai Gábor, Máthé Dénes (2010), Lócsi Tamás, Major Hajnalka, Tremmel Flórián (2011), Schőner Alfréd, Jelenits István, Szentpétery Péter, Krasznai Andrea (2012), Tóth M. Zsombor, Tóth Szilvia (2013).²

² A kötetekben olvasható előadásuk írott változata.

A konferenciát minden évben **szónokverseny** követte. Kezdetben „mindenki érdeklődéssel és feszülten várta a szokatlan eseményt: a konferencia nehéz témája, a verseny összetettsége és újszerűsége nagy kihívást jelentett” (A. Jászó–L. Aczél 2000: 7). A verseny meghirdetésével a szervezők célja a közéleti, szakmai, pedagógiai szerepekre való felkészítés, a komplex nyelvhasználat színvonalának emelése, a középiskolai retorikatanítás segítése, retorikai műhelyek megteremtése volt (A. Jászó–L. Aczél i. h.; 2001: 7). A célok megvalósításáról most csak dióhéjban egy-egy személyes példa bemutatásával szeretnék beszélni. Egyik tanítványom, Földesi Norbert³ a II. szónokversenyen I. helyezést ért el. Jelenleg önkormányzati képviselő, beszédek készítője és ma mint nap mint nap. Másik tanítványom, Hircsu Ákos, aki szintén részt vett az országos versenyen 2001-ben, helyezést nem, de sok-sok tapasztalatot szerzett. Volt a HÖÖK észak-magyarországi régiójának elnöke, jelenleg a Miskolci Egyetem Ügyfélszolgálati Központjában dolgozik, és beiskolázási szakreferensként próbálja meggyőzni a fiatalokat. Lukács Ákos Gyula tanítványom I. helyezést, közönségdíjat (2005), a zsűri különdíjasa, közönségdíjas (2006) is volt, jelenleg tanítói pályán nyújt nyelvi példát tanítványainak.

A verseny szervezői 2002-ben kibővítették a szónokversenyt: a Cegléd Rádió 88-cal meghirdették a Kossuth Lajos Országos Ifjúsági Szónokversenyt. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem pedig 2009 óta meghirdeti az Eötvös József országos középiskolai szónokversenyt a 9–11. évfolyamos diákok részére. A három forduló (iskolai verseny, regionális középöntő, országos döntő) után az országos döntő I. helyezettjét a szervezők meghívják az Országos Szónokversenyre. 2002–2013 között a 18–30 év közöttiekkel negyvenkilenc középiskolás diák versenyzett.

Az 1999-es retorikai kezdeményezés hatására (is) a fentiekben kívül számos retorikával kapcsolatos tevékenységet indítottak. Például az országos konferencia és szónokverseny történetében jelentős szerepet játszó oktatók közül ketten, Aczél Petra és Balázs Géza megalapították a Retorikai és Kommunikációs Akadémiát (RKA). „Az RKA célkitűzése, hogy a legkiválóbb, leghitelesebb előadókkal, megalapozó és műveltséget adó ismeretekkel, értékközvetítő igényességgel, komplex prémiumképzést nyújtson a kommunikáció és a nyilvános megszólalás területén.” (retorikaakademia.hu) Retorika Műhely indult a Budapesti Corvinus Egyetemen a Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet gondozásában. „A műhely célja olyan kommunikációs szakemberek speciális képzése, akik helyt tudnak állni a nyilvános beszéd bármely műfajában. A műhelybe felvételt nyert hallgatók megtanulják a szónoki mesterség, a közszereplés és a prezentációs technikák mesterségét, jártasságot szereznek a vélemény-képviselésben, vitában, szóvivői feladatokban.” (kozzag.bcehok.hu) Az 1999-től induló Szent Ignác Szakkollégiumban retorikát is tanul(hat)nak a kiemelkedően tehetséges egyetemi hallgatók. 2006-tól a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen a Korányi Frigyes Szakkollégiumban gyakorlati retorikát sajátíthatnak el a hallgatók a kurzusokon, például a „Meggyőzni tudni kell” vitakészség-fejlesztő tréningen és a „Stílus maga az ember” protokoll és retorikai kurzuson, amelyek az alapképzésben kapnak helyet. Az Eötvös

³ A Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Karának (ME CTFK, Sárospatak) tanítói szakos hallgatója volt 2000-ben.

Loránd Tudományegyetemen az Eötvös József Collegiumban 2002–2003-ban szintén folytathattak retorikai tanulmányokat a diákok.

Míg az első versenyt csak a pedagógusképző intézmények nappali tagozatos hallgatói számára hirdették meg, a második versenybe már bekapcsolódhattak a joghallgatók és a 18–30 éves fiatalok is, a negyedik versenytől kezdve már a teológushallgatók is megmérethették magukat, a tizenkettedik versenyre pedig már a bölcsészettudományi karok nappali tagozatos hallgatói is benevezhettek. A versenyzők létszáma 25–61 fő között mozgott a tizenöt év alatt. Összességében az intézmények az alábbi létszámban neveztek be versenyzőket:

- **30–50 fő között:** Babeş-Bolyai Tudományegyetem (Kézdivásárhely, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely), Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest);
- **10–30 fő között:** Bél Mátyás Tudományegyetem (Besztercebánya), Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola (Szombathely), Bod Péter Tanítóképző Főiskola (Kézdivásárhely), Debreceni Egyetem, Eszterházy Károly Főiskola (Eger), Károli Gáspár Református Egyetem (Budapest), Kodolányi János Főiskola (Székesfehérvár), Konstantin Filozófus Egyetem (Nyitra), Miskolci Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Piliscsaba), Protestáns Teológiai Egyetem (Kolozsvár), Szegedi Tudományegyetem, Újvidéki Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem, Veszprémi Pannon Egyetem;
- **10 fő alatt:** Andrassy Gyula Szakközépiskola (Miskolc), Apáczai Csere János Líceum (Kolozsvár), Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola (Győr), Apor Vilmos Főiskola (Zsámbék, Vác), Apor Vilmos Szakközépiskola (Kézdivásárhely), Bálint Márton Általános Iskola és Középiskola (Törökbálint), Batthyány Lajos Gimnázium (Nagykanizsa), Békéscsabai Evangélikus Gimnázium, Benedek Elek Pedagógusképző Főiskola (Sopron), Berze Nagy János Gimnázium, Szakiskola és Kollégium (Gyöngyös), Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium (Sopron), Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Comenius Egyetem (Pozsony), Érseki Papnevelő Intézet (Esztergom), Evangélikus Hittudományi Egyetem (Bp.), Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium (Miskolc), Ferenczi Sándor Egészségügyi Szakközépiskola (Miskolc), Gál Ferenc Főiskola (Szeged), Győri Hittudományi Főiskola, Illyés Gyula Főiskola (Szekszárd), József Attila Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola (Monor), Kaposvári Egyetem, Károlyi Egyetem (Prága), Kecskeméti Főiskola, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola (Debrecen), Központi Papnevelő Intézet (Budapest), Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szabadka), Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem, Nagyenyedi Bethlen Gábor Tanítóképző Főiskola, Nagy Mózes Elméleti Líceum (Kézdivásárhely), Nyitrai Tanítóképző Főiskola, Nyugat-Magyarországi Egyetem (Szombathely), Orosházi Evangélikus Általános Iskola és Gimnázium, Pápai Református Kollégium Tatai Gimnázium, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécsi Tudományegyetem, Piarista Általános Iskola és Gimnázium (Nagykanizsa), Radnóti

Gimnázium (Dunakeszi), Református Gimnázium (Kecskemét), Révai Miklós Gimnázium (Győr), Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Csíkszereda), Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma, Savaria Egyetemi Központ (Szombathely), Selye János Egyetem (Komárom), Szalézi Szent Ferenc Gimnázium (Kazincbarcika), Szatmárnémeti Óvónő és Tanítóképző kihelyezett tagozat, Szatmárnémeti Református Gimnázium, Székelyudvarhelyi Tanítóképző Főiskola, Szent Ignác Jezsuita Szakkollégium (Budapest), Szent István Gimnázium (Budapest), Szlovák Agrártudományi Egyetem (Nyitra), Táncsics Mihály Gimnázium (Siklós), Teleki Blanka Gimnázium (Székesfehérvár), Tessedik Sámuel Főiskola (Békéscsaba), Tóth Árpád Gimnázium (Debrecen), Vasvári Pál Gimnázium (Nyíregyháza), Versey Ferenc Gimnázium (Szolnok), Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola (Esztergom).

A rendezvényre a résztvevők a Kárpát-medencéből érkeztek:

- **Magyarország:** Baja, Békéscsaba, Bonyhád, Budapest, Debrecen, Dunakeszi, Eger, Esztergom, Gyöngyös, Győr, Kaposvár, Kazincbarcika, Kecskemét, Miskolc, Monor, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Orosháza, Pécs, Piliscsaba, Sárospatak, Siklós, Sopron, Szeged, Székesfehérvár, Szekszárd, Szolnok, Szombathely, Tata, Törökbálint, Vác, Veszprém, Zsámbék;
- **Románia:** Besztercebánya, Csíkszereda, Kézdivásárhely, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely;
- **Szlovákia:** Komárom, Nyitra, Pozsony;
- **Szerbia:** Szabadka, Újvidék;
- **Csehország:** Prága;
- **Ukrajna:** Ungvár.

Milyen rendszerességgel képviselték magukat az intézmények?

- **Mindegyik versenyen képviseltették magukat, esetleg egy-két kivétellel:** Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eszterházy Károly Főiskola, Károli Gáspár Református Egyetem, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Konstantin Filozófus Egyetem, Miskolci Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Újvidéki Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem;
- **A rendezvények felén jelen voltak:** Bél Mátyás Tudományegyetem, Benedek Elek Pedagógiai Főiskola, Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola, Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Veszprémi Pannon Egyetem;
- A többi intézmény **alkalmanként** képviseltette magát.

A másfél évtized alatt százhetvenkettő **felkészítő tanár** működött közre az ifjú szónokok kiművelésében.

- 145 tanár + 1 nem tanár 1–5 fő közötti létszámban készített föl versenyzőt a megmérettetésre;
- 12 tanár 6–10 fő között;

- 10 tanár 11–15 fő között;
- 2 tanár 16–20 fő között;
- 1 tanár 21–25 fő között;
- 1 tanár 40 fő feletti létszámban versenyeztetett diákokat.

A 16–41 fő közötti diákot versenyeztető tanárok nevét illőnek tartom e helyen megemlíteni: Aczél Petra (41 fő); Zs. Ambrus Ágnes (22 fő); Szitás Benedek (19 fő); Jancsó Miklós (18 fő).

Az összesített adatok alapján elmondhatjuk, hogy

- vannak olyan **tanárok, akik szinte minden évben felkészítettek versenyzőt:** pl. Aczél Petra, Zs. Ambrus Ágnes, Jancsó Miklós, Máthé Dénes, Pethő József, Szitás Benedek;
- voltak, **akik kezdetben működtek aktívan közre, később már nem:** pl. Bencédy József, Demény Piroska, Gáspári László, †Nagyné Markó Julianna, Vörös Ferenc;
- vannak, akik (pl. Laczkó Mária, Sólyom Réka, N. Tóth Anikó, Tremmel Flórián) **az utóbbi év(ek)ben kapcsolódtak be**, átvéve a stafétabotot a kollégáiktól, és így továbbra is biztosítva van az adott intézmény képviselete e rangos eseményen.

A szónoklók a másfél évtized alatt az Eötvös Loránd Tudományegyetem különböző helyszínein győzhették meg közönségüket:

- kezdetben a Tanárképző Főiskolai Kar Markó utcai épületében, a Lotz-teremben (1999–2000⁴);
- majd az Állam- és Jogtudományi Kar dísztermében (2001–2009⁵);
- az utóbbi években pedig a Bölcsészettudományi Kar Tanácstermében és a Gombocz-teremben (2010–2013).

A verseny kétfordulós. Először az előre megadott kötelező témában elkészített beszédet (maximum 6 perc) kell papír nélkül elmondani. Majd – a második versenynapon – a rögtönzött beszédek (maximum 3 perc) hangzanak el. A rögtönzés során lehet jegyzetet a kézben tartani. A rögtönzés tárgyát a döntő előtt közlik a szervezők. A sorszám szerint csoportokra tagolt versenyzők két-két téma közül választhatnak egyet, majd a rendelkezésükre álló 30 perc alatt készülnek föl az újabb megmérettetésre. A versenyzők csoportonként egymás után, egy külön teremben készülhetnek, kíséző tanáruk nem segíthet. 1999-ben még az előre megírt beszédet két változatban (pró és kontra) kellett elkészíteni, s a helyszínen sorsolták ki, hogy a versenyzőnek melyiket kell elmondania. A továbbiakban ezzel a megoldással nem találkoztunk, csak egy változatot kellett készíteniük a fiataloknak, és azt adathordozón a szervezőknek eljuttatni, hogy a konferenciakötetben közzétehessek. Kezdetben csak a legjobbnak tartott beszédeket publikálták, 2002-től már minden versenyző beszédét. A versenyző maga határozza meg, hogy kötelező beszédét milyen közönségnek szánja: politikusoknak, minisztériumi tisztviselőknek, szülőknek, kortársaknak stb. 2002-től sajátos szituációt is választhatnak, amelyet a beszéd megkezdése előtt közölniük kell. 2011-től kéri a versenyzőket, hogy határozzák meg

⁴ Sajnos, az intézménynek meg kellett válnia az épülettől, így a későbbiekben más helyszínt választottak a rendezvény lebonyolításához.

⁵ 2001-ben a rögtönzések színhelye: Rectori Hivatal I/33. terem.

az általuk elmondott beszéd fajtáját (törvénytörő, tanácsadó, bemutató) és a szituációt, ezt előre közölik a zsűrrel, valamint a közönséggel.

A kötelező beszédtemák:

1. verseny (1999): Szükséges-e a harmadik évezredben a retorika?
2. verseny (2000): „*Ment-e a könyvek által a világ elébb?*” (Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban)
3. verseny (2001): „*Mi az, mi embert boldoggá tehetne?/ Kincs? hír? gyönyör?...*” (Vörösmarty Mihály)
4. verseny (2002): A hölgyek „*játszva többet tehetnek, mint küzdve mi; ők egy körtáncsal a magyar táncot, egy dalocskával a magyar népdalt, egy beszélgetéssel a magyar nyelvet divattá tehetik. Divat hatalmasabb, mint logika.*” (Kossuth Lajos: Hivatás. Pesti Hírlap, 1841. február 17.)
5. verseny (2003): „*Változik a világ: gyengül, ami erős,/ És erős lesz, ami gyenge volt azelőtt*” (Arany János: Toldi estéje)
6. verseny (2004): „*Magyar vagyok. Mi mostan a magyar...*” – Európában? (Petőfi Sándor: Magyar vagyok)
7. verseny (2005): „*asszonyférfi..., férfiaszony.../ Kicsaptál lágy nemedből*” (Kisfaludy Sándor: A boldog szerelem) Milyen (legyen) a nő szerepe – ma?
8. verseny (2006): „*Minden órádnak leszakaszod virágát; S élj az idővel!*” (Berzsenyi Dániel: Barátomhoz)
9. verseny (2007): „*Csendesen, feltűnés nélkül halt meg a magánügy, a világ egyre növekvő robaja közben*” (Bálint György: A magánügy halála) – Közügyünk a magánügy?
10. verseny (2008): A családban marad – a jövő?
11. verseny (2009): „*miért nő a fű, hogyha majd leszárad?/ miért szárad le, hogyha újra nő?*” (Babits Mihály: Esti kérdés) – S így van értelme?
12. verseny (2010): „*Ha mindig csak megértetek, hol maradok én?*” (Szabó Lőrinc: Az Egy álmai) – Hol vannak az együttérzés, a türelem, az önfeladás határai?
13. verseny (2011): Van igazság? – „*Az igazság kutatása súlyos erőfeszítést követel tőlünk, s ha megtaláltuk, még súlyosabbat ró ránk.*” (Francis Bacon: Az igazságról, első esszé)
14. verseny (2012): Ellenfelem van, tehát én is ellenfél vagyok.../ Hogyan lehet meggyőzni vagy legyőzni – önmagamat is?
15. verseny (2013): „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek*” (Varró Dániel) – Hálózatok rabságában élünk?

A legtöbb versenytéma klasszikus magyar költőktől (Vörösmarty Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel, Babits Mihály, Szabó Lőrinc) való, ám 2013-ban egy kortárs magyar költő, Varró Dániel verssorai sarkallták beszéd megírására a fiatalokat. Emellett egy-egy gondolkodó, politikus, író, kritikus: Francis Bacon, Kossuth Lajos, Bálint György papírra vetett sorai is életre keltek az aktualizálással. Egy szólással (családban marad) kombinált kérdés a mai magyar társadalmat érintő témát kínálta fel a megszólalóknak.

A rögtönzéshez felkínált mottók:

1. verseny (a döntős versenyzők három téma közül választhattak): Hogyan kelepeljenek a gólyák? (elsősöknek az aulában) vagy „Elshowzták”... (baráti társaságban a televízióról) vagy IntelMC (vidéki ember útbaigazítása a nagyvárosban).
2. verseny: A csoport: Pertuban a világgal vagy Mobilmámoros magyarok; B csoport: Beszéljünk „fiatalul” vagy Bevásároltunk a bevásárlóközpontokkal; C csoport: Hogyan szól(jon) hozzánk a rádió? vagy Dáridó az egész világ.
3. verseny: A csoport: „A mosoly gyógyít” – mondta a betegségéből felgyógyult Halász Judit, vagy Kokó zsűrielnök lesz egy szépségversenyen; B csoport: Újra divat lesz a romantika, vagy Magyar cica lett az első a nemzetközi macskaversenyen; C csoport: Egy napig azt hitte, hogy övé a lottónyeresemény, vagy Megjelent az Így főz a Tisztelt Ház című könyv; D csoport: Ki a leggyengébb láncszem?, vagy Csóktanfolyamot indítottak egy ifjúsági klubban.
4. verseny: A csoport: Ravasz a szerelem, aranybéklyóval jár, vagy Művész helyett sztár?; B csoport: Hosszú beszéd, rövid kolbász, vagy Hogy nyomják a valóságshowdert?!; C csoport: Borbarát van, bajbarát nincs, vagy „Ne írk levelet, küldj sms-t!”
5. verseny: A csoport: Legénybúcsúztató vagy leánybúcsúztató, vagy Más dicsérjen, ne a saját szád (Bibl.); B csoport: A nemtudás fájának is van gyümölcse, vagy Médiamátkaság (Párválasztás – tévéközvetítéssel?); C csoport: Sokaknak vesztükre szolgál a sikerük, vagy Okos ember az elefántból csinál bolhát.
6. verseny: A csoport: Szinglinek érzem, oh Ádám, magam (Az új nőideál?), vagy Elvesztette a fogadást – megette a kalapját egy angol képviselő, B csoport: Showbálynnyá változnak (Sztár..., szupersztár..., megasztár), vagy Egy kutya „mégében” lenyelte gazdája mobiltelefonját; C csoport: Megméréttél és nehéznek találtattál (A gyerekek 40 százaléka elhízott), vagy „Bugyihíradó” a miskolci tv-ben.
7. verseny („az eddigi gyakorlattól eltérően mindegyik csoport két-két hívószót kapott, melyek közül választani kellett” 2006: 9): A csoport: király!–kacsint; B csoport: szövegel–lagzi; C csoport: bohóc–trendi.
8. verseny („az eddigi gyakorlattól eltérően mindegyik csoport egyetlen témát kapott” 2007: 11): A csoport: Testépítés mellett – léleképítés!; B csoport: Higgyek a horoszkópnak?; C csoport: Házastárs vagy élettárs legyen „élete párja”?
9. verseny: A csoport: Anyaszülten vagy „plasztikaszülten”? vagy (Miből tájékozódjunk?) Hírlap vagy honlap? B csoport: Fiú vagy lány... A gyerekhang vagy az ultrahang mondja meg? vagy Ciki-e a bicikli? Biciklivel vagy autóval a városban? C csoport: (Házasságkötés után) „Férjné”-v? Leánykori név? Kettős név? vagy Lehet-e sztár az olvasztár?
10. verseny: A csoport: Celebek harmincadjára kerültünk?, vagy A pohár félig üres vagy félig tele?; B csoport: „Elsodor a retroham?”, vagy Mai kérdés: Többet erővel, mint ésszel?; C csoport: Kulturális internetovább?, vagy Derűre, borúra: fogyókúra?

11. verseny: A csoport: Nagy úr a gén. De hogy legyek én?, vagy Jobb az após, mint az anyós? (Anyósvicc van, apósvicc nincs...), B csoport: Nincs mese erőszak nélkül... Mese nincs! Életkorkarikát?, vagy Akinek nem piercinge, ne vegye magára!; C csoport: Mikulás és Téliapó – „két” jó barát?, vagy A tánc már nem románc?
12. verseny: A csoport: Mit tegyünk az „idejétmúlt” szerelmes levelekkel?, vagy Mit mondana Lucullus a diákmenzán?; B csoport: Ki lehetne ma nagyobb celeb: Lúdas Matyi, János vitéz vagy Toldi Miklós?, vagy Jövőkép: leánykérés helyett legénykérés?; C csoport: Miért „férfiműfaj” a viccmesélés?, vagy Mi legyen a legújabb hungarikum?
13. verseny: A csoport: Szembejön a hasonmása: mit mondana neki?, vagy Hungarikum a humorunk?; B csoport: Kire üssön majd a gyerek?, vagy Borravalóvilágban élünk?; C csoport: A szomszéd rétje miért zöldebb?, vagy A siker ura a frizura?
14. verseny: A csoport: Az új tehetségkutató: Maradj ki a tévéből!, vagy Egy tudja: sötét, kettő tudja: homály, három tudja: világos; B csoport: Mit ér az élet mobil nélkül?, vagy Pálínkfesztivál, lecsőfesztyál, borfesztyál... Végigjárjuk?; C csoport: Mai életmód: Túra helyett klaviatúra?, vagy Álomhacker a vekker?
15. verseny: Babonáság bolondság?, vagy Lehetne-e adóbehajtó Lúdas Matyi?; B csoport: Bezárt a bánya. Hol dolgozzon a hét törpe?, vagy A nemtudás fájának is lehet gyümölcse.; C csoport: „A vonat késik” – új szállóige, vagy Szinglinek érzem, oh Ádám, magam! – Az új nőideál?

A kezdetektől fogva Koltói Ádám főiskolai docens (ELTE) válogatta össze és kínálta föl a zsűri számára a szónokverseny témajavaslatait, címötleteit. A zsűri ezek közül választott. Azokat a témákat, amelyeket nem választottak, Koltói Ádám közzétette a 2009-es konferenciakötetben (A. Jászó 2009: 216–222). Segítségként ajánlotta a tanároknak, felkészítőknek, leendő versenyzőknek, „mindazoknak, akik rétori szárnyaikkal próbaprepülésre készülnek” (i. m. 216). Wacha Imre ugyanebben a kötetben az „Édes Anyanyelvünk” nyelvhasználati verseny témáit gyűjtötte csokorba 1974-től 2008-ig. Bacskai Eszter pedig összeállította a bonyhádi Ordass Lajos szónokverseny témáit 2005–2009 között, bizonyára azzal a céllal, mint Koltói Ádám.

A fiatal szónokok munkáját a szervezők és a szónokverseny **támogatói** sokféle díjjal honorálták. Az I., II., III. helyezések mellett a zsűri különdíjakat is kiadott. Ezenkívül 2005-től a legjobb női versenyző megkaphatja a Magyar Asszonyok Érdekszövetsége által alapított Gulácsy Irén-díjat; a legszebben beszélő versenyző pedig a Magyar Rádió díját. 2006-tól a legjobb határon túli versenyzőnek a Rákóczi Szövetség ítél oda díjat, az *é* hang ejtéséért és a helyes beszédért pedig a Bárczi Géza Alapítvány. 2010-től a Leghumorosabb szónok díját az a versenyző kaphatja meg, akinek a beszéde leginkább szellemes. 2011-től a leggazdagabb szókincsű szónokot a Tinta Könyvkiadó díjazza, a leghatásosabb beszédért a Kossuth Szövetség, a legjobb szerkezetű beszédért pedig a Chronos Kiadó díját lehet elnyerni. A tizenöt év alatt hatvanhét támogató emelte a szervezők munkájának színvonalát.

- **A Kossuth-szónokverseny támogatói:** Akadémiai Kiadó, Animus Kiadó, Antall József Alapítvány, Anyanyelvápolók Szövetsége, Apor Vilmos Katolikus

Főiskola Kiadója, Argumentum Kiadó, Balassi Bálint Intézet, Bárczi Géza Alapítvány, Chronos Kiadó, Corvina Könyvkiadó, Cs. Varga István, Dinasztia Kiadó, Dunaharaszti Colagyár, ELTE Rektori Hivatal, ELTE Egyetemi Hallgatói Önkormányzat, ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, ELTE Bölcsészettudományi Kar⁶, Esztergom Város Önkormányzata, Európa Kiadó, Fekete László, Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt, Gastro Service Kft., Helikon Kiadó, Holnap Kiadó, Hotel Corvin, Igazságügyi Minisztérium, Kalligram Kiadó, Korona Kiadó, Kossuth Kiadó, Kossuth Szövetség, Közoktatási Modernizációs Alapítvány, Kráter Műhely Társulás, Krónika Nova Kiadó, Magvető Kiadó, Magyar Asszonyok Érdekszövetsége, Magyar Könyvklub, Magyar Napló, Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelvőr Alapítvány – Kiss Róbert Richárd, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Magyar Rádió, MaMi Magyar Média Iskola, MédiaCom Kft., Mérték Kiadó, Minerva Kiadó, Móra Kiadó, MOZAIK Oktatási Stúdió, MTA Nyelvtudományi Intézet Fonetikai Osztály, Mundus Kiadó, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Nemzeti Tankönyvkiadó, OKTA Oktatástechnikai Fejlesztő KKT, Emberi Erőforrások Minisztériuma⁷, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Osiris Kiadó, OTKA, Rákóczi Szövetség, SZAK Kiadó, Szaktudás Kiadó, Szemimpex Kiadó, Széphalom Kiadó, Gabo és Akkord⁸, Telosz Kiadó, Tinta Könyvkiadó, Trezor Kiadó, Typotex Kiadó.

Mindvégig jelen volt az oktatásért felelős minisztérium, az Anyanyelvapolók Szövetsége, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Magyar Nyelvőr, a Tinta Könyvkiadó, a Trezor Kiadó és újabban a Rákóczi Szövetség. Sajnos azonban a 15. versenyre megfogyatkozott a támogatók létszáma. Csak remélhetjük, hogy a jövőben újra többen lesznek, hiszen nemes ügyet támogatnak, amelynek a következő generációk magán- és közéletében egyaránt lesz gyakorlati haszna. Tudniillik nagy „kincs” birtokába jut az, aki megtanul a helynek, időnek, hallgató(ságá)nak, témának, saját személyiségének stb. megfelelően szólni.

A 184 díjazott versenyzőről elmondható, hogy sokan évről évre megjelentek a versenyeken, kamatoztatva az előző versenyekre való felkészülésben, szónoklásban megszerzett tapasztalataikat.

Voltak, akik többször is elnyertek díja(ka)t:

- négyszer: Dudás Róbert Gyula⁹;
- háromszor: Bokor Ágnes, Furo József, Fülöp Júlia, Gödri Réka Rebeka, Lukács Ákos, Miklós András, Pölcz Ádám¹⁰, Száraz László;

⁶ 2004-ig ELTE Tanárképző Főiskolai Kar

⁷ 2006-ig Oktatási Minisztérium, 2011-ig Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2013-ig Nemzeti Erőforrások Minisztériuma

⁸ 2011-ig Talentum Kiadó

⁹ Később a verseny titkára lett, majd a zsűriben munkálkodhatott. 2010-ben a Hangadók Közhasznú Alapítvány ügyvezető elnökeként megalapította a Leghumorosabb szónok díját.

¹⁰ A 2013-ban megtartott versenyen az ELTE BTK PhD-hallgatójaként a zsűri titkári feladatát látta el.

- kétszer: Deme Barnabás, Fehér Balázs, Györffy Kinga, Juhász Márton, Kantár Balázs, Katona Ágnes, Kovács Dénes, Kupó Péter, Lokodi Zsolt, Müller Henrietta, Papp Márton, Porczel Beáta, Rétvári Márton Gergely, Somlai Attila, Szócs Csongor Ernő, Tóth Julianna, Varga Sándor.

A **zsűri** teendőiben a másfél évtized alatt tizenöt fő vett részt. Voltak, akik

- **mindegyik szónokversenyen zsűriztek:** Dobos Krisztina, Horváth Zsuzsanna, Koltói Ádám;
- **kevés kivétellel mindegyik versenyen zsűriztek:** Aczél Petra, Balázs Géza, Dudás Róbert Gyula, Grétsy László;
- **alkalomszerűen** vettek részt az értékelő munkában: Adamikné Jászó Anna, Bánffy György, Bolonyai Gábor, Csizmazia Sándorné, Gavlik István, Gósy Mária, Kiss Róbert Richard, Szatmári Gábor.

Az értékelés szempontjai a verseny kezdete óta: „a szöveg tartalma, tudása, hangosítása, előadása, az előadó magatartása”. „Mindegyik szempontra 10, összesen 50 pontot lehetett adni.” (A. Jászó–L. Aczél 2000: 7.)

Az eredményhirdetésen minden versenyzőről rövid értékelés hangzik el. Ezt követően a diákok átveszik az oklevelet, könyvjutalmat, esetleg díjat, bemutatkoznak, és megnevezik felkészítő tanárukat is. Hagyomány, hogy minden versenyző és felkészítő tanár gyönyörű kiállítású oklevelet kap, amelyet Tóth Etelka tanárnő tervez és készít (A. Jászó–L. Aczél 2002: 10).

A konferenciákon elhangzott előadások anyagát a szervezők „**A régi-új retorika**” **című könyvsorozatban** teszik közzé évről évre, hogy a nyomtatott betű révén minél szélesebb közönséghez eljuthasson az üzenete, és ezáltal hatása megsokszorozódjék. Szép hagyomány, hogy az egymást követő rendezvényen ismételt résztvevők (versenyzők, felkészítő tanárok) ajándékba kapják az előző konferencia és szónokverseny anyagát tartalmazó kötetet.

A kötetekben általában az alábbi sorrendben megszerkesztett fejezetekkel találkozunk:

- szerkesztői előszó;
- megnyitó beszéd¹¹;
- köszöntő¹²;
- „A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában” konferencia előadásai;
- tanulmány(ok);

¹¹ Megnyitó beszédet mondtak: Dr. Pokorni Zoltán oktatási miniszter (1999–2000, 2001-ben a Fidesz elnökeként); Dr. Németh András, az ELTE TFK főigazgatója (1999–2002); Dr. Druzsín Ferenc, az ELTE rektorhelyettese (2001–2003, 2004–2005 között rektori tanácsadóként); Dezső Tamás, a BTK dékánja (2006–2008, 2013); Juhász Dezső, a BTK intézetvezető egyetemi tanára (2009); Orlovsky Géza, a BTK dékánhelyettese (2009–2010); Károly Krisztina, a BTK dékánhelyettese (2011–2012).

¹² Köszöntőt mondtak: Kiss Jenő, a BTK intézetvezető egyetemi tanára, A. Jászó Anna tanszékvezető főiskolai tanár (2003); Déri Balázs, a BTK dékánhelyettese (2004); Kiss Jenő, a BTK intézetvezető egyetemi tanára (2005–2007); Juhász Dezső, a BTK intézetvezető egyetemi tanára (2008–2013).

- az év beszéde(i);
- a Kossuth-szónokverseny beszédei;
- versenyzők beszédének elemzése;
- tanulások és kitekintések vagy zárszó tanulásokkal vagy zárszó;
- függelék, később a verseny dokumentumai címmel.

Az elemzésre a szervezők negyvennyolc tanárt kértek föl az évek során. A legtöbben évről évre elemeztek beszédet. Ebben a munkafázisban is megjelent az újabb generáció, amely a tapasztalt kollégáktól megtanulva a retorikai elemzést, át tudja majd venni a feladatokat. A kötetekben közölt előre megírt (nem az elhangzott!) szövegek és azok elemzései kitűnő alapanyagai a retorikai vizsgálatnak, és eredményeket szolgáltatnak az elmélet és a gyakorlat számára egyaránt. Ugyancsak hasznosak lehetnek a versenyről készített videofelvételek. Arisztotelész *Rétorika* című munkájában ugyanis hangsúlyozta, hogy „ha a szónoki előadásra szánt beszédet megfosztják az előadás körülményeitől, nem fejti ki sajátos hatását (...)” (III. könyv, 12. fejezet, 162). A felvételek által tehát lehetővé válik, hogy az utókor az előadás körülményeit is megvizsgálhassa, összevethesse a versenyzők előre megírt és a közönség előtt elmondott beszédét stb.

A köteteket közreadta:

- az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke (2000–2003);
- az ELTE Bölcsészettudományi Kar Főiskolai Magyar Nyelvtudományi Tanszéke (2004–2007);
- az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete (2008);
- az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéke (2009–2013).

A kötetek szerkesztői:

- A. Jászó Anna – L. Aczél Petra (2000–2007);
- A. Jászó Anna (2008–2009);
- Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia Sarolta (2010–2012);
- Raátz Judit – Tóth Etelka (2013).

Technikai munkatársak:

- Hegedűs Hajnalka (2002–2010);
- Lócsi Tamás (2011);
- Balogh Andrea és Katona Ágnes (2012–2013).

A köteteket 2000–2011 között a Trezor Könyv- és Lapkiadó, Terjesztő Bt. adta ki Budapesten. A 2002-es kötet a Közoktatási Modernizációs Alapítvány (KOMA) támogatásával készült. 2012–2013-ban a könyvek megjelenését a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, későbbi nevén az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta. 2010-től a kiadványokat Prof. dr. Adamik Tamás és Prof. dr. Jászó Anna egyetemi tanárok lektorálták.

Szerencsére az anyanyelvi versenyek, amelyeket évek, évtizedek óta meghirdetnek, szép számban vannak (Szilassy 2010: 3). Ezek sorába illik az a retorikai rendezvény is,

amelyet az előzőekben bemutatam. Összegzésként elmondható, hogy a másfél évtized alatt több százan éltették a retorikai hagyományt a konferenciákon és a szónokversenyeken. Adamikné Jászó Anna szerint „ha egyetlen Cicerót vagy Kossuthot vagy Deákot adnak majd ezek a versenyek országunknak, már megérte. Nem is beszélve arról a tapasztalatról, melyet mi, tanárok nyerünk, s átadhatunk tanítványainknak, a következő nemzedékeknek” (A. Jászó–Aczél 2004: 19).

Felhasznált irodalom

- Aczél Petra 2000. Kossuth retorikai konferencia és szónokverseny. 1999. november 12–13. *Magyar Nyelvőr* 124: 3. <http://www.nyelvor.c3.hu/period/1243/124320.htm> (2014. január 16.)
- A. Jászó Anna – L. Aczél Petra (szerk.) 2000. *A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – L. Aczél Petra (szerk.) 2001. *A szónoki beszéd részei és a beszédfajták*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – L. Aczél Petra (szerk.) 2002. *A klasszikus retorikai bizonyítás*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – L. Aczél Petra (szerk.) 2003. *A modern retorikai bizonyítás*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – Aczél Petra (szerk.) 2004. *A szónoki beszéd kidolgozása*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – Aczél Petra (szerk.) 2005. *A szóképek és a szónoki beszéd*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – Aczél Petra (szerk.) 2006. *A prózaritmus és a szónoki beszéd*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna – Aczél Petra (szerk.) 2007. *A memória és a szónoki beszéd*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna (szerk.) 2008. *Az előadásmód és a szónoki beszéd*. Trezor Kiadó. Bp.
- A. Jászó Anna (szerk.) 2009. *A testbeszéd és a szónoklat*. Trezor Kiadó. Bp.
- Bárdosi Vilmos (főszerk.) 2003. *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*. Tinta Könyvkiadó. Bp.
- Máthé Dénes é. n. *Egyéniség a közéletben*. http://www.rmpsz.ro/web/images/magiszter/2008_tavasz/16.pdf (2014. január 16.)
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. Telosz Kiadó. Bp.
- Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.) 2010. *A retorika és határtudományai*. Trezor Kiadó. Bp.
- Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.) 2011. *A filozófia és a szónoki beszéd*. Trezor Kiadó. Bp.
- Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia Sarolta (szerk.) 2012. *A retorikai elemzés*. Bp.
- Raátz Judit – Tóth Etelka (szerk.) 2013. *Az egyházi retorika*. Bp.
- Szilassy Eszter 2010. Felsőoktatási anyanyelvi versenyek az új évezredben. *Anyanyelv-pedagógia* 3. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=279> (2014. január 16.)

ORLOVSZKY GÉZA

Nyitóbeszéd

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Vendégek! Kedves Kollégák!

A szónoklattani kézikönyvekből úgy tanultam, hogy érdemes a beszédünket egy alkalomhoz illő idézettel nyitni. Én a mottómat egy 1606-ban kiadott latin retorikai kézikönyv bevezetőjéből vettem, Így hangzik:

„A legnagyobb tudomány és művészet, és kivételes dísze az embernek, ha tud a dolgokról bölcsen és igazán véleményt formálni, és ezt képes jól rendezetten, feldíszítve és érthetően előadni.” (Martinus Dresser)

Az értelmes, tetszetős és meggyőző beszéd tudománya, a retorika az egyik legősibb emberi tudomány. Alapjainak lerakása és rendszerbe foglalása a legnagyobb antik filozófusok nevéhez fűződik.

Az antikvitástól kezdve a legutóbbi időkig a mi európai civilizációnk egyik alapja és közös nevezője volt, hogy a közép és felső szintű képzés alapját képezte a helyes beszéd és ezen keresztül a helyes gondolkodás módszerének megismerése és gyakorlása.

A középkori tudományok rendszerében a retorika a felsőbb tudományokat megalapozó humanista-filozófiai stúdiumok, a *trivium* oszlopa. A retorika tanulmányozását előkészítette és biztos fogalmi alapokkal, nyelvi kompetenciákkal látta el a grammatika. A retorikai ismeretek klasszikusan nagy rendszerére épült rá pedig a logikus érvelés tudománya, a dialektika. A középkori és kora újkori egyetemek bölcsészeti fakultásain a retorikai ismeretek képezték azt az alapot, amelyre a felsőbb tudományokat építették. Így volt ez a mi egyetemünkön is, ahol a tanulmányi szabályzatok a kezdetektől előírták, hogy a filozófiai fakultásra csak legalább két retorikai év elvégzése után lehet a hallgatókat bebocsátani. A bölcsészeti stúdiumokban is, különösen a logikai évfolyamon továbbra is jelentős szerepet kapott a retorikai elmélet és gyakorlat: a *progymnaszmata* és a disputációk.

Mint ennek az óriási hagyományú tudománynak és művészetnek tisztelője, nagy örömmel látom, hogy az egyetemi oktatásban, legalábbis a magyar nyelv és irodalom szakos curriculumban az utóbbi két évtizedben újra teret kapott a klasszikus és a modern retorika és kommunikációtudomány oktatása. A régi magyar irodalom oktatójaként úgy tapasztalom, hogy 19. századi és régebbi irodalmi szövegek működése nehezen érthető meg a klasszikus retorika fogalmainak ismerete nélkül. Hiszen a retorika rendszere képezte az alkotói eljárások alapját, ez határozta meg a stílusról, a műfajokról, a poétikai képalkotásról való elképzeléseket. A klasszikus retorika minden írásműre kiterjedő fogalmi rendszere hozta létre azt a közös nevezőt, a párbeszédnek azt az

erőterét, amelyben létrejött az irodalmi mű és az olvasó közötti érzelmi és intellektuális befogadási folyamat. De a retorika nemcsak a tőlünk időben távoli, lezárt irodalmi rendszerek megértéséhez ad kulcsot a kezünkbe, de a korszerű irodalomelméleti iskolák is felismerték, hogy a retorika tudománya ma is alkalmas arra, hogy fogalomrendszerének, logikájának segítségével érvényes kérdéseket és megállapításokat lehet tenni az irodalmi művek értelmezése során.

Kicsit önkritikusan be kell vallanom, hogy nyelvész kollégáink sokkal nagyobb részt vállalnak a retorikai képzésből, és sokkal szakszerűbben, sokkal rendszeresebben végzik ezen a területen a munkájukat.

Összinte elismeréssel figyelem, hogy a karon az utóbbi évtizedekben nagyon komoly retorikatörténeti, kommunikációtudományi kutatások folynak, és számos olyan kézikönyv jött létre a kar munkatársainak közreműködésével, amelyeket a munkánk során már nem tudunk nélkülözni.

Ennek a – szabadjon így mondani – retorikai reneszánsznak fontos intézménye a karunkon évente megrendezett Kossuth-szónokverseny és retorikai konferencia. Ez a nagyon rangos és az egész magyar nyelvterületen ismert és elismert rendezvényre idén 15. alkalommal kerül sor.

Szeretném megragadni az alkalmat, hogy a rendezőknek és a lebonyolításban részt vevő kollégáknak, hallgatóknak megköszönjem a munkát.

Az idei konferencia témája a politikai beszéd. A versenyzők minden bizonnyal alaposan felkészültek ebből a manapság igen aktuális beszédnemből. A műfaj hazai klaszszikusaitól azt tanulhattuk: a politikai szónok célja ne csak a mindenáron való meggyőzés, a szavazatoptimalizálás legyen, hanem tartsa magára kötelezőnek az igazmondás parancsát is.

Ezzel kapcsolatban érdemes megfontolni egyetemünk alapítójának, Pázmány Péternek a szavait, aki ugyan a lelkipásztorokhoz intézte szavait, de talán érdemes lehet megfontolásra a politikusok számára is.

„Azon legyetek, hogy miképen a prédikátorok mestere cselekedeti példájával tanított elsőben, azután nyelvél: úgy ti se legyetek csatornák, melyeken általfoly a víz, hanem teli kutak légyetek, hogy magatok bévségéből másokat is itassatok. Mert igazán írja Cyprianus mártyr, hogy haszontalan az igaz tanítás, ha a cselekedet elrontja a tekéletességet. Sőt senki nagyobb kárt nem térszen az emberek erkölcsében, mint a ki különben él, hogysem tanít. Azért édes atyámfiai, lelki tanítók, először magatok igyatok az élet kútjából, azután folyjanak egyebekre vizeitek. Mert jaj azoknak, kik, mint a Sámson oroszzlánya, szájokban hordozzák a mézet, melynek ízét nem érzik; satulják a mustot, és bort nem isznak. Azt a tanítót böcsüllí nagyra Isten, a ki cselekeszi, a mit tanít; és mind nyelvét, mind pennáját szíve gyökerének téntájába mártván, úgy szól a mint szíve járása vagyon; és amaz okos pástort követi, ki, a minémű színű gyapját kívánt juhainak, olyan példát adott eleikbe.”

Végezetül a konferencia résztvevőinek jó tanácskozást, a versenyzőknek sok sikert, a zsűrinek pedig a döntéshez kellő bölcsességet kívánok.

Üdvözlő szavak

1. Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete a Magyar Nyelvtudományi Társasággal és az Anyanyelvápolók Szövetségével együttműködve immár 15. alkalommal rendezi meg az Országos Kossuth Lajos Szónokversenyt és Retorikai Konferenciát. Ezen a jubileumi alkalmon engedtessek meg – a szervezők óhajának is eleget téve – egy rövid történeti visszatekintés.

A rendezvény megálmodója, alapítója Adamikné Jászó Anna professzor asszony, aki ma is egyik lelkes mozgatója, életben tartója az eseménynek. Nyugdíjba vonulása után Raátz Judit tanárnő vette át tőle a főszervezői stafétát. A verseny, amelyet a felsőoktatásban tanuló hallgatóknak, illetve a 18–30 év közötti korosztálynak hirdetünk meg, igen komoly hagyományokkal rendelkezik, nagy érdeklődésre tart számot hazánkban és a határon túli magyar fiatalok körében. Az esemény mindig kétnapos: az első nap délelőttjén van a tudományos konferencia, ahol a retorika területéről felkért neves előadók (korábban pl. Adamik Tamás, Bencze Lóránt, Csépe Valéria, Grétsy László, Szathmári István) tartanak előadásokat a résztvevőknek. A versenyre a hazai főiskolák, egyetemek hallgatóin kívül sokan jönnek el a határon túli intézményekből is.

Az első napon a kötelező beszédekert hallgatja meg a zsűri. A hatperces, előre elkészítendő beszéd témáját az előzetesen kiküldött felhívásban adjuk közre. A második napon kerül sor a háromperces rögtönzésre. A versenyzők a három témát a verseny napján tudják meg. A program célja a közéleti szereplés és az érvelési-retorikai képesség színvonalának emelése, valamint a hagyományteremtés. A verseny beszédeit minden évben föl is vesszük. A komoly adatbázist jelentő videofelvételek jól hasznosíthatók a retorika, a közszerelés oktatásában, kutatásában. Sajnos e gazdag anyag feldolgozását, megfelelő archiválását, sokszorosítását, az oktatási intézményekbe való eljuttatását anyagi keret hiányában még nem tudtuk megoldani.

A rendezvény állandó támogatói az ELTE, az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata, az Oktatási Minisztérium, az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Rákóczi Szövetség. A versenyzők könyvjutalmakat kapnak, amelyeket számos kiadó és a Magyar Nyelvtudományi Társaság biztosít. Az évek során a különböző civil és állami szervezetek különdíjakat is felajánlottak. Ezek a következők:

- A Magyar Asszonyok Szövetsége a szónokverseny számára 2005-ben alapította a Gulácsy Irén-díjat, amelyet az általuk legjobbnak tartott női versenyzőnek ítélnék oda. A díj a Domonkos Béla szobrászművész által készített bronzplakett.

- A Magyar Rádió által 2005-ben alapított díjat a legszebben beszélő versenyző kapja.
- A Rákóczi Szövetség 2006-ban alapított díját Ugron Gáspár titkár ajánlotta föl a legjobb határon túli versenyzőnek.
- A Bárczi Géza Alapítvány díjazottjait Buvári Márta alapító és Mészáros András elnök jutalmazza. A díj egy oklevél és egy olyan könyv, amelyben jelölve van a zárt *ĕ*.
- 2010-ben ismét bővült a különdíjak száma. A Hangadók Közhasznú Alapítványa a Leghumorosabb szónok díját ítélte oda annak a versenyzőnek, akinek a beszédében leginkább jelen volt a humor is. A díj egy oklevél és Pannonhalmi Zsuzsa keramikus, érdemes művész által készített plakett.
- 2011-től három új díjat osztunk ki: a Tinta Kiadó díját a leggazdagabb szókincsű versenyző, a Chronos Kiadó díját a legjobb szerkezetű beszédet mondó, a Kossuth Szövetség díját a leghatásosabb beszédet mondó kapja.

2. Néhány adat az utóbbi három év rendezvényeiről: 2010-ben a konferencia központi témája a retorika és a filozófia kapcsolatának bemutatása, 2011-ben a retorikai elemzés, 2012-ben az egyházi retorika volt.

A konferenciára és versenyre mindig igen sok hazai, határon túli hallgató és felkészítő tanár érkezik. Az elmúlt időszakban évente mintegy félszáz ifjú szónok mérette meg magát.

A zsűriben a kezdetek óta részt vesz Dobos Krisztina főiskolai tanár és politikus, Horváth Zsuzsanna oktatáskutató, Aczél Petra egyetemi tanár, Balázs Géza egyetemi tanár, Bolonyai Gábor egyetemi docens és Koltói Ádám főiskolai tanár. A zsűri titkára Bóna Judit, az ELTE BTK Fonetikai Tanszékének adjunktusa, valamint Dudás Róbert Gyula hajdani sokszorosan nyertes versenyző. A titkárok feladata a verseny lebonyolítása, segítése, valamint a pontszámok összesítése.

A konferencia előadásait, a versenyzők beszédeit és a díjazott beszédekről készült, egyetemi oktatók által írt beszédelemzéseket minden évben lektorált könyvben jelentjük meg. A kötetek sorozatcíme „A régi-új retorika”. A könyvcímet mindig az adott év konferenciájának címe alkotja, pl. „A retorika és határtudományai”, „A filozófia és a szónoki beszéd”, „A retorikai elemzés”. A kötetek első részében a konferencián elhangzott köszöntők és előadások, a témához kapcsolódó tanulmányok szerepelnek. Ezt követi az év beszéde, amely az elmúlt években Pálincás Józsefnek, az MTA elnökének 2009-ben elhangzott tanévnnyitó beszéde (2010), Dezső Tamásnak, az ELTE BTK dékánjának az ELTE Bölcsészettudományi Kara alapításának 375. évfordulóján elhangzott köszöntője (2011), valamint Erdő Péter bíboros, esztergom-budapesti érsek homíliája (2012) volt. A kötetek második felében olvashatók a versenyen elhangzott kötelező beszédek, a díjnyertes beszédekről készült szakszerű elemzések, a verseny dokumentumai, a résztvevők névsora, tanintézményük és felkészítő tanáruk neve, illetve a támogatók listája.

A köteteket minden versenyzőhöz, felkészítő tanárhoz, illetve a retorikát tanító felsőoktatási intézményhez eljuttatjuk. A bennünk olvasható tanulmányok, beszédelemzések jól használhatók az oktatásban, kutatásban.

3. Mióta magam is aktív résztvevője vagyok ezeknek a rendezvényeknek, folyamatosan azt tapasztalom, hogy minden olajozottan, magas színvonalon, szinte magától értetődő természetességgel halad előre a maga útján. Ugyanakkor látom a háttérben azt az emberfeletti erőfeszítést, szenvedélyes elkötelezettséget is, amely a különféle válságjelenségek ellenére biztosítja a folyamatosságot. Köszöntöm zárásaként nem kívánhatok mást, mint hogy a következő tizenöt évben is hasonló sikerrel, minél kevesebb zökkenővel gördüljön ez a szekér tovább. Mindenkinek jó munkát, hasznos együttlétet kívánok – a következő két napra is!

**„A RETORIKA A TÁRSADALOMBAN –
A TÁRSADALOM A RETORIKÁBAN”
KONFERENCIA ELŐADÁSAI**

A politikai beszéd és első politikai szónoklattanunk

Kedves Kollégák, kedves Diákok!

Napjainkat behálózza a politika, mondhatjuk, hogy vele élünk, vele halunk, mégis nehéz mibenlétét meghatározni. Hasonlít a feladat a mondat meghatározásához, a nyelv-tudósok jól ismerik a nehézségeket. Ráadásul az efféle kérdések a hétköznapi halandókat is foglalkoztatják. A retorika tanácsait megfogadva, kezdjük vizsgálódásunkat egy narrációval.

Régen történt az alábbi eset. Egy apuka szülői értekezletre ment. Ilyenkor a négy gyerek korán ágyba bújt, s úgy tettek, mintha mélyen aludnának. S milyen igazuk volt! Az apuka feltépte az ajtót, berontott a csendes gyerekszobába, s elkiáltotta magát: Tomi, te gazfickó, te politikai vicceket mesélsz az iskolában?! Mire a gyerek felült álmosan pislogva, s ezt kérdezte: Apu, mi az, hogy politikai?

Ez a nagy kérdés: mi az, hogy politikai? És milyen a politikai beszéd? Továbbmenve: milyen egy politikai retorika? Erre a három kérdésre keressük a választ.

1. Első kérdésünk tehát: mi az, hogy politikai? Nyilvánvalóan a politikával kapcsolatos dolog. A *politika* szó végső forrása a *polisz* – a politika a polisz, a város, a közösség ügyeivel való foglalatosság. Mindaz politika, ami az emberi közösség életét érinti. Arisztotelész híressé vált megállapítása szerint az ember *zoon polikon*, „azaz városállam-alkotó lény” (*Politika*, 9). Ez a politika tágabb, eredeti értelmezése. Az etimológiai lánc a következő: *polisz* 'város, állam' → *politész* 'az állam polgára' → *politikosz* 'közéleti, állami' → *politiké* (*tekhné*) 'az államigazgatás (mestersége)' → *latin politica* (*ars*) → magyar *politika* 'államtudomány, államtan'. Ebből fejlődtek ki a további, a szűkebb jelentések: 'egy társadalmi csoportnak az államhatalom megszerzésére és megtartására irányuló tevékenysége'; 'az ország vezetésében, a közügyek egyes területein kifejtett ténykedés: *szociálpolitika*, *kultúrpolitika*' (vö. *Idegenszó-tár*; *A magyar nyelv értelmező szótára* is a tágabb és a szűkebb értelmezést hozza).

Szűkebben véve tehát pártpolitika, még szűkebben a pártpolitikához kapcsolódó kampánypolitika. S mivel ezzel találkozunk manapság leggyakrabban és leghangosabban az emberek, általában a pártpolitikával azonosítják a politikát, él azonban az eredeti, a tágabb felfogás is.

A tágabb, közösségi értelemben használja a *politika* szót Babits Mihály *Irodalmi nevelés* című esszéjében, melyet 1909-ben írt fogarasi diákjainak:

„*Politika*: egy emberi társaság jövőjének előkészítése. Ilyen értelemben minden szónok politikus. Ha a történetírót a múlt, a tudóst az örök jelen: a szónokot a jövő érdekli, mégpedig nemcsak a saját jövője. A szónoknak terve van embertársairól, s ezt

embertársaival el akarja fogadtatni. A szónoklás tudománya: a rábeszélés tudománya. Könnyű belátnod, mily fontos e tudomány az életre.” (Ennél bölcsebben kevesen írtak a retorikáról, egyetlen ponton lehetne változtatni Babits megfogalmazásán: a *rábeszélés* minősítés helyett a *meggyőzést* használjuk, ahogy Arisztotelész is tette. Eszerint a meghatározás ekképp hangzik: A szónoklás tudománya: a meggyőzés tudománya. Az elvek és az értékrend alapján történő, tisztességes meggyőzés. A rábeszélést hagyjuk meg a szofistáknak, a reklámoknak és a manipulációnak.)

Idézzük egy mai „közember” véleményét egy mai napilapból. Levente Péter nyilatkozott életvitelükről: „Világos stratégiát és találékony taktikát követel ez az életmód. Ahhoz, hogy a mindennapi kenyerünkhöz hozzájussunk, Ildikóval (feleségével, Döbrentey Ildikóval) három műfajban dolgozunk. Kacagó koncert a gyerekeknek, a felnőtteknek magatartás-kultúra, lelkiderű-gyakorlat, illetve közéleti emberként is szolgálunk. Azaz előre köszönünk, bemutatkozunk, nem késünk el, nem dobjuk el a szemetet, nem gyűlölködünk. Műveljük a kertünket, több mint 800 négyszögöl az utcától a kert végében lévő nádasig. Itt nem talál egy négyzetmétert sem, amelyik ne lenne rendben! Így politizálunk a közügyekkel is törődve 45 éve 0–24 óráig, csak nem pártpolitizálunk” (Magyar Nemzet, 2013. szept. 21., 23).

Összefoglalva az eddigieket, azt állapíthatjuk meg, hogy a tágabb értelmezés szerint a politika ’államtudomány, államtan’, a közügyeket szolgáló tevékenység; a szűkebb értelmezés szerint pártpolitika.

2. Második kérdésünk: milyen a politikai beszéd? Mielőtt rátérnénk a politikai beszédre, célszerű először a beszédfajtákkal kapcsolatos ismereteinket felidézni.

Arisztotelész *Rétorikájában* három beszédfajtát különböztetett meg, pontosabban azt tanította, hogy a számtalan sok beszédféleiség három nagy csoportba sorolható be, ezek: a tanácsadó beszéd (*genus deliberativum*), a törvényszéki beszéd (*genus iudiciale*) és a bemutató beszéd (*genus demonstrativum*). Mindegyiknek sajátos célja, ideje és érvelése van. A törvényszéki beszéd múltbeli tettekről szól, célja a vádolás vagy a védekezés, érveit a jogosból és a jogtalanból veszi. Fontos szerepe van a bírói ítéletindokolásnak, mivel vele lehet befolyásolni a közvélekedést, a közérkölcöket. A bemutató beszéd általában a jellel foglalkozik, célja a dicséret vagy az elmarasztalás, érveit erkölcsi kategóriákból, a jóból és a rosszból veszi. Jelentősége a hallgatóság erkölcsének, értékrendjének irányításában van, ezért Perelman fontosnak tartja szerepét a filozófia, pontosabban az etika kialakulásában (*The Realm of Rhetoric*, 20).

A tanácsadó beszéd a jövőről szól, hiszen olyan dolgokról érdemes tanácsot adni, amelyek bekövetkezhetnek. Célja a rábeszélés vagy a lebeszélés. Érveit a hasznosból vagy a károsból veszi, vagyis abból, hogy mi teszi boldoggá az embereket, illetőleg az ellenkezőjéből. A *Rétorika* erről szóló fejezetei a boldogságról és elemeiről, a hasznosról és a jóról, a hasznosabb és a jobb tételeiről szólnak (ez utóbbi már a toposzok, vagyis az általános érvforrások közé tartozik). Tanulságos ez a fejezet a mai boldogságkutatás szempontjából, részletes és pontos. Az állam szempontjából pedig öt fődologban szükséges tanácsot adni, ezek: a pénzügy, a háború és a béke, az ország védelme, a behozatal és a kivitel, a törvényhozás. A tanácsadó beszédéről szóló fejezetek lezárásaként Arisztotelész összefoglalja az államformák fajait és céljait. A részletekről azután külön könyvben értekezik, a *Politikában*.

A *Rétorikának* a tanácsadó beszédéről szóló fejezetei a szociológia és a politológia témáit érintik, a politikát és a társadalomismeretet nem lehet kiiktatni a retorikából. Valóban érintkezik a mai retorika is ezekkel a diszciplínákkal, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a retorika alapvetően nyelvi diszciplína, a meggyőzés nyelvi lehetőségeit kutatja.

Sok retorikaelméleti munka és gyakorlati retorika egyszerűen azonosítja a tanácsadó és a politikai beszédet. Ezt teszi például Edward Corbett *Rhetorical Analyses of Literary Works* c. kötet bevezető tanulmányában. Nyilvánvalóan ez az azonosítás a politika tágabb értelmezésén alapul.

Természetesen többféle beszédfelosztás létezett az ókorban, és létezik napjainkban is, erről a *Retorikai lexikon beszédfajták* szócikke is tájékoztat.

A rómaiak a tanácsadó beszéd két fajtáját különböztették meg: az egyik a *suasoria*, a rábeszélő beszéd, a másik a *parainesisz*, az életviteli tanácsokat tartalmazó beszéd, ennek a világirodalomban kiemelkedő, egyedi szépségű műve Kölcsy *Parainesisz*, melyet unokaöccséhez, Kölcsy Kálmánhoz írt, de iránymutató a mindenkori ifjúság számára (régí iskolai retorikáink mindig közölték, vö. Adamik 2012).

A reformáció korában Philip Melancthon, „a németek tanítója” a három beszédfaj mellé felvette a tanító beszédet (*genus didascalicum*), sokan átvették tőle; de ez a megkülönböztetés nem bizonyult tartósnak, mivel mindegyik beszédfajtában jelentkeznek tanító elemek.

A kereszténység kialakulásával és elterjedésével megszületett az egyházi beszéd, bár azon el lehet gondolkodni, hogy az egyházi beszéd erkölcsi tanácsokat ad egyrészt, másrészt bemutatja, magyarázza a *Szentírás* egyes passzusait, így besorolható a tanácsadó és a bemutató beszédfajba. Ennek ellentmond az a tény, hogy a szakirodalom óriási, és az egyházi beszédek létrehozásának tanítására kialakult egy külön retorikai ágazat, a homiletika.

A reformkor egyik tudós szerzője, Bitnitz Lajos egyházi és polgári beszédet különböztet meg, s harmadikként felveszi a vegyes beszédet, ezt írja: „Tulajdonképpen a beszéd csak kétféle: egyházi és polgári; az tárgyait a religiói esmeretekből kölcsönzi, emez pedig az országnak mind polgári, mind nyilvánvaló életét magában foglalja. Vannak azonban még olyan beszédek, melyeket erőszak nélkül sem az egyházi, sem a polgári beszédekhez nem számlálhatni, mint az akadémiai és iskolai beszédek, a megszólítások stb. Ezek teszik tehát a beszédek vegyes osztályát” (*A' magyar nyelvbeli előadás' tudománya*. Pest, Trattner, 1827, 445).

A 19. sz. második felének magyar retorikaiban egyházi, politikai, törvényszéki és alkalmi beszédeket különböztetnek meg (vö. a *Retorika* c. egyetemi tankönyv retorika-történeti fejezetével). Az alkalmi beszéd különleges fajtája az akadémiai emlékbeszéd. Ez az általános kép, az egyes retorikákban vannak kisebb-nagyobb eltérések. Acsay Ferenc *A prózai műfajok elmélete* c. terjedelmes könyvében (1889) a következő beszéd-fajtákat állapítja meg: a) a törvényszéki szónoklat, b) politikai vagy tanácskozó szónoklat, c) az egyházi szónoklat, d) intellektuális, buzdító beszédek, e) alkalmi beszédek, f) az emlékbeszéd. Látható, hogy a szerző megduplázta az arisztotelészi hármas felosztást, és egyenlőségjelet tett a politikai és a tanácsadó szónoklat közé. (Ez az azonosítás a külföldi szakirodalomban is olvasható, vö. Edward Corbett fentebb említett tanulmányával.)

Tulajdonképpen mindegyik felosztás jó, indokolható, bár Arisztotelész hármas felosztása jobb. Mégpedig azért, mert magába foglalja mind a közéletben, mind a magánéletben vagy kisebb közösségekben mondható beszédeket, a tanácsadó beszéd nemcsak politikai lehet, lehet ítélezni egy családi asztalnál is, s lehet pohárköszöntőt mondani egy családtagra is, vagy egy temetésen is lehet emlékbeszédet tartani. Arisztotelész a *Retorika* elején utal is erre: „bizonyos fokig mindenki megpróbál kijelentéseket bírálni és indokolni, védekezni és vádolni. A hétköznapi emberek közül egyesek ezt ösztönösen teszik, mások gyakorlással szerzett jártasságból” (1354a).

Tehát ha a politikát a közügyekkel való foglalatosságnak tekintjük, akkor minden, a közügyekkel foglalkozó beszéd politikai beszéd is egyben. Ha szűkebben, pártpolitikaként értelmezzük a politikát, akkor a politikai beszéd fogalmát is szűkebben kell értelmeznünk, pártpolitikai, a politikai harcokba beavatkozó beszédnek. Ha a beszéd-fajtákhoz kapcsoljuk a politikai beszédet, akkor mindenképpen a tanácsadó beszéddel van átfedésben. Azért átfedésben, mert a tanácsadásnak van magánjellege is, ahogy már Arisztotelész is felhívta rá a figyelmet. Egy kis nagyvonalúsággal azonban mondhatjuk, hogy a politikai és a tanácsadó beszéd azonos.

3. A továbbiakban egyetlen politikai retorikánkról lesz szó. Szeberényi Lajos tette közzé 1849-ben, 1848 novemberében fejezte be, a szabadságharc kellős-közepén. Vigh Árpád így értékeli: „...Szeberényi könyvét legjobb szónoklattanunknak kell tekintenünk, amely gyakorlatias megoldásai mellett elméletileg is megbízható” (Vigh 1981: 225). Valóban jó retorika Szeberényié, de azt nem merném állítani, hogy a legjobb.

Szeberényi Lajos (1820–1875) evangélikus teológiai tanár, jogi végzettsége is volt, költő, egyházi és pedagógiai író; mint műfordító a szlovák–magyar és a cseh–magyar irodalmi kapcsolatok megteremtésének munkása volt. Nevét Petőfivel kapcsolatban ismerheti a közvélemény: Selmezbányán barátságot kötöttek, ezt tanúsítja Petőfi epigrammája (1839. január 19.):

Szeberényi Lajos emlékkönyvébe

Kegyetlen a végzet; nem hagy sok időig örülni

Minket együttlétünk édeni napjainak.

Ámde az a földnek bármely részére ragadhat,

Érted ezen kebel ég, s léssen örökre hived.

Később, 1845-ben elhidegültek egymástól, mivel Szeberényi a *Hírnök* c. hetente kétszer megjelenő politikai lap irodalmi mellékletében támadó kritikát írt Petőfi verseiről. Az irodalomtörténetek emiatt elmarasztaló véleményt írnak róla („Szeberényi alantas támadása”-ról ír a „spenót”, semmi többet), s ez a negatív kép marad meg a fejekben, pedig Szeberényi derék, művelt ember lehetett. 1848-ban Kossuth *Hírlapjának* volt munkatársa. *Jenőfi* álnéven *Forradalmi szikrák* címen 1848-ban verseskötetet adott ki. A szabadságharc bukása után bujdosni kényszerült, bebörtönözték, halálra ítélték, majd kegyelmet kapott. Élete második felében pedagógiai műveket írt, és evangélikus lelkeszként tevékenykedett (vö. *Magyar írók élete és munkái*, *Magyar irodalmi lexikon*, *Új magyar irodalmi lexikon*).

Egyetlen politikai retorikánk címe: *Politikai szónoklat-tan. Alapos útmutatás nyilvános beszédekben és a parlamenti vitatkozásokban. Görög, romai, angol, frank, német és magyar minta-beszédekből példákkal írta Szeberényi Lajos*. Pest: Heckenast Gusztáv, 1849 (392 old.). Kéziratát 1848 novemberében zárta le.

A cím előtti oldalon ez szerepel: *Polgári szónoklat*. A beszédfajtákat (beszédnemeknek nevezi őket) később ekképp sorolja fel: egyházi, közügyi, törvényszéki, alkalmi beszédek. Az egyházi szónoklattól elkülöníti a közügyi szónoklatot, amely azonos a polgári vagy politikai szónoklattal. A politikai szónoklatot tehát tágabb, közügyi, közérdekű értelemben használja. Retorikája tulajdonképpen közügyi, közéleti retorika, híven tükrözi a reformkor és a szabadságharc szellemiségét.

Előszavában megírja, hogy eredetileg a német Sander *Redekunst* c. művének lefordítására kérték, de mivel felületesnek és rendszertelennek találta, inkább egy önálló mű kidolgozásába fogott. Retorikáját nem szánja iskolai kézikönyvül, bár idősebb tanulók sikerrel forgathatják, inkább a közszereplők segítségére kíván lenni. Klasszikus és német retorikákon kívül használta Hugh Blair retorikai és esztétikai leckéit (*Lectures on Rhetoric and Belles-Lettres* 1873; 1838-ban magyarul is megjelent Kis János fordításában *Blair Hugo retorikai és esztétikai leckéi* címen), valamint Bitnitz Lajos *Magyar nyelvtudomány* c. 1837-ben megjelent művét (ebben Bitnitz röviden foglalja össze 1827-ben megjelent könyvének retorikai részét). Az előszóban ugyan nem említi Szeberényi, de a retorika szövegéből kiderül, hogy idézi a klasszikusokat, különösen Quintilianust, Pszeudo-Longinoszt, s használta a francia kortárs szerző, Louis Cermenin *Livre des orateurs* (*Szónokok könyve*) c. 1836 és 1844 között publikált, szónoki portrékat tartalmazó, nagy sikerű, azután számos kiadásban megjelent művét is (Fumaroli 1999: 1109, 1202; Vigh 1981: 454).

Előszava végén írja: „a szónoklat ... csak szabad földön tenyésző növény. A szónoklat a civilizált népek fegyvere, mellyel vérontás nélkül nyernek győzelmeket.”

A *Politikai szónoklat-tan* két nagy részből áll. Az első az *Elméleti Rész* (1–174), a második a *Példák* (177–392) címet viseli. Számos beszédrészletet vett át a történész Szalay László 1847-ben megjelent 484 oldalas könyvéből, címe: *Státusférfiak' és szónokok' könyve*.

3.1. Az Elméleti Rész szintén két részből áll, fejezetei a következők: *Első Rész. Szónoklat anyaga; Második rész. A beszéd alakja*.

Az *Elméleti Rész* bevezetésében összegezi állásfoglalását. A szónoklat meghatározásában Hugh Blairt követi abban, hogy esztétikai alapra helyezkedik: a szónoklatot „szépműnek”, művészi alkotásnak tartja (vö. Ravasz 1938). A beszéd általános meghatározásából indul ki, majd ezt szűkíti: „Azonban mi e munkában a beszédet nem fogjuk oly tág, mindennapi jelentésben venni, hanem mint művészeti eredményt, mint szépművet tekintve, alatta oly művészi szóbeli előadást fogunk érteni, mely által valamely tárgy kifejtetik, fölvilágosíttatik, vagy bebizonyíttatik, s melynek célja a hallgatók meggyőzése és rábeszélése. Ez értelemben a beszéd a szónoklat tárgya.” (4) A szónoklatnak három célja lehet: ismeretterjesztés, érzésbuzdítás és akaratélesztés, s ez utóbbi a legfontosabb, mivel a szónoknak arra kell törekednie, hogy hallgatóságát cselekvésre buzdítsa. „Szónoknak e szerint azt fogjuk nevezni, ki tehetséggel bír beszéde által ösmertetet terjesztetni, érzéseket felkölteni, de kivált hallgatói akaratát szándéka iránt

hajlandókká tenni.” (4) A filozófus a valót mutatja meg, a költő az érzelmekre hat, a szónok ezzel nem éri be: „az igazság kitüntetése után a szívhez, a szenvedélyekhez fordul, és ezeket ügyeszkiz művészete mindenható erejével maga részére megnyerni.” A filozófus bemutat, demonstrál, a szónok felhasználja az érvelés minden lehetőségét (ezt a különbséget hangsúlyozza a 20. sz. retorikusa, Perelman is, vö. *The Realm of Rhetoric*, 9. kk.).

Nagyon fontos „az igazság kitüntetése után” megállapítás, ezzel Szeberényi is azt a nézetet vallja, hogy a szónoknak mindig az igazságot kell kutatnia és szolgálnia. Cáfolja azokat a véleményeket, melyek szerint a szónoklat főleg (mert az emberek szónoklat nélkül is hajlandók a jó követésére) vagy káros (mert gonosz célokat szolgálhat). Az emberek mindenben kedvelik a szépet, miért kellene azt a beszédből száműzni? Ha pedig egy dolgot helytelenül használnak, még nem jelenti azt, hogy a dolog rossz (*abusus non tollit usum*).

A szónoklat mindig is fontos volt az emberiség történetében – írja az első fejezet végén Szeberényi –, még a vadak főnöke is csöndet kér, fölemelkedik és nyomatékkal szól – idézi egy német retorikából (a 20. század végén a retorika gyökereit nyomozva, George Kennedy is ír a természeti népek retorikájáról, *Comparative Rhetoric*, 1998). Beszédek hangzottak el az agórán és a fórumon. Különösen jelentős szerepe van a szónoklatnak a parlamenti demokráciában: „a szónoklat – valamint a költészet is – csak szabad hazákban növekedő virág.” (7)

A szónoklat története rövid fejezet. Valószínűnek tartja, hogy a szónoklás a nyelvvel együtt keletkezett, művészi alakjában minden biztonnal későbbi idők szülötte. Áttekinti a görög és a római szónoklást, hosszabban foglalkozik Démoszthenésszel és Ciceróval. A kereszténység egyházi szónokai közül Aranyszájú Szent Jánost emeli ki. Kijelenti, hogy mellőzhetjük a középkort, mivel „még kevesebb örvendetesre akadunk”. (14) Nyilvánvalóan nem ismeri a középkor irodalmát, ezért teszi ezt a könnyelmű és igazságtalan kijelentést, mely makacsul tartja magát mindmáig.

Felsorolja a jelentős francia, angol, német és magyar szónokokat, listája érdekes a mai olvasó számára. Még érdekesebb az az összehasonlítás, melyet az ókori és a korabeli szónokok között tesz:

„A régi jeles szónokok népgyűlésekhez szóltak, melyek által minden ügyek igazgattak, itt tehát helye volt az indulatok hevítésének: mai koréi többnyire művelt képviselőkhez intézik beszédeiket, kik többet építenek az okokon, mint ékesszólási virágokon. Ott a szóló szabadon, tartózkodás nélkül nyilatkozott, itt különféle tekintetek, viszonyok – leginkább némileg – korlátozzák; ott habár előítéletekkel telve volt a nép, de független, – itt a hallgatóság egy része szinte előítéletektől elfogult, más része párthoz ragaszkodik, ismét más része a megvesztegetésnek enged, – miért a mai szónoklatnak nincs azon hatása, mint az ókorinak. Sok országban önkényes uralkodás által a szabad lelki fejlődés elfojtatott, és hogy ezeknek utóbb szabadságukat kivívott polgárai a szó hatalma iránt fogékonyak legyenek, új nemzedéknek kell növekedni.

A törvényszékeknél hajdan kevés és hiányos törvény lévén, ezeket az ügyvédek fejtegetései, okoskodásai pótolták: ma a törvények sokkal kimerítőbbek, az ügyvédnek még ott is, hol szóbeli eljárás van, inkább azoknak megtanulására, mint szónoklatbani

gyakorlásra kell fordítania idejét, s szövéltásai leginkább abból állanak, hogy a fönnforgó eseteket a törvényekre alkalmazza.” (14–15)

Eddig az elméleti rész bevezetése.

3.2. Az *Elméleti Rész* további fejezetei: Első Rész: Szónoklat anyaga: Az anyag föltalálásának belső kútfejei, Az anyag föltalálásának külső kútfejei (vagyis a belső és a külső érvforrások), Az indulatok felköltéséről, Beszédek nemei: Egyházi és közügyi szónoklat, Törvényszéki beszédek, Alkalmai beszédek és a szónoklat egyéb elosztásai, Beszéd részei.

Második rész. A beszéd alakja: Az irányról általában, különösen 1) annak tisztaságáról. 2) Az értelmességéről. 3) A szabatoságról. 4) A kerekdedségről. 5) A csínről. Külső előadás, szavalás. Aphorismák a parlamentáris szónoklatról (Cormenin után).

Látható, hogy a szónok feladatait követi; a retorika klasszikus témáit tárgyalja, az érvelést, a beszédfajtákat, a beszédrészeket, majd a stílust és az előadásmódot. Először tehát az invenció és a diszpozíció feladatait, vagyis az anyagot (*res*) részletezi, majd az elokúciót (*verbum*) és a pronuciációt. A memóriát kihagyja.

A retorikákban általában az első nagy egység az invenció tárgyalása, vagyis az érvelés. Szeberényi röviden és világosan mutatja be az érvforrásokat, majd a beszédfajtákat. Hosszasan foglalkozik a rögtönzéssel és a gyakorlással, végül a parlamenti szónoklással: „A parlamentaris ékesenszólás némely a szónoklattantól különvált tulajdonságokat föltételez a szónokban. Ilyenek a jog és alkotmány ösmerete, más országok politikai viszonyaivali megbarátkozás, alapos tudomány annak megítélésére, mely eszközök legalkalmasabbak a közjólét előmozdítására, bátorság és határozottság minden akadályokkal szembeszállani, előítéletekről lemondás, tülemelkedés az önzés mindennapiságán.” (55) Tanácsait a következőképpen zárja le: „Óvakodjék a szónok a személyeskedésektől; legyen ellene az ügynek, de ne a személynek. Ha azonban az ő személye támadtatik meg más által, ez által felhatalmaztatik ellenével hasonlót tenni, és az ilyenkor használt csípős ellenvetés nem szokta hatását eltévesztetni”. (56) Ezután részletesen, oldalakon keresztül ismerteti az angol parlament ügymenetét mint követendő mintát.

Érdekes a stilisztikai fejezet. A szóképeket vagy trópusokat a francia 16. sz.-i retorikustól, Peter Ramustól származó módon négy alaptrópus vagy mestertrópus köré csoportosítja, ezek a metafora, a metonímia, a szinekdoché és az ironia. (Zárójelben meg kell jegyeznünk, hogy a négy alaptrópus megkülönböztetése Ramustól származik, és nem Vossiustól, ahogyan Vigh Árpád állítja, vö. Vigh 1981: 195; tehát nem 17., hanem 16. századi.)

Az alakzatoknak pedig lélektani alapú csoportosítását adja. Célszerű szerinte az alakzatoknak „a lélek tehetségei szerinti elosztása”, ezen az alapon „figyelemgerjesztő, képzelmi, kedélyindító és élcfigurákról” ír. Figyelemgerjesztő figura pl. a fokozás, az ismétlés, a kérdés; képzelmi figura a leírás, a vízió, a hasonlat; kedélyindító figura a költőszó-halmozás, a hiány, a félbeszakítás, a fölkiáltás; élcfigura az elmemozdító figura: az ellenkezés, a paradoxon.

Nagy érdeme, hogy ha lehetséges, igyekszik magyar terminusokat használni.

3.3. Szeberényi retorikájának második része a példatár, mintája feltehetőleg Cermenin *Szónokok könyve* volt. Kár, hogy nem írt portrékat, nem kommentálta a közölt beszéd-részleteket (Vígh 1981: 224). A reformkor minden nagy szónoka szerepel példatárában, pl. Felsőbüki Nagy Pál, Deák Ferenc, Szemere Bertalan, Eötvös József; Kölcseyt háromszor is idézi, a sorshúzás ügyében mondott beszédét, búcsúját az országos rendektől és a P. J. védelmében megírt törvényszéki beszédét. Kossuthnak két beszéde is szerepel, az adóügyben mondott beszéd és a híres haderő-megajánlási beszéd. A korszakot foglalkoztató fontos gondolatokra összpontosít, terjedelmi okokból nyilván nem tudott teljes beszédeket közzétenni. Lényeges Kossuth idézése. Kossuthot ugyanis az önkényuralmi időszakban tilos volt tankönyvben szerepeltetni, hiányzik például Szvorényi retorikájából, és nem Szvorényi nézetei vagy ízlése miatt.

Idézi Szeberényi a nyugati parlamenti demokráciák nagy szónokait, angolokat, franciákat és németeket, tőlük is a történelemformáló nagy gondolatokat. Szerepel ifjabb William Pitt beszéde a rabszolga-kereskedés eltörléséről, O'Connel beszédének eleje és vége a börtönből való kiszabadulása után (az ír kérdés több beszéd-részletben is megtalálható). A franciáknál szerepel Carnot beszéde Bonapartének császárrá emeltetése ellen, Mirabeau-tól három beszéd-részlet is. A német politikusoktól a szabad választás, a sajtószabadság ügyében mondott beszédekből idéz. Azt lehet megállapítani, hogy a *Politikai szónoklat-tan* beszédgyűjteménye a reformkor és 1848 szellemiségét tükrözi. Nyilvánvalóan nem használhatták Szeberényi retorikáját az önkényuralmi időszakban, elkötelezettsége megpecsételte sorsát; a kiegyezés utáni tanügyi reformokhoz készített iskolai retorikák pedig lényegesen kevesebb anyagot tartalmaztak, erősen megváltozott a terminológia is (Szeberényi a *bizony*, *bizonyok* terminust használta *érv*, *érvek* értelemben; az *okszerkezést* használta *szillogizmus* jelentésben; a *szavalás* pedig a beszéd elmondását jelentette, nem versmondást).

4. Az egész retorikát átszövik a hasznos tanácsok, mit tegyen a szónok, és mit ne tegyen. Ezek a tanácsok teszik Szeberényi retorikáját érdekessé és élvezhetővé.

A függelékben megszívlelendő tanácsokat sorol fel „*Aphorismák a parlamentaris szónoklatról*” címen, Cermenin nyomán.

„Nem kell minden órában a szónokszékre lépni, beszélni s önmagát kiömlesztetni. Unom – mondanák az athenaeiek – mindig Demosthenest hallgatni. ...

Ha a hallgatóság közel van a síráshoz, meg kell hagyni indulatában, s nem kell nevetésre ingerelni.

Ha látod, hogy a hallgatók szemei bágyadságtól lezáródnak, s csaknem elalszanak, nem szabad dudálnod, hogy még mélyebb álomba szenderítsd őket. ...

Fordulj egyszerően a tárgyhoz s merítsd bevezetésedet természetesen a tárgyból. Ne mutass álszerűséget. De fölösleges megvetést se. Se csúszó, se kevély ne légy, de igaz. Mindenekelőtt ne szokjál az unalmas fecsegéshez.

Előadásod legyen egyszerű, élénk, megragadó, és lássék meg már a tények rendéből, mint ered és fejlődik bizonyaid sorozata.

Ne légy túlzó a taglejtésben, nehogy csak nézzenek, ahelyett, hogy hallgatnának. ...

Ha katona vagy, ne beszélj markotányos meséket szitkokkal és pipával szájadban. Ne pödörgezd ki bajuszodat, mint a tüskés disznó...

Ha ügyvéd vagy, ne emeld fájdalmasan szemeidet és karjaidat a mennydörgő Zeushez egy elfeledett mondat miatt. ...

Ha tudós vagy, ne használj műszavakat, azon szín alatt, mintha te sokkal többet értenél belőle, mint mi, s mintha nem volnánk méltók hallani. ...

Ha a huszonkilencedik szónok a kérdést kimerítette, ne tárgyald harmincadszor, bizonyaid sorozatában ne menj föl Ábrahám ősapáig. Ne szólj arról, hogy isten a mennyet és földet teremtette, s hogy valaha a világnak vége lesz, de végezd magad is beszédedet. ...

Ha attól tartasz, hogy a rögtönzés folyamatát elragadtatva, nem szünöl meg kellő időben: kötéss lábadra egy szálát, s ha azt valamely készséges barátod által megrántatni érzed, szünjél meg és lépj le. ...”

Az aforizmák lezárását Szeberényi Lajos hitvallásának tekinthetjük, s ennek alapján megőrizhetjük emlékezetünkben: *„Végre gondold meg, hogy törvényeitektől a nép boldogsága és boldogtalansága, ótalma vagy elnyomatása, nemesbítése vagy erkölcstelenítése függ. Úgy beszélj tehát, mintha hallgatna! Úgy beszélj, mintha látna! Tartsd mindig magasztos és tiszteletre méltó képét szemeid előtt.”* (174)

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy Szeberényi Lajos okos, jó retorikát tett le az asztalra, okos és jó mind az argumentáció, mind a stílus szempontjából. Politikai, azaz közügyi szónoklattant írt, elsősorban közszereplők, parlamenti képviselők számára. Példái és tanácsai kitűnőek, ma is követhetők, megérdemelne egy reprint kiadást. Mind megszövegezéséből, mind az idézett beszédrészletekből a reformkor és a szabadságharc szellemisége sugárzik, elkötelezettsége nyilvánvaló, őrizzük meg jó emlékezetünkben.

Függelék: *A politikai szónoklat-tan* részletes tartalma

Első rész. A beszéd anyagáról. Az elméleti rész első nagy egysége a következő fejezetekre oszlik: az anyag föltalálásának belső kútfejei; az anyag föltalálásának külső forrásai; az indulatok felköltéséről; beszédek nemei: egyházi és közügyi szónoklat; törvénytörvényes beszédek; alkalmi beszédek és a szónoklat egyéb elosztásai; a beszéd részei. Az invenciót és a diszpozíciót tárgyalja, tehát a retorikának a gondolatokkal (*res*) foglalkozó részét.

A beszéd kettős célja a meggyőzés és a megindítás; ez a kettős cél határozza meg a beszéd anyagának kétféle kútfejét (azaz forrását): az egyikből a meggyőzés, a másikkól a megindítás anyagát meríthetjük.

Először a **meggyőzés lehetőségeit** tárgyalja. Arisztotelész nyomán belső és külső érveket különböztetünk meg, ezt a felosztást alkalmazza Szeberényi is: „Az elsőt ismét vagy magából a dolog természetéből okoskodás által (*a priori*), vagy külső körülményekből (*a posteriori*) vesszük.” (19) A belső érveket a logika, azaz észtan alapján tárgyalja, de hangsúlyozza, hogy a szónoki megoldások eltérnek a logikaitól.

Mai terminussal élve: az általános érvforrásokat tárgyalja, mégpedig a következő rendszerben: meghatározás, körülmények, érvek (Vigh Árpád azt állítja, hogy Julius Sandert követi az érvek meghatározása és csoportosítása terén, vö. Vigh 1981: 135).

Az anyag föltalálásának belső kútfejei. Az anyag föltalálásának első kútfeje az értelmezés, azaz mai terminussal: meghatározás (logikai és szónoklati), ismerteti a meghatározás logikai lépéseit, majd a szónoki, lazább meghatározásra ad példákat. Az értelmezés kétféle: „vagy elemező (*analytica*), vagy összető (*synthetica definitio*).” (22) Az analitikus definícióban előbb megmondjuk a fogalmat, majd felsoroljuk ismertetőjegyeit, a szintetikus definícióban előbb az ismertetőjegyeket soroljuk fel, s a végén mondjuk ki a fogalmat. Ezután ismerteti a definíció követelményeit. A logikai definíciótól a szónoklati abban különbözik, hogy „sokkal szabadabban mozog”. A logikai definíció rövid, száraz, a szónoki inkább leírás, nemcsak az a feladata, hogy megértsék, hanem tessék is.

Az anyag föltalálásának második kútfeje a fejtegetés: „az értelmezés és a fejtegetés közt igen nagy a különbség, mert ez valamely tény körülményeinek és okainak előszámlálása.” (26) Itt említi a régi szónoklattanírók által írt verset: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Mit, ki, mikor, mi okért, mely módon, hol, mivel és hogy.* Ide tartoznak a személyek, a tények, az eszközök, a lehetőségek, az okok és egyéb számtalan körülmények. „Az értelmezés nagy hasznára lehet a közügyi, a fejtegetés pedig a törvénszéki szónoknak. De ebből korántsem következik, hogy akár az egyik, akár a másik valamelyiknek kizárólagos tulajdona volna.” (27)

Harmadik kútfeje a *bizonyok* (mai terminussal: *érvek*), tkp. a következtetések: „Bizonyítani annyi, mint valamely állítás igazságát más állításból következtetni. E más állítás bizonynak neveztetik.” (29) Ide tartozik az ítéletek összekapcsolása, vagyis *okszerkezés*, a szillogizmust *okszerkezetnek* nevezi. Az összetett szillogizmusok: a *dilemma*; az *okhalom* vagy *sortes*; a hamis előzményeken alapuló álokszerkesztés vagy szofizma. Világosan, jó példákkal megvilágítva magyarázza az *egyenest* vagy *kategorikus szillogizmust*, a *föltételes* és az *elválasztó* (sic!) *szillogizmust*. A csonka okszerkezet neve enthüméma, ennek nem szentel különösebb figyelmet. Hangsúlyozza, hogy a szónok a logikai eszközökkel szabadon bánhat. Helyesen állapítja meg, hogy a „bizonyok lehetnek vagy világosak, kétségtelenek, vagy kétesek és csupán valószínűek.” (37)

Az anyag föltalálásának külső forrásai. (A „forrás” terminust használja.) A külső források a tapasztalatból származnak, éppen ezért erős bizonyítékok, „ezek sokkal erősebben hatnak a kedélyre; mert ha a szónok által élénken rajzoltatnak, a hallgató elragadtatva mintegy szemei előtt látja, hallja, érzi az előadott törvényeket és eseményeket.” (40) Ilyenek 1. a törvény és az elővélemény (*precedens*), 2. oklevelek, 3. tanúk, az „élő oklevelek”, 4. a tekintély, 5. a példa, Szeberényi időben közeli és hazai példák használatát

javasolja, 6. a hasonlat (az indukciót és az analógiát veszi ide, ez utóbbit *hasonszabálynak* nevezi), 7. az ellenkező, vagyis „midőn a szónok állításai ellentételének helytelenségét vagy nevetségességét mutatja meg.” (44) A példa az arisztotelészi meghatározás szerint retorikai indukció, ezért ma a belső érvek között szoktuk tárgyalni, hasonlóképpen az analógiát is. A tapasztalat alapján vonjuk le az induktív következtetést, nyilvánvalóan ezért tárgyalja a külső érvforrások között Szeberényi (tulajdonképpen a formális logika kizárja az indukciót, csak a dedukciót tartja szigorú logikai műveletnek).

(A mai tárgyalása a toposzoknak nagyon hasonló, de azért vannak meggondolkodtató különbségek. Négy nagy csoportban tárgyaljuk a toposzokat: 1. meghatározás, ide vesszük a felosztást és az osztályozást, valamint különböző műveletként a részekre bontást; 2. összehasonlítás, vagyis hasonlóság, különbség és fokozatok, a hasonlóság alatt tárgyaljuk a példát és az analógiát; 3. a viszonyok: itt szerepelnek az ok-okozati viszonyok, az előzmény-következmény viszonyok, ezenkívül ide vesszük az ellentéteket és az elmentmondásokat; ezt a három csoportot nevezzük kvázilogikai érveknek. 4. körülmények, vagyis a lehetséges és a lehetetlen, a múltbeli és a jövőbeli tények, valamint a személyekből és a dolgokból vett érvek, – ezeket keressük a régi kérdéssorral. (Adamikné 2013) A lényeges különbség az, hogy Szeberényi a külső érvek között tárgyalja a példát és az analógiát, az indukcióval együtt.)

Az indulatok felkeltéséről hosszasan ír. A szónoknak jártasnak kell lennie a lélektudományban, de nem annyira az elméleti lélektanra, hanem inkább saját tapasztalataira kell támaszkodnia. Hasznos a jó színművek olvasása is. Saját magának is át kell éreznie az érzelmeket, „Mert csak a szív szólhat a szívhez. [...] Annál nagyobb hatásnak és szenvedélyesebb részvétnak fog tehát örvendhetni: minél valószínűbbekké teszi a tárgyakat, minél érzékenyebben fōsti azokat, minél közelebb viszonyba hozza magát és hallgatóit hely, idő, körülmények, következmények tekintetében azon személyekkel és tárgyakkal, melyekről szó van, hogy azokat mintegy magok előtt lássák, hallják, érezzék.” (45) A következő érzelmek felkeltésével foglalkozik részletesebben: részvét, öröm, bátorság, félelem, harag és gyűlölet, hála. Felhívja a figyelmet az indulatok lecsillapítására is.

A **beszédnemek**: egyházi, közügyi, törvényszéki, alkalmi beszédek. Az egyházi beszédet csak a rendszer kedvéért említi meg, nem foglalkozik vele. Annál nagyobb figyelmet szentel a közügyi vagy parlamentáris szónoklatnak, melyet a „mai kor békés fegyverének” nevez.

Összehasonlítja az egyházi és a közügyi szónoklatot. A szónok személyét tekintve: az egyházi szónokot tisztelet övezi, a parlamenti szónoknak magának kell kivívnia ezt a tiszteletet. Az egyházi szónok szabadon választhatja meg tárgyát, a parlamenti szónoknak igazodnia kell a napirendhez. Az egyházi szónok felkészülhet beszédére, a parlamenti szónoknak rögtönöznie kell, nem tudhatja előre, hogy ellenfelei milyen okokat fognak fölhozni, azt sem tudhatja, hogy az előtte szólók mit mondanak, esetleg meg is előzhetik. A pap versenytársak nélkül szónokol, a parlamenti szónoknak figyelembe kell vennie versenytársait. Nagy különbség van a hallgatóság tekintetében is. A pap a híveihez beszél, a parlamenti szónok sokszor ellenséges tábornak, félbeszakíthatják, közbekiáltanak, zajonganak. Az egyházi szónok kimért rendet követ, a parlamenti szónok nincsen kötve „oskolaszerű” kimért rendhez. Éppen ezért a közügyi szónoklatokhoz a legalkalmasabb a rögtönzés. „Rögtönzésnél a szónok és hallgató együtt működnek,

együtt okoskodnak, együtt hevílnek, együtt éreznek; szíveik találkoznak, mert a szónok majd maga bocsátkozik le hallgatóihoz, majd őket emeli fel magához.” (54) A rögtönzést azonban sokat kell gyakorolni, és sajátos ismeretekre is szükség van, ilyenek a jog és az alkotmány, más országok politikai viszonyainak ismerete, annak megítélése, mely eszközök alkalmasak a közjólét előmozdítására, bátorság és határozottság, lemondás az előítéletekről.

A közügyi szónoknak a következő szabályokra kell „szorgalmasan” figyelnie:

„Tartsd szüntelenül szemed előtt azon különös kérdést, melyet tárgyalasz, és óvakodjál valamely kétértelmű szó által, mely a hallgató által különféleképp érthetik, zavarba ejteni.

Óvakodjál, nehogy tulajdon titkos előítéleteid vagy mások álokoskodási mesterségei tiszta fogalmadat megzavarják s észrevétlen félrehajlás által a tanácskozás tárgyát megváltoztassák.

Ne engedd meglevő akár eltérítő, akár kétértelmű tárgyak tömege által a főnnforgó ügyet, melynek mindig szemed előtt kell állnia, magad előtt elvonatni, úgy hogy az általad védett vélemény egyenest szemközt álljon az elleneid által védettel.

Arra is kell ügyelned, nehogy valamely hirtelen kiejtés által az ellenfélnek valamit engedni láttassál, miből az ügyre veszedelmes következtéseket lehetne húzni, vagy éppen ellened fordítható.

Különösen kell a kétértelmű kifejezésekkel óvakodni, melyeket az ellen veszedelmes fegyverekül használhatna. Ha például megengedettnek, hogy minden vallások intézkedései jók, a másik fél könnyen azt következtethetné, hogy mivel némely vallásokban az emberáldozat parancsoltatik, ezen intézkedés is helyes, s ekkor a szónok azon kelletlen helyzetbe esnék, hogy vagy igazságtalan állítást kellene védenie, vagy mit előbb megengedett, visszavonnia.

Megkíváncsitik továbbá, hogy az ellenkező vélemény pártolóit következtetéseikben, okoskodásaikban figyelemmel kísérjük, nehogy olyan engedményt csaljanak ki állításainkból, mi bennök nem foglaltatik, mert szofisztikus szónokok gyakran élnek ilyen hamis fogásokkal.

Óvakodjék a szónok a személyeskedésektől; legyen ellene az ügynek, de ne a személynek. Ha azonban az ő személye támadtatik meg más által, ez által felhatalmaztatik ellenével hasonlót tenni, és az ilyenkor használt csípős ellenvetés nem szokta hatását eltéveszteni.

Mi a kifejezéseket s általában az irályt (*stylus*) illeti, legyen az eleven, szabad folyású, természetes, férfias, merész képekkel díszítve, melyek Blair Hugó állítása szerint 'az élénk érzések természeti nyelve'.

Azonban alkalmaztassék az a tárgyhoz, helyhez és személyekhez. Nem minden tárgy kívánja a fölhevülést; de ott is, hol az helyén van, túl ne ragadtassa magát a szónok, hanem törekedjék az okosság erejét párosítani a szenvedély hevével.

Mit kelljen az előadott szabályok közül az egyes esetekben követni, azt tanítani nem lehet; mérséklet, helyes tapintat, gondolkodás meg fogják azt a szólónak mutatni.” (55–57)

Ezután részletesen ismerteti a parlamenti ékesszólást, főleg az angol parlamenti tanácskozások rendjét.

A törvényszéki beszédről szól a következő fejezet. A szónok lehetőségei behatároltak, hallgatósága törvényben jártas többnyire érett korú férfiakból áll, akiket ékesszólással nem lehet elámítani. A vádlónak tárgyilagosságnak kell lennie, ezzel szemben a védőnek az érzelmekre is kell hatnia. Még van egy harmadik neve a törvényszéki beszédnek, ez a tájékoztató beszéd; ebben a törvényszék valamelyik tagja, többnyire az elnök összefoglalja a fontosabb okokat (ez – mai kifejezéssel – a bírói ítélethirdetés, az ítélet indoklása).

Az alkalmi beszédekről ír a következő fejezetben, több fajtáit tárgyalja röviden, ezek a dicsérő beszéd, ide tartozik az emlékbeszéd; a hálabeszéd, a székfoglaló beszédek, búcsúbeszédek; alkalmiak továbbá a trón-, a hódoló, iktató, üdvözlő, iskolai, tudományos, akadémiai, történeti stb. beszédek. Ezekhez nem lehet tanácsokat adni, azt kell a szónoknak megvizsgálnia, hogy mit kíván a szóban forgó tárgy, ez inkább a szokás és az etikett kérdése. Az alkalmi beszédhez tartoznak a harangue-ok, ezeket szózatoknak lehetne nevezni (francia *harangue* 'szónoklat', a *haranguer* 'szónokolni' igéből). Ilyenek a forradalmak idején a néphez intézett szózatok, a hadvezér szózata katonáihoz a csata előtt, az előljáró beszéde alárendelt tisztviselőihez.

Kiegészítésül megjegyzi, hogy irányukra nézve vannak indítványozó, erősítő vagy bizonyító és cáfoló beszédek, de ez a felosztás azért helytelen, mert csak a közügyi beszédeket foglalja magába. Ide csatolja a cáfolásról szóló tudnivalókat. A cáfoló beszédek többnyire kétfélék: az egyikben a szónok az ellenfél okait törekszik megingatni, a másikban a sajátjait megerősíteni. A cáfolás módjai a következők: 1. a szónok megmutatja, hogy ellenfelének állítása helytelen, 2. tagadja ellenfele állításainak következményeit, 3. más, hasonló erejű vagy erősebb okokat állít fel, 4. kimutatja az álokoskodást, 5. az ellenvetés egy részét megengedi, de csak azért, hogy a másikat annál erősebben ostromolja, 6. ellentmondást fedez fel az ellenfél állításaiban.

A **beszédrészek** ismertetésekor Arisztotelészből indul ki, átveszi tőle a négy beszédrészt, ezek: bevezetés, előterjesztés, tárgyalás és befejezés, s azt hangsúlyozza, hogy az előterjesztés és a tárgyalás nélkülözhetetlen; mai terminussal ez a tétel és bizonyítása. Megemlíti, hogy Quintilianus öt, Cicero hat beszédrészt különböztet meg, de az egyszerűség miatt ragaszkodik a négy beszédrészhez. Ezután részletesen, sok példával tárgyalja az egyes beszédrészeket.

Bevezetés. Célja „a hallgatók hajlandóságát a következendő tárgy iránt megnyerni.” (75) Több lehetőséget sorol fel. 1. Néha a szónok egyenesen a tárgyra tér, előadja fontosságát. 2. A tárgy ellenkezőjéből meríti anyagát, pl. a békéről akar beszélni, s a háború borzalmait festi le. 3. A nemről beszél, ha a faj a téma, pl. a művészetekről, ha témája a

színház. 4. Néha a bevezetés témája egy fontos esemény. 5. A szerénység a hallgatóságra jó hatással szokott lenni, ezért ajánlatos a szerénységet kifejezni. Jó, ha dicsérettel vagy részvétellel párosul. A jellemzés is célszerű, különösen törvényszéki beszédek bevezetésében. 6. Ezeken kívül az idő- és helyviszonyokról, mentegetésről, általános nézetekről lehet szólni. A következő szabályokra kell ügyelni: legyen a bevezetés könnyű és természetes, a tárgyhoz illő; ne legyen általános; irányára és előadására különös figyelmet kell fordítani; hangulata legyen csöndes, mentes a heves indulatoktól, nem kell előre ellőni a puskaort, de ha a körülmények úgy kívánják, legyen indulatos; ne mondja el előre a szónok a tárgyalás témáját; legyen arányos, ne legyen hosszú.

Előterjesztés és elosztás, mai terminussal: a tétel és felosztása. Az alapmondat (*thema, propositio*) rövid és világos legyen. Helyes az elosztás, ha 1. a részek valóban különböznek, és egymást kizárják; ezt úgy érzük el, ha ügyelünk az elosztás alapjára; 2. ha a részek „természeti rendben váltják föl egymást”; 3. ha nincsenek fölösleges elosztások és alosztályok, 4. ha a részek a tárgyat kimerítik. A törvényszéki beszédekben, de sokszor a közügyi és más beszédekben szükséges a történetek elbeszélése. Ennek rövidnek, szabatosnak, világosnak kell lennie.

Tárgyalás (tkp. *bizonyítás*). A beszéd legfontosabb része. Mivel már a bizonyokat (azaz érveket) bemutatta, itt csak az elrendezésről szól. A bizonyok kétfélék: az észhez és a szívhez szólók, a beszéd feladatának – meggyőzés és megindítás – megfelelően. Általában a meggyőző bizonyítékokat kell előrevenni. Sokszor a szónoknak a hallgatók balvéleményeit és előítéleteit kell először legyőzni, ekkor a következőkre kell ügyelni: meg kell keresni az előítéletek forrásait; be kell mutatni, hogy az előítéletek ellenkeznek az ész törvényeivel és a tapasztalással; a mellettük felhozható okok álokoskodások; figyelmeztetni kell a hallgatókat a fonák következményekre. Ezután javasolja „a szónoklattan régi tanítói általános bizonyai (*loci communes*) közül” néhányat előadni:

„1. Ha valamely tárgy helyessége és jósága bizonyítandó, lehet mondani: hogy minden, vagy legalább a józan emberek pártolták, – hogy mindnyájan, vagy legalább a legbölcsebbek ajánlották, – hogy eredménye valamely más jó, – hogy valamely rosszat akadályoz vagy enyhít, – hogy kényelmünkre, hasznunkra, szóval: olyanra szolgál, mit jónak tartunk, – hogy elérése nehéz, – hogy a természet által parancsoltatik, – hogy elősmerésre számolhat stb.

2. Ha bizonyítandó, hogy valamely tárgy jobb a másiknál, megmutatandó, hogy ez a cél, következőleg többre böcsülendő az eszköznél, – hogy önmagáért, nem más jóért böcsültetik, – hogy nagyobb, méltóbb célhoz vezet, mint a másik, – hogy amaz könnyebben nélkülözhető, – hogy ezáltal amazt is elérjük, – hogy üdvösebb, hogy nagyobb résznek hasznos amannál, – hogy rendkívülbb, szebb, maradandóbb, – hogy a hely és idő viszonyaihoz illőbb stb.

3. Ha valamely tárgy vagy tény rosszaságát kell bizonyítani, kifejtendő a belőle eredő kár nagysága és általánossága, – hogy semmiféle mentésre nem számolhat, – hogy az már ismételtetett, – hogy a természettel

ellenkező, – hogy szentnek lenni kellő helyen követtetett el, – hogy barátok, előljárók irányában történt, – hogy vétségekre s kicsapongásokra szolgál alkalmul.

4. Ha valamely hiba szépítendő, meg kell mutatni, hogy az vagy éppen nem, vagy nem úgy történt, mint állítatik, – hogy rossz szándék nélkül követtetett el, – hogy az illetők megbánták, – hogy nem csupán ezt, de a többi tetteit is kell tekintetbe venni, – hogy a törvénynek nem betűje, de szelleme szerint kell ítélni, – hogy a méltányosság igényeit is szem előtt kell tartani stb.” (85–86)

Az elrendezéssel kapcsolatban a következő tanácsokat adja: a korábbi előbb kell említeni; előbb a gyöngébb, utána az erősebb, végül a legnyomósabb okok használtassanak; előbb az egyszerűbb, utána a bonyolultabb dolgokat adják elő, ha a diadal kétes, akkor a legerősebb okot kell előre bocsátani; a gyengébb érveket középen össze kell vonni, s előre és a végére tenni az erőseket; inkább kevesebb, de nyomósabb bizonyokat kell használni.

Az indulatok gerjesztésénél különös figyelmet kell fordítani a kifejezésmódra.

Befejezés. Össze kell foglalni a bizonyokat. „Sokszor az egész beszéd hatása befejezésétől függ.” Legnagyobb hibája a befejezésnek a hosszadalmasság.

Végezetül az *átmenetről* (az *átvezető bekezdésekről*) ír, melyek mintegy hidat képeznek az egyes érvek között, természetesen kell lenniük, jó példákat ad itt is.

Második rész. Alak. Ez az élokúció vagy stilisztikai fejezet; a stílust *írálynak* nevezi. „Azon mód pedig, mely szerint valaki gondolatait és képzeit kifejezi, írálynak (*stylus*) neveztetik.” (90) Ismeri tehát a stílus terminust, de magyarított megfelelőjét, az írályt használja.

Stilisztikai fejezetei részletesek, érdekesek. Megemlíti, hogy van alsó, közép és felső, van főnséges és aljas stb. írály, de ezeknek nem tulajdonít különösebb jelentőséget (nem foglalkozik a stílusnemekkel).

A *jó irány kellékei* (vagyis a *stiluserények* vagy stíluskövetelmények) a következők:

1. tisztaság, 2. értelmesség, 3. szabatosság, 4. kerekdedség, 5. csín.

1. A tisztaság – mai fogalmainkkal – a nyelvhelyesség, a nyelvi norma követése: „A tisztaság azon tulajdonsága az írálynak, mely szerint benne oly szavak és kifejezések használatnak, melyek elősmert jelességű írók műveiben föltalálhatók.” (91) Nem mondja ki a norma terminust, de a klasszikus normameghatározást követi, mely a mérvadó írók nyelvhasználatán alapul. „Tartsuk meg az uralkodó nyelv szokást” – írja (92), Horatius *Ars poeticá*ját idézi: „Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi”, vagyis az úzust; a nyelvhasználatban az analógiát vagy hason szabályt kell követni (nem az anomáliát vagy eltérést). A következőkre hívja fel a figyelmet: fonák szerkezet (szolecizmus), ó szavak használata (archaizmus), új szavak (neologizmus), tájszavak (provincialisizmus), idegen szavak és kifejezések (barbarizmus). Ez utóbbi jelentését leszűkíti, ti. a barbarizmus eredetileg mindenféle helytelen szóhasználatot jelent.

2. Az értelmesség. „A tisztaság előmozdítja ugyan az értelmességet, de nem minden tiszta beszéd már értelmes is. Amaz leginkább nyelvtani helyességet föltételez, ez pedig inkább az észtan sajátja.” (96) Mindenekelőtt az szükséges, hogy a szónok ismerje jól

tárgyát. Olyan szavakat és kifejezéseket kell használni, melyeket a hallgatók értenek. Legyen a részletekben rend és teljesség. A szórendre kell ügyelni, valamint a természeti rendre. A teljesség azt kívánja meg, hogy mind a mondat, mind a gondolat egész legyen. Kerülje a szónok a kétértelműséget. A műszavakkal óvatosan kell bánni. Se túl röviden, se túl hosszan nem ajánlatos beszélni, legjobb a középút.

3. A szabatosság (*praecisio*) megkívánja, hogy se több, se kevesebb ne mondassék, mint amennyi szükséges. Nem szabad mesterkéltnek, cifrának, fölöslegesen ünnepélyesnek lenni. A dagály (*bombast*) többnyire szóvirágok tömege, melyek az eszmehiányt takarják. Háromféleképpen lehet a szabatosság ellen véteni: 1. ha a szavakat fölösleges szótagokkal megtoldjuk, 2. a hasonértelmű szavak (*synonymum*) felesleges használatával, 3. az absztrakt és konkrét fogalmak felcserélésével. Arra is ügyelni kell, nehogy az előadás szárazzá váljék. Megemlíti még a szónoklati irány rokon kellégeit, ezek a méltóság és az élénkség.

4. Kerekdedség. „A szónok kétféle irállyal élhet, vagy szakadozottal (*style coupé*), vagy körbeszédessel (*stylus periodicus*). [...] E kétféle irálynem változatosságából ered a kerekdedség, mely különös kellemet kölcsönöz a szónoklatnak.” (106) Hosszasan értekezik a periodusról vagy körbeszédéről, tkp. az egyszerű és az összetett mondatok szerkesztéséről, anyagáról, kapcsoló elemeiről. A periodus kellemét nagymértékben emeli a hangzat (hangzás), vagyis a hangzással lehet fokozni a hatást, de a hangzásnak mindig igazodnia kell az értelemhez. „Az irány helyes hangzata kétféleképp nyilatkozik, egyes hangokban, ti. és a mondatok elhelyezésében. Az első nem széphangzásnak (*euphonia*), az utóbbi arálynak (*numerus oratorius*) neveztetik.” (115)

A következő útmutatást adja a kerülendő hibákra: „Kerüljük a kemény és sziszegő hangok gyakori ismétlését” (116); fület sértő az egyhangúság, vagyis ugyanazon magánhangzó folytonos ismétlése; a hiátus kerülendő; a hosszú szótagok ünnepélyes hangzást eredményeznek, a rövid szótagok elevenséget sugallnak; kelletlenül hangzik a sok egytagú vagy a sok hosszú szó; „az egytagú szavaktól különösen a mondatok és a periodusok végén kell óvakodni” (117). „Igen emeli a széphangzást, ha az utósó szó nemcsak hosszabb, hanem – mit Kölcsény oly igen követett – magánhangzón, vagy ha ezen nem, legalább folyó mássalhangzón ... végződik.” (118)

Még fontosabb az „összhangzó arány, mely a mondatok ügyes elrendezésétől és változatosságától függ”, melyet „kellemes hangzatú szónoklatok vizsgálatából lehet megtanulni.” (118) A következő tanácsokat adja: „Előmozdítja az arányt: 1. Ha két, három vagy több szó egy mondatban, ugyanannyi szónak a másikban megfelel.” (118); 2. „A nyugvó helyek, melyek nemcsak a szónokra, de a hallgatóra nézve is azok, ne álljanak távol egymástól, mert az figyelmüket is fárasztaná, az arányt is sértené. 3. Periodusokban, mennyire csak lehet, a hang mindig növeltessék. Mind a természettel ellenkező, mind a fülnek kellemetlen, ha a hang, miután a legmagasb fokra emeltetett, ugyanazon gondolatnál ismét kénytelen alászállni.” (119)

5. A *csín* tulajdonképpen az ékesség; képes beszéddel érhető el, két faja van: a *tropus* (metafora, irónia, szinekdoché, metonímia) és a „szónoklati alak” (alakzat, figura).

Először a trópusokat ismerteti. „Tropus nem egyéb, mint valamely szónak világosabb vagy élénkebb kifejezés végett mással fölcserélése. Minthogy csak a rokon jelentésű szavakat lehet ekképp fölcserélni, minden tropusban előfordul azoknak összehasonlítása

egymással. Összehasonlíttathatik pedig a fogalom vagy más fogalommal, vagy magával. Azon más fogalom, mellyel összehasonlíttatik, lehet vagy hasonló, mi a metaphorát, – vagy ellenkező, mi az ironiát szüli. Midőn pedig a fogalmat önmagával hasonlítjuk össze, ezt vagy belső viszonyaival tesszük, mely esetben synecdoche, – vagy külsővel, miből metonymia ered. E szerint a tropusok származása következő:

„Metaphora a fogalmat más hasonló,
Ironia szinte más, de ellenkező fogalommal cseréli föl.
Synecdochében a fogalom belső,
Metonymiában külső viszonyai jönnek tekintetbe.” (121)

A metafora alfajának tekinti az eufemizmust vagy „lágýtást”, az allegóriát vagy „képhalmazt”. „Faja az ironiának a dasyrmus, mely által élők, és sarcasmus, mely által holtak gúnyoltatnak. [...] Ide számítható a mimesis is, mely az ellenfél szavainak gúnyos hangon ismétlése, mely azonban komoly szónoklat körébe nem való.” (126) A szinekdoché körébe tartozik az egész és részek közötti, a nem és a faj közötti, a többes és egyes szám közötti viszony, a nem és a faj közötti viszonyhoz számítja a határozott szám használatát határozatlan helyett. A metonímia ugyanazon fogalom külső viszonyainak fölcserélése: ok és okozat, előzmény és következmény, anyag és készítmény, hely és a benne lévő tárgy, idő és a benne lévő vagy volt tárgy, vezér, főnök és alattvalói, jegy és az általa jegyzett, birtokos és birtok.

Az alakzatoknak sok fajtáját mutatja be, sajátos csoportosításban: „Ezeket többféle képen szó- és tárgyfigurákra, továbbá nyelvtaniakra és szónokiakra szokás osztani. Sokkal célszerűbbnek látszik azonban a lélek tehetségei szerinti elosztása. És ezt fogjuk mi követni, szólván a figyelemgerjesztő, képzelmi, kedélyindító és élcfigurákról.” (128)

Figyelemgerjesztő figurák: 1. fokozás (*gradatio*) 2. ismétlés (*repetitio*), fajtái: *anaphora*, *epiphora*, *epizeuxis*, *symploce*, *anadiplosis*; 3. kérdés (néha a kérdésre maga felel a szónok); 4. mellőzés (*praeteritio*); 5. megengedés (*concessio*); 6. közlés; 7. megelőzés (*occupatio*); 8. rendváltoztatás (*inversio*).

Képzelmi figurák: 1. személyesítés (*personificatio*); 2. megszólítás (*apostrophe*); 3. leírás (*descriptio*), szónoki festés (*hypotiposis*); 4. tűnemény (*visio*); 5. fölszámlálás (*exergasia*); 6. hasonlat (*simile*); 7. célzás (*allusio*); 8. körülírás (*peri-phrasis*).

Kedélyindító képek: 1. ugrás (*asyndeton*); 2. kötszó-halmozás (*polysyndeton*); 3. hiány (*ellipsis*); 4. fölöség (*pleonasmus*); 5. félbeszakasztás (*aposiopesis*); 6. fölkiáltás (*exclamatio*); visszavevés (*correctio*, *epanorthosis*); 8. túlzás (*hyperbole*); 9. eskü; 10. átok; 11. vágj.

Élcfigurák: 1. ellenkezés (*antithesis*); 2. hasonlatlanság (*antitheton*); 3. *axioma*; 4. *paradoxum*.

A szó- és tárgyfigurák minden bizonnyal a szó- és gondolatalkzatok, Quintilianus felosztása szerint; ugyancsak ő ír grammatikai alakzatokról, elkülönítve őket a többi-től. Szeberényi újszerű módon, lélektani alapon osztályoz (Révai kéziratos művében olvasható hasonló csoportosítás, pl. az utolsó csoport neve: éles elmét szolgáló figurák, vö. *A magyar szép toll*, kiadta Eder Zoltán, 1973, nem teljesen új Szeberényi alakzatfelfogása, mint ahogy Vigh Árpád írja, vö. Vigh 1983: 199). Az egyes csoportokon belül keverednek a szó- és gondolatalkzatok. Részleteiben megegyezik a közfelfogással,

kivéve a harmadik csoport utolsó három kategóriáját, ezek nem alakzatok. Az esküt a külső érvek között szoktuk említeni, bár kétségtelenül vannak állandó kifejezései. Az átok és a vágy semmiképpen sem alakzat, bár ezeknek is van állandó szóhasználatuk, sőt testbeszédük. A túlzást inkább funkciónak fogjuk fel, tudniillik sokféle megoldása lehet. Az axiómán rövid elmés mondatot vagy életszabályt ért.

A hibákat is tárgyalja (pl. a képzavart).

A stilisztikai fejezetben foglalkozik a pronuciációval: „Az előadás két elemből áll, aszerint mint a beszéd szavakkal adatik elő, s ezek a test helyzetétől és a tagok mozgásától kísértetnek. Az első szaválásnak, a második cselekvésnek neveztetik.” (149) Szaváláson szóbeli előadást ért: „Szaválásnak nevezzük a beszédben foglalt eszmék és érzések szóbeli előadását.” (149) Részletezi a tiszta kiejtés, a tempó, a szünettartás lehetőségeit, az érzelmek és a hang, valamint a gesztusok, a mimika, a testtartás kapcsolatát. Mindig felhívja a figyelmet a hallgatóság szempontjára, pl. „A hibás kiejtés egyrészt figyelmetlenséget árul el a hallgatók iránt, másrészt igen sokat von le a hatásból.” (150) Manapság nem szoktuk felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a helyes beszéd – mint a helyesírás – udvariassági, tehát etikai kérdés.

A cselekvéshez (*actio*) – testbeszédhez – a következő tanácsokat adja: lépjen fel a szónok illemmel és méltósággal, nem szükséges folyvást egy helyben maradnia, ne akarjon mindent utánozni. „Általában pedig ne az egyes szavak értelmét, de az egész mondatot vagy beszédrészt ügyekezzen szem elé állítani.” (159) Hangsúlyozza, hogy a kezeket a szavakkal összhangban kell mozgatni, de nem szabad minden egyes szót kézlejtéssel kísérni. A kézlejtés módja nehezebb ügy, a Hamletben elhangzó tanácsokat idézi. A következő helyzeteket részletezi nagyon érdekesen és hasznosan: állítás, csodálkozás, bizonyítás, kérdés, beismerés, helyeslés, tagadás és megtagadás, biztosítás és ígérés, bizalom, tréfa, barátság, remény, önértzet, felsőbbség és parancsolás, intés, heves nyilatkozás, kérés, követelés, örvendezés, szomorkodás, panaszkodás, félelem, meglepetés, ijedtség, szégyen, fohászkodás, harag, megvetés. Ezek jórészt – mai terminussal – beszédaktusok, minden bizonnyal hozzájuk kapcsolva lehet legcélszerűbben az akciót bemutatni.

A függelékben aforizmákat közöl a francia Cormenin *Szónokok könyve* c. munkájából.

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás 2012. Kölcsey erkölcsi végrendelete. *Irodalomtörténet*. 2. sz. 161–179.
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2004. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika. Argumentáció és stílus*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. (ford., a bevezetést és a jegyzeteket írta Adamik Tamás). Telosz Kiadó. Budapest.
- Arisztotelész 1984. *Politika*. (ford. Szabó Miklós, előszó Simon Endre. 2. kiadás). Gondolat Kiadó. Budapest. (első kiadás: 1969).
- Corbett, Edward ed. 1969. *Rhetorical Analyses of Literary Works*. New York etc.: Oxford University Press. (A bevezetés magyarul: Raácz Judit – Tóthfalussy Zsófia szerk. 2012. *A retorikai elemzés*. Trezor Kiadó. Budapest. 83–98. és *Magyartanítás* 2011/4.)

- Fumaroli, Marc, publiée sous la direction 1999. *Histoire de la rhétorique dans l'Europe moderne. 1450–1950*. Presses Universitaires de France. Paris.
- Pándi Pál (szerk.) *A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 752. p.
- Perelman, Chaim 1982. *The Realm of Rhetoric*. University of Notre Dame Press. Notre Dame – London.
- Ravasz László 1938. A beszéd mint műalkotás. *Legyen világosság*. 3. kötet. 32–42. Közli: Adamik – A. Jászó – Aczél 2004. *Retorika*, 583–589.
- Tótfalusi István 2004. *Idegyszó-tár*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Vígh Árpád 1981. *Retorika és történelem*. Gondolat. Budapest.

„A stílus maga az ember.” – A mai magyar politikai beszédek stílusa

„*Le style est l' homme même.*”, vagyis „*A stílus maga az ember.*” A sokat idézett mondat Georges-Louis Leclerc, Buffon grófjának 1753. augusztus 25-én elhangzott *Értekezés a stílusról (Discours sur le style)* című akadémiai székfoglaló beszédéből származik, melyben a szerző a stílussal, s annak problémáival foglalkozik. A stílussal, mely „*hű tükre az ember gondolkodásának, erényeiben és gyengeségeiben egyaránt*”, hiszen árulkodik a gondolkodás gazdagságáról vagy szegénységéről, helyességéről és elevenességéről is (Babits 1909/1978: 88–89).

Tanulmányom témája a politikai-, azon belül a mai magyar politikai beszédek stílusa. Vázolom, mit is értünk közéleti retorikán, retorikai elemzésen. Elhelyezem a politikai beszédet a szónoki megnyilatkozások között, s röviden áttekintem a politikai beszédek magyarországi történetét, stílusukat, a stílusukban beálló változásokat, s vázolom a lehetséges elemzési szempontokat.

A jelen tanulmányban igyekszem felfedni a kapcsolódási pontokat a retorika és az irodalom-, a politika- és más társadalomtudományok között. A tanulmány egy készülő, kiterjedtebb tudományos munka része, amelynek célja a 21. századi magyarországi közéleti, politikai beszédek szerves részét képező, illetve az azt körülölelő, érvelő erővel bíró szimbólumrendszer feltérképezése, nyelvtudományi elemzése.

1. Retorika – közéleti retorika – retorikai elemzés

A nyilvánossággal, a nyilvános beszédekkel foglalkozók számára a retorika nem más, mint szimbólumok kezelése annak érdekében, hogy koordináljuk a társadalmi cselekvést /„...*rhetoric is the management of symbols in order to coordinate social action*” (Gerard Hauser – idézi: Cooper 1989: 12)/. Vagy ahogyan Ivor Armstrong Richards definiálta: a retorika a félreértések kiküszöbölésének tudománya /„*Rhetoric, I shall urge, should be a study of misunderstanding and its remedies*” (Richards 1956: 3)/, melynek segítségével azokat nem – azonnal – harccal, hanem szavakkal tisztázhatjuk.

A retorika mesterség, művészet, de gyakorlat is egyben; teret kap benne szó, szöveg és beszéd, beszélő, tárgy, téma és hallgató. A retorika keletkezésével egyidős a retorikai szempontú szövegelemzés igénye, mely a retorika egész rendszerét szem előtt tartja, hiszen annak ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy „*mások beszéd- és írásművét értelmezhesük: feltárhassuk benne a hamisat és az igazat*” (Adamik 1998: 47). A retorikai

elemzés napjainkban kiemelt szerepet játszhat a bennünket ért mindennapos manipulációk leleplezésében (vö. Adamikné 2013: 496–498).

A retorika diszciplína, amelyben tehát sok mindenről szó van, de elsősorban a szóról és annak erejéről. A retorika fogalmával találkozhatunk a kommunikáció, a pragmatika, az irodalomelmélet, a stíluselmélet, a pszichológia, a szociálpszichológia vagy éppen a politológia tudományterületein. Filozófiai (logikai, etikai) alapokon nyugszik, merít a pszichológiából, s poézist teremt. *Szent Ágoston* szerint a retorika: fegyver. A szó fegyvere az igazság kifejezésére, illetve a gondolat fegyvere a hazugság elutasítására (Szt. Ágoston 2000: 4.2.3). A retorikára tekinthetünk alkalmazott fogalomként is, hiszen ebből táplálkozik a társadalom gyakorlata, többek között a politika is (vö. Aczél 2009).

Murray Edelman szerint a politikai események nagyrészt a leírásukra alkalmazott nyelv termékei: Edelman a politikai eseményeket és folyamatokat olyan komplex és homályos jelenségeknek tartja, melyek szorongást kelthetnek bennünk, s a bennünk szorongást keltő, bonyolult tapasztalatokat és megfigyeléseket metaforák és mítoszok segítségével egyszerűsítjük és látjuk el jelentéssel (Edelmann 2000: 179–193). A metaforák és mítoszok, úgy általában a stílusesszók többek „díszítőelemeknél”: komoly érvelő, logikai szerepük is van, élményszerűvé tehetik a közlést, közösen asszociált kulturális mintákat hívhatnak elő – lehetővé tehetik az átjárhatóságot a racionális és az emocionális között.

Az angolszász nyelvterületek politikai beszédeit alakító metafora-paradigmákat, illetve a politikusokhoz kapcsolódó mítoszokat többen is elemezték már (vö. Charteris-Black 2005), azonban a magyar politikai beszédek esetében, átfogó jelleggel ez még nem történt meg, bár Aczél Petra kiter erre *Új retorika* című könyvében, melyben egy egész fejezetet (Aczél 2009: 103–210) szentel a közéletnek, a kommunikációnak, illetve a kampánynak.

Pedig a közélet tanulmányozása, a közéleti beszédek retorikai elemzése fontos. Kölcsey Ferenc a retorika elméletének és gyakorlatának elsajátítását a közéletben való aktív részvétel nélkülözhetetlen feltételének tartotta: a *Parainesis*-ben arra buzdítja Kölcsey Kálmánt, hogy az fiatal korától kezdve tanulmányozza Magyarország történelmét, törvényeit, s ismerkedjen meg „*mindazon tudományokkal, miket az emberi elme régiebb és újabb korban a nemzetek kormányozására s boldogabbá tételére felfalált*” (Kölcsey 1837/1981: 28). Tanulmányozza továbbá a régi és az új szónokok munkásságát, elsősorban Démoszthenészt és Ciceróét, a retorika legnagyobb mestereit.

Kölcsey szerint a retorika tehát a közéleti szereplés alapja, emellett a szónoklás jelenléte vagy hiánya helyzetképet ad egy társadalom állapotáról: szónokok csak a szabad nép soraiban jelentkeznek, s azért van rájuk szükség, mert ők ösztönzik a többieket is gondolkodásra, felszólalásra, s az „*élő tanácskozásban fejik ki, s tartatik fenn a szabadság szelleme*”. A jó szónok az anyanyelvét használja, „*melyet a nép beszél*” (Kölcsey 1837/1981: 64–65), hogy mindenki megérthesse. A megértésnek pedig fontos része az elemzés.

„A retorika a jól beszélés tudománya” – ezt a meghatározást tartja a legcélszerűbbnek Quintilianus *Szónoklattanában* (Quintilianus 2008: 2, 15, 34), s jó alatt a szakmai-, egyszersmind erkölcsi szempontból jó beszédet érti.

Arisztotelész óta ismert tény, hogy a meggyőzésnek három lehetősége, vagy ezek kombinációja van: a bizonyítékok fajtái a) a szónok jellemében (*éthosz*), b) a hallgatóságra tett hatásban (*pathosz*), c) magában a beszédben (*logosz*) léteznek (Arisztotelész 1999: 1356a). Hangsúlyos az *éthosz*, s ebből következik, hogy jó szónok csak becsületes ember lehet. A szónok feladatai a jó beszéd létrehozása érdekében: a) a téma megtalálását, az anyaggyűjtést és az érvelés megtervezését magába foglaló feltalálás (*inventio*); b) a feltalált anyag szerkesztése, elrendezése (*dispositio*); és c) a kidolgozás (*elocutio*) vagy stílus. Az előadás érdekében a rétor további feladata d) az emlékezetbe vésés (*memoria*) és e) az előadásmód (*pronuntiatio*). A retorika pillérei pedig az érvelés és a stílus (vö. Adamikné 2013: 303).

2. Elemzési szempontok

A retorikai elemzés fontos terület; a mű, a szerző és a közönség közötti interakciót veszi figyelembe. Egyaránt érdekelt a nyelvi tevékenység *végeredményében, folyamatában és hatásában*.

2.1. A szónoki megnyilatkozások elemzésének során fontos szempont lehet a **stílusnevek, a stíluserenyek és a stilisztikai eszközök megállapítása**. A tudományos stilisztika alapjait Arisztotelész fektette le *Rétorikájában* és *Poétikájában*. A három beszédfajtaról (*törvényszéki, tanácsadó, bemutató*) megállapítja, hogy stílusuk különböző. Arisztotelész a *világosság* stíluserenyét ismerte még csak, ami azonban csak akkor igazi erény, ha illik a dolgok természetéhez; ha illően világos a szónoklat, akkor szép, kellemes és izgalmas is egyben. Később Theophrasztosz szétválasztja mestere tanítását két erényre: *világosságra* és *illősegre*, s – az Arisztotelész szerint – a stílus alapját képező *nyelvhelyességet* is stíluserenné tette. Negyedik stíluserenyként az *ékességet* nevezte meg, mely a szóképekben, az alakzatokban és a prózaritmusban mutatkozik meg. Valószínűleg ő alkotta meg a három stílusnem tanát is. A négy stílusereny (1. *világosság*, 2. *illőség*, 3. *nyelvhelyesség*, 4. *ékesség*), és a három stílusnem (1. *egyszerű*, 2. *közepes*, 3. *fennkölt*) tanát a későbbi retorikák is átvették (vö. Adamik Tamás főszerk. 2010: 1087–1099).

Azt már Quintilianus is megállapította, hogy a három klasszikus stílusnem számtalan stílusárnyalatra bomlott az idők során. A stílusárnyalatokat tovább színezheti még az alkotó egyénisége, ízlése, a szónok személyisége. Cicero a szónok három funkcióját (*tanítás, szórakoztatás /megnyerés/, meggyőzés*) a három stílusnemmel kapcsolta össze. „De amennyi feladata van a szónoknak, annyi stílusnem van: az egyszerű a bizonyításban, a középő a gyönyörködtetésben, a fennkölt a megindításban; ez utóbbiban van a szónok minden ereje.” (Cicero – idézi: Adamik Tamás. In: Adamik Tamás főszerk. 2010: 1097) Cicero azt az „ékesszóló” (*eloquens*) szónokot kereste, akit, amilyet Marcus Antonius sohasem látott. Aki közügyeket érintő kérdésekben úgy beszél, hogy bizonyít,

gyönyörködtet, s egyben megindít. Aki az adatokat egyszerű stílusban közli, a közepessel megnyeri, s a fennkölttel megrendíti (azaz meggyőzi), gyönyörködteti hallgatóságát, hiszen: a bizonyítás szükségszerű, a gyönyörködtetés kellemes, a megindítás maga a győzelem. A jó szónok tehát a stílusnemeket a megfelelő feladat ellátásakor kell, hogy alkalmazza, s a tökéletes szónok tökéletessége – többek között – a stílusban leledzik.

2.2. Bizonyító ereje van a szónoki beszédnek **a szerkezetnek**, fontos az **elrendezés** (első-sorban az érveké), de bizonyító erővel bír **a stílus** is: a stíluseszközök elsősorban érvelő hatásuk miatt fontosak, ha csak díszítőelemei a beszédnek, nem érdekesek (vö. Adamikné 2011b). Arisztotelész megfogalmazásában: „egyedül a bizonyítások tartoznak a retorikához, a többi csak kiegészítés” (*Rétorika* 1354a). A strukturált üzenet – azon belül az ismétlések, az ismerős mintázatok – segíti a szelektivitást: a hallgatóság úgy fogja fel az üzenetet, ahogyan a szónok akarja. A jól szervezett üzenet segíti a hallgatóságot a hézagok – *enthüimémák* – kitöltésében is. A szerkezetnek mnemotechnikai funkciója (vö. Ong 1982/2010: 98–99) is van: a régi retorikusok azt tanácsolták, hogy az érveket erős-gyenge-erős (ún. *nesztori*) sorrendben helyezzük el, mert arra emlékezünk, amit először, és amit utoljára hallottunk (vö. Gósy 2005: 255).

2.3. Nehéz feladat **a hallgatóságra gyakorolt hatás** elemzése is. A hallgatóra gyakorolt hatás alapján Kenneth Burke szerint a forma nem más, mint „a hallgató elméjében étvágy keltése, és az étvágy megfelelő kielégítése” (Cooper, 1989: 103). Burke a forma öt típusát határozta meg: *szillogisztikus haladás, kvalitatív haladás, konvencionális forma, ismétlődő forma, alkalmi vagy kisebb formák* (vö. Burke 1968: 123–183). A Burke-féle szempontok segítségével ezeket a stíluseszközöket szerkezetbe ágyazva, funkcionalitásukra, érvelő szerepükre is rámutatva vizsgálhatjuk (vö. Adamikné 2011a).

2.4. „Amikor megkérdezték Démoszthenésztől, hogy a szónoklásban mi az első, az előadásmódnak adta az első, a második és a harmadik helyet.” (Cicero – idézi: Nemesi Attila László. In: Adamik Tamás főszerk. 2010: 311) Az ókori retorikusok tehát a szónok legfontosabb feladatának tartották az *előadásmódot* (*ponuntiatio*), mely szorosan összetartozik az *emlékezetbe véséssel*, a *memóriával* (*memoria*). Fontos, kiemelten kezelt terület lehet egy szónoki beszéd elemzése során **az előadásmód megállapítása**, majd annak beható vizsgálata, hiszen a szónok előadásmódja elősegítheti – vagy akár meg is nehezítheti – a beszédben rejlő érvelés megértését.

2.5. Vizsgálni lehet, vizsgálni kell, **mennyire felelt meg a beszéd a hallgatóság értékeinek, a szónok éthoszának, s azt is, hogy az érvelés etikus volt-e**. A jó szónoknak a hallgatóság által elfogadott vélemények és meggyőződések halmazából kell kiválasztania a meggyőzés szempontjából fontos elemeket, s jelenlévőkké tenni azokat, a térben és időben egymástól esetleg távol eső dolgokat is úgy kell lefesteni, mintha jelen lennének. Ennek eszközei a szó- és gondolatalakzatok. Alkalmazásukkal a szónok érzelmeket ébreszt a hallgatóságban – a meggyőzés alapját éppen ez az érzelmi elfogadás, azonosulás képezi. Ezért tekinthetünk az alakzatokra és szóképekre a meggyőzés eszközeiként. (Vö. Adamik Tamás főszerk. 2010: 927–930)

A jó érvek kiállják az ellenvetést és etikusak. A beszéd hatásában nagymértékben közrejátszik a szónok szavahihetősége, éthosza. Ha a szónok nem ismeri el a hallgatóság autonómiáját, akkor nem tekinti partnernek, nem érvel, hanem manipulál, propagandafogásokat használ. Mindkét félnek elfogulatlannak kell lennie, s ez jóhiszeműséget kíván, valamint hajlandóságot a nézet megváltoztatására. Mindkét félnek érdekeltnek kellennie, felelősséget kell vállalnia. Az etika kérdéséhez kapcsolhatjuk a világszemlélet (kultúra, mítosz, ideológia) és a propaganda kérdését, amelyek egyaránt szóba jöhetnek egy politikai beszéd elemzésekor (vö. Adamikné 2012).

3. A beszéd fajtái

A szónok, a beszédének anyagául (*materia*) szolgáló, a **retorikai szituáció** által létrehozott **ügyet** (*causa*) emeli témává, s tárja fel a **megismerés** (*intellectio*) folyamatában. A retorikai szituációtól függ tehát **az ügy milyensége**, ez pedig meghatározza a szónoki megnyilatkozás, **a beszéd fajtáját**, de kihat majd annak szerkezetére (érvelésre, terjedelmére) is, s ezek mind összefüggésben lesznek a stílussal. Az ügy milyensége az *A. C. Herenniusnak ajánlott retorika* szerint négyféle lehet: *tisztességes, becstelen, kétes és érdektelen*. Ettől a felosztástól lényegében csak elnevezésében tér el Hermagoraszé, aki *paradoxnak* nevezi a Cornificius által becstelennek hívtatott. Cicero öt minősítést (*tisztességes, csodálatraméltó, jelentéktelen, kétes és homályos*) Quintilianus kiegészíti a *rút* (*turpe*) fajtával (Adamik 2001: 18–19).

A szónoki beszéd fajtáinak megállapítása a kezdetektől vitás kérdés. Arisztotelész klasszikusnak nevezhető kategorizálása (ti. a beszédeket logikai alapon három beszédfajtába sorolta: *tanácsadó, törvényszéki és bemutató*) előtt (pl. Iszokratész, Anaximenész) és után is számos felosztás látott napvilágot (vö. Adamik 2001). Quintilianus bölcsen visszatér a klasszikus hármas felosztáshoz, hiszen nincs olyan beszéd, „*amelyben valamit ne dicsérenének vagy feddnének, javasolnának vagy elleneznének, valami mellett ne kardoskodnának, vagy megakadályozására ne törekednének*” (Quintilianus 2008: 3, 4, 15).

3.1. A politikai beszéd

„*Tanácsadó (politikai) beszédeknek (hagyományosan) azokat a beszédeket nevezik, melyek testületek tanácskozásain hangzanak el. Céljuk: a felmerült esetekben a testület határozathozatalát egy bizonyos irányban befolyásolni.*” (Ady–Lengyel 1928: 49) A politikai beszédek körébe manapság elsősorban a parlamenti beszédeket, a különböző közéleti fórumokon elhangzó megnyilatkozásokat soroljuk.

A tanácsadó beszéd, a politikai szónoklat valószínűleg egyidős az ember szervezett életével, hiszen a tanácsadó, buzdító beszédekre mindig szükség lehetett. Ebből kiindulva feltételezhető, hogy a magyarságnak is lehetett a kezdetektől fejlett politikai rendszerre – s közös ügyeiket minden bizonnyal megbeszélték őseink is. Hazánkban a szónoki tanultság az államalapítással, majd az iskoláztatás terjedésével terjedhetett, ennek közvetlen bizonyítékai azonban 19. század közepéig igen szegényesek.

3.2. A magyar politikai szónoklat története/korszakai

A magyar politikai szónoklatok történetében Toldy Ferenc négy korszakot állapít meg. Felosztása (vö. Toldy 1866) a mai napig helytálló, de ki kell bővítenünk.

3.2.1. Az államalapítástól Mátyás koráig

A legrégebbi ismert, összefüggő írott magyar szöveg, az 1192–1195 körül keletkezett szövegemlékünk, a *Halotti Beszéd és Könyörgés* bővelkedik retorikai eszközökben (*kérdés, felkiáltás, megszólítás, hármass figura etimologica* stb.), s ezeket nagy magabiztossággal használja. Valószínűsíthető tehát, hogy a 12. századra a magyar nyelv már igen gazdag írásbeliséggel rendelkezett, de pusztán ez az egy szöveg maradt fenn mementónak ebből az időből. A korszakot erőteljesen meghatározta a latin nyelvű kultúra és írásbeliség, de kétségtelen, hogy a fontosabb politikai tanácskozások magyarul folytak, folyhattak. Bár közvetlen források ezt nem támasztják alá, mégis kellett, hogy legyen előzménye Szilágyi Mihály és Mátyás király beszédeinek – a magyar politikai beszédkultúra alapjai ekkor alakulhattak ki.

3.2.2. Mátyás király uralkodásától a szatmári békéig (1711-ig)

A humanizmus, később a reformáció és ellenreformáció terjedésének időszakából származik az első fennmaradt politikai beszédünk, melyet Szilágyi Mihály mondott el Mátyás királlyá választásának érdekében a pesti gyűlésen, 1458. január 22-én. Mátyás király szónoki tehetségét egyébként sokan méltatták a történétírók közül. Vitéz János, Werbőczy István, Esterházy Miklós, Esterházy Pál, Wesselényi Ferenc mellett Pázmány Pétert és II. Rákóczi Ferencet emelhetjük ki a korszak szónokai közül. Rákóczi beszédei közül a gyömrői táborban 1705-ben elhangzott beszéde maradt fenn, Pázmány Péter pedig – aki egyetemi tanár, tankönyvíró, hitvitázó és papnevelő is volt – a magyar prózastílus történetében töltött be kiemelkedő szerepet. Pázmány a nyelv nagy művésze volt: bőven élt a barokk stílus díszítőelemeivel, nagyszabású körmondatai grammatikai bonyolultságuk ellenére is mindig tiszták, áttekinthetőek. Stílusára jellemzőek az érzékletes, realisztikus képek és a közmondásszerű megállapítások. Félelmes tekintélyt szerzett a protestánsokat támadó nagyszámú vitairatával, melyekben a szatíra, a gúny és a humor stílus eszközei gyakran összekapcsolódnak szenvedélyes sértegetésekkel, gyanúsítgatásokkal is, de sosem gorombáskodott, sosem személyeskedett (durván). Élete végén, 1636-ban jelent meg *Prédikációk* című terjedelmes kötete, mely 101, korábban a szószéken elmondott szentbeszédét tartalmazza, melyekben a magyar élőbeszédet emelte szónoki művészetté.

3.2.3. 1711–1830 – az Akadémia megalapításáig

A politikai szónoklat kibontakozását, fejlődését erősen gátolta a cenzúra, s az, hogy 1812 és 1825 között a király nem hívta össze az országgyűlést. 1825-től azonban a fejlődés már egyenes vonalú, és korábbiaknál gyorsabb is volt.

Mivel 1825-ig az országgyűlések nyelve a latin volt, így latinul is szónokoltak – a klasszikus római retorika szabályainak szem előtt tartásával. Kelemen Ferenc, *A magyar politikai szónoklat története a múlt század első felében* című 1937-es művében megállapítja, hogy a „18. század végén lesz a nemesi nemzet latinul szónokló jogásznemzetté,

melynek műveltsége, művelődése és nevelése is retorikai irányú.” (Kelemen 1937: 4) Kelemen megjegyzi a korszakkal kapcsolatban: *„A szónok modora, hangja az előadás folyamán, ennek következtében a gyűlések és a viták lefolyása teljesen más volt, mint a mai (1900-as évek eleji) politikai és parlamentáris életben. A fegyelmetlenségeknek és durvaságnak az a mértéke, mely jelenleg mindenütt általános jelenség, ekkor még ismeretlen volt. (...) nyílt személyeskedés, durva közbekiáltozás, sértő gúnyolódás, fenyegetés, egymás célzatos megzavarása nem fordult elő.”* (Kelemen 1937: 5–6) Napjaink közéletének, egyes politikusoknak, szónokoknak stílusát szemlélve felettébb elgondolkodtatóak, s aktuálisak lehetnek ezek a megállapítások.

A korszakban az egyik legjelentősebb szónok Felsőbüki Nagy Pál volt, aki beszédeiben a magyar nemzet szempontjából különös fontossággal bíró magyar nyelv ügyében és a nép sorsának, a közállapotok javításának témájában szónokolt erőteljesen, nagy lendülettel. Szónoklatainak hatását azzal növelte, hogy sokszor élt a rögtönzés lehetőségével. Szónoki pályája nagy hatással volt Kossuth Lajosra is (vö. Kelemen 1937: 8–9).

3.2.4. 1830–1861 – A magyar politikai beszéd művészi rangra emelkedése

A „nemzeti nyelv” térhódításában a *deák* (latin) nyelvvel szemben Széchenyi István szerepe elvitathatatlan. Széchenyinek összesen 120 beszédét, felszólalását jegyezték fel, s ez is csak töredéke elmondott beszédeinek. A legjelentősebb szónok Kossuth volt: 200, többségében a parlamentben elhangzott beszéd maradt fenn tőle. Kedvelte a romantikus körmondatok alkalmazását, zengő orgánuma és meggyőző ereje minden idők legjobb magyar szónokává avatta. 1844-ben lett hivatalossá a magyar nyelv, ez reformkor virágkora. Jelentősek Jókai Mór, Wesselényi Miklós, Beöthy Ödön és Deák Ferenc beszédei, de említésre méltóak ebből az időből továbbá nemzeti imádságunk szerzőjének, Kölcsey Ferencnek szónoklatai is. A korszakra jellemző, hogy a szónokok és beszédek stílusa egymástól igencsak eltérő volt (vö. Adamik–Jászó–Aczél 2004: 182–188). A szónoki megnyilvánulások többsége ún. felirati javaslat volt, de már ismerték a világ, elsősorban az angol parlamentarizmus szónoklatait is: 1838-ban megjelent Hugh Blair retorikájának fordítása, s 1847-ben, Pesten Szalay László *Státusférfiak’ és szónokok’ könyve* című munkája is. A korszak érdekessége, hogy bár Széchenyi és Kossuth egymás politikai ellenfelei (és nem ellenségei!) voltak, egymásról elismerően szóltak, egymással szemben tisztelettel viseltettek. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint, hogy maga Kossuth nevezte Széchenyit a *legnagyobb magyarnak*.

Megszületett az első és máig egyetlen politikai retorikakönyv is: Szeberényi Lajos: *Politikai szónoklat-tan. Alapos útmutatás nyilvános beszédekben és a parlamenti vitaközásban* (Pest, 1849) című alapműve.

3.2.5. 1861–1948 – Alkotmányunk helyreállításától önálló államiságunk eltörléséig

Ebben az időben a magyar alkotmány viszonylag független volt, s 1861-ben *„újra teljes erejével, egész fenségében szólalt meg a politikai szónoklat”* (Névy, idézi: Adamik–Jászó–Aczél 2004: 188). Jelentős, meghatározó alakja az időszaknak Deák Ferenc, a *„haza bölcse”,* ki Cicerói értelemben *„ékesszóló”*. Nagy hatású, kifinomult stílusú beszédei közül kiemelkedik az 1861 februárjában elmondott felirati beszéde. A kiegyezést

követően tehetséges szónoknak bizonyult Tisza Kálmán, Apponyi Albert, Tisza István, Klebelsberg Kuno, de politikai szónoknak tekinthetők az egyházi szónokok, Ravasz László, Prohászka Ottokár és Mindszenty József is (vö. Adamik–Jászó–Aczél 2004: 154–197).

3.2.6. 1948–1989 – A retorika háttérbe szorításának időszaka

A szovjet fennhatóság, a kommunista uralom, a pártállamiság, majd az egypártrendszer kora a retorika háttérbe szorításának időszaka volt: a retorika oktatását az 1950. évi tanterv is eltörölte, s erősen korlátozták az egyházak működését is. Bár a nép sok beszédet hallott, a politikai szónoklat kihalt, hiszen a retorika csak szabad országokban virágozhat – jó példa erre a római császárkor (is). A kommunizmus idején a szólásszabadság hiányával a retorika háttérbe szorult, s bár a beszédek a maguk módján jól voltak megszerkesztve, de szovjet mintákat (pl. Lenin szónoklatainak, Dimitrov perbeszédeinek mintáit) követték, és voltaképpen inkább hatalmas felsorolások voltak, mint beszédek. A szovjet fennhatóság korszakának vezérszónoka Kádár János volt. Egy-két kiemelkedő beszéd ugyan meg-megtörte az uralmat: ilyen volt Nagy Imre beszéde 1953-ban és az 1956-ban elhangzott beszédek, de a propaganda erősebbnek bizonyult 1989-ig (vö. uo. 190–191).

3.2.7. Napjaink politikai retorikája, a demokrácia korszaka (1989 –)

A mai magyar demokrácia retorikájának kezdetét Orbán Viktornak Nagy Imre és társai újratemetésén elmondott elhíresült, a maga idején igen merésznek, bátornak számító beszéde jelentette, mely 1989. június 16-án hangzott el a Hősök terén. A legújabb kori beszédekben a szónokok többsége igyekszik ötvözni a (klasszikus) retorikai hagyományt a modern igényekkel.

A korszakot az „újkori” választások (s azok végkimenetele) alapján lehetne újabb részekre [1. 1990–1994, 2. 1994–1998, 3. 1998–2002, 4. 2002–2006 (5.) 2006–2010, 5. (6.) 2010–2014] tagolni, hiszen ezekben a rövidebb – többségükben négyéves – periódusokban eltérő politikai retorikával találkozhatunk – annak függvényében, hogy az egyes politikai erők, politikusok kormányzói vagy ellenzéki szerepkörben voltak/vannak.

4. A mai magyar politikai beszédek stílusa, lehetséges elemzési megközelítések

Bár elmondható, hogy az 1990-es évek magyarországi közéleti stílusának retorizáltsága talán magasabb fokú, mint napjainké, az utóbbi két évtizedben újabb virágkorát éli a stilisztikai eszközök, azon belül is a metaforák s egyéb szimbolikus alakzatok (többnyire) tudatos politikai alkalmazása, hiszen aki birtokolja a választók számára legértékesebb metaforákat s általa a szimbolikus nyelvi teret, az győzhet akár a politikai versengésben is (vö. Edelmann 2000).

Murray Edelman szerint a politika természetének megfelelően szimbolikus, jelentésekkel felruházott világ, ahol minden döntésnek, javaslatnak, kérdésnek és célnak jelentősége van, csak mindnek más szempontból – tehát a szimbolikusság maga a politika, s így a politikai folyamatok szerves részének tekinti a szimbólumokat, melyek segítségével

a politikai tér résztvevői akár a hatalmat is megszerezhetik, legitimizálhatják cselekedeteiket. A politika az ember számára eredendően távoli világ, melyre nincs hathatós befolyása, s ez félelmet, szorongást kelt benne a jövőt illetően. Az ember olyan cselekvő lény, akinek magatartását, döntéseit sok tényező alakíthatja: elvont nézetek, hitek, mítoszok, vélemények, meggyőződések, vágyak, akaratok, célkitűzések, szerepelvárások, társadalmi normák stb. Ezek mind szimbólumokban, szimbolikus formában öltenek testet, így az ember szimbólumhasználó lényként írható le a legjobban (Edelman 2004: 10–12).

Mivel Edelman számára a politikai vezetés nem egyszerűen egy magas pozíció betöltése, hanem az emberek meggyőzése arról, képesek vagyunk vezetni őket, ezért a közélet szereplői – közülük is a vezetők – közötti különbséget Edelman leginkább stílusukban látja. A vezetésre való alkalmasság demonstrálásának egyik legjobb módja egy olyan ellenfél/ellenség (meg-/ki-/elő-)találása, akit lehet demonizálni, akivel fel lehet venni a küzdelmet (uo.: 64–66). Edelman a politikai nyelvi stílusban a forma jelentésének vizsgálatakor véli felfedezni a stabil jelentéseket (uo.: 101–117). Négy nyelvi stílust különít el: a *meggyőzősi, jogi, bürokratikus és politikai alkudozás* stílusát, s ez a rendszerezés alkalmas lehet arra, hogy a nyelvi megnyilvánulásokat vizsgálva következtetni lehessen például az adott intézményben, pártban folyó politizálás jellegére (vö. Dieckmann 2000: 85–87). A stílusra olyan erőforrásként tekint, melynek révén a politikai tényezők kialakíthatják és/vagy megerősíthetik helyzetüket, s ez nemcsak a forma jelentésére, hanem a szimbólumokra is vonatkozik (Edelman 2004: 99), melyek alkalmasak lehetnek a létező *status quo* fenntartására.

Edelman tehát a politika szerves részének tekinti a szimbólumokat, melyek segítségével lehetnek a politikai vezetőknek, hogy politikai mítoszait közvetítsék a választópolgárok számára, befolyásolni tudják azok döntéseit.

Edelman szempontjait is szem előtt tartva, a mai magyar politikai beszédek esetében vizsgálhatjuk a Magyarországon korábban tapasztalható *konzervatív-liberális* tagolódás *bal-*, ill. *jobboldalivá* válását, az egyes politikai erők, politikusok retorikájának változását, módosulását annak függvényében, hogy kormányzói vagy ellenzéki szerepkörben voltak/vannak. Emellett vizsgálhatjuk az egyes politikusokra jellemző, általuk előszeretettel használt stilisztikai alakzatokat, a személyük köré épült mítoszokat: jó alanya lehetne ezen vizsgálatoknak – ahogyan a demonizálható „ellenségkép” megtalálásának is – Gyurcsány Ferenc vagy Orbán Viktor.

A napjaink közéletét és közbeszédét leginkább meghatározó pártok (FIDESZ, MSZP) egymástól jól /vagy időnként éppen nehezen/ megkülönböztethető retorikáját, szimbólum- és metaforahasználatát (*szabadság – harc – szabadságharc; hajó – vonat; tegnap – holnap; haladás – lemaradás; hazugság – igazság, győzelem – vereség*), az újonnan bevezetett, új értelemmel felruházott „terminus technicusokat” is (*hazugságbeszéd és/vagy igazságbeszéd, „köteles” beszéd* stb.) górcső alá vehetjük.

Stilisztikai, szociolingvisztikai kérdéseket vethet fel napjainkban is a közszereplőktől származó „aranymondások/aranyköpések” beépülése a köznyelvbe. A rendszerváltás után megnőtt azon politikusok száma, akik egyéni szint vittek a politizálásba: véleményük és/vagy annak kifejezése, nyelvi megformáltsága/formátlansága időnként heves vitákat kavart, megosztja a társadalmat, és ebben a kontextusban megfogalmazásaik

némelyike szállóigévé vált. Ezek esetenként a politikai pártok szembenállásának jelképeivé váltak, s így bizonyos szimbólumok újabb értelmet nyertek: a mondások némelyikét a szembenálló politikusok vagy politikai táborok kritikájaként, megbélyegzéseként használja a politikai bal- és jobboldal egyaránt – időnként megalkotóik szándékával ellentétesen (pl. *XY és „bandája”*; „*-rezsím*”; „*egészpályás letámadás*”; *bankár-kormány*; „*kamikáze-kormány*” (Antall József); „*luxusbaloldal*” (Orbán Viktor); „*tolvaj-banda*” (Kuncze Gábor) „*böszmeség*” (Gyurcsány Ferenc); „*oszt’ jónapot!*”). Némelyik közülük a verbális agresszió eszközkévé vált, a közbeszéd eldurvulását eredményezve (vö. Osváth 2009). További kifejezésbeli, nyelvi problémákhoz vezethet a *politikai korrektségre* való törekvés „túlhajszolása”: bár a szónok kötelessége és erénye, hogy a történelmileg-politikailag „lejáratos” kifejezések (pl. *élettér*; *kultúrharc*; *idegenszívűség*; *gárda*; *diktatúra*; *lakáj* stb.) használatát mérlegelje, ez azonban nem vezethet a nyelv „teljes lecseréléséhez” (vö. Adamik Tamás főszerk. 2010: 954).

A *Rétorikában* ez olvasható: „*A stílus alapfeltétele a nyelvhelyesség*” (1407a). Az igényes nyelvhasználatra való törekvés igen fontos az évezredek nagy keleti kultúrákban, a kínaiakban és az indiaiakban. A klasszikus retorikák mondat szerkesztési és szóhasználati vétségeket különböztetnek meg: a szóhasználati vétséget *barbarizmus*nak, a mondat szerkesztési (szófüzési) vétséget *szolecizmus*nak nevezték (vö. Adamik Tamás főszerk. 2010: 463–466). Említettem Kelemen Ferenc rácsodálkozását a 19. századi politika nyelvi/etikai magatartására – sorai napjainkban talán aktuálisabbak, mint saját korában: a politikai retorikában bekövetkezett „stílustörés” napjainkra még inkább szembe-tűnő. Az egyes politikusok, közéleti szereplők, közjogi méltóságok bárdolatlan, alpári megjegyzései, a beszédekben egyre nagyobb számban felbukkanó *barbarizmusok* és *szolecizmusok* miatt napjaink politikusai közül sokan még csak sem közelítik a cicerói ékesszóló szónokokkal szemben támasztott elvárásokat.

5. Összegzés

A jó beszédekben a szónok kielégíti a retorikai szituáció teremtette szükségleteket, illően világos, kellőképpen ékes. Gondolatait logikus struktúrába rendezi, egyszerű s egyben nemes szóhasználatával segíti a megértést. Olyan értékekre hivatkozik, melyeket a hallgatóság magáénak érez, így érvei igazodnak a hallgatóság gondolkodásmódjához és lelkiállapotához. A jó szónok partnernek tekinti a szónoklataiban megszólítottakat, kifejezve ezzel irántuk való tiszteletét. A jó szónok tanít, például s egyben utat mutat – Áder János szavaival élve: „*ha lehet, szép szóval, ha kell, kemény érveléssel, de mindig a tisztelet hangjánál maradva.*” (*Áder János beszéde megválasztása után a Magyar Országgyűlésben*. Elhangzott 2012. május 2-án, a Magyar Országgyűlésben.)

Ha arra vagyunk kíváncsiak, mi a politika, akkor nemigen mondhatjuk, hogy valósága függetleníthető az értelemadástól és az értelemfejtéstől, a nyilvános megnyilatkozás sokféle formájától. Minden politikai jelenség úgy keletkezik és hal el, hogy a politizáló ember valamilyen értelmet hoz létre és ejt el, valaminek valamilyen jelentést és jelentőséget tulajdonít: beszélve cselekszik és cselekedve beszél – természetesen bizonyos szabályokat követve. A politika nemcsak beszéd, de létrejötte és fennállása nem

függetleníthető tőle: a politikai stílus a lényeg vagy a tartalom megjelenítője, s nem egyszerűen külső, vagy választható és elvethető megjelenési forma.

És egyáltalán nem mindegy, hogy milyen a forma, amelyben a kifejezésre váró, közölni akart gondolat megjelenik. A megnyilatkozás hatása szempontjából nem mellékes, hogy jól van-e megszerkesztve, hogy hallgatni vagy olvasni élvezet-e, vagy éppen kín. Mert a jól megformáltság nemcsak a szépirodalmi alkotások iránt támasztott igény, hanem érvényes követelmény mindenféle megnyilatkozásra. „Szépen az ír és beszél, akinek sikerül még a bonyolult gondolatait is egyszerűen és világosan előadni. A művészet pedig ott kezdődik, ahol az ember az ilyen előadással még élvezetet is szerez hallgatóinak.” (Illyés 1964)

Napjaink közéletének egyes szereplői, bizonyos politikusai megfontolhatnák Petőfi Sándor nekik (is) címzett szavait:

„Ti, kik úgy fölfuvalkodatok,
Tudjátok-e, mik vagytok ti?
Az apró napi események
Mulandó pásztortüzei.”

(Petőfi Sándor: *A magyar politikusokhoz*)

Felhasznált irodalom

- Aczél Petra 2009. *Új retorika – Közélet, kommunikáció, kampány*. Pozsony. Kalligram.
- Adamik Tamás 1998. *A szöveg értelmezése*. In: Havas László (szerk.) *Bevezetés az ókortudományba*. I. KLTE BTK. Debrecen. 37–65.
- Adamik Tamás 2001. *A retorikai szituáció: a szónoki beszéd fajtái és részei*. In: A. Jászó Anna – Aczél Petra (szerk.) *A szónoki beszéd részei és a beszédfajták*. Trezor Kiadó. Budapest. 15–30.
- Adamik Tamás (főszerk.) 2010. *Retorikai lexikon*. Kalligram. Pozsony.
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2004. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2011. *A szövegértő olvasás fejlesztésének új lehetősége: a retorikai elemzés*. In: Könyv és Nevelés 2011/4. http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/a_szovegerto_olvasas_fejlesztesenek_uj_lehetosege_a_retorikai_elemzes (Letöltés dátuma: 2013. 07. 20.)
- Adamikné Jászó Anna 2011. *Megjegyzések a stílus és az érvelés kapcsolatáról*. In: Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.) *A retorika és a filozófia*. Trezor Kiadó. Budapest. 61–71.
- Adamikné Jászó Anna 2012. *A retorikai elemzésről*. In: Markó Alexandra (szerk.) *Beszédtudomány az anyanyelv-elsajátítástól a zöngékezdesi időig*. ELTE BTK – MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest. 171–191.
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika. Argumentáció és stílus*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Ady Lajos – Lengyel Miklós 1928. *Retorika. A középiskolák V. osztálya számára*. Atheneum. Budapest.
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. (fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta: Adamik Tamás). Telosz Kiadó. Budapest.
- Babits Mihály 1909/1978. *Irodalmi nevelés. Egy tantárgy filozófiája tanulók számára*. In: Babits Mihály: *Esszék, tanulmányok (I. kötet)*. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest. 87–99.
- Burke, Kenneth 1968. *Counter-statement*. University of California Press. Berkeley.

- Charteris-Black, Jonathan 2005. *Politicians and Rhetoric – The Persuasive Power of Metaphor*. Houndmills. Palgrave Macmillan.
- Cooper, Martha 1989. *Analyzing public discourse*. Waveland, Prospect Heights. Illinois.
- Dieckmann, Walther 2000. *A politikai kommunikáció stílusa*. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt *Szövegváltozatok a politikára – Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Nemzeti Tankönyvkiadó-Universitas. Budapest. 79–113.
- Edelmann, Murray 2000. *A politika szimbolikus használata*. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt *Szövegváltozatok a politikára – Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Nemzeti Tankönyvkiadó-Universitas, Budapest. 179–193.
- Edelman, Murray 2004. *A politika szimbolikus valósága*. L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Gósy Mária 2005. *Pszicholingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Hauser, Gerard A. 2000. *Civil társadalom és nyilvánosság*. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt *Szövegváltozatok a politikára – Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Nemzeti Tankönyvkiadó-Universitas. Budapest. 478–500.
- Illyés Gyula 1964. *Anyanyelvünk*. Magvető. Budapest.
- Kelemen Ferenc. *A magyar politikai szónoklat története a múlt század első felében*. Budapest
- Kölcsey Ferenc. *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz*. Az előszót és a jegyzeteket írta: Szigethy Gábor. Magvető Kiadó. Budapest.
- Ong, Walter J. 1982/2010. *Szóbeliség és írásbeliség – A szó technológizálása*. AKTI – Gondolat Kiadó. Budapest.
- Osváth Gábor 2009. *Napjaink politikai szállóigéi és szerepük a médiában*. In: Külkereskedelmi főiskolai füzetek 27. sz. http://elib.kkf.hu/okt_publ/szf_27_03.pdf (Letöltés dátuma: 2013. 09. 14.)
- Quintilianus, Marcus Fabius 2008. *Szónoklattan*. (fordította és a jegyzeteket összeállította: Adámik Tamás, Csehy Zoltán, Gonda Attila, Kopeczky Rita, Krupp József, Polgár Anikó, Simon L. Zoltán, Tordai Éva). Kalligram. Pozsony.
- Richards, Ivor Armstrong 1956. *The philosophy of rhetoric*. Oxford University Press. New York.
- Szent Ágoston 2000. *A keresztény tanításról*. (ford.: Városi István és Böröczki Tamás). Paulus Hungarus-Kairosz. Budapest.
- Toldy István 1866. *A magyar politikai szónoklat kézikönyve*. Pest.

TÓTH SZILVIA

Harc a győzelemért

Hogyan nyerhetjük meg a választásokat?
(Az ókorban és napjainkban)

Senkit ne ijesszen meg a cím, nem egy kampánybeszéd elhangzása következik. Nem egy párt küldött, és nem is jelöltként állok most itt, még ha a választási kampányok kapujához értünk is már el. Egy választópolgárként állok Önök előtt, akit a következő kérdések érdekelnek:

1. Mikor, kik, hogyan érték el egy állam összes polgárának nagy részénél, hogy bizalmat szavazzanak nekik: őket tekintsék a gondolataik nyílt szócsövének, rájuk bizzák hazájuk sorsát legalább négy évre?
2. Cselszövés, manipuláció vagy őszinteség, tisztesség volt a vezérelvük?
3. Ki testesítette meg a jó jelöltet az ókori Rómában, és változott-e ez a kép a 21. századi nyugati ember számára?

Ezekre a kérdésekre kíván választ nyújtani ez az előadás.

1. Bevezetés

Először is tisztáznunk kell, mi is a választási kampány, amelyhez keresnünk kell a megfelelő jelöltet. A választási kampány legáltalánosabb fogalmán a kutatók a következőket értik: „A választási kampány egy olyan folyamat, amelyben a választási gépezet (épüljön az akár a politikai pártra, a jelöltre vagy valamely érdekszervezetre) arra törekszik, hogy maximalizálja a megszerezhető szavazatok számát. A kampány magában foglalja mindazokat a tevékenységeket (hirdetés és politikai marketing, pénzügyi támogatások felhajtása), melyek segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a párt, illetve a jelölt számára minél több szavazatot gyűjtsenek be” (Strumpf 1999: 129).

2. Stratégiák

A minél nagyobb befolyásért, a hatalomért folyó harc már az ókorban is komoly előkészületekkel és jól megtervezett stratégiákkal járt együtt. Az első kampánystratégiai összefoglalás Quintus Tullius Cicero nevéhez fűződik, aki bátyjának, a nagy szónoknak, Marcus Tullius Cicerónak kívánt segítséget nyújtani a konzuli választásokhoz. 58 pontban határozta meg, hogy mi kell a tisztség elnyeréséhez, mivel lehet meggyőzni a választókat. A huszadik századi amerikai politológusok egy modellben határozták meg, hogy mely tényezők befolyásolják a választókat. A „párt-identifikációs modell” három ilyen tényezőt emelt ki. E három tényezőnek pedig a párthoz (1), a jelölt személyéhez (2) és a politikai napirendhez (3) való viszonyulást tekintették. Ezen hatóerők együttesen hozzák létre a választópolgárban azt az attitűdöt, amely a majdani elekción során jut kifejezésre (Strumpf 1996). Bár a két modell között majd kétezer év telt el, a gondolatok

mégsem állnak olyan távol egymástól, mint azt várnánk. Hogy miben is értenek egyet Quintus Tullius Ciceroval napjaink kutatói, mik azok az elvek, amelyek ma is meghatározzák a választásokat, és mik változtak az évezredek alatt, azokat a lehetőségeket mutatom be a párt-identifikációs modell első két tényezője mentén.

2.1. A párthoz való viszonyulás mint befolyásoló tényező

Quintus Tullius Cicero szerint (Cicero 2006) az nyeri meg a jövőt, aki az ifjúságot állítja maga mellé. Ez az elképzelés meghatározó a mai magyar politikai kampányok tervezésekor is. Emlékezzünk csak Mesterházy Attila 2010-es beszédében elhangzó „Utánam, srácok!” felszólítására és annak hangsúlyozására, hogy ő is új ember, fiatal ember, akárcsak megcélzott támogatói. Vagy emlékezzünk Orbán Viktor 2013. október 23-ai beszédében a hallgatóság tegezésére, mellyel már betekintést engedett a párt 2014-es választási kampányának egyik fő pontjába: a fiatalok mozgósításába.

Cicero hangsúlyozza, hogy magunk mellé kell állítani magas rangú embereket, majd felkeresni azokat, akikkel jóban vannak annak érdekében, hogy mindenhol legyen támaszunk. A támogatók mindig legyenek mellettünk: legyenek állandó kísérőink, így azt a látszatot kelthetjük, hogy sok a támogatónk. Hangsúlyozza továbbá, hogy az ország minden pontján ismerni kell mindenkit. A mai politikai pártok már nem ezt az elvet vallják, Zöldi László 1998-as felmérése alapján (Zöldi 1998: 56) egyértelműen kirajzolódott, hogy a két nagy rivális párt miként osztotta fel egymás között az országot. Míg a Fidesz az ország nyugati részét preferálta, mivel a dunántúli megyékben élő lakosságról tudható volt, hogy szocializációjának körülményei miatt lényegesen fogékonyabb a „polgári” szlogenre (Rónyai 2009), addig az MSZP inkább a keleti területeket részesítette előnyben, ahol a lakosok a változások iránt kevésbé fogékonyak. Maarek marketingeszköz-esetei közül ez a Zöldi által „házaló politikusi” stratégiának nevezett technika jelenik meg a hagyományos technikák között. Maarek ugyanis 1992-ben három csoportra osztotta a marketing eszközeit, idézi Mazzoleni (Mazzoleni 2006), melyek közül az első a hagyományos technikák csoportja, ilyen a házról házra járás, valamint a támogató bankettek.

A támogató bankettek az ókorban sem voltak ismeretlenek. Bár modern politikai fogásnak szokás tekinteni a manipuláló kampánystratégiákat, de már Machiavelli is beavat minket a rómaiak nagy fogásaiba; a választók megnyerésére a következő tanácsokat találta célravezetőnek: „Semmi másért nem becsülik úgy az uralkodót, mint ha nagy vállalkozásba kezd, és nagyszerű példát mutat ... el kell hitetnie, hogy nagy és kiváló személyiség, és az év megfelelő szakában ünnepségekkel és látványosságokkal gyönyörködtesse a népet” (Mazzoleni 2006: 131). Bár törvényileg tiltották, mégis gyakoriak voltak a választások időszakában a fényűző lakomák. A jelöltek a törvény szigorát úgy játszották ki, hogy barátaikkal, támogatóikkal szerveztették meg a kampánylakomákat, amelynek során a felszolgált italok és ételek edényei alján a jelöltek nevére bukkant a pohár fenekére néző megkörményezett. S mivel ilyenkor sok bor lefolyt a garaton, sokszor találkozhatott a delikvens a jelölt nevével is. Tiltott kampányfogás volt a cirkuszi játékok rendezése is, pedig rengeteg szavazatot lehetett vele gyűjteni. Cicero feljegyzéséből tudjuk, hogy Caesar például úgy kerülte meg a törvényt, hogy

nem kampányakcióként hirdette meg, hanem apja halálának 20. évfordulójára szervezte meg Kr. előtt 65-ben a 320 pár gladiátor részvételével rendezett monstre viadalt (Cicero 2006).

A politikai kampányok modern kori felfogása szerint egy választás konkrét marketingtevékenységet foglal magában, annak szükséges összetevőivel együtt. Bruce L. Newman 2000-ben fogalmazta meg a marketingmix, azaz a 4P politikai adaptációját (Newman 2000), melyben a politikai kommunikáció leírását a piac világával vetette össze. A 4P a *product, place, promotion, price* a politika világában a következőknek feleltethető meg Dominic Wring szerint (Sükösd 2002): A *product*, vagyis a *termék* magát a pártot, a jelöltet jelenti. Hogy a párt vagy jelölt melyik oldalát mutatja meg, az a hallgatóság összetételétől függ. Ily módon azt mondhatjuk: szegmensfüggő. Tehát attól függően, hogy például a hallgatóság milyen korú, más hangnemet kell megütni, más előadásmódot és más témát kell választani, vagy a témának más részét kell hangsúlyosabbá tenni. A *place*, azaz a *hely* a beszéd előadásának tere. A hely kiválasztását gondosan meg kell fontolni, hiszen ez is szegmensfüggő. Egyeseknek csak a nagygyűlések személyes kontextusa szolgál elegendő impulzussal. Másoknak elég, ha a televízióban követnek egy beszédet, vagy csak egy kampányplakátot szemlélnek meg az utcán. A *price*, az *ár* az az erőfeszítés, amelyet a választótól vár el a politikus. Ez az erőfeszítés egyeseknél a választás napján a szavazatot jelenti, mások akár pénzt is küldenek, hogy ezzel támogassák az adott pártot. Megint mások aktívan részt vállallnak a kampányban, plakátot készítenek, szórólapot osztanak. Attól függően, hogy melyik szegmenst kívánja megszólítani a szónok, úgy választja ki az üzenetet. Különösen igaz ez abban az esetben, amikor olyan szegmenst választ ki a rétor, akinél az üzenet célja a választói kedv lelohasztása, mert a választó a szavazatát egyértelműen nem a szónok által képviselt pártra adná le, tehát az ilyen szegmensektől elvárt erőfeszítés a szavazóhelyiségek elkerülése. Végül a *promotion*, azaz a *hírverés* a reklámozást, a hirdetést jelenti. Ez is szegmensfüggő, mivel ha olyan szegmenst választunk ki célnak, amely nem olvas újságot, és csak kereskedelmi adókat néz, akkor a nekik szánt kampányfilmeket ott érdemes leadni, és nem a közszolgálati adókon sugározni, vagy minőségi lapban hirdetésként elhelyezni. Felmerül még egy hirdető csatorna, a telefonos megkeresés. Ez az amerikai mintára épülő módszer azokban az esetekben válik fontossá, amikor a tömegkommunikáció nem az adott párt oldalán áll, és találni kell egy olyan csatornát, amely ezt megkerüli.

Ivor Armstrong Richards *A retorika filozófiája* című művében 1936-ban azt írja, hogy az emberek fejében eltérően raktározódnak a fogalmak, attól függően, hogy milyen tapasztalataik vannak. Ennek következtében sok lehet a félreértés: különbözőképpen értelmeznek az emberek az életet befolyásoló olyan fogalmakat, mint például patriotizmus, nacionalizmus, vallásosság, demokrácia, tolerancia. Ezért a pártoknak, a szónoknak ismernie kell hallgatósága nézeteit (Adamikné 2013), itt jelenik meg a jelölthöz való viszonyulás kérdése.

2.2. A jelölthöz való viszonyulás mint befolyásoló tényező

Marcus Tullius Cicero úgy vélte, hogy a jó vezető, a jó politikai jelölt ismeri a történelmet, a törvényeket, a polgárjogot. Nem lehet dicséretet érdemlő szónok, ha nem

vértelmez fel magát minden jelentős terület és minden tudomány ismeretével. Ahogy ő fogalmazott: „Mert bizony a dolgok ismeretéből sarjad ki és borul virágba a beszéd!” (*De oratore – A szónokról*, 1, 6, 20, vö. Cicero 2012) Ezzel a kijelentéssel már akkor is megosztotta a retorikusokat: míg Crassus egyetértett ezzel a gondolkodásmóddal, addig már akkoriban Scaevola is erőteljesen lépett fel ez ellen a polihisztorkép ellen. Bemutatta, hogy a múlt nagy elismert szónokai maguk is járatlanok voltak a törvények ismeretében, a polgári jogban, az ősök szokásaiban (*A szónokról*, 1, 9, 35). Ezzel ért egyet a mai politikai elit világszerte. Nem titok, hogy minden nagy szónokot, minden vezetői pozícióban lévő politikust számos tudományág jeles képviselője segít a hatalomért vívott harcban. A jó jelölt ismérve nem a mindentudás birtoklása, hanem annak elhitetése, hogy ennek birtokában van. Hiszen, bár a szimpátia elnyerésének egyik eszköze a közönséghez való hasonlóság reprezentálása, bizonyos közéleti szereplőktől mégis csak elvárjuk, hogy nálunk képzetebbek, kompetensebbek legyenek.

A jó szónok követelménye az ókorban a következőket jelentette: kedvesség, szellemesség, szabad emberhez méltó műveltség. Képesség arra, hogy rávegye hallgatóságát mindarra, amire akarja, és elterelje onnan, ahonnan akarja. Hatása leginkább abban mutatkozik meg, hogy az emberek lelkét haragra, gyűlöletre vagy fájdalomra tudja indítani, vagy ugyanezeket az indulatokat át tudja változtatni szelídséggé és irgalomná.

A 20–21. században ez a fajta nyílt kinyilatkoztatása a befolyásolásnak, a manipulációnak nem engedhető meg, mindazonáltal mindenki által ismert és használt eszközei a modern politikai világnak.

A politikust, a jó jelöltet minősítő korábban legfontosabbnak ítélt tulajdonság, a belső hitelesség (pl. szavahihetőség, megbízhatóság, szakértelem) voltak. A személyiség és a presztízs meggyőző hatására már az ókorban is felfigyeltek. Pratkanis és Aronson Arisztotelészt idézve ezt írják: „A jó embereknek könnyebben és szívesebben hiszünk, s ez igaz, bármely kérdésről legyen szó, különösen akkor, ha a teljes bizonyosság lehetetlen, és a vélemények megoszlanak. Nem igaz, amit különböző írók állítanak a retorikáról szóló dolgozataikban, hogy a szónok személyes tulajdonságai nem fokozzák szavainak meggyőző erejét. Épp ellenkezőleg, jellemvonásai talán a legfontosabb eszközök, amelyek a meggyőzéshez rendelkezésünkre állanak” (Pratkanis–Aronson 1992: 74).

Manapság egy jelölttől leginkább elvárt értékek a magyar választópolgárok szerint egy friss felmérés alapján a következők legyenek: felelősségteljes, szavahihető, erkölcsös, bátor, gerinces, értelmes, logikus gondolkodású. Emlékeztetőül az ókori fő jellemzők a következők voltak: szavahihetőség, megbízhatóság, szakértelem. Láthatjuk, hogy nem változott sokat a kép.

Egy jelölt három okból kelthet bizalmat Arisztotelész szerint. Ezek a bölcsesség, az erény és a jóakarat. Ha a szónokok valamiről beszélve valami helytelent állítanak, akkor „vagy ostobaságuk folytán tévednek, vagy nem tévednek ugyan, de gyalólk, és nem mondják ki azt, amit gondolnak, vagy bölcssek és becsületesek ugyan, de nem jóakaratúak, és éppen ezért lehet az, hogy nem tanácsolják a legjobbat, pedig ismerik” (Arisztotelész 1999: 82). Ezeken kívül nincs más. Vagyis nem volt más út az ókori gondolkodók szerint. De a modern ember kreativitása változtatott ezen a képen. A hitelesség ma is fontos tényező a meggyőzés során, ez a legnagyobb tőkéje a szónoknak, és elmondható, ha egy kommunikátort hitelesnek tartunk, akkor feltételezzük róla, hogy szavahihető és

elfogulatlan szakértő, de az ezekre a tényezőkre való következtetés már külső szempontok alapján történik, ami az ókorban hiányzott még. A politikus személyisége helyébe marketing által kialakított imázs lép, ebben pedig egyre nagyobb szerephez jut a megjelenés, a magabiztosság, a beszédstílus, a humor, valamint az, hogy mennyire hasonló a közönséghez, mennyire ismerős (arc és név), végső soron tehát az, hogy a választók szimpatikusnak találják-e (Orosdy 2007). A pártok a választások során ma már használhatnak úgynevezett rögzített jelöltet, akit nem alakítanak, hanem úgy használják, ahogy van. Alkothatnak is egy továbbfejlesztett jelöltet, akit a kitűzött kampánycélok-nak megfelelően alakítanak, valamint a választói-fogyasztói magatartás, elvárás alapján létre is hozhatnak egy jelöltet (Aczél 2009). Bármelyik stratégiával élnek is, a jó jelölt alapvető ismérve, hogy lehessen rá emlékezni, meg lehessen érteni, és kellemes érzéseket keltsen. Itt jelenik meg az imázs kérdésköre. Jobban szeretjük azokat, akiknek kellemes tulajdonságaik vannak, akiknek bizonyos képességeik vannak, és valljuk be, akik minket szeretnek. Nagyon fontos viszont megjegyezni, hogy a túlzott tökéletesség inkább riaszt. A „jó tanuló, jó sportoló, jó apa és tökéletes férj” nem tűnik emberinek, nem hasonlít hozzánk. Nem hanyagolható el a fizikai vonzerő sem: aki tetszik nekünk, attól hagyjuk magunkat befolyásolni: a kilencvenes évek közepétől megfigyelhető Magyarországon, hogy a fiatalabb, kellemes megjelenésű férfiak, valamint a középkorú, ápolat, elegáns hölgyek nyerik el a választók bizalmát.

A politikát ma a személyek határozzák meg. Arról a politikusról van szó, aki az adott ügyet, szakpolitikát vagy pártot képviseli; leegyszerűsíti a komplex tényállásokat, megtestesíti a pártprogramot, a politikai üzeneteket és célokat. A *megszemélyesített információ* csökkenti a politika átláthatatlanságát, szemléletessé teszi a politikát. A személyek hitelessé, emberközelivé és eladhatóvá teszik a politikai üzeneteket, szimbolizálják egy-egy párt „általános” erősségeit és gyengeségeit. Egyetlen személyre is leegyszerűsíthetik programjukat – egy személyre, aki megjelenít egy habitust, stílust, értékrendet, aki nem utolsósorban pártja szimbólumává válik. Ő testesíti meg a hatalmat és a felelősséget, a pártok nem hiába keresnek a nyilvánosság szempontjából hatásos személyiségeket, karizmatikus vezetőket mint „szavazatgarantálókat” (Jankovics 2008).

Szinte lehetetlen az *ideális politikus képét* és tulajdonságait sablonszerűen meghatározni, hiszen az, ami az egyik számára előnyösnek tűnik, a másiknak hátrányos lehet. Különbséget kell tennünk a jelölt személyes kvalitásai és a politikai képességei között. A személyes kvalitások közé a hitelességet, a szimpatikus kisugárzást, a vallásosságot, az egyéni jómódot és a működő, sértetlen családi életet sorolják, a politikai képességek körébe a képzettséget, a vezetői kompetenciát, a döntéshozó képességet és a tapasztalatot. Azt is le kell szögezni, hogy a sikeres politikus politikai ösztönrel rendelkezik, hangulat- és problémaérzékeny, képes a jelentős feladatokra összpontosítani, és mestere a médiamegjelenésnek (Jankovics 2008).

3. Következtetés

Összegzésként megállapítható tehát, hogy a megbízottak kiválasztásának demokratikus folyamatában a megbízók olyan politikusokat támogatnának, akik hozzáértők, a közérdeket szolgálják, valamint jog- és normakövetők. A kihívás persze sok jelöltet ösztönözhet arra, hogy elinduljon a választáson. Lesznek közöttük olyanok, akik kevésbé

rátermettek, sőt rosszindulatúak, s ez a helyzet könnyen beindíthatja a kontraszelekció mechanizmusának működését. A jó politikai jelöltek csak akkor lehetne megválasztani a rossz politikai jelöltek ellenében, ha a felkészültséget, rátermettséget és erényeket könnyű lenne megfigyelni és ellenőrizni. Az alapprobléma tehát abban rejlik, hogy a rosszul informált fél (a választópolgár) képes lesz-e valaha is pontosan megismerni a – legalábbis saját képességeiről és szándékairól – jól informált feleket (a politikai jelölteket).

A helyzet az információs aszimmetria (Szántó, 2009) *tipikus* esete: a választók ugyanis sohasem lehetnek tökéletesen informáltak a politikai jelöltek valódi képességeiről és szándékairól, mindig lesz kisebb-nagyobb mértékű bizonytalanság a politikai jelöltek jellemzőiről. Ráadásul minden jelölt a saját kiválóságát és feddhetetlenségét fogja hirdetni a kampány során. Ezért a választópolgárok bizonytalansága tovább nő. Sőt a rosszindulatú jelöltek – túl azon, hogy megtévesztő módon, saját magukról hamis képet festenek – attól sem riadnak vissza, hogy téves információkat terjesszenek a többiekéről. Beindul a negatív kampány és/vagy a rágalomhadjárat, s ennek során további manipulációs módszerekkel fogják az érintettek befolyásolni a politikai verseny kimenetelét. Ezzel a fegyverrel a tisztességes jelöltek – legalábbis egyelőre – nem élnek, mert bíznak a választópolgárok tájékozottságában és józanságában. Nem újkeletű dolog ez, már az ókorban Cicero is kiemelte, hogy a *homo novus*, azaz az új ember nagy előnye, hogy nemcsak erényei nem ismertek a választók előtt, hanem bűnei sem. Így csak saját jövőbeni tettei alapján tudják megítélni. Ezt kihasználva azonban ellenfelei lejáráthatók. Az ókorban is jellemzők voltak a rágalomhadjáratok egymás ellen. Tulajdonképpen semmiben nem különböztek a mai politikai szereplőktől. Ebben a tekintetben (is) ugyanott tartunk, mint néhány ezer évvel ezelőtt. A politikus akkor is győzni akart, sokszor bármilyen áron. Ezeknek a folyamatoknak viszont előbb-utóbb az lehet a következményük, hogy a tisztességes jelöltek kiszorulnak a politikai versenyből (vagy egy részük előbb-utóbb beadja a derekát, s beszáll a tisztességtelen eszközökkel folytatott küzdelembe).

Felhasznált irodalom

- Aczél Petra 2009. *Új retorika. Közélet, kommunikáció, kampány*. Kalligram. Pozsony.
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. (fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta Adamik Tamás). Telosz Kiadó. Budapest.
- Cicero, Marcus Tullius 2012. *Cicero összes retorikaelméleti művei*. (szerkesztette Adamik Tamás). Kalligram. Pozsony
- Cicero, Quintus Tullius 2006. *Hogyan nyerjük meg a választásokat. A hivatalra pályázók kézikönyve*. (fordította, a jegyzeteket, az előszót és az utótanulmányt írta Nótári Tamás, szerkesztette és a kísérő tanulmányt írta Németh György). Lectum Kiadó. Szeged.
- Jankovics Zsanett 2008. A személyek jelentősége a politikában. In: *Médiakutató. 2008 tavasz*. http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_01_tavasz/03_szemelyek_a_politikaban (Letöltés dátuma: 2013. szeptember 10.)
- Mazzoleni, Gianpietro 2006. *Politikai kommunikáció*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Newman, Bruce L. 2000. *Politikai marketing mint kampánystratégia*. Bagolyvár Könyvkiadó. Budapest.

- Orosdy Béla 2010. Politikai marketing, árpolitika, korrupció. *Marketing & Menedzsment*. XLIV 4. 4–10.
- Pratkanis–Aronson 1992. *A rábeszélőgép (élni és visszaélni a meggyőzés mindennapos mesteriségével)*. AB OVO. Budapest.
- Strumpf István 1996. A választói magatartás hullámmása 2006. In: *Társadalmi riport*. Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György (szerk.). Társ. Századvég. Budapest. 135–148.
- Strumpf István 1999. Választási kampány, média, kampányfinanszírozás In: *Választástudományi tanulmányok*. OVI Budapest. 129.
- Szántó Zoltán 2009. Kontraszélekcio és erkölcsi kockázat a politikában. *Közgazdasági Szemle*. LVI. évf., 2009. június, 563–571.
- Zöldi László 1998. Házaló politikusok. *Mozgó Világ*. 98/9.

A politikai szónoklat és a demagógia

Elnök Úr!

Mélyen tisztelt Országos Tudományos Konferencia!

Hölgyeim és Uraim!

Mondandómat egy önvallomással kell kezdenem.

A rendszerváltás engem előléptetett, – mert addig a párton kívüli voltam, azóta pedig pártokon kívüli vagyok, ugyanis az a párt még nem alakult meg, amelyiknek a politikájával feltétel és maradék nélkül egyet tudtam volna érteni, – én magam meg sohasem akartam pártot alapítani.

Jól tudom, hogy a hályogkovács bátorságával – Madách Imre szavaival élve – „a lehetetlen lelkesít fel”, amikor azt tűzném ki magam elé célként, hogy egy ízig-vérig politikai témáról megpróbálnék politikasemlegesen szólni.

Azt tudjuk, Hölgyeim és Uraim, hogy a „politika” a görög *polisz*, *politeia* szóból eredeztethető, s az ókori Hellaszban a görög városállam ügyeivel való foglalkozást jelentette, de a magyar nyelvben csak a 18. században jelent meg ez a szó. A görög hagyomány szerint 1000 polisz volt, de Németh György, az ókori görög történelem jeles kutatója szerint a görög polgárok mindösszesen 561 poliszba tömörültek. A poliszok mikénti működésében csekély volt a szóródás, így tételként kimondható, hogy a politika, a politizálás általában is a városállam közügyeivel való foglalkozást jelentette.

Mi hát a politikai szónoklat, tisztelt Tudományos Konferencia? Mi minősíthet egy nyilvános és szóbeli megnyilvánulást, egy szónoklatot politikaivá? A szónok személye, a szónoklat helye, a beszéd időtartama, a mondandó tartalma, esetleg ezek részben vagy teljességben együttesen?

Talán mondanom sem kell, hogy mind a politika tudományának, de a retorika művelőinek a nézeteiben is elég jelentős a szóródás.

Azt leszögezhetjük, hogy – úgymond – a „profi” politikusok, természetesen attól függően, hogy minél magasabban vannak a politikai ranglétrán, nyilvános és szóbeli megnyilvánulásaik során általában a köz ügyeivel foglalkoznak, azaz politizálnak, politikai beszédet tartanak. De természetesen ez nem kivételt nem tűrő szabály.

Az idő – történelmileg és *in concreto* – nem meghatározó tényező. Természetesen a nagy történelmi sorsfordító időkben a nyilvános beszédek általában több politikai tartalmat hordozhatnak. Ugyanígy az, hogy egy szónok, legyen az akár vezető politikus is, időben mennyit beszél, az beszédét még nem avatja feltétlenül politikai szónoklattá, – legalábbis pozitív értelemben nem. Fidel Castróról tudjuk, hogy fénykorában, ha – tesszem idézőjelbe: „egy levegővel” – 6 órát beszélt, akkor igen szükszavú és visszafogott

volt. Ezzel szemben John F. Kennedy amerikai elnök 1963. június 11-én a berlini falnál, illetve a Brandenburgi Kapunál egy történelmi értékű politikai beszédet tartott, amelyet „Ich bin ein Berliner” szavakkal fejezett be. A magyar fordításon lemértem: az egész beszéd 4 és fél percig tartott. A történelem mégis ezt a beszédet fogja megőrizni, s nem pedig a szószátyár volt kubai elnök szóáradatát.

A hely természetesen meghatározhatja a beszéd tartalmát, – de ez sem feltétlen igazság. A Tisztelt Házban, egy választási gyűlésen, egy párt kongresszusán, a különböző diplomáciai találkozók alkalmával stb. nyilvánvalóan politikai szónoklatok hangzanak el.

Három – fogalmazzak így – ellenpélda. Temetésen és bírósági tárgyalóteremben, sőt templomban is hangzott már el politikai szónoklat.

1956. október 6-án volt a kivégzett Rajk László és társai rehabilitált újratemetése, amelyen mintegy kétszázezren vettek részt. Ez akkor néma tüntetés volt a Rákosi-féle rendszer törvénytelenégei ellen. Őt akkori vezető politikus mondott ott beszédet, – többek között Münnich Ferenc, aki hiába lopta a szófordulatát Shakespeare-től, illetve Antoniustól, amikor azzal kezdte beszédét, hogy „Ma temetünk és nem ítélünk, méltóan akarjuk megadni a végtisztességet a párt halottjának...”, mert mintegy két héttel a forradalom kitörése előtt már elkésett ezzel a politikai szánom-bánommal.

A másik eset szűkebb pátriámban Miskolcon, az 1956-os forradalom megtorlásaként lefolytatott egyik statáriális – magyarul: rögtönítélő – bírósági tárgyaláson történt.

Talán kis kitérőként és érdekességként megjegyzem, hogy a statáriális tárgyalási formát intézményesen II. József királyunk vezette be, amelynek a lényege az volt, hogy egyrészt az ítéletet állva kellett kihirdetni (innen a latin eredetű elnevezés, s azóta is ez az ítélethirdetési gyakorlat), másrészt az ügyet egy tárgyalási napon be kellett fejezni, s az ítélettel szemben nem volt jogorvoslatnak helye. Megtörtént tehát a forradalom után, hogy a bíróság éjfél előtt hirdette ki az ítéletét, mert ha addig az nem történt meg, az ügyet az ún. általános szabályok szerint újra kellett tárgyalni. Egy ilyen ügyben az egyik tanítómesterem – legyen áldott az emléke – éjfél előtt tartotta a védőbeszédét, amelyben – vitatva a vád jogi minősítését – hosszasan érvelt a vádbeli cselekmény ellenforradalmi célzatával szemben. Mivel félő volt, hogy az ügy éjfélre ítélettel nem fejeződik be, a tárgyalóteremben jelenlévő sötétlelkű és habzó szájú kommunista ügyész a védőt ott a tárgyalóteremben izgatás vádjával azonnal letartóztatta.

Tessék mondani: mi volt az a védőbeszéd, ha nem politikai szónoklat?

Girolamo Savonarola – korabeli jelzője szerint – a „fecsegő barát”, nagyhatású prédikációiban élesen ostromozta a katolikus egyház 15. századbeli züllöttségét, erkölcsi romlottságát. Ebben egyébként élen járt Rodrigo Borgia spanyol bíboros, a későbbi VI. Sándor pápa, akinek ugyanis három fia és egy lánya volt és megválasztásakor – 62 éves korában – elrendelte, hogy a pápai koronázási menet a 16 éves szeretője, Giulia Farnese háza előtt is elhaladjon.

A pápa, miután hatalmát féltve megalékelte az ellene való fellépést, 1497. május 13-án Savonarolát kiközösítette az egyházból. Erre a barát a firenzei dóm szószékéről gyűjtő hatású beszédet mondott. „Ime, vízözönt küldök a földre ...” kezdte beszédét, majd a végén ő mondta ki a pápára az „Anathema sit” kiközösítési formulát. – Máglyán végezte életét.

Amennyire én ismerem a katolikus egyház történetét, megelőzően és azóta is még soha nem történt olyan eset, hogy a hivatalban lévő pápát templomi szószeréről kiközösítették, egyházi átokkal sújtották volna.

Azt hiszem, hogy az akkori viszonyok közepette a prédikáció politikai szónoklat jellegét ugyancsak nem lehet megkérdőjelezni.

Tisztelt Hallgatóim!

Azt vélem, hogy egy beszédet a nyilvánosság és a tartalom minősíthet politikai szónoklattá. Gondolatom szerint a nyilvánosság fogalma talán nem igényel bővebb kifejtést. Annyit azért megjegyeznék, hogy elméleti síkon a nyilvánosság a társadalmi kommunikáció alapját képező, a szabad állampolgárok intézményesített tere, amely magában foglalja a gyülekezés, az egyesülés, a szólás szabadsága és a politikai intézmények feletti ellenőrzési jogot. A nyilvánosság elméleti vizsgálata csak mintegy fél évszázadra tekint vissza, és elsőként a német Jürgen Habermas foglalkozott vele, aki magát egyébként szerényen csak szociológusként határozta meg.

Itt talán megjegyezném azt is, hogy a sajtó és az internet témánk szempontjából legfeljebb csak virtuális nyilvánosság lehetne, míg a televízió által közvetített politikai beszédek, még ha a tévénézők és a valóságos hallgatóság közé nem is lehet feltétlenül egyenlőségi jelet tenni, azért azok a nyilvánosság előtt hangzanak el. Az élőbeszéd, még ha „konzerv” is, a meghatározó; az információ írott közvetítése azonban nem tartozhat a politikai szónoklat kategóriájába.

Ormos Mária Adolf Hitlert született politikai showmanként határozta meg, akinek „Mein Kampf”-ját kétségtelenül némi undorral olvastam el, azonban egy megállapításával mégis egyetértettem, illetve talán egyet kell értenünk. Azt írta: „Tudom, hogy az emberek megnyerésére az élő szó hatásosabb az írottánál. Minden mozgalom kifejlődését elsősorban a nagy szónokoknak köszönheti, nem a nagy íróknak.”

Az írott szó lehet rossz, lehet kifogásolható, hazug és elítélhető, de – témánk alapján – nem minősíthető demagóg szónoklatnak.

Értelmezésem szerint a politikai szónoklat tehát akként definiálható, hogy minden, a valóságos nyilvánosság számára szóló, a közügyekkel foglalkozó politikai tartalmú élőbeszéd.

Mondhatjuk tehát, hogy a politikai szónoklat egyidős magával a politikával, a politizálással, hiszen az éppen a szónoklás útján vált azzá, ami. A politika mindig is kommunikatív volt, azaz az a politika, amelyik nem kommunikatív, nem is nevezheti igazán magát annak. A politikai kommunikáció egyébként kétségtelenül interdiszciplináris tudomány, aminthogy a demagógia is csak interdiszciplinárisan kezelhető, értelmezhető, vizsgálható.

A jó politikai szónoklat a görög poliszok világától kezdődően mindmáig, sőt mindmáig egyre fokozódó mértékben szükséges, hasznos és értékes része az általános szónoklásnak, egész társadalmi létünknek. Viszont talán, mint mindennek, ennek is megvannak a maga negatívumai. Képletesen szólva, alighogy szárba szökken a politikai szónoklat, máris megjelentek a – nyesegetendő – vadhajtasai. Ezek között kiemelt jelentősége, ha úgy tetszik primátusa van annak, ha a politikai szónoklatra – egészben vagy részben – a demagóg jelző ráilleszthető.

A demagógia szintén az ókori görög időkől, a *démosz* 'nép', és az *agogosz* 'vezetés' szóösszetételből eredeztethető. A szó eredetileg politikasemleges volt, és csak főnévként használták. Magát Periklészt is demagógnak nevezték, s csak az utána következő Kleont, aki egyébként egyszerű tímár volt, és rendszerint bőrkötényben jelent meg a szónoki emelvényen, nevezhetjük az első mai negatív értelmű jelzővel minősíthető demagógnak. Ebben – teszem idézőjelbe – „elévülhetetlen” érdemei voltak Arisztophanésznek, aki „*A lovagok*” című komédiájában Kr.e. 424-ben, Paphlagón (Arany János fordítása szerint „Pöfögő”) néven maga játszotta el Kleon szerepét, mert egyébként senki más nem volt hajlandó elvállalni azt, s negatív figuraként jelenítette meg a népvezetőt, a demagógot.

Talán jegyezzük meg, hogy a *demagóg* szót először írásban Arisztotelész a *Politika* című művének Ötödik Könyvében használta és, mint érdekességet megjegyzem, hogy a szóról Illyés Gyula azt írta, hogy „előkelő megjelenésű szó (már csak azért is, mert idegen), de közben a legarcátlanabb. Szemtől-szembe semmivel sem mond kevesebbet, mint hogy ostobák vagyunk.”

A mai fogalmunk szerint a demagógia hazug frázisok, csalárd ígéretések, teljesíthetetlen követelések felvetése, a tények elferdítése útján, hamis hízelgések, hangulatkeltő eszközök és megtévesztő érvelések alkalmazásával a tömegek érzelmeinek felelőtlen felkorbácsolását eredményező szónoklat. A felsorolt minősítő jegyeiről még fogok szólni, de nyomban megjegyezném, hogy az én értelmezésemben talán az utóbbin van a döntő hangsúly, abban, hogy a demagóg nem vállalja a kimondott szavaiért a felelősséget. Az közhely, hogy az élőszó nagyhatalom. „Habes verba in potestate” – Hatalmadban vannak a szavak –, írta az ifjabbik Seneca 59. erkölcsi levelében, s a hatalom felelősség nélkül gyermekjátékszer, s ez minden szónok számára parancs kellene legyen, ám a demagóg számára nem az.

Az, hogy – megannyiszor mondom, hogy idézőjel: – a „jó” demagógnak is természetesen birtokában kell legyenek a szónoklás mesterfogásai teljes arzenálja, az talán evidencia, hogy emellett kell hozzá egy, azt befogadni alkalmas tömeg is. „Tömegek nélkül a demagóg meghalt” – fogalmazta meg az alaptételt Gordon Allport *Az előítéletről* írott könyvében.

A nagy társadalmi átalakulások, illetve új társadalmi struktúrák bevezetése általában és időlegesen a társadalmi stabilitást ingataggá teheti, a társadalmat megoszthatja. Minél inkább szétaprozódottabb egy társadalom, minél gyengébb a demokrácia, és minél szegényebb egy ország, annál erősebb táptalaja lehet a demagógiának. „Ahol sokan vannak a jogtalanok és a szegények, szükségképpen ellenséggel van tele az állam” – írta Arisztotelész. A demagógnak társadalmi igényre van tehát szüksége, s ezt az igényt kell tudnia felmérni és kielégíteni.

Abraham Maslow amerikai pszichológus piramisszerkezetbe foglalta a szükségletek kielégítésének rendszerét. Eszerint a piramis talpazatán a létfenntartási alapszükségletek, az ún. *primer drive*-ok vannak, míg a csúcán az önmegvalósítás szükséglete áll. Annak dacára, hogy az is igaz, hogy a szükségletek általában kombinációban jelennek meg, a demagógnak jól kell tudnia, hogy – amint mondani szoktam – a korgó gyomrú tömegnek kenyérről és nem pedig nemzeti öntudatról kell beszélni.

A tömeg hiszékeny, türelmetlen és zsarnok. A tömegben a felszított érzelmek hőfoka és cselekményei értelmi kontrollja fordított arányban van. „A tömeg sohasem bölcs” – mondta Eötvös Károly a tiszsaeszlári vérvád ügyben tartott védőbeszédében. A demagóg a tömegnek ezt a – Göbbels megfogalmazása nyomán – primitív ösztönét hamis érveléssel kihasználja.

A hamis érveket különböző szempontok szerint szokták csoportosítani. Aczél Petra *Új retorika* című remek munkájában az informális érvelés 26 esetét sorolja fel. A magam részéről ezt inkább klauzikáló argumentációnak nevezném, de nem kell megijedni, nem fogom mind a 26 esetet felsorolni, elemezni, csupán az erre hivatkozással érzékeltetni akartam azt, hogy ebben a tekintetben a demagógnak óriási arzenál áll rendelkezésére.

Hogy is állhatunk tehát Hölgyeim és Uraim a politikai szónoklat és a hazugság, respektíve az igazmondás kérdésével? Balogh Gábor erről azt írta, hogy „A politikus azonban nem hazudik, hanem csak blöfföl.” Nem támogatnám ezt az árnyaltabb megfogalmazást. Nevezzük nevén a dolgokat. A hazugság attól még hazugság, mert a politikus szájából hangzik el. Mindez nem jelenti azt, hogy ne fogadnám el „a nemes, a kegyes hazugság” létét. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a hazugság „nemes” jelzője sem új keletű: Platon az *Állam* című művében használta először.)

A hazugság hatásos, illetve az lehet.

Ide tartoznak a napjainkban gyakorta hangoztatott „kettős beszéd”, „kettős mérce” kategóriák is. A logika ellentmondási alaptörvénye szerint az egyik feltétlenül hazugság kellene legyen, ám jól tudjuk, hogy a politika nem sarkított „fekete és fehér”, hanem általában ezek valaminő elegye.

Mindennek tekintetében a politikussal szemben legfeljebb követelményként fogalmazható meg, hogy az igazsággal élni és nem pedig visszaélni, a hazugságot meg kerülni és nem pedig alkalmazni kell.

A demagóg beszéd attól még demagógia, hogy kisebb-nagyobb igazságértéke is lehet. A demagógia hazugságértéke elérheti a 100%-ot, de az igazságérték sohasem lehet 100%. Meglehet tehát, hogy a demagógnak egyetlen szava sem igaz, de aki igazat mond, az sohasem lehet demagóg.

Madách Imre *Ember tragédiájának* athéni színében Lucifer azzal lép színre, hogy „Vészt hirdetek! Ellen a kapuknál!”, s ezzel még inkább felszítja az érzelmeket, a demagógok egymást túllicitálva beszélnek Miltiádész ellen, majd a végén kezét dörzsöve beismeri: „Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek Kacagni ott, hol szívek megrepednek.”

A mai demagógok ilyen nyíltan már nem hazudnak, illetve azt nem is ismerik be, de azért, mert kifinomultabb módszereket alkalmaznak, eljárásukra nem menvelel a szólásszabadság sem.

Azért is kell a szólásszabadság és a demagógia viszonyát felvillantatnunk, mert ez parlamenti politikánkban – ismételten azt mondom, hogy: sajnos – létező valóság.

A 2012. november 12-i parlamenti ülésen az egyik ellenzéki képviselő felszólalása kapcsán – úgymond – zúgolódtak a kormánypárt képviselői, mire a t. Ház elnöke feléjük fordulva azt mondta, hogy „Felhívom kormánypárti képviselőtársaim figyelmét, hogy a demagógia a szólásszabadság része, úgyhogy legyenek szívesek türelemmel hallgatni.” Mondanom sem kell, hogy ez a megszólalás további éles vitát váltott ki.

Úgy vélem, hogy ezt a kérdést jogi alapon kell megvizsgálni, minősíteni.

Előrebocsátom, hogy mind a korábbi Alkotmány, mind pedig a hatályos Alaptörvény szó szerint azonos módon szabályozza a szólásszabadság kérdését, s ezért is lehet az Alkotmánybíróság 34/2009. (III.27.) határozatára hivatkozni.

A Taláros Testület kifejtette, hogy „A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg az, egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.” „Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is a folyamat terméke.” Eddig a bírói bölcsesség.

Az elmondottakhoz képest azt kell mondjuk, hogy a demagógia össze kell férjen a szólás szabadságával, azt fogalmilag nem sértheti. Az viszont másik kérdés – és ebben egyáltalán nem kívánok állást foglalni –, hogy az egyébként az ülés pártatlan vezetésére köteles t. Házelnök Úr részéről etikailag mennyiben volt helyénvaló, hogy kijelentésével implicite demagógnak nyilvánította az ellenzéki képviselő felszólalását.

Tisztelt Hallgatóim, Hölgyeim és Uraim!

A kérdéskör lezárásaként engedjék meg, hogy röviden megvilágítsam a demagógia és a populizmus kérdését. Ez talán annál is inkább indokolt, hiszen mindkét kategória – az előző a görög, az utóbbi a latin – „nép” szóból eredeztetni magát.

A populizmus, mint politikai irányzat a 19. század végén az Amerikai Egyesült Államokban – úgy mondhatom – agrárgyökerekből alakult ki, amely az uralkodó csoportokkal szemben a kisemberek tömegeire támaszkodott.

A populizmus definiálása a politikai szakírók között is megannyi vita forrása, mégis talán legáltalánosabban úgy fogalmazható meg, hogy a populizmus antielitista, az ún. harmadikutasság szükségességét valló, az átlag-, a kisemberek, a nép, a nemzet érdekeit szem előtt tartó, részükre az állami intézmények feletti hatalmat a gazdasági és politikai elitől visszahódítani akaró, illetve azt hirdető politikai ideológia. Rögtön itt hozzátésem, hogy a legnagyobb vita éppen akörül van, hogy a populizmus egyáltalán ideológia-e vagy csupán csak valaminő politikai mozgalom, irányzat vagy nézet, netán amolyan hibrid jellegű politikai stílus, retorika.

Rögtön azt a nehéz kérdést is feltenném, hogy a populista szó a jelenben – az elmondottak szerint a demagógiával rokonítva – főnév-e vagy melléknév, s ha az utóbbi, akkor negatív vagy pozitív tartalmú-e?

Tamás Gáspár Miklós véleménye szerint a mai magyarországi populizmus megosztott aszerint, hogy ki mire gyanakszik jobban: a nemzetközi nagytőkére-e vagy a magyar nemzetállamra, az Európai Unióra, a médiákra vagy a kulturális elitekre. Szerintem az, hogy megosztott, szinte enyhe kifejezés, igazából a zűrzavaros jelző illenék rá.

Eredeti értelmezése szerint a populizmus a nép igazi, tiszta demokráciája lenne, s ilyen értelemben pozitív értéknek, főnévnek kellene minősíteni. Hangsúlyoznám azonban, hogy a populizmus nem a népi demokrácia, mert az szocialista kategória volt.

Kovács Gábor a *Beszélő*ben, még 2005-ben megjelent tanulmányában azt írta, hogy a populizmus fogalom Nyugaton kevésbé, de hazánkban, a rendszerváltást követően

új – hozzáteszem: talán döntően negatív – jelenségtartalmakkal gazdagodott. Időben és térben, illetve az értelmezésben egymástól igen távol álló jelenségcsoportokat is ezzel a terminus technicussal illettek. Talán ezzel a szemantikai zűrzavarral is magyarázható az, hogy manapság igen sokan a populizmust a demagógia szinonimájaként is használják. Ez már nem igazi populizmus, ez álpopulizmus. A populizmus a demagógia fertőzése által válik álpopulizmussá. A mai populizmus annál veszélyesebb, minél több benne a demagógia, és annál veszélyesebb a mai demagógia, minél több benne a populizmus, – a tiszta és pozitív értelmű populizmus. A populizmus tehát főnév, illetve a demagógia fertőzése által válhat jelzővé.

Végezetül engedjék meg, Hölgyeim és Uraim, hogy feltegyem azt a kényes kérdést is, hogy manapság hazánkban, politikai szónoklatainkban, egész politikai kultúránkban él, létezik-e demagógia, és ha igen, mi ennek az oka?

Előrebocsátom, hogy talán nagyon egyéni véleményt fogok kifejtetni, s ez abban foglалható össze, hogy igen, mert nem tudunk és nem tanultunk meg jól ellenzékien politizálni.

Az ország jó kormányzásához nemcsak egy jó kormányra, hanem egy jó ellenzékre is szükség van.

A rendszerváltás előtt fennhangon hirdetett „szocialista demokrácia” több volt, mint hazugság. Az ellenzék a demokrácia egyik pillére: respektíve ellenzék nélkül nincs is igazi demokrácia. Sőt: – még ha paradoxnak is tűnik a megállapítás – azt kell mondjam, hogy minél erősebb az ellenzék, annál stabilabb a demokrácia. Felelősség nélkül az ellenzék azonban inkább ellenség, ellensége nemcsak a kormánynak, hanem az országnak is. Itt nyomban hozzáteszem – s ez nem játék a szavakkal – hogy a kormány ellenzéke az ellenzék és az ellenzék ellenzéke pedig a kormány, tehát mindkét oldalnak szól a bírálat is és az elismerés is.

A rendszerváltás felkészületlenül érte a politikai elitet. Az Antall- és az azt követő kormányok tudtak munka közben tanulni, még ha nem is kaphattak mindig jeles osztályzatot, de az ellenzékiiség szinte mindig elégtelent kellett volna kapjon. A politikai elit mind a mai napig nem tanulta meg a jó és helyes ellenzéki magatartást. Jó ellenzékinak lenni legalább olyan nehéz és felelősségteljes politikai feladat, mint jól kormányozni.

Senki sem született jó ellenzékinak, – ezt is tanulni kell, illetve kellett volna.

Emlékezzünk csak vissza.

A rendszerváltás után – úgymond – nagyon tetszett a politikusoknak az ellenzéki szerep. Persze, hogy tetszett, hiszen megelőzően mindenféle ellenzéki magatartás, ki nyilatkozatás kimerítette volna az izgatás bűncselekményét. Jó volt tehát felvenni a felelőtlen ellentmondás álarcát, de amikor már túljutottunk a kezdeti felbuzduláson, amikor már nem a l'art pour l'art kellett volna legyen az ellenzékiiség, amikor demokráciánk megerősödött, kiderült, hogy az álarc már nem vehető le: az hozzánőtt a politikusok arcához.

Az ellenzék, pontosabban a jó, a felelősségteljes ellenzék országépítő erő.

A politikai váltogazdaság eredményeként mondhatjuk, hogy igen sok párt volt már kormányon is, meg ellenzékben is. Azt kell megállapítsuk, hogy mindegyik párt jobb volt kormányon, mint ellenzékben.

Az ellenzéknek nem az elvtelen gáncsoskodás a rendeltetése, – nem az, hogy „ellenzem – miről van szó?” De az is igaz, hogy országgyűlésünk szinte „futószalagon” gyártja a törvényeket, de ebben, a vége felé járó ciklusban, az október 31-ig megalkotott 738 törvényből mindössze egyetlenegy született ellenzéki kezdeményezésre. Az egyszerűen nem igaz, hogy ennyire tehetségtelen képviselők ülnek a parlamenti patkó bal oldalán. Ellenzékinek lenni államférfiúi bölcsesség és felelősség. Sajnos – nagy tisztelet a kivételnek – a parlament padsoraiban csak politikusok, s nem államférfiak ülnek. Pedig igaz az a mondás, hogy a politikus választási ciklusokban, az államférfi pedig generációkban gondolkodik, dönt és cselekszik.

Az elvtelen ellenzékiiség, illetve a jogalkotói, a kormányzati csálhatatlanság nimbusza, a politikai hatalom bármi áron való megszerzésének, megtartásának, illetve visszaszerzésének olthatatlan vágya a demagógia melegágya.

A demagógia megléte vagy hiánya nemcsak a politikai szónoklat, hanem az egész politikai kultúra fokmérője, finom szeizmográfja. Javíthatatlanul optimista vagyok ate tekintetben, hogy talán nem nagyon sokára eljön az az idő, amikor politikusaink, minden demagógiától mentesen, nem a hatalom megszerzése, megtartása vagy visszaszerzése, hanem igazából csakis e sok megpróbáltatást megélt ország boldogabb jövője érdekében fognak szónokolni.

Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim!

Köszönöm, hogy meghallgattak, megtisztelő volt a figyelmük.

AZ ÉV BESZÉDE

Emléktábla avatóbeszède

Elhangzott 2013. november 12-én Kucsman Árpád emléktáblájának avatásakor,
Budapest XI. Stoczek utca 17/b

Hudecz Ferenc
tanszékvezető egyetemi tanár,
az MTA I. tagja

Tisztelt avató Közönség! Hölgyeim és Uraim!

Köszöntöm Önöket, az ELTE TTK Szerves Kémiai Tanszék korábbi és jelenlegi munkatársait, hallgatóit, a Kémiai Intézet, a Kar képviselőit, a társegyetemek, az MTA kutatóintézetek munkatársait, a pályatársakat, az Eötvös Collegium tagjait, a Budapest XI. Stoczek utca 17/b lakóit, a barátokat, tisztelőket, a sajtó munkatársait.

Ma, ezen a verőfényes délelőttön azért jöttünk össze, hogy Kucsman Árpádra emlékezzünk, tiszteletére emléktáblát avassunk. Kucsman Árpád 1927. október 27-én született Budapesten. Szülei – Kucsman professzor visszaemlékezése szerint – „szerény anyagi körülményeink ellenére hallgattak a tiszteletes úr és egyik nagybátyám tanácsára, s vállalták a taníttatásommal járó áldozatot”.

Középiskolai tanulmányait 1937 és 1945 között a Budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumban végezte, ahol tízéves korában lett Vermes Miklós tanítványa. 1945-ben érettségizett, majd felvették a Pázmány Péter Tudományegyetemre és az Eötvös Collegiumba (1945). 1947-ben tanári alapvizsgát tett, majd 1949-ben vegyész oklevelet szerzett.

Az ELTE Szerves Kémiai Tanszékén előbb egyetemi tanársegéd (1950), majd adjunktus, docens és egyetemi tanár (1971), nyugdíjba vonulását követően professor emeritus (1998). 1970–1993 között 23 évig a Szerves Kémiai Tanszék tanszékvezetője.

Számos elismerés birtokosa, de talán a legjobban a Széchenyi-díjnak (1996), az elsőként elnyert, frissen alapított Bruckner Győző-díjnak (1998) és az ELTE Szenátusa által adományozott díszdoktori diplomának (2007) örült a legjobban.

1972-ben Bruckner Győzőtől vette át a vegyészhallgatók számára tartott szerves kémia főkéllégiumi alapozó előadásokat. Kucsman Árpád fő feladatának egész pályafutása során az oktatást, a hallgatók tehetségének kibontakoztatását tekintette. Büszke volt arra, hogy „Szerves kémia” főkéllégiumi előadásai a 70-es évektől igen népszerűek voltak, amit a hallgatók kezdeményezésére elnyert a „TTK kiváló oktatója” cím (1979) is jelzett.

Személyiségéről, életútjának egyes szakaszairól – többek között – olvashatunk a 2006-ban megjelent az „Egy kémikus a régi Eötvös Collegiumban” című kötetben, gondolatait megörökítette az ELTE megalapításának 375. évfordulója alkalmából

professzori portrészorozatban róla készült film (http://www.youtube.com/watch?v=2QA_uXKBqJM). Nevéhez fűződik a 2004-ben megjelentetett a „*Hetvenéves az ELTE Szerves Kémiai Tanszéke*” című kötet is.

Tisztelt Egybegyűltekt!

Amikor készültem a mai avatóünnepségre, olyan tulajdonságokat kerestem, amelyek példaként szolgálhatnak, szolgálhattak az elmúlt közel négy évtizedben a munkatársaknak, a hallgatók generációinak - így nekem is. Talán a következő címszavakban foglalhatóak ezek össze:

- minőség: a szakmai igényesség az oktatásban, a kutatásban, igényesség a gondolatok megfogalmazásában, a leírt szövegekben, a felszínesség elutasítása;
- a „*Szabadon száll a szellem*” (az Eötvös Collegium jelmondata) filozófia értékrendje: a véleményalkotás szabadsága, igény a tudás megszerzésére és átadására, a tolerancia, a tekintélyelvűség elutasítása, a kritikus gondolkodás;
- nyitottság: a világ jelenségei, a kultúra – az irodalom, a képzőművészet és a zene értékei iránt, mások értékei és kultúrája iránt;
- szolidaritás és tapintat: a szegények, a gyengék és elesettek, a rászorulóknak segítése, szemérmes támogatása.

Tisztelt Emlékezők! Hölgyeim és Uraim!

Ma, itt és most Kucsman professzorra, az egyetemi tanárra, a Széchenyi-díjas szerves kémikusra, az ELTE díszdoktorára gondolunk, amikor halálának évfordulóján, mi, tanítványai, munkatársai, pályatársai, barátai és tisztelői elhelyezzük és felavatjuk márványtáblánkat annak a háznak a falán, ahol Kucsman Árpád 51 évig élt.

Emlékeztessen e márványtábla mindenkit mindarra, amit Kucsman Árpád így fogalmazott meg egy vele készült interjújában:

„Szeretném, ha az elitképzést az Eötvös egyetemen nem szorítaná háttérbe a kor agresszív igényeihez igazodó tömegképzés. ...

Szeretném, ha a tudás újra visszakapná becsületét és az elsődleges cél nem a diploma, hanem a tudás megszerzése lenne.

Szeretném, ha a pénz nem lenne egyeduralkodó, ha az egyéni érdekek érvényesítése mellett újjáéledne a nemes értelemben vett közösségi szellem.”

Majd – ugyanott – idézi az utolsó magyar király, IV. Károly magyaroknak küldött üzenetét: „egymás gyűlölete helyett inkább a haza üdvéért fáradozzanak. Ezzel mély-ségesen egyetértek – teszi hozzá, majd így fejezi be – ha egyáltalán van valaki, akit ez érdekel.”

Azt gondolom, hogy akik ma itt vannak, azokat mindez érdekli.

ETŰDÖK

Bemutató beszédek retorikai elemzései

Készítették az ELTE magyar nyelvtudományi és fordítástudományi
doktori iskoláinak doktoranduszai

Juhász Ferenc esküvői beszédének elemzése

Juhász Ferenc: Esküvői beszéd

Elhangzott Eszter lánya esküvőjén

Nyolcvankét éves vagyok. Hetvenkét éve ülök papír előtt, hokedlin, konyhaasztalnál, albérleti és társbérleti szoba sakktáblaszerű asztalánál, később aztán más-más íróasztaloknál, kávéházi márványasztaloknál, kezemben ajkat-indigózó tintaceruzával, mártogatós tollal, aztán töltőtollakkal, most már két évtizede ceruzával. Könnyen, gyorsan, pontosan írok verset, versprózá, köszöntőt, halotti búcsúztatót. De soha még ilyen nehéz dolgom nem volt, mint most. Mert az írás mindig megrendelésre születik, külső, vagy belső megrendelés-parancsra. A verset a Lét kéri, meg a történeti Idő. S ha mennydörögni kezd, vihareső hull: ki kell nyitni a vers-esernyőt a szívben. A védő, küllős vászon-félgömböt: villámtól, víztől, a zokogásszerű zuhogástól. Mert a vers nemcsak tenyészet-mámor, üvegdominó, felhőkarcoló-torony, de védő-ernyő a bánat, az elmúlás, a halál ellen.

És mit mondjak most? Szép közhelyeket, amit ilyenkor szokás. Nem! Inkább megismétlem, amit eljegyzésekkor mondtam: „Legyetek mindig hűségesek. De sohase külső parancsra, de mindig belső parancsra!” Mert a közös élet nem mindig mennyei, túlvilági tisztaság, árnyéktalan szívek kristályos ragyogása. Nárciszok fehér tengere, gyöngyvirág-illatscengő-mámor, orgonafák fűrtös, lila kürt-zenéje. Életünk, s így a tietek is társadalomban, politikában, gazdaságban, betegségben, szenvedésben és szenvedők hurcolásában történik, s az örömbozót dzsungele váratlanul sivataggá szárad. De a hűséget akkor is létünkkel, megmaradásunkkal kell őriznünk, mint a rejtelmes növény: a kaktusz, ez a szent növény-rinocéroz, zöld dac, néha kivirágzó áhítat. Igen, mint a kaktusz, ez a pozsgás szerelem, zöld páncélbőrű szivacsos élet-akarat, legyen menőraként fölmagasodó, szarvasbika-agancsaként fölfele szétágazó, testén büszke levelekkel dacosodó, mint a samárfül, vagy sarlós cikkelyek kívül-tüskés rózsa-gömbje. Teste eleven szivacsában, térhálós szivacs-szerkezetének celláiban, sejtjeiben vizet tárol, a mennybolt könnyeit, hogy el ne száradjon, hogy kibírja a sokára-történő esőig. Zöld páncélbőrén meg tüsketük, barna töviször-védekezésül az állati, emberi vadaktól. Nekem a kaktusz szent bizonyosság, a hűség türelem-áhitata. Mert a hűség a legszebb virág, amit Isten teremtett. A hűség zöld gyémánt-tűz szigora. A feledhetetlen és létünk-ből kihagyhatatlan szentség.

Hadd fejezzem be köszöntőmet egy rádió-adásban hallott egyórás beszélgetéssel. A kérdező a riporternő, a válaszoló egy zseniális cigány-zenész, már világhírű gitár-művész, aki a legförtelmesebb szegénységbe született, akit tehetsége a Mindenség Szívéig

emelt. Most Berlinben él. A beszélgetés végén azt mondta: „Itt volt nálam apám egy hétig Berlinben.” Az öreg napszámos falusi gitáros. A cigánytelep egyik lángelméje. És amikor a riporternő azt kérdezte: „Mit csináltak?”, azt felelte egyszerűen és szelíden, a teremtés és világhír Dózsa-trónjára láncolt fiú: „Csináltunk egy lemezt a Papával.”

Én elsírtam magam. Azt kérem tőletek fiatalok, legyetek ti is ilyen emberhűségesek hozzánk, titeket-nemző, megszüelő és fölnevelő itt maradt öregekhez.¹

Elemzés

„...Minden eszköz között talán a legalkalmasabb a beszéd arra, hogy lelket közöljünk, lelket duzzasszunk, az élet kitáguljon, más életét magunkéba felvegyük, a magunkét másnak átadjuk; igazságot, érzést, elhatározást foganjunk, s mindezekben önmagunk szellemi tartalmának titokzatos meggyarapodására ismerjünk.” Ravasz László a beszédéről mint műalkotásról beszél, amikor annak jelentést megvalósító, szemantikai oldalát említi, amely az anyaggal, a műformával és az alakító erővel új életegységgé formálódik a beszéd megalkotásának tranzakciós-kommunikációs folyamatában. A lelek beszéd által történő irányításának platóni, profetikus gondolata köszön vissza a református püspök soraiból, aki megfogalmazza a beszéd mint műalkotás sajátos törvényeit, „amelyek minden más műalkotástól megkülönböztetik és eredeti voltát igazolják.” (Ravasz 1938, idézi: Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 583–584) A négy dimenzió tehát, amely köré a Juhász Ferenc beszédéről szóló elemzésemet építem: a szellemi jelentés, a szó anyaga, a műforma és az alakító erő.

Ez a négy kulcsfogalom úgy fonódik össze, ahogyan a szövegegész szemiotikai, strukturalista megközelítésében a szintaktikai, a szemantikai és a pragmatikai szint (Charles Morris nyomán). A jelentés a szó anyagában fejeződik ki, ölt formát, miközben működik az az erő, és érvényesül az a hatás, amely az „önmagáért való, egységes és tagozott életdarab” (Ravasz, idézi: Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 584) létrejöttét biztosítja. A művészi szövegalkotás folyamatának leírása készíti elő Juhász Ferenc bemutató beszéd típusú köszöntőjében is a hallgatót a szöveg makroszerkezeti szintjén a klasszikus hármas tagolás szerinti bevezetésben (*principium*) a globális jelentés befogadására. A szikár, majdnem tömondat a kezdő, betűvel kiírt számnévvel: „Nyolcvankét éves vagyok”, határozott, céltudatos mozdulattal tárja fel az ajtót, amely a megszólítás nélküli bevezetés előszobáján keresztül vezet át a hallgatót a szöveg egyre mélyebb, meggyőzőbb rétegei felé. A második mondat megismétli a kezdő motívumot: „hetvenkét éve ülök...”, de tovább is viszi a gondolatot a több tagból álló felsorolással, amely a halmozás révén feszültséget kelt a két mondat terjedelme között húzódó ellentéttel, ugyanakkor előre is vetíti a bevezetés tételmondatát: „De soha még ilyen nehéz dolgom nem volt, mint most.” Az előkészítést az írás folyamatára utaló kifejezések végzik: a papír, a különböző asztalok és írószerek megnevezése, amelynek sorrendisége és típusa egy egész életutat vázol elénk. Így jutunk el a hokedlitől a kávéházi márványasztalokig, a tintaceruzától a töltőtollakig, majd újra a ceruzáig. Az írás kellékei az emberélet egyes

¹ Forrás: <http://www.vigilia.hu/regihonlap/2010/9/juhasz.html> (utolsó letöltés: 2013. december 12.)

állomásainak metaforái, a hallgatóban megszülető asszociációk révén ez az egyetlen mondat felidézi a nyolcvankét éves költő egész eddigi életét, amelynek konklúzióját a harmadik mondat szintén két felsorolásban fogalmazza meg: „*Könnyen, gyorsan, pontosan írok verset, versprózá, köszöntőt, halotti búcsúztatót.*” A mesterségbeli tudáshoz tehát kétség nem férhet, a következő mondat szöveggrammatikai kapcsolóeleme mégis egy ellentétes kötőszó: *de*. Az eddig jellemző lineáris előrehaladás lendülete a szövegben ezzel megtörik, a szenvedélyen nominális stílus lírai vallomással szelődik a retorikai szituáció intimizálása következtében, amelyre a „*most*” határozószó utal: a beszéd Juhász Ferenc Eszter lányának esküvőjére készült, és címzettje a fiatal pár. A tételmondat a jóindulat megnyerésének klasszikus funkcióját látja el a feladat nehézségének toposzával: a személyes érintettség miatt még soha ilyen nehéz feladatot nem jelentett a költőnek egy beszéd megfogalmazása, mint *most*.

A tételmondat állításának bizonyítása a beszéd gyakorlati jellegéből, hasznossági követelményéből következik, amely szerint „*a beszéd mindig megadott szükségéből születik.*” (Ravasz, idézi: Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 585) Ezt a szükségét nevezi Juhász Ferenc külső vagy belső megrendelés-parancsnak. „*A verset a Léti kéri, meg a történeti Idő. S ha mennydörögni kezd, vihareső hull: ki kell nyitni a vers-esernyőt a szívben.*” Amit és ahogy Juhász Ferenc a beszédéről mond, az a költő igazságának és a poézis esztétikai értékének szintézise, melynek központi stilisztikai eszköze a metafora: a „*vers*”-ben sűrűsödik össze minden művészi szöveg, a „*léti*” és az „*idő*” elvont fogalma antropomorfizálódik, az embert érő bajok a „*vihar*”-ban konkretizálódnak, amelyek ellen a szívben kinyíló „*vers-esernyő*” a védelmező erő. A „*vers-esernyő*” metafora a következő mondatban tovább formálódik: „*védő, küllős vászon-félgömb*”, az azonosítás alapja a közös funkció, a védelem a villámtól, a víztől, a „*zokogásszerű zuhogástól*”. A természet elemi csapásai a felsorolás végén az emberi fájdalom hasonlatában teljesednek ki. A prózaritmust itt a két alliterációban érezzük. A bevezetés utolsó mondata visszautalással nyomatékosítja a bizonyítás folytatását: „*Mert a vers nemcsak tenyészt-mámor, üvegdominó, felhőkarcoló-torony, de védő-ernyő a bánat, az elmúlás, a halál ellen.*” A mondat felépítése bravúros: egyrészt a két tagmondat ellentétes mellérendelő viszonyából feszültség fakad, amely szolgálhatja a hallgatók logikus gondolkodásának megindulását a beszéd befogadásának kezdeti szakaszában, másrészt az igék teljes hiánya tovább erősíti az egész bekezdésben uralkodó nominális stílusból következő statikusságot. Ugyanakkor a metaforák felsorolása és a háromszor visszatérő *vers-ernyő* azonosítás variációja (*vers = esernyő, vers = esernyő = védő, küllős vászon-félgömb, vers = védő-ernyő*) a fokozás dinamikáját is kelti a hallgatóban, amit tovább erősít az emberi fájdalom megnyilvánulási formáinak a konkrét természeti képekről az elvont fogalmi síkra terelése (*bánat, elmúlás, halál*). De nem hagyhatjuk szó nélkül az első tagmondat metaforáit sem, amelyek képi különlegességükkel, egyediségükkel, líraiságukkal, jelentésbeli telítettségükkel motiválják a hallgatók befogadói attitűdjét, valamint a figyelem megragadását és fenntartását is szolgálják.

Egy esküvői köszöntő szövegében idegen motívumnak tűnik az élet lezárásának többszöri említése. De a nyolcvankét éves költő úgy irányítja hallgatói figyelmét beszédének fő tételmondatára, hogy közben önmaga életével is számot vet. Ebben és a megformálás stílusában ragadható meg az éthosz erős jelenléte, a személyiség lenyomata, a

beszélő hitelessége, a gyönyörködtetés szónoki szándéka és a beszéd hatása a bevezetés, majd a szövegegész teljes terjedelmében. „*Az éthosz a retorikai szituáció viszonyrendszerében a kijelentések értéktársításának feltételeit, igazságértékének hitelesítését adhatja meg. Ugyanakkor tekinthető a pathosz szándék- és hatásbeli előképének, úgy is megragadhatjuk, mint a retorikai szituáció érvényességét és a pathosz biztosítékát.*” (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005) Ebből is fakad már a beszéd indításában a kifejező funkció maradéktalan érvényesülése, hiszen a köszöntő műfajába rejtett ars poeticában tetten érhető Radnóti Miklós gondolata: „*mert annyit érek én, amennyit ér a szó versemben...*” (Radnóti Miklós: *Tétova óda*).

Az érthetőséget és követhetőséget szolgáló témamegadás, amely hagyományosan a bevezetés része, Juhász Ferenc beszédében áttevődik a narráció felvezető mondataiba: „*És mit mondjak most? Szép közhelyeket, amit ilyenkor szokás. Nem!*” A kapcsolatot a kérdés teremti meg a bevezetés és az elbeszélő beszédrész között azzal, hogy megismétlődik benne a retorikai szituációra utaló „*most*” határozószó: „*De soha még ilyen nehéz dolgom nem volt, mint most. (...) És mit mondjak most?*” A retorikai kérdés tanácstalansága viszi tovább a bevezetés tételmondatában már egyszer kifejezett szubjektivitást. Az író, aki egész életében a beszéd mestere volt, most elbizonytalanodik, mert a belső kényszert, a retorikai szituációban megjelenő szükségét erősen korlátozza az apai szemérem és az egy egész életre szóló szent szövetség megszületésének áhítata. Az érintettségéből fakadó személyesség talán megkerülhető lenne az írói szándéknak megfelelő kész nyelvi sémák, közhelyek használatával, de ezt a lehetőséget Juhász Ferenc azonnal cáfolja. A cáfolás és a retorikai kérdés viszonya ebben a beszédkontextusban „*olyan pragmatikai tulajdonsággal bír, olyan performatív jelleget nyer, ami a hallgató irányított válasz-realizációjában összpontosul*”, és így válik a kérdés a cáfolásban a meggyőzés közvetlen előidézőjévé. Az érvelés eszköze az enthüméma, amely a „*lényeges elem elhagyásával logikai-retorikai gesztust gyakorol*”, amennyiben „*a kérdésként kifejezett premisszára adott válasz és az abban rejlő információ (implikátúra), hiányzó premissza megtalálása egyaránt a hallgató feladata.*” (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005) A költő tehát a helyzet nehézségét nem akarja közhelyek alkalmazásával enyhíteni, és erre a cáfolatra épül a teljes szövegnek az invenció kidolgozási szakaszában megszületett felszólító ítélete, finális tétele: „*Legyetek mindig hűségesek. De sohase külső parancsra, de mindig belső parancsra!*”

A beszéd központi tárgyát adó gondolat a belső parancsból fakadó hűség, amely visszatérő motívum egy előző retorikai szituációból, amelyre a költő visszaütéssel hivatkozik: „*megismétlem, amit eljegyzésetekkor mondtam*”. A narráció a piramidális szervezési séma szerint végig középen tartja a tételmondatban kiemelt szövegrészt, az eljegyzéskor már egyszer hangsúlyozott „*hűség*” fogalmát, amelynek bizonyítására három érvet is felsorol az író.

Az első érv ellentétre épül, és távoli asszociációs körből közelít a hűség fontosságának kiemeléséhez, mint a szerpentin, amely egyre szűkülő körökben vezet a hegy csúcsa felé. Itt már a logosz uralkodik a szövegben, de úgy, hogy az éthosz és pathosz jelentősége sem szenved csorbát. „*A művészetben belüli bizonyítás e három eszközével (...) olyan bizonyítást készíthetünk, amely egyszerre hat az érzelmekre, az értelemre, egyszerre gyönyörködtet és tanít.*” (Cornificius 2. XXVII. 43 – 2. XXIX. 46, idézi:

Adamik–A. Jászó–Aczél 2005) A meggyőzés három összetevője egymásba fonódva vezet a hallgató értelmét és érzelmeit a minél erősebb hatás elérése érdekében a befogadás felé. A közös életről szóló általános intelmek még nem személyesek, de a pozitív erkölcsi értékek tagadása racionálisan már a következő mondatban megjelenő, komorabb társadalmi, partikuláris valóság bemutatását készíti elő: „*Mert a közös élet nem mindig mennyei, túlvilági tisztaság, árnyéktalan szívek kristályos ragyogása. Nárciszok fehér tengere, gyöngyvirág-illatscengő-mámor, orgonafák fürtös, lila kürt-zenéje.*” A szóképek és az alakzatok kincsesbányája ez a két, ígétlen, ok-okozati viszonyból kibontakozó rövid mondat, melyeknek minden egyes trópusánál hosszasan el lehetne időzni a szimbólumok, jelentésrétegek, árnyalatok kibontásával. A házasság metaforái, a szinesztéziák, az alliterációk, a halmozások, a szintagmák jelentéshálói, a költői regiszter elemei, a színhatások a közös élet szentségének szemléletes, szinte minden érzékszervet mozgósító kifejezői. A tagadás és a következő mondat szűkítő és konkretizáló indítása, a felsorolásban a lírai elemek szinte kiáltó hiánya fejezi ki az ellentétet a két szövegrész között, amelyet az utolsó tagmondat „*dzsungel-sivatag*” metaforái foglalnak össze: „*Életünk, s így a tietek is társadalomban, politikában, gazdaságban, betegségben, szenvedésben és szenvedők hurcolásában történik, s az örömbozót dzsungele váratlanul sivataggá szárad.*” A bevezetésben már előrevetített értékvesztés lehetősége most a betegség, szenvedés és a szenvedők hurcolása (figura etymologica) kifejezésekben ölt testet.

A második érvet a dacos, „mégis-morál”-t kifejező „*de*” ellentétes kötőszó kapcsolja szervesen az előzményekhez. Az egész bizonyítás az összehasonlítás toposzára, egy részleteiben is kibontott hasonlatra épül, amelynek alkotóelemei metaforák, melyekben közös a névátvitellel kifejtendő tartalom: a kaktusz. „*De a hűséget akkor is létünk-ké, megmaradásunkká kell őriznünk, mint a rejtelmes növény: a kaktusz, ez a szent növény-rinocérosz, zöld dac, néha kivirágzó áhítat. Igen, mint a kaktusz, ez a pozsgás szerelem, zöld páncélbőrű szívacsos élet-akarat, legyen menóraként földmagasodó, szarvasbika-agancsaként fölfele szétágazó, testén büszke levelekkel dacosodó, mint a számfűl, vagy sarlós cikkelyek kívül-tüskés rózsá-gömbje. Teste eleven szívacsában, térhálós szívacs-szerkezetének celláiban, sejtjeiben vizet tárol, a mennybolt könnyeit, hogy el ne száradjon, hogy kibírja a sokára-történő esőig. Zöld páncélbőrén meg tüsketűk, barna tövisszőr-védekezésül az állati, emberi vadaktól. Nekem a kaktusz szent bizonyosság, a hűség türelem-áhítata.*” Ez a kiemelés kiváló példa a stílus eltérés(écart)-felfogására, amely szerint a nyelvi formátár a megszokottól való különbözésében hordozza a stílus-teremtő erőt. Ebből a szempontból is figyelmet érdemel az utolsó két metafora, amelyekben újra megismétlődik a finális tétel központi fogalma, a hűség, hogy átvezesse a hallgatót az argumentáció érvtriászának harmadik tagjához, az újabb metaforákban már vallási magaslatokba emelt további hűség-értelmezésekhez: „*Mert a hűség a leg-szebb virág, amit Isten teremtett. A hűség zöld gyémánt-tűz szigora. A feledhetetlen és létünk-ből kihagyhatatlan szentség.*” És itt térünk vissza a narrációt indító utalásra a retorikai szituációról: a hűség szentség, mint a házasság, a szent eskütétel, amelynek alkalmából ez a beszéd megszületett. Az elocutio, a nyelvi kifejezés, az expreszszivítás és a fennkölt stílus mellett az egymást erősítő érvek elrendezése is hozzájárul a narrációban is érvényesülő pathoszhoz, amely a szónoklat prófétaságának forrása,

„amelynek értelme az, hogy lelket alakít, s a világban új magatartást teremt.” (Ravasz, idézi: Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 586)

A befejezésben az összehasonlítás toposza egy illusztráció, amelyet a záró tételmondat követ. Perelman és Olbrechts-Tyteca (1969) megkülönbözteti a példát az illusztrációtól, „amennyiben a példa a megkérdőjelezhető általánosítás, az illusztráció a szemléltetés és tisztázás céljait szolgálja (...), amikor tehát a példa az eset előadását megelőzi, akkor retorikai példának, ha azt követi, illusztrációnak nevezzük” (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005). Juhász Ferenc illusztrációja egy rádió-adásban hallott egyórás beszélgetés felidézése. Az anekdotaszerű történet szemléletessége készíti fel a hallgatót a záró tételmondat befogadására, amelyben az író a hűség betartására kéri az ifjú házасokat, de már nem a szó szoros értelmében vett házastársi hűségre, hanem az emberhűségre, amely a beszéd végére az egyik legfontosabb erkölcsi normává, általános és megkérdőjelezhetetlen elvont érték-ké teljesedik ki. A szövegelemek elrendezése (*dispositio*) az érzelemfelkeltő befejezésben a fokozásos rendet követi azzal, hogy a beszéd végére hagyja a legfontosabb közlendőt: „*Azt kérem tőletek fiatalok, legyetek ti is ilyen emberhűségesek hozzánk, titeket-nemző, megszüľő és fölnevelő itt maradt öregekhez.*”

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2005, *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
Balázs Géza 2007. *Szöveganropológia. Szövegek többirányú megközelítése*. Berzsenyi Dániel Főiskola Szombathely. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ. Budapest.

Ravasz László temetési beszédének retorikai elemzése

Ravasz László: Elmúlik, megmarad

Elhangzott Góthné Kertész Ella színésznő temetésén

IJános 2, 17.

*És a világ elmúlik, és annak kívánsága is;
de a ki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké.*

A felolvasott Ígében különös ellentét feszül, mint egy zenedarabban. Az egyiket ez a szó fejezi ki: elmúlik, a másikat ez: megmarad. Az elmúlás motívuma egybefut mindennel, ami gyász, ami fájdalom és a panasz; örvénylő mélységeinek peremén szinte tántorogva állunk. A másik motívumban halkán, biztatóan az egyetlenegy vigasztalás szava szólít nevünkön, és emeli tekintetünket az ég felé. Arról van szó, hogy a vigasztalás és örök élet Ígéje diadalmas fináléban túlharsogja a bánat leigázott, kiengesztelődött hangtitánjait.

Aki Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké. Ha tisztán filozófiai fejtegetést mondanék, azt állítanám, hogy az Íge esztétikai szempontból is igaz. Minden művészet titka az, hogy Isten a világba eleve elrendelt és biztosított olyan valóságos szépségeket, amelyeket a művész ihletett pillanatában csodálatosan megtalál. A nyelv muzsikájában és logikájában elrejtve szunnyadozik egy csomó költemény, amelyet csodálatosan elmond egy olyan ember, aki rátalál az eleve megmintázott gondolatokra. A zengő mindenségben melódiák alszanak, amelyet felébreszt és megszerez egy ihletett zeneköltő. Sorsban, emberi archan, jellemében, ezeknek egymáshoz való viszonyulásában benne van az emberábrázolásnak az a lehetősége, amit a nagy színművész egyszerűen önmagára vesz, magával tölt ki, és önmagán sugározta keresztül. Mikor minden erejét összeszedve, egész egyéniségét, belső emberi gyökerétől külső megjelenéséig átalakítja, hogy ábrázoljon, tolmácsoljon, újrateremtse: teste-lelke instrumentumával azokat az eleve biztosított műformákat találja meg és fejezi ki, amelyeket Isten úgy számított bele a világba és úgy felejtett benne annak törmeléke között, mint a kristályt vagy az aranyat a kőzetek roppant tömegében. Művész az, aki akarja, és nemhiába akarja az isten-látta és isten-szerzette szépségeket.

S amit a színművészről mondtam, értem e percben Góthné Kertész Ellára is. Ebben látom a színész műalkotásának a maradandóságát is. Elmúlik az arc, amelyen a lélek játszott, elmúlik a test, amelyen a jellem és sors sugárzott át, elvész a hang, amelyből kizengett az igazság és az élet, de az alkotás maga örökkévaló; nem árt neki az, hogy elfeledik, nem változtat rajta, ha újra felfedezik; időn felül áll az eszmék világában.

De ez csak emberi bölcsesség. Sokkal mélyebb az Ígének másik és zavartalan jelentése, amelyik az Isten akaratának a cselekvését erkölcsre, jellemre, lelki minőségre vonatkoztatja, és erről állítja, hogy megmarad örökké. Mi lehet közvetlenebbül Isten akarata, mint a jóság? Mi lehet a nőnek magasabb rendeltetése, mint az, hogy szeressen és boldoggá tegyen reábizott lelkeket?

Egy ország tudta, milyen tiszta, milyen szép a Ti házaseletetek, s aki rátok nézett, belső derűt érzett, mint ahogy mindig szoktunk érezni, mikor egymás kezét fogó szerelmespárt látunk. Tégy engem mint egy pecsétet szívedre, mondja az Énekek Énekében a szerelmes az ő vőlegényének. Ez a két léleknek olyan egyesülése, mint ahogy egyik arc úgy nyomódik a másik szívre, mint a pecsétgyűrű képe a forró viaszra. El nem törölhető onnan, csak ha porrá törik a pecsét. Mindig, sőt egyre tisztábban és egyre mélyebben veszi fel a kedves arcnak, a kedves társnak képét a másiknak a szíve. Vonásainak, jelenségeinek szolgálatában találja meg önmaga rendeltetését. Így tették pecsétül egymást a ti szívetekre.

Elmúlik a világ és annak kívánsága, zúgja ma egy összeomlott világnak dallama. Az itt maradt fél úgy érzi magát, mint egy kapufélfa, amelynek párja váratlanul kidőlt. Mit tartsa ő egyedül a galambdúcot, az élet és a boldogság fehér madarainak fészket? Olyannak érzi magát, mint a hímzés, amelyből kitepték a jelentés, az értelem aranyszálait. Mint a foglalat, amelyből kivesszett az ékkő. Elmúlik a világ és annak kívánsága is, lamentál a mulandóság jajgatása, de vele szemben egyre erősödik a szeretet dicsérete: „A szeretet hosszútűrő, jegyes, nem irigykedik, nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem cselekszik éktelenül, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a gonoszt, nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal, mindent elfedez, mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr. A szeretet soha el nem fogy.” Aki maradék nélkül is teljesen tudott hitvestársává lenni, benne élni mindenestől a másikban, nem lesz kevésbé a másiké, ha egy új lakásba ment át; aki annyira áldássá tudott változni, semmivel sem lesz gyengébb, hogyha innen az örökkévalóságba költözött.

A legnagyobb vigasztalást azonban az Ígének misztikus értelme adja. Isten akaratát cselekedni azt jelenti: *igent és áment mondani arra, amit Ő akar*. Pártjára állani Istennek még önnön szívünkkel szemben is. Boldogan fogadni tőle minden ajándékot s a porban is áldani a nevét, amikor próbál, büntet és megaláz. Nem perlekedni vele, vallani azt, hogy „az Ő gondolatai nem a mi gondolatunk”. Áldani azt a kezet, amely ajándékoz, azt a kezet, amelyik megfoszt, mert sohasem tudjuk, melyik gazdagabb, melyik a jóságosabb kéz, mikor mind a kettő Istennek a keze. Egyszóval jelenti ez az Ige az Istennel való életközösségnek azt a fokát, amelyben az Ő élete a mi életünk és a mi életünk az Ő élete. Ezt a kapcsolatot sehol másutt és sehogyan másképpen helyreállítani nem lehet, mint a Jézus Krisztusban, aki azért jött, halt meg és támadott fel, hogy Isten bennünk éljen és mi Istenben éljünk.

Azt jelenti ez a törvény és ez az Íge, hogy kedveseinkkel már e földi létben Krisztushoz meneküljünk, Őbenne kössük meg szövetségünket. Odavigyük örömlenket és fájdalunkat, kérdéseinket és feleleteinket, s vele kezdjük el az örök életet. Elmúlik a világ és annak kívánsága. Nincs senki, akit egykor itt ne hagynál, vagy aki egykor itt ne hagyna téged; nincs senki, akitől el ne szakadnál, akkor is, ha egyszerre haltok meg, Nincs semmi ebből a világból, amit itt ne hagynál, dicsőséged, szépséged, élet után

való lihegésed mind-mind elmúlik és elhagy téged, de Jézus Krisztus tegnap és ma is örökké ugyanaz. Isten hiánytalanul megmarad, és az Ő akarata és dicsősége éppen úgy teljesebbé válik minden elmúlásnál, mint minden születésnél.

Azért ismerd meg ezt az akaratot, és teljesítsd ezt az akaratot. Hittel lehet megismerni és engedelmességgel lehet szolgálni. Summája a boldog ismeret és örök szeretet. Minden, mi mulandó, csak kép és hasonlat, amelynek értelme és tartalma az örökkévalóságban derül ki. A szeretet ott lesz igazán szeretetté, a közösség ott lesz igazán egy lélekke, s az elveszített boldogság gyöngyszemeit ezerszerre nagyobb értékkel föltaláljuk a dicsőség koronájában.¹

(1936)

Elemzés

1936 júniusában hunyt el *Góthné Kertész Ella*, aki korának ünnepest színésznője volt (1881-ben született). Játszott a Nemzeti Színházban és a Vígyszínházban is, ez utóbbiban több mint 40 évet, legtöbb szerepében pedig férje, *Góth Sándor* volt a partnere. Ravatalánál *Ravasz László* református püspök mondott gyászbeszédet, a *Nyugat* 1936. évi 8. számában pedig *Schöpflin Aladár* is megemlékezett róla.

A retorikai elemzésnek több módja lehetséges. Martha Cooper nagy, középső és kis struktúrát különböztet meg, s ezt kombinálja Kenneth Burke taxonómiájával. Eszerint a formának öt típusa van, úgymint szillogisztikus haladás, kvalitatív haladás, konvencionális forma, ismétlődő forma, valamint alkalmi vagy kis formák (Cooper 1989: 104–114). Ezt a modellt követi Lócsi Tamás reklámalemzésében (Lócsi 2012: 27–38). Edward Corbett az általa szerkesztett, retorikai elemzéseket tartalmazó kötet előszavában több lehetőséget tárgyal, egyrészt kiemeli a hatás elemzését, másrészt úgy gondolja, hogy a legegyszerűbb módszer a retorika felépítésének követése (Corbett 1969). A retorika felépítését követi Vigh Árpád is monográfiájában (Vigh 1981). Adamikné felveti azt a lehetőséget, hogy a retorika felépítését követő elemzésbe be lehet építeni a szűkebb területeket érintő modelleket, így például az érvelésre összpontosító Toulmin-modellt (A. Jászó 2012: 171–191). Mi a retorika rendszerének követését részesítjük előnyben.

Most Ravasz püspök beszédének elemzését végezzük el a retorikai elemzés 12 pontjának (A. Jászó 2013: 497) figyelembevételével. Ezek a következők: 1. a retorikai szituáció megállapítása; 2. a műfaj megállapítása; 3. annak megállapítása, hogy logikai és/vagy érzelmi dominanciájú az érvelés; 4. a szerkezet elemzése; 5. a gondolatmenet induktív vagy deduktív voltának megállapítása; 6. külső és vagy/belső érvek alkalmazása; 7. a toposzok vagy az általános érvforrások alkalmazása; 8. a speciális érvforrások alkalmazása; 9. annak megállapítása, hogy van-e a szövegben érvelési hiba vagy manipuláció; 10. a stílusnemek és a stílusérnyek szerinti elemzés; 11. az előadásmód elemzése; 12. a hallgatóságra tett hatás.

¹ Ravasz László: *Legyen világosság*. 2. kötet, 1938. Közli: Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2005. Retorika. Osiris, Budapest. 666–668.

Ravasz László püspök gyászbeszéde tulajdonképpen rövid prédikáció, szentbeszéd a halott ravatalánál. A búcsúvétel szükségessége hozta össze a hallgatóságot; a közös emlékezés, amelynek levezetésére Ravasz püspököt kérték fel. Adva van tehát a retorikai szituáció három összetevője: a megoldandó szükség, hogy megemlékezzünk az elhunytól, a cselekvőképes tömeg, amely meg akar és meg tud emlékezni, valamint a szónok, aki szükségét érzi, hogy szóljon a jelenlévőkhöz, és akinek lehetőségeit, retorikai megoldásait a körülmények korlátozzák.

Klasszikus bemutató beszéd ez: bár igaz, hogy kevésbé a halott érdemeit, inkább az isteni vigasztalás mikéntjét mutatja be, mégis világos képet kapunk arról: miben találhatjuk meg szeretteink halála utáni vigasztalódásunkat. Ravasz püspök érvelése ennek megfelelően elsősorban érzelmi, hiszen a vigasztalás, a fájdalom csillapítása leginkább az érzelmeken keresztül történhet – vagyis a pathosz kerül előtérbe. De ezzel egyetemben az értelemre is hat, hiszen a gondolatmenet meg akar győzni minket: az istenhiten keresztül jutunk el arra a felismerésre, hogy van megoldás és kiút a gyászból. Ezt a logosz eszközével éri el. A szónok éthosza pedig a feddhetetlenség, az elismert és szeretett prédikátor személye, aki példaértékű életével és a híveknek kedves szavaival érvelésének hitelét is megadja. Ravasz László beszéde nagyszerű példája továbbá a kvalitatív érzelmi haladásnak is, hiszen fokozatosan halad végig a vigasztalás állomásain, egyre világosabbá téve, hogy valóban Isten akaratának cselekvése adja az örök életet.

A beszéd a vizsgált kiadásban (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005) kilenc bekezdésből áll, amelyekből az első bekezdés a bevezetés, az utolsó pedig a befejezés.

Ravasz László már a bevezetésben igyekszik feloldani a címben feszülő ellentétet: egy zenedarab két motívumához hasonlítja az elmúlást és a megmaradást, előre véve az elmúlást, hiszen ez kell ahhoz, hogy a megmaradás diadalmát megérthessük. A megmaradásban ott a biztatás: Isten (aki az egyetlen vigasztalás megismerésének) nevünkön szólít minket, és tekintetünket az ég felé emeli. És ezután következik a diadalmas finálé, amelyben az örök élet győzelme nyilvánul meg.

A tétel maga már a szöveg fölött olvasható textusban is elhangzik (... *aki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké – 1János 2,17*), majd a második bekezdés elején megismétlődik. Magából a tételből következik a beszéd első részének deduktív gondolatmenete. Az érvelés elején, a legnagyobb terjedelmű második bekezdésben a szónok a művészet titkáról szól, arról, hogy Isten eleve elrendelte a világba azokat a szépségeket, amelyeket a művész kifejez a játékával, a szavaltával. Ezzel a halottra leginkább illő párhuzamot választja: az elhunyt is művész volt, színművész, akinek az egész országban ünnepelték a játékát. A szónok párhuzamot von a prózai művész és a zenész között: ahogyan az előbbi a nyelv muzsikájában és logikájában rejlő költeményeket hozza felszínre, úgy a zenész/zeneköltő a zenei mindenség dallamait ébreszti fel. Tulajdonképpen tehát mindketten ugyanazt teszik: élnek azzal az Isten adta lehetőséggel, hogy a világba helyezett szépségeket magukon keresztül ábrázolják. Ravasz püspök a bekezdés végén összegez, meghatároz, szónoki definíciót alkalmazva: *a művész az, aki akarja, és nem hiába akarja az isten-látta és isten-szerzette szépségeket.*

A harmadik bekezdésben megérkezünk a dedukció végpontjához: mindaz, ami idáig a művészről általánosságban elhangzott, igaz Góthné Kertész Ellára is, arra, aki most előttünk fekszik a ravatalon. És a bevezetés után itt jelenik meg újra a címben feszülő

ellentétnek a feloldása, amely az elmúlás és a megmaradás kettősségéből fakad, de a szónok mégis egyszerűen oldja meg a látszólagos ellentmondást: elmúlik a test, de az alkotás, az életmű megmarad. Valójában azonban ez csak földi hívság, emberi bölcsesség.

A kvalitatív érzelmi haladás második lépcsőfoka az emberi példaktól az isteni dolgok felé fordulás, az Isten akaratának és dolgainak cselekvése, amely sokkal maradandóbb és nagyobb jutalmú, mint az emberi alkotás, hiszen nagyobb hatással van az erkölcsre, a jellemre, a lelki minőségre. A negyedik bekezdés utolsó mondatával pedig a szónok már előkészíti a hallgatóságtól való elfordulást (*aposztrofé*) alakzatát, hiszen felteszi a kérdést: Mi lehet a nőnek magasabb rendeltetése, mint az, hogy szeressen és boldoggá tegyen reá bízott lelkeket? Majd egy metonimiával így folytatja: *Egy ország tudta, milyen tiszta, milyen szép a Ti házasséletek.* A figyelmes olvasó elbizonytalanodhat: vajon kinek szólnak ezek a szavak? Az elhunytak ott a ravatalon? Vagy a férjnek, aki a vigasztalódást keresi? A válasz akkor válhat egyértelművé, ha a hatodik bekezdésben a szónok kapufélfa-hasonlatát olvassuk: a házaspár itt maradt tagja olyan, mint az a magányos kapufélfa, amely mellől kidőlt a párja, így már a boldogság fészkeének megtartására sem biztos, hogy alkalmas. Itt – azért, hogy a világi dolgok mulandóságát kiemelje – a szónok kétszer is kimondja: *Elmúlik a világ és annak kívánsága.* Első alkalommal, metaforikusan még dallamként, majd másodszorra, a fokozás (*klimax*) eszközével élve, már jajgatásként említi a világ elmúlását. Biztosítja a hallgatóságot a felől, hogy a mostani, világi állapotból ki kell lépnünk egyszer, de már-már fel is kínálja a megoldást – a szeretet földi fogalma felől indulva. Ezekben a bekezdésekben a szeretet törvényéről és a házastársi kapcsolatról van szó. Érvelése alátámasztásához Ravasz püspök a Bibliából idéz hosszabb-rövidebb részeket az *Énekek énekéből* (*Tégy engem mint egy pecsétet a szívedre...*), valamint a szeretet himnuszából. Ezek a házastársi szeretet elrendeltségének megfellebbezhetetlen érvei, hiszen axiómák, amelyek minden templomi házasságkötéskor útravalóként szolgálnak.

A hetedik és nyolcadik bekezdés a kvalitatív haladás csúcspontja: a legnagyobb vigasztalásról szól. Elérkezünk a tételünk közvetlen bizonyításához, amely meghatározás formájában ölt testet: *Isten akaratát cselekedni azt jelenti: igent és áment mondani arra, amit Ő akar.* Majd folytatja: boldogan fogadni tőle minden ajándékot, nem perlekedni vele, áldani a kezét – a felsorolás végül tükörszerkezetben (*kiazmus*) csúcsosodik ki: *az Ő élete a mi életünk, a mi életünk az Ő élete.* Ezt az állapotot kell elérnünk életünk során. S ezt nem lehet másképp, mint Jézus Krisztus cselekedetének ok-okozati összefüggése által: ő eljött azért, hogy meghaljon és feltámadjon, hogy Isten bennünk éljen és mi Istenben éljünk. A Krisztushoz való tartozás szükségességét a szónok előismétléssel (*anafóra*) nyomatékosítja: *nincs senki, akit egykor itt ne hagynál; nincs senki, akitől el ne szakadnál; nincs semmi ebből a világból, amit itt ne hagynál.* Az egész beszédre jellemző ritmusosság legmarkánsabban itt ölt testet, hiszen a mondanivaló magvára, a vigasztalás egyetlen és leghitelesebb forrására szeretné felhívni a figyelmet. Egy újabb bibliai idézet is megjelenik: *Jézus Krisztus tegnap és ma is örökké ugyanaz.*

A beszéd a középső és a fennkölt stílusnem határán helyezkedik el: gyönyörködött, hiszen példái, szóképei és alakzatai ezt az érzést váltják ki a hallgatóból/olvasóból. Ugyanakkor a prédikáció (ebben az esetben a gyászbeszéd) – műfajából következően – vigasztalni is akar, megindítani, elsősorban a lelki folyamatokra hatni. S az általános

elvek egyénivé tételével, a hallgatóságtól az egyén felé való elfordulással, a kvalitatív haladással ezt a hatást el is éri. A nyelvezet letisztult, világos, a stílus illő, a szándék világos, az ékesség már a fentiekből következően is adva van. A beszéd során gazdag szókép- és alakzatanyagot fedezünk fel: számos hasonlatot olvasunk (pl. a kapufélfahasonlat kiegészítéseként: az egyedül maradt házastárs olyan, mint a hímzés, amelyből kitepték az aranszálakat, vagy mint a foglalat, amelyből kiveszett az ékkő); vagy meghatározást (*Minden művészet titka az, hogy Isten a világba eleve elrendelt és biztosított valóságos szépségeket*); azonos szerepű mondatrészek halmozását (*ábrázoljon, teremtsen, újrateremtsen*) és ennek fokozásos változatát (*próbál, büntet és megaláz*).

A befejezésben a szónok levonja a következtetést, és cselekvésre buzdít: ismerd meg ezt az akaratot, teljesítsd ezt az akaratot – olvassuk az utóismétlést. Ha ez így lesz, az életed boldog lesz, és szeretettel teljes. Mert – metaforával kifejezve – ami mulandó, az csak kép és hasonlat, amelynek értelmét csak az örökkévalóságban érthetjük meg. Feloldódik tehát a címbebeli ellentét: az elmúlás Jézus Krisztus tettein és példáján keresztül válik megmaradássá, és a gyászolóknak (de minden halandónak) ez jelentheti a vigasztalást.

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2005. *Retorika*. Osiris. Budapest. 666–668.
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Cooper, Martha 1989. *Analyzing Public Discourse*. Prospect Heights. Waveland Press. Illinois.
- Corbett, Edward ed. 1969. *Rhetorical Analyses of Literary Works*. Oxford University Press. New York etc. Magyarul: Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.) 2012, *A retorikai elemzés*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék Budapest. 83–98.
- A. Jászó Anna 2012. A retorikai elemzésről. In: Markó Alexandra (szerk.) *Beszédtudomány az anyanyelv-elsajátítástól a zöngékezdési időig*. ELTE BTK – MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest. 171–191.
- Lócsi Tamás 2012. A mosógépszerelő érvei – a reklám retorikai elemzése. In: Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.) *A retorikai elemzés*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest. 27–38.
- Vígh Árpád 1981. *Retorika és történelem*. Gondolat. Budapest

Göncz Árpád 1990-es ópusztaszeri beszédének elemzése

Göncz Árpád: Ópusztaszeri beszéd

Honfitársaim! Kedves Barátaim!

Béla király névtelen jegyzője így ír a Gesta Hungarorum – a Magyarok cselekedetei – negyvenedik fejezetében: „A diadal után Árpád vezér meg vitézei innen továbbvonulva addig a mocsárig mentek, melyet Körtvély-tónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy miképpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bárminő elkövetett vétkekért. (...) Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el, azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának.”

Hogy ki volt az, aki ezt az immár nyolcszáz esztendősz krónikát írta, mindmáig nem dőlt el egyértelműen. Hogy ez a történetek után háromszáz évvel íródott regényes „gesta” mennyire megbízható, mindmáig vitatott. De a helyszín ismerete, az ásatások tanúsága amellettszól, hogy a névtelen jegyző eleven hagyományt örökített meg. S e hagyomány, hogy a nemzet sorsát eldöntő „szer”, az első „országgyűlés” itt esett meg, máig is él. S immár a millennium, Magyarország születésének ezredik évfordulója óta itt ünnepeľjűk e születésnapot – a történeti korszakváltásokból következőleg változó tartalommal, de változatlan s a születésnap tényéhez illő ünnepélyességgel. Amiben immár egybeötvöződik a honfoglalás, Szent István, államalapító királyunk emlékezete, az államiságunkat kifejező alkotmány – most a megújult Magyar Köztársaság Alkotmányának megbecsűlése, az új kenyér s a kenyeret megtermelő parasztságunk megbecsűlése, a haza és a haladás egymástól elválaszthatatlan szolgálatának gondolata. S ez utóbbi gondolatból kiindulva a magyar államiság fejlődésének útján tett legújabb lépés, a harmadízben feltámadott Magyar Köztársaság születésének megűnneplése.

A királynak – a legjobb királynak is – csak alattvalói vannak: a köztársaságnak – a szabad emberek társult közösségének – csak polgárai, akik egyként felelnek a haza üdvéért, s akik jogaik – polgári és emberi jogaik – tudatában bátran kezűkbe veszik önnön sorsuk intézését, szabadon választjűk az Ország Házába képviselőiket, ott végzett munkájukról beszámoltatjűk őket, ellenőrzik az ország kormányának működését, szakadatlan figyelemmel kísérik lakóhelyűk ügyeit, maguk választjűk meg azokat, akik ügyeiket intézik, meghatározzák és ellenőrzik a munkájuk gyűmölcséből, törvényes keresetűkből befizetett adónak a köz érdekében legcélszerűbb felhasználását, és soha, egy

pillanatra nem felejtik el, hogy a közigazgatásnak kell őket szolgálnia, s nem nekik a tisztségviselőket. S hogy a köz hűtlen szolgálait nemcsak joguk, de kötelességük is hivatalukból elmozdítaniuk. Mert az ország, a község az övék, boldogulása tőlük függ, gazdagodásuk az országot, gazdagságát gyarapítja. De nem feledik el egy pillanatra sem, hogy aki gazdagodik, annak sokasodik a felelőssége is: segíteni tartozik – nemcsak az adójával, de tevékeny emberi együttérzésével, munkával és anyagi áldozat árán is azt, aki kevésbé tehetős, aki önhibáján kívül, betegség, halál vagy egyszerűen a nehéz gazdasági viszonyok eredményeként vagy szellemi, testi ereje fogytán képtelen magát s az övéit fenntartani.

Az emberi természet azonban nem egykönnyen változik: mindig van, aki megpróbál, akár a közösség kezéből kapott hatalmával is, visszaélni. Az ilyen embert meg kell tanítsuk a köz tisztességes szolgálatára. Mint ahogy nekünk magunknak is meg kell tanulnunk szolgálni: ha megtanuljuk, szer lesz minden napunk – szakadatlan figyelem és szakadatlan vita. Amiben mindenki érvét kötelesek vagyunk meghallgatni, s mindenki köteles a maga érvét elmondani, mert hátha épp amellettt dönt majd a többség.

Köztársaságban senki nem süvegel meg senkit – sem urat, sem elvtársat – a hivatalért. Köztársaságban nem egyenlő mindenki, de megbecsülés csak a több és eredményes, a közösséget és önmagunkat egyaránt szolgáló munkáért jár. Mint ahogy jutalom is csak azért. De hogy ez valóra váljék, s hogy így legyen, az mirajtunk múlik: mirajtunk, hogy hazánk szabad és felelős polgárai legyünk, vagy új urak, új akarnokok vagy éppenséggel magukat átmentő régi elvtársak alattvalói. Mint ahogy az is, hogy a múlt és a jövő közül a jövőt választjuk-e? A jövőt, ami – épp, mert jövő – még ismeretlen.

Mélyről indul az új Magyar Köztársaság: a közelmúlt – a két háború köze, az elvesztett háború, a hamvába holt négyesztendő demokrácia, a győzelme teljében levert forradalom, a sztálinista rémuralom, a forradalom után következő megtorlás, egy beteg és kiábrándult társadalom terhét hordozva a vállán. Jószerint mása sincsen, csak a népe. De ez a nép – a magyar nép – 1848-ban is, 1956-ban is, sőt az elmúlt másfél évben is képes volt megmutatni, hogy felismeri a maga érdekét, hogy tenni tud érte, hogy nem a bosszú, hanem a bölcsesség vezérli. Hogy pontosan felismeri a bajok legmélyén is, hogy kiből mi lakik. Hogy mikor mi a teendője. Hogy felnőtt és demokráciára érett. Hogy szabad polgár kíván – és tud is – lenni.

Két hónap sem választ el tőle, hogy alkalma nyíljon ennek az újabb tanújelét adnia, mégpedig ott, a lakóhelyén, amelynek gondját-baját s minden lakóját legjobban ismeri: alkalma nyílik, hogy a legalkalmasabbak közül válassza ki – félelem nélkül! – lakóhelye önkormányzatának vezetőit.

Ez az utolsó előtti front, ahol bátorságának és bölcsességének kell békén tanújelét adnia. Felülemelkedve mindennapjainak súlyos gondjain. Az utolsó, ahol szabad polgár voltaért még ezután is meg kell vívnia a békés harcot, önmagában lakik: a szíve mélyén kell legyőznie az ott lakó, basáskodó kicsi Sztálint, a sült galambot az államtól váró szájtátit, a köz vagyonát lelkiismeretlenül dézsmáló lesipuskást.

Ha ezeket sikerül végleg legyőznie, az új Magyar Köztársaságon a poklok kapui sem vehetnek erőt – hisz polgárainak sok esze van, dolgos keze, s egymással szót értenek.

Itt Csongrád megyében is, ahol a gondok nem kisebbek, mint az országban bárhol másutt; ahol az embereket gyötéri a létbizonytalanság, a földtulajdon kérdésének

eldöntetlensége; ahol a gazdálkodó nem tudja, mire arat, mire vet. Ahol a termelő máról holnapra él; ahol az ellátói és felvásárlói monopóliumok kettős hálójában vergődik; ahol hitelt nem kap, s a műtrágyán, vétőmagon, gépen kénytelen a maga kárára takarékoskodni; ahol képtelen a magas tőkeamatot kitermelni.

Ahol ennyi a lakásigénylő, hogy ki tudja, kinek jut, s mikor jut belátható időn belül önálló lakása, kivált, ha magányosan él. Ahol elmaradott a csatornázás, a szennyvíztisztítás. Ahol egyre nő a veszélyeztetett kiskorúak száma; s ahol – mint másutt is – gyökeresen új szociálpolitikára, a családok fokozott támogatására volna szükség, hogy társadalmi feladatukat teljesíteni tudják. Ahol hatásosabban kéne szolgálni az ember testi-lelki egészségét. Ahol jobban kéne gondoskodni a növekvő számú munkanélkülről; ahol gyorsítani kéne, főleg a cigányok körében, a helyi igények figyelembevételével az átképzést és továbbképzést. Ahol biztosítani kéne a kisebbségek kulturális autonómiáját. Ahol meg kéne teremteni az önkormányzati és központi feladatok egyensúlyát, minél kevesebb szakágat kivonni az önkormányzati hatáskörből; ahol szintén helyre kéne állítani a közszolgálati szakembergárda megingott biztonságérzetét, meg kéne teremteni a pártsemleges közigazgatást.

Azt hiszem, elég, ha ennyit említek a mindannyiunkat kínzó és megoldásra váró gondok közül, amelyek legtöbbjét a helyi önkormányzat egymaga képtelen megoldani, ahhoz az Országgyűlés jó törvényalkotó s a kormány jó végrehajtó munkája is szükséges. De végső soron mégiscsak a polgár, a szabad polgár az, aki az Országházban ülő képviselője, jól választott önkormányzata révén rá tudja ébreszteni az Országgyűlést a kormányt gondjaira; rá tudja kényszeríteni a köz szolgálát e gondok mielőbbi, az ország teherbíró-képességével anyagilag és időben arányos megoldására. Mert köztársaságban élünk, ahol a parlament és a kormány van értünk, s nem mi a kormányért és a parlamentért. S ahol megvan a törvényes útja-módja, hogy az akaratunkat érvényesítsük. S végül elmondhassuk Vörösmartyval, amit épp Pusztaszerről írt:

*Pusztaszer a nevem, itt szerzett törvényeket Árpád
Hőseivel, s a hont biztos alapra tévé.
S áll az azóta is kilenc századnak véridején túl;
várja virágzását, s vajha nem várja hiún!*

(1990. augusztus 20.)

1. Bevezetés

Azért döntöttem Göncz Árpád beszédének elemzése mellett, mert érdekesnek tartom azt a kettősséget, hogy a szónok egyszerre politikus és író – így várható volt, hogy a nyelv bizonyos eszközeit (ritmika, alakzatok, szóképek) és az egész szöveg struktúráját igen hatásosan és tudatosan használja majd a jelentés közvetítéséhez. Az elemzés során úgy láttam, hogy ez a feltételezésem beigazolódott: olyan szónoki beszédéről van szó, amely rendkívül gondosan átgondolt, előkészített, és a szónok láthatóan nagy hozzáéréssel bánik a nyelv sajátosságaival (ismétlés, fokozás, ritmus, játék a köznyelvi szavak etimológiájával stb.).

A beszéd 1990. augusztus 20-án hangzott el Ópusztaszeren. A szöveget két változatban találtam meg: Göncz Árpád *Válogatott beszédeiben*¹ (pp. 87–90) rövidített formában, az interneten² pedig hosszabb formában. A rövidített formában nem szerepelnek a szöveg aktuálpolitikai elemei (a közelgő önkormányzati választások és a csongrádiak mindennapi gondjai). Ezzel szemben az eredetileg elhangzott beszéd sokszínűbb, dinamikusabb, jóval buzdítóbb jellegű, mint a nyomtatásban kiadott változat. Mivel elsősorban az elhangzott (azaz nem a nyomtatás céljából megszerkesztett) szöveg érdekelt, úgy döntöttem, hogy az utóbbit használom fel az elemzéshez.

2. Elemzés³

2.1. A retorikai szituáció

A retorikai szituációban szereplő felek: a beszélő (a köztársasági elnök) és a hallgatóság (az ünneplő emberek). A felek között kialakuló „kényszer” alapja, hogy az előadó szeretné megosztani gondolatait a (még nagyon fiatal) demokrácia mibenlétéről, valamint – e definícióból kiindulva – arra buzdítani a hallgatóságot, hogy éljenek demokratikus jogaikkal, és engedelmeskedjenek demokratikus kötelességeiknek – ehhez a folyamatához a beszélő egyfajta identitásfejlődést, belső harcot is társít („*Az utolsó [front]⁴, ahol szabad polgár voltáért még ezután is meg kell vívnia a békés harcot, önmagában lakik*”). E jogok és kötelességek kézzelfogható megnyilvánulása a közelgő önkormányzati választások: vegyenek részt az önkormányzati választásokon az állampolgárok, és felelősen éljenek szavazati jogukkal.

A helyszínválasztás – ami valószínűleg nem a beszélőn, hanem a szervezőkön múlt – jelképes. Pusztaszer történelmi szerepe (ahogyan azt a szónok beszédének 2. bekezdésében is említi) mindmáig nincs tisztázva, és a történelmi korok során sokféle hatalom használta ünnepségek színhelyéül. Az alkalom ünnepi: augusztus 20., a fiatal Magyar Köztársaság „születésnapja”.

2.2. Beszédfaj

Az ünnepi beszédek a bemutató beszéd nagy kategóriájába sorolandók. Az ünnepi beszéddel a szónok célja az ünnepi esemény méltatása, az erkölcsi tanulságok levonása; s az elemzés során a beszédfajta megállapításakor a célt kell alapul vennünk. Göncz Árpád azonban az ünnepi alkalmat kihasználva tanácsadó beszédet tartott, amelynek célja az új, közösségi magatartás kialakítására való buzdítás. A megemlékezés helyett tehát ez a funkció kerül előtérbe.

¹ Göncz Árpád 1998. *Sodrásban. Válogatott beszédek.* (szerk. Márványi Judit) Európa. Budapest.

² <http://beszelo.c3.hu/cikkek/opusztaszeri-beszed> (hozzáférés: 2013. 11. 12.)

³ Az elemzés kiindulópontja és alapja Adamikné Jászó Anna 2013, *Klasszikus magyar retorika.* Budapest: Holnap Kiadó, valamint Adamikné Jászó Anna retorikaórái (ELTE, 2013/14-es tanév őszi félév).

⁴ A szögletes zárójelek az általam betoldott elemeket jelölik, melyekre azért volt szükség, hogy a kontextusból kiemelt szövegrészek önmagukban is értelmezhetők legyenek.

2.3. Logikai vs. érzelmi dominancia

A beszédben véleményem szerint csaknem egyenlő mértékben van jelen a logikai és az érzelmi elem. A szónok lendületesen (a lendületet tudatosan és hozzáértéssel használt szóképekkel fokozva) alkalmazza a narrációt (Magyarország történelme) és a buzdítást. Ugyanakkor a demokrácia mellett érvel (*logosz*) azzal, hogy a mindenki által elfogadott premisszából (a demokrácia jó és értékes) kiindulva definiálja a demokrácia fogalmát, majd – ahogy a meggyőző beszédek előadóira jellemző – közli, hogy ez milyen következményekkel jár az ország és az egyes polgárok szempontjából ([A nép megmutatta], „*hogy felnőtt és demokráciára érett. Hogy szabad polgár kíván – és tud is – lenni*” [6. bekezdés], valamint [8. bekezdés]: „*Az utolsó, ahol szabad polgár voltáért még ezután is meg kell vívnia a békés harcot, önmagában lakik: a szíve mélyén kell legyőznie az ott lakó, basáskodó kicsi Sztálint, a sült galambot az államtól váró szájtátit, a köz vagyonát lelkiismeretlenül dézsmáló lesipuskást.*”)

2.4. Szerkezet és általános elemzés

2.4.1. Általános meglátások

Műfaja tanácsadó beszéd, mondanivalója az alábbi kulcsszavak köré rendeződik: (szabad) polgár, a köz/közösség/köztársaság, a nép. Az alapvetés a 3. bekezdésben hangzik el: „*A királynak – a legjobb királynak is – csak alattvalói vannak: a köztársaságnak – a szabad emberek társult közösségének – csak polgárai*”, valamint: „*a közigazgatásnak kell őket [a polgárokat] szolgálnia, s nem nekik a tisztségviselőket.*” A beszéd minden eleme ennek az üzenetnek az alátámasztását szolgálja.

A beszéd kiindulópontja tehát az az axióma, hogy a köztársaság mint államforma értéket képvisel – ez véleményem szerint „megfelel a hallgatóság jogi és értékítéletének... nem kell vitatkozni, nem kell küzdeni a hallgatóság meggyőzéséért.”⁵ A definícióra építő buzdítás kiemeli egyrészt azt, hogy a szabadság feladatot és kötelezettséget is jelent, azaz az embereknek meg kell vívniuk a belső harcot (ezzel tágabb kontextusba, távlatba helyezi a jelenséget), másrészt arra buzdítja őket, hogy a közelgő önkormányzati választásokon döntsenek felelősen és szabadon (ezzel a beszélő az elv gyakorlati megvalósulására összpontosít). A választásokra a szónok úgy buzdítja a hallgatóságot, hogy nem próbálja őket meggyőzni: kire szavazzanak, azaz nem kampánybeszédéről van szó.

2.4.2. Bekezdésként végzett elemzés

(0) (Megszólítás)

A beszélő megszólítja a hallgatóságot, oly módon, hogy azonosságot vállal hallgatóival. A megszólításnak („*Honfitársaim! Kedves barátaim!*”) különös jelentősége van: ez a megszólítás a szónok „védjegye” volt, politikai beszédeinek nagy részét így kezdte. A megszólítás illeszkedik a mondandóhoz („*Köztársaságban senki nem süvegel meg senkit – sem urat, sem elvtársat – a hivatalért*”), a hierarchia helyett a közösséget (a „közt”) hangsúlyozza.

⁵ Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest. p. 77.

(1-2) (Keret)

1-2. bekezdés

Az 1–2. bekezdés a helyszínnel kapcsolatos információkat ad (idéz a *Gesta Hungarorum*ból), valamint kifejti az ünnepi alkalom mibenlétét. A kettő ellentétben áll egymással: a szónok hangsúlyozza, hogy bár az adatok nem megbízhatók, annyi bizonyos, hogy az ország életében jelen van az a hagyomány, hogy az első országgyűlés helyszíne Pusztaszer volt; nem foglalkozik tehát a történelmi bizonyítékokkal, hanem a helyszín szimbolikus jelentőségéből indul ki.

(3–5) (Tétel és bizonyítása)

A demokrácia általános meghatározását adja a polgárok és választott képviselőik felelős viszonyának tükrében („...*a közigazgatásnak kell őket [a polgárokat] szolgálnia, s nem nekik a tisztségviselőket. S hogy a köz hűtlen szolgálait nemcsak joguk, de kötelességük is hivatalukból elmozdítaniuk*”), az egyén szintjén megjelenő kötelezettségeket („*Mint ahogy nekünk magunknak is meg kell tanulnunk szolgálni*”).

3. bekezdés

A 3. bekezdés a beszélő mondanóját azonos szerkezet ismétlésével támasztja alá. E szerkezet a következő: a birtokos jelző ragjával ellátott főnév + e főnév birtokos jelzői raggal ellátott definíciója + a birtokot jelölő főnév. Ez az alakzat különösen hatásos a beszédben, mivel az azonos szerkezet mellett ellentétes értelmű tartalom jellemzi, amely így még hatásosabban kerül kifejezésre. A szerkezeten belül a definíció értelmező ismétlésnek is tekinthető: „*A királynak – a legjobb királynak is – csak alattvalói vannak: a köztársaságnak – a szabad emberek társult közösségének – csak polgárai.*”

A szónok itt vezet be egy rendkívül érdekes nyelvi eszközt, amellyel aztán a beszéd során többször is él. Egy-egy kulcsfogalom definiálásakor a szó etimológiájából indul ki, például az „Országház” helyett az „Ország Háza” kifejezést használva hívja fel a figyelmet a parlament eredeti funkciójára és a társadalomban betöltött szerepére. Ugyanígy jár el a „közszolga” – a „köz szolgálja” kifejezések esetében („*S hogy a köz hűtlen szolgálait nemcsak joguk, de kötelességük is hivatalukból elmozdítaniuk*”). A szokatlan szóhasználat az érvelés és a definíciók alátámasztására szolgál.

A polgárok aktív szerepét hosszú felsorolásban taglalja: „*bátran kezükbe veszik önön sorsuk intézését, szabadon választják az Ország Házába képviselőiket, ott végzett munkájukról beszámoltatják őket, ellenőrzik az ország kormányának működését, szakadatlan figyelemmel kísérik lakóhelyük ügyeit, maguk választják meg azokat, akik ügyeiket intézik, meghatározzák és ellenőrzik a munkájuk gyümölcséből, törvényes keresetükből befizetett adónak a köz érdekében legcélszerűbb felhasználását, és soha, egy pillanatra nem felejtik el, hogy a közigazgatásnak kell őket szolgálnia, s nem nekik a tisztségviselőket.*” Ezen a ponton ellentétként jelenik meg a jogokkal és a gazdasági gyarapodással járó kötelezettség: a rászorulóknak segítése.

4. bekezdés

A szónok dedukció útján levezeti, hogy mivel „*az emberi természet azonban nem egykönnyen változik*”, „*mindig van, aki megpróbál, akár a közösség kezéből kapott hatalmával is, visszaélni*”. Az ilyen embert meg kell tanítani a köz szolgálatára; de e

kijelentés után a szónok azonnal módosítja a kijelentés alanyát: „*mint ahogy nekünk magunknak is meg kell tanulnunk szolgálni*”. A bekezdés zárásaként közli, hogy mindenki érveit mindenki köteles meghallgatni, és mindenki köteles saját érveit elmondani, „*mert hátha épp amellet dönt majd a többség*” – ezzel tulajdonképpen az etikus szónoki és politikusi viselkedésre tesz utalást.

5. bekezdés

A köztársaság definíciójából kiindulva közli, hogy a polgár nem szolgál, majd ellentétek használatával szemlélteti, hogy az ember maga dönt arról, hogy felelős és szabad polgár lesz, vagy „*új urak, új akarnokok vagy éppenséggel magukat átmentő régi elvtársak alattvalója*”, továbbá arról, hogy a jövőt vagy a múltat választja-e. A gondolat fontosságát szóismétléssel, valamint a második tagmondatban alkalmazott szokatlan szórenddel is kiemeli: „*s hogy így legyen, a mirajtunk múlik: mirajtunk, hogy hazánk szabad és felelős polgárai legyünk.*”

(6) (Narráció)

6. bekezdés

A szónok beszámol a Magyar Köztársaság közelmúltjáról, és a tragikus történelmi eseményekből kiindulva megállapítja a beszéd másik alapvető tételét, majd bevezeti következő kulcsszavát: „*jósz szerint mása sincsen, csak a népe.*” A fogalom fontosságát az ismétlés egyik formájával, az átvezetéssel emeli ki: „*Jósz szerint mása sincsen, csak a népe. De ez a nép – a magyar nép...*” E nép pozitív tulajdonságait történelmi példákkal támasztja alá (1848, 1956), és köztársázmétléssel emeli ki: „*(...)képes volt megmutatni, hogy felismeri a maga érdekét, hogy tenni tud érte, hogy nem a bosszú, hanem a bölcsesség vezérli. Hogy pontosan felismeri a bajok legmélyén is, hogy kiben mi lakik. Hogy mikor mi a teendője. Hogy felnőtt és demokráciára érett. Hogy szabad polgár kíván – és tud is – lenni.*”

A nyelv zenei eszközei megerősítik a mondanivalót; a bekezdés az egyik kulcsfogalomból (nép) kiindulva az ismétlések segítségével, lendületesen és ritmikusan érkezik el a beszéd másik kulcsfogalmáig (szabad polgár).

(7–11) (Buzdítás)

A szónok a fókusz hirtelen szűkítésével az eddig tárgyalt jogok és kötelességek, valamint az előző bekezdésben tárgyalt pozitív tulajdonságok gyakorlati megnyilvánulására irányítja a figyelmet.

7. bekezdés

A szónok a közlő önkormányzati választásokat említi. Jelöltekről, programokról nem ejt szót, a helyi választásokat tágabb perspektívából, általában vett jelentőségük szempontjából vizsgálja.

8. bekezdés

A szónok metafora és oximoron alkalmazásával folytatja a választásokkal járó feladatok ismertetését, miszerint „*ez az utolsó előtti front, ahol bátorságának és bölcsességének kell békén tanújelét adnia*”. A gondolatot újabb oximoronnal hangsúlyozza: „*szabad polgár voltaért még ezután is meg kell vívnia a békés harcot*”. Érdekes jelenség, hogy

az emelkedett hangnemű beszédben a szónok csak ezen a ponton használja a gúnyt mint eszközt: az embernek magában kell legyőznie „*a basáskodó kicsi Sztálint, a sült galambot az államtól váró szájtátit, a köz vagyonát lelkiismeretlenül dézsmáló lesipuskást.*”

9. bekezdés

A 6–8. bekezdés összefoglalásaként közli a szónok, hogy ha mindez megvalósult, az ország sikeres lesz.

10–11. bekezdés

A fókusz újabb szűkítésével a csongrádiak problémáira tér ki. A tagmondathalmaz vagy a kötőszóismétlés eszközeivel élve írja le a mindennapi nehézségeket – a tények drámaiságát fokozza az „*ahol*” kötőszó ismétlése a felsorolás elemeit képező mondat-töredékek elején (előismétlés: nem kevesebb, mint 16-szor). „*...Ahol elmaradott a csatornázás, a szennyvíztisztítás. Ahol egyre nő a veszélyeztetett kiskorúak száma; s ahol – mint másutt is – gyökeresen új szociálpolitikára, a családok fokozott támogatására volna szükség, hogy társadalmi feladatukat teljesíteni tudják...*”

(12) (Konklúzió)

12. bekezdés

Újabb fókuszváltással (tágítás) a szónok visszatér a premisszához, amelyet ezúttal azonos esetvégződésű ismétléssel és kötőszóismétléssel hangsúlyoz: „*Mert köztársaságban élünk, ahol a parlament és a kormány van értünk, s nem mi a kormányért és a parlamentért. S ahol megvan a törvényes útja-módja, hogy az akaratunkat érvényesítsük.*”

(13) (Keret)

13. bekezdés

Lezárásként a szónok Vörösmartyt idézi: az 1. bekezdéshez hasonlóan Pusztaszer jelentőségéről szól klasszikus szerzőt idézve.

A fókuszváltások szimmetrikus folyamatának áttekintése:

megszólítás

[keret] (1–2): narráció – a helyszínnel kapcsolatos információk

(3–5): a köztársaság általános definíciója

→ szűkítés →

(6) a Magyar Köztársaság (történet)

→ szűkítés →

(7–9) önkormányzati választások

→ szűkítés →

(10–11) Csongrád megye problémái

→ tágítás →

(12) a szabad polgár és a kormány viszonya

[keret] (13) Vörösmarty-idézet – kitekintés a jövőre

2.5. Gondolatmenet

A beszéd alapvetően deduktív jellegű, mivel a demokrácia definíciójából mint alapvetésből vezeti le Magyarországot és az egyes polgárok teendőit.

2.6. Külső/belső érvek használata

A szónok logikusan, belső érvekre támaszkodva érvel a polgárok szerepének fontossága mellett, ugyanakkor az érzelmekre is hat, amikor Magyarország történelmének fordulópontjait idézi fel, vagy a csongrádiak nehéz helyzetére hívja fel a figyelmet, arra építve, hogy a hallgatóság nem csupán az érvek hatására, hanem érzelmi okokból is felelősségteljesen lép majd fel. A szónok erkölcsé mindenképpen fontos tényező: az, hogy egy annak idején politikai okokból bebörtönzött ember beszél a szabadság és a jogok fontosságáról, alátámasztja és még hitelesebbé teszi a beszédét.

2.7. Stílusnemek, stílusérények

A beszéd stílusa – az ünnepi alkalomból adódóan – fennkölt: a beszélő emelkedett hangnemben beszél (*immár, a haza üdve, feltámadott*). Ezt a hatást erősíti, hogy a beszéd elején és végén a *Gesta Hungarorum*-ból, valamint Vörösmartytól idéz, azaz klasszikus szövegekkel „keretezi” mondandóját.

Ünnepi beszédben szokatlan, de a gúny is megfigyelhető. Érdekes megjegyezni, hogy a szerző (abból a gondolatból kiindulva, hogy a szabadság gyakorlása érdekében az embernek saját magát is le kell győznie) kizárólag önmagára, önmagunkra vonatkoztatva alkalmazza a gúny eszközét, amikor kijelenti, hogy a polgárnak le kell győznie magában „*basáskodó kicsi Sztálint, a sült galambot az államtól váró szájtátit, a köz vagyont lelkiismeretlenül dézsmáló lesipuskást*” (8. bekezdés).

3. Összefoglalás

A szónok tudatosan felépített, lendületes, a nyelv zenei elemeit is felhasználó beszédet mondott el. A „köztársaság” fogalmának definíciójából kiindulva meghatározta az egyes polgárok teendőit, szabadságjogait és kötelességeit – a hatást sok ismétléssel, egy-egy hangnemváltással, a fókusz dinamikus szűkítésével-tágításával és a szóképek tudatos alkalmazásával erősítette. Különleges eszköz a kulcsszavak eredetét kiemelő szóhasználat, amely további magyarázat nélkül, pusztán a szóelemzés eszközével szemlélte a tételeket.

Mádl Ferenc ünnepi beszédének elemzése

Mádl Ferenc: Egész nemzetet átfogó jelkép

A köztársasági elnök beszéde a Szent Korona hazahozatalának évfordulóján

Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés! Hölgyeim és Uraim!

Kossuth Lajosnak, a Honvédelmi Bizottmány elnökének szavait olvasom: „Az ellenség közeledvén a főváros felé ’s a csatának kimenetele Isten kezében lévén, a Kormány kötelességének tartja a koronát minden esetre biztosítani. Ezért elrendeli, hogy az ország szent koronáját, s egyéb koronázási insígniáit azonnal Debrecenbe kell elszállítani.”

1848. december 30-án, az ország sorsának drámai óráiban született parancs ez, amikor a császári csapatok már a fővároshoz közeledtek.

A forradalom és szabadságharc kormánya és Országgyűlése ekkor úgy rendelkezett, hogy ki kell üríteni a fővárost, az alkotmányos intézményeket – és így a Szent Koronát is – Debrecenbe kell költöztetni. Ez megtörtént.

A győzelmes 1849. évi hadjárat során, 1849. június 5-én a Szent Korona és a koronázási insígniák visszatérhettek a fővárosba. Amikor 1849. július 8-án megint szorongatott hadi helyzet állt elő Budán, Szemere Bertalan miniszterelnök – Kossuthtal egyetértésben – a koronát előbb Szegedre, majd Nagyváradra vitte magával és onnan Aradra.

A temesvári 1849. szeptember 11-i csatavesztés után, amikor már Világos árnyékát is látni kellett, Kossuth és Szemere délen készültek az országot elhagyni.

Szemere, ismét csak Kossuthtal egyetértésben, úgy döntött, hogy a Szent Korona maradjon Magyarországon. Mert ahol a korona van, ott van az ország, a magyar államiság reménye és biztosítéka. A korona semmiképpen sem kerülhet az ellenség kezébe.

Ezért harmadmagával, mielőtt átlépték a határt, 1849. szeptember 17. éjszakáján a Szent Koronát Orsovánál egy fűzesben elásták. A helyszínről rajzokat készítettek, hogy majd fel lehessen lelteni.

Az önkényuralom négy évig, 1853. szeptember 8-ig nem tudott a korona nyomára jutni.

Hölgyeim és uraim, tisztelt Országgyűlés!

Itt abbahagyom a történetet. A folytatás ismert, Arany János walesi bárdjainak szavától, a nemzet túlélésének deáki útján át, Liszt Ferenc koronázási miséjének általa is csak a templomon kívül hallgatott fájdalmas credójaig.

A történet lényege a valóság égi másán is úgy hangzik, legszebb történelmi hagyományaink nagy alakjai is úgy látták, hogy a Szent Korona az ország szabadságának,

függetlenségének és alkotmányos értékrendjének olyan jelképi ereje, hogy védelmével magunkat védjük.

Kifejezi sorsunkat, és nehéz időkben is erősíti reményünket országunk, nemzetünk jövőjében.

Tisztelt Ház!

Valami hasonló hitet és reményt tápláltak bennünk a II. világháború utáni idők is.

Hosszú évek várákozása után eljött a pillanat, amikor James Carter, az Amerikai Egyesült Államok elnöke fogalmazott úgy, hogy – az ő szavaival szólva –: „helyénvaló és időszerű visszaadni Magyarországnak népének Szent István koronáját és a koronázási ékszereket, amelyek a második világháború befejezése óta az Amerikai Egyesült Államok őrizetében vannak”, mert ezek a magyar történelem legfontosabb ékszerei.

James Carter személyes lelkiismerete és hitbeli meggyőződése kellett ahhoz, hogy az amerikai közvéleményben dülő komoly viták ellenére vállalta a döntést. Köszönet érte.

Talán ennek az eseménynek is szerepe van abban, hogy Carter nyugalmazott elnököt azóta is barátunknak ismerjük. A rendszerváltozás után sok-sok rászoruló család költözhetett új otthonba, melyek a Habitat program keretében az ő tevőleges közreműködésével épültek.

Huszonöt esztendővel ezelőtt, 1978-ban egy hideg januári este, kalandos életének leghosszabb távollétéről, 33 év után újra magyar földre érkezett a Szent Korona.

És hogy megint a lényegre mondjam:

A korona visszaérkezése már ekkor reményt adott ahhoz, hogy az ország egyszer majd a valódi demokratikus átalakulás útjára léphet, és egyszer majd újra beletartozhat abba az euroatlanti közösségbe, melyhez múltja, kultúrája, értékei és hite jogán mindig is tartozott.

A fentiek is mutatják, amit annyira és annyian tudtunk eddig is: a Szent Korona több királyt koronázó ékszernél.

Az idő úgy hozta, hogy a mi koronánk méltósága, jelképi ereje erősebb lett az általa képviselt tekintélynél, a királynál is. Mert hovatovább az egész nemzetet átfogó jelkép lett.

Így volt ez már a kezdeteknél, amikor a koronázási jelvények – a Szent Korona, a jogar, az országalma és a koronázási palást – népünk megerősödését jelentette nemzeti és európai kultúrájában. Üzenete egyszerre nemzeti és európai. A görög és latin feliratok Kelet és Nyugat egységét fejezik ki Európán belül. Bibliai-evangéliumi szimbolikája az új hit és kultúra erejéről szól.

Tisztelt Ház!

A korona történelmi szerepét a kalandos események sokasága sem tudta megtépní. Volt zsákmánya III. Henriknek, a nagyhatalmú császárnak, akit később II. Andrásnak szent háborúval kellett fenyegetnie, ha a korona nem kerül vissza. Károly Róbert és Mátyás király is súlyos válságdíjat fizetett érte.

Volt, hogy fényűző pompa vette körül. Volt, hogy elásták. Volt, aki elvesztette, s volt, aki életét áldozta érte.

És ez csak röviden elmondott története a korona odisszeájának. Városok és falvak, külhoni paloták vagy éppen méltatlan, idegen rejtekek is tartózkodási helyei voltak. Az ország több mint száz településének volt néha keserű lakója, de többnyire szíves vendégként fogadták.

Elnök asszony! Tisztelt Ház!

Az amerikai kormány a magyar népnek adta át a Szent Koronát és a koronázási ékszereket.

A népet akkor a társadalmi szervezetek és az egyházak képviselték.

Amikor érkezett a Szent Korona és a Szent István-i államalapítás millenniuma, akkor már volt demokratikus álamná szervezett országunk. Már volt demokratikusan választott Országgyűlésünk, amely elsősorban jogosult kifejezni a nép akarátát.

Ez az Országgyűlés a „Szent István-i államalapítás emlékének megörökítéséről és a Szent Koronáról” szóló 2000. évi I. számú törvényben ünnepélyesen úgy rendelkezett, hogy „a Szent Korona a magyar állam folytonosságát és függetlenségét megtestesítő ereklyeként él a nemzet tudatában és a magyar közjogi hagyományban...”

És hogy „Az államalapítás ezeréves évfordulója alkalmából Magyarország méltó helyére emeli a Szent Koronát, és a nemzet múzeumából a nemzetet képviselő Országgyűlés oltalma alá helyezi”.

A Szent Korona ezzel történelmi értékeinek és alkotmányos jelképi szerepeinek megfelelő, méltó helyre került.

Azt hiszem, hogy múltunk iránti tiszteletből, és a méltó elődöknek adózva ma is illő megerősíteni meggyőződésünket, hogy a Szent Korona kifejezte és kifejezi vágyunkat az országgá épített európai hazára; kifejezte és kifejezi az emberek hitét, az európai erkölcsi és kulturális értékrend megtartó erejében; kifejezte és kifejezi vágyunkat a külső és belső biztonságra, a szabadságra, az anyagi boldogulásra, a szolidaritásra; kifejezte és kifejezi az ország kormányzásának és az egyéni cselekvés felelősségét; több mint szimbólumként fejezte és fejezi ki államiságunk egyszerre nemzeti és európai lényegét.

Tisztelt Országgyűlés!

A Szent Korona a magyar Országgyűlés épületében újra függetlenségünk és önként vállalt csatlakozási szándékunk egymással összefüggő, egymást feltételező képviselőre figyelmeztet.

Tisztelettel és elismeréssel adózunk minden embernek, magyarnak és nem magyarnak, aki bármely időben óvta, mentette a koronát, hogy országunké maradjon.

Tisztelet és elismerés jár mindenkinek, aki szolgálta, méltón viselte, hittel őrizte, harcot vívott érte, és aki mesélt róla gyermekeinek.

Köszönet és elismerés illeti a milliókat, akik az elmúlt két évben jöttek, és ezután is jönni fognak, hogy az ország Házában a Szent Koronánál átérezzék közös történelmünket és köszöntsék népeink jelenkori köztársaságát.

Isten áldja őket és az egész nemzetet!

(2003. február 4.)

Elemzés

A retorikai szituáció a Szent Koronához kapcsolódik. A szónoklat Mádl Ferenc köztársasági elnök ünnepi beszéde, melyet a Szent Korona Amerikából való hazahozatalának negyedszázados évfordulóján mondott a parlamentben 2003. február 4-én. Középpontjában az ünneplés tárgyának, a Szent Koronának, s a magyarság szempontjából betöltött rendkívül fontos szerepének méltatása áll. A beszéd tökéletesen illik a szituációhoz: a nemzeti ünnepeken elhangzó beszédekhez hasonlóan emelkedett hangvételű, néhol kissé patetikus, ezáltal erős érzelmeket kiváltó. Az ügy, természetesen, tisztességes: az ország, a nemzet legfőbb jelképének, a koronának a méltatása.

Ünnepi beszéd, tehát a bemutató beszéd fajtájába tartozik, ezért érveit erkölcsi kategóriákból, pontosabban az erényből meríti. Célja a dicséret, a nemzeti jelkép magasztalása és évszázadokon át betöltött szerepének, fontosságának hangsúlyozása. Rávilágít arra, hogy a Szent Korona nemcsak egy szimbolikus tárgy, hanem az egész nemzetet átfogó jelkép, ezáltal a nemzet legdrágább kincse, melynek védelme egyenlő a haza védelmével.

A beszéd általános érvelése holisztikus: egyaránt hat az észre és az érzelmekre, ugyanakkor az érzelmi hatás valamelyest túlsúlyban van a logikai hatással szemben. Mivel a beszéd tárgya az állam legfőbb szimbóluma, stílusa a téma magasztosságához igazodik. Az érzelmi hatást elsősorban az emelkedett stílus, valamint az erőteljes buzdítás biztosítja. Az emelkedett stílusra jó példa a következő rész: „*Városok és falvak, külhoni paloták vagy éppen méltatlan, idegen rejtekek is tartózkodási helyei voltak. Az ország több mint száz településének volt néha keserű lakója, de többnyire szíves vendégként fogadták.*” A buzdítás leginkább a beszéd végén válik erőteljessé, ahol erőteljes fokozást is találunk: „*Tisztelet és elismerés jár mindenkinek, aki szolgálta, méltón viselte, hittel őrizte, harcot vívott érte, és aki mesélt róla gyermekeinek.*” Az erős érzelmi hatás mellett a logosz sem marad el, mely elsősorban az induktív logikai gondolatmenet, a hatásos külső és belső érvek alkalmazása által valósul meg (részletesebben l. alább).

A beszéd szerkezete a *Rhetorica ad Herennium*ból örökölt klasszikus hatos felosztást követi. Az első rész a **bevezetés**, amely jelen esetben közvetlen bevezetés, azon belül pedig tényközlő. Megszólítással indul („*Elnök asszony! Tisztelt Országgyűlés! Hölgyeim és Uraim!*”), majd rögtön ezután egy idézettel folytatódik. Mádl Ferenc Kossuth Lajosnak, a Honvédelmi Bizottmány elnökének 1848. december 30-i szavait (parancsát) idézi, aki az ellenség közeledésétől tartva – a kormány nevében – elrendeli a Szent Korona azonnali Debrecenbe szállítását.

A bevezetést – a klasszikus szerkezetet megőrizve – a **narráció** követi. A szónok visszaemlékezik a 19. század eseményeire, a koronának az 1848–49-es forradalom és szabadságharc alatti, majd az azt követő hányatott sorsára (hányszor menekítették különböző helyekre). A második megszólítással ér véget a narráció, de ezt a szónok ki is mondja: „*Hölgyeim és Uraim, tisztelt Országgyűlés! Itt abbahagyom a történetet.*” Majd nem sokkal ezután elhangzik egy olyan mondat, amely előrevetíti a tételt (mivel a tétel igazából csak később hangzik el): „*.....a Szent Korona az ország szabadságának, függetlenségének és alkotmányos értékrendjének olyan jelképi ereje, hogy védelmével magunkat védjük. Kifejezi sorsunkat, és nehéz időkben is erősíti reményünket országunk, nemzetünk jövőjében.*” Ezután, a mintegy tételként ható mondat után a szónok

még pár bekezdés erejéig folytatja a narrációt, a korona történetének elbeszélését, visszaemlékezve a 20. századi eseményekre, s méltatva James Carter amerikai elnök döntését, aki által a korona visszakérülhetett Magyarországra. S az igazi **tétel** közvetlenül ezután hangzik el: „*A Szent Korona több királyt koronázó ékszerszobor lett.*” (...) „*...az egész nemzetet átfogó jelkép lett.*” Az „egész nemzetet átfogó jelkép” rész a csúcса a beszédnek, nemhiába ez a beszéd címe is.

A tételt a **bizonyítás** követi. A szónok már a tétel elhangzását is egyfajta bizonyítással vezette be: „*A fentiek is mutatják, amit annyira és annyian tudtunk eddig...*”, illetve hasonló stílusban utalt a bizonyításra a tételt előrevetítő rész is: „*...legszebb történelmi hagyományaink nagy alakjai is úgy látták, hogy*”.

Miért is több a Szent Korona, mint csupán jelkép?

1. Történelmi példák idézése: „*Így volt ez már a kezdeteknél is, amikor a koronázási jelképek – a Szent Korona, a jogar, az országalma és a koronázási palást – népünk megerősödését jelentette nemzeti és európai kultúrájában.*”
2. Erős érvekkel való bizonyítás, mindegyikük érvforrása a definíció: „*Üzenete egyszerre nemzeti és európai.*” „*A görög és latin feliratok Kelet és Nyugat egységét fejezik ki Európán belül.*” „*Bibliai-evangéliumi szimbolikája az új hit és kultúra erejéről szól.*”
3. További történelmi példák, melyek a korona már szinte természetfölötti erejét támasztják alá: „*...történelmi szerepét a kalandos események sokasága nem tudta megtépní,*” „*Volt zsákmánya III. Henriknek...*”, „*Károly Róbert és Mátyás király is súlyos válságdíjat fizetett érte.*”
4. A bizonyítás csúcса: „*És ez csak röviden elmondott története a korona odisszejának.*” Hatásos metaforával fejezi ki, hogy a felsoroltak csak töredékét képezik a bizonyítékok további sorának.

A beszéd **befejezése** fennkölt, patetikus buzdítás: „*Köszönet és elismerés illeti a milliókat, akik az elmúlt években jöttek, és ezután is jönni fognak, hogy az ország Házában a Szent Koronánál átérezzék közös történelmünket, és köszöntsék népeink jelenkori közétárságát.*”, valamint egy rendkívül hatásos zárómondat: „*Isten áldja őket, és az egész nemzetet!*”

A beszéd gondolatmenete induktív – korábbi példákból (a történelmi tényekből és eseményekből) következtet az általánosra: a korona fontosságára. A kérdés tehát az: miért több a korona, mint szimbólum? Az induktív gondolatmenetet jól bizonyítják az alábbi részek:

„*...legszebb történelmi hagyományaink alakjai is úgy látták, hogy a Szent Korona az ország szabadságának, függetlenségének és alkotmányos értékrendjének olyan jelképi ereje, hogy védelmével magunkat védjük.*”

„*Az idő úgy hozta, hogy a mi koronánk méltósága erősebb lett az általa képviselt tekintéllyel, a királlyal is.*”

A beszédben egyaránt találunk külső és belső érveket. Külső érv James Carter amerikai elnök tekintélyére való hivatkozás. Carter megfogalmazta, hogy a koronát „helyénvaló és időszerű visszaadni Magyarország népének”, mert a magyar történelem legfontosabb ékszere. Egy befolyásos személy, az Amerikai Egyesült Államok elnökének szavait és

véleményét használja itt a szónok érvként. Ezt még inkább fokozza a következő mondat: „James Carter személyes lelkiismerete és hitbeli meggyőződése kellett ahhoz, hogy az amerikai közvéleményben dúló komoly viták ellenére vállalta a döntést.” A belső érvek mindhárom típusa – logosz, éthosz, pathosz – jelen van (a logikai, az etikai – a szónok erkölcsé nyilvánvaló, hisz maga a köztársasági elnök beszél –, valamint az érzelmi).

Az általános érvforrások (topoi, loci communes) közül a definíció alapú érvek a leg-erősebbek és leghatásosabbak: „Üzenete egyszerre nemzeti és európai”; „A görög és latin feliratok Kelet és Nyugat egységét fejezik ki Európán belül”; „Bibliai-evangéliumi szimbolikája az új hit és kultúra erejéről szól.”

Hasonlóan hatásos érv a beszédben az összehasonlítás és a sok történelmi példa. Elődeink is tisztelték, nekünk is tisztelnünk kell: „Múltunk iránti tiszteletből és a ma is élő elődöknek adózva ma is illő megerősíteni meggyőződésünket.”

A beszéd stílusa tökéletesen illik az alkalomhoz, a beszéd tárgyához és a szónok személyéhez. A stílusérvények (illőség, világosság, nyelvhelyesség, ékesség) is mind megvannak. Az ünnepi beszéd fennkölt hangvételéhez illően számos szóképet és alakzatot találunk a beszédben.

A trópusok funkciója a szemléletesség, a jelenlévőség megteremtése, szinte a szemünk előtt látjuk, elképzeljük az eseményeket. A „Világos árnyéka” metonímia szinte szimbolikus jelentőségűvé válik (a helyszín neve szerepel a helyszínen történt események helyett; Világos a veszteség, a kudarc szimbóluma lehet, mint például Mohács Ady költészetében). Metafora kevés olvasható a beszédben, azok is már-már köznyelvek: „a korona odisszeája” (a korona = vándor, akárcsak Odüsszeusz); hasonló jellegű a megszemélyesítés is: „Az ország több mint száz településének volt néha keserű lakója...” (a korona = élő személy, hányatott sorsú vándor).

Az alakzatok az érzelmeket erősítik. Az egész beszédre jellemző a rövidség – *brevitas* – gondolatalakzata: a szónok nem ad részletes történelmi tájékoztatást, csak jelzi az eseményeket. A *brevitas* korántsem jelent egyszerűséget, olykor bonyolult allúziók ékelődnek bele a szövegbe: „A történet lényege a valóság égi másán is úgy hangzik, legszebb történelmi hagyományaink nagy alakjai is úgy látták, hogy a Szent Korona az ország szabadságának, függetlenségének és alkotmányos értékrendjének olyan jelképi ereje, hogy védelmével magunkat védjük.” A „valóság égi mása” utalás Arany János *Vojtina ars poeticája* c. költeményére, tulajdonképpen a művészetet jelenti, tehát a művészeti alkotásokban úgy hangzik, hogy a korona jelkép, s védelmével magunkat védjük.

Az érzelmeknek a sok előismétlés, ellentét, felsorolás, fokozás ad nyomatékot.

A felsorolás és az ellentét hangsúlyt ad a gondolatnak: „Városok és falvak, külhoni paloták vagy éppen méltatlan, idegen rejtekek is tartózkodási helyei voltak.” A szónok jellegzetes stílus eszköze az anafóra (előismétlés), antitheszisszel (ellentéttel) kombinálva: „Volt, hogy fényűző pompa vette körül. Volt, hogy elásták. Volt, aki elvesztette, s volt, aki életét áldozta érte.” (A volt, hogy, majd a volt, aki szerkezet ismétlését tovább fokozza a példák szögesen ellentétes tartalma. Egyúttal a rövidség – *brevitas* – gondolatalakzata, melynek célja az események tömör összefoglalása.) „Akkor már volt demokratikus állammá szervezett országunk. Már volt demokratikusan választott Országgyűlésünk...” „Kifejezte és kifejezi..., kifejezte és kifejezi..., kifejezte és kifejezi..., kifejezte és kifejezi....”,

kifejezte és kifejezi,... több mint szimbólumként fejezte és fejezi ki....” (négy ismétlés, majd az ötödik ismétlés változtatással, tükörszerkezettel történik: *kifejezte* majd *fejezte ki*): ez a felsorolás és fokozás az egész bekezdésen végigvonul: *„kifejezte az emberek hitét (...), vágyunkat a külső és belső biztonságra, a szabadságra, az anyagi boldogulásra, a szolidaritásra (...), több mint szimbólumként fejezte és fejezi ki államiságunk egyszerre nemzeti és európai lényegét.”* Ugyanebben a részben tagmondathalmozás is megfigyelhető.

A fokozás a beszéd végén a legerőteljesebb: *„Tisztelet és elismerés jár mindenkinek, aki szolgálta, méltón viselte, hittel őrizte, harcot vívott érte, és aki mesélt róla gyermekeinek”*. Az egész utolsó rész egy nagy, egész részen átívelő ismétlés és fokozás: *„Tisztelettel és elismeréssel adózunk minden embernek...”, „Tisztelet és elismerés jár mindenkinek, aki”, „Köszönet és elismerés illeti a milliókat, akik...”*, a fokozás csúcsa pedig a záróakkord: *„Isten áldja őket és az egész nemzetet!”*

Az előadásmód felvétel alapján elemezhető, ugyanakkor, mivel állami szintű ünnepi beszédről van szó, mely a köztársasági elnök szájából hangzott el, a szónok éthosza vitathatatlan, a hallgatóságra tett hatás, a pathosz pedig szintén rendkívül erős. Mádl Ferenc ünnepi beszéde egyéni megoldásokat tartalmazó, nagyhatású, művészi szónoklat.

Kodály Zoltán tanévnyitó beszédének elemzése

Kodály Zoltán tanévnyitó beszéde 1946 őszén

Zeneművészeti Főiskola, Budapest

Súlyos időkben nyitjuk meg a főiskola 71. tanévét. A nagyterem tetején tátongó nyílást ugyan már befedték, az ablakok sem merednek üres szemmel a téli éjszakába. De megépültek-e a lelki romok, begyógyultak-e a lelki sérülések, amiket az elmúlt esztendőök ütöttek az intézet láthatatlan belső szerkezetén, a tanítás szellemén? Azt kell mondanom, hogy nem, és itt egy sokkal nehezebb újjáépítő munka vár mindenkire, mint a bombakárok helyreállítása volt. Kétfelé találjuk az intézet romjait: erkölcsi és szellemi téren.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az igazgatótanács javaslatára rendeletet bocsátott ki, melyben megtiltotta, hogy a főiskola tanárai pénzért külön foglalkozzanak tanítványaikkal. Ez a rendelet is mutatja, hogy beteg időket élünk. Van-e szükség ilyenre normális időkben? Akkor magától értetődik. Nem is új ez a rendelet, csak egy régi, de 25 éve hatályon kívül helyezett szabályt állít vissza. Követeli ezt az új idők erkölcsé. Elképzelhetetlen rombolást okozott a tanár és tanítvány közé tolatkodó pénz. Hogy a növendék haladása attól függött, van-e pénze, vagy tud-e pénzes pártfogóra szert tenni.

Égészséges társadalmat kell teremtenünk, ahol kizárólag képesség és tudás alapján lehet érvényesülni, nem pedig pénz és protekció által. Intő példát eleget látunk, ha körülnézünk: aki ideig-óráig boldogul is ilyen úton, végtére csúfosan megbukik. Legyen vége a csalásnak, hazugságnak, szemfényvesztésnek. Mert csalás az, ha valaki X tanárnál van beírva, s titokban Y-nál tanul. X-é a siker, Y-é a pénz. De legnagyobb erkölcsstelenség, ha főiskolai tanár a rábízott növendéktől pénzt fogad el vagy követel. Az intézet csak úgy lehet méltó az új idők új erkölcséhez, a becsületes demokráciához, ha végképp és tökéletesen háttal fordít a letűnt korszak korrupciójának és üzleti szellemének. Erre nem elég a miniszteri rendelet. Nem azért kell kerülni az ilyet, mert rendelet tiltja, hanem mert becstelenség, s ezt köztudattá kell tenni.

Az egész intézet erkölcsi megújulására van szükség, a legnagyobbaktól a legkisebbekig. Mert ha csak egy kis féreg esik bele: az egész alma megrohad.

Művészi fejlődést emberi fejlődéstől elválasztani nem lehet. Olvassák a nagy mesterek életét: nem lehet nagy művész, aki hitvány ember. Az átlagzenészek közt sok a hitvány ember. Miért? Mert sok a rossz zenész. Nem igaz a német mondás, hogy jó ember, rossz muzsikos. A tapasztalat arra tanít: minél jobb zenész valaki, annál külön-

ember. Már csak azért is, mert annál kevésbé szorul rá, hogy fogyatékoságait apró hitványságokkal foltozgassa. Innen a sok visszásság, irigység és gonoszság a művészek társadalmában. Holott a művésztől várnók, hogy példát adjon a szép és emberhez méltó életre. Hiszen állandóan a szellem csúcsain jár, naponta társalkodik a legnagyobb szellemekkel. Azaz hogy nem társalkodik eléggé: itt a baj. Aki sok rossz zenét művel, maga is olyan lesz. Amint hitvány lesz a test, ha rossz táplálékon tartják, úgy a lélek is elsorvad, ha nem él naponta a nagy szellemek igéivel.

És ezzel elérkeztünk a másik területre, a szellemi megújódás szükségességére.

Ha rá akarjuk venni növendékeinket a nagyokkal való mindennapos érintkezésre, meg is kell mutatnunk nekik a helyes utat, kezükbe kell adnunk az erre szükséges eszközöket. Zenetanításunk egy régi sarkalatos hibáját kell kiküszöbölnünk. Mozgékony ujjakat tenyésztünk, de a szellem többnyire ólomlábakon ballag a repülő ujjak nyomában. Holott a szellemnek kell előljárni. Nálunk a lelki folyamat ez: kottakép, hangmegvalósítás, utólagos meghallás, esetleg javítás. Holott a helyes út a fordítottja: kottakép, hangképzelés, megvalósítás. Ilyenkor nemigen van mit javítani.

A latin és a német zenetanítás ősi ellentéte tükröződik a két ellentétes módszerben. Mi, vesztünkre, a német utat követtük, nem gondoskodtunk róla, hogy a növendék az ének felől közelítse meg a zenét. Így a legtöbb el sem jut a zene lelkéig, megragad a külsőségekben. Meghallik kinek-kinek a játékán, hogy érti-e, mit játszik. Legtöbbször úgy játszanak, mint aki megtanult egy idegen nyelvű szöveget, de nem ért belőle egy szót sem.

Akit előbb énekre tanítunk, csak azután hangszerre: hamarabb megfogja a meloszát [dallammenetét] minden zenének. Bülow mondására kell emlékeztetnem a zongoristákat: Wer nicht singen kann (mit schöner oder unschöner Stimme), sollte nicht Klavier spielen. [Aki nem tud énekelni (szép vagy nem szép hangon), az ne zongorázzon.] Az énekkel olvasókészséget szerez a növendék, ezzel könnyebben hozzáfér a nagy szellemek alkotásaihoz, rövidebb idő alatt több művet ismerhet meg, mintha csak fáradságosan silabizál. Beteg állapot, hogy okleveles zenetanáraink jó része nem tud olvasni hangszer segítségével nélkül. Olvasás és olvasás közt különbség van: a falusi öregasszony is olvas, de ajakmozgatás nélkül nem tud. Művelt, gyakorlott olvasó egy pillantással egész versszakot átfog. Okleveles zenetanártól megkívánható, hogy inkább ehhez a típushoz hasonlítson, mint a falusi öregasszonyhoz.

Ez pedig nem is tehetség, csak szorgalom dolga. Mindenki megtanulhatja, ha helyes módszerrel fog hozzá. Ezt a helyes módszert megtanítani, s minél szélesebb sugárban elterjeszteni: ez idő szerint legsürgősebb és legfontosabb teendője a főiskolának. Ez a szellemi újjászületés technikai alapfeltételének szerény, de nélkülözhetetlen első kapavágása. Ha ezzel kezdte volna a főiskola 70 éve, ma nem itt tartanánk. A zenekultúra alapkövét, ha későn is, de le kell tennünk valahára. Enélkül az épület soha nem áll meg.

Az intézet nem a tanárokért van, hanem az ifjúságért. Éppen ezért az ifjúság hathatós közreműködése nélkül nem virágozhatik. Miben áll az ifjúság közreműködése? Abban, hogy tanul éjjel-nappal. Az elmúlt években romokba dőlt fogyatékos tudását csak

éjjel-nappali szorgalommal hozhatja rendbe. Az ifjúság dicséretes módon részt vett az épület anyagi rendbehozásában. Tegyen róla az ifjúság, hogy a szellemi újjáépítés se késsen tovább.

E kettős, erkölcsi és szellemi megújulás jegyében kezdjük meg az esztendőt; tanárok és tanulók vállvetett erőfeszítésével törekedjünk az eljövendő jobb kor felé. Így biztosan el is fog jönni.¹

(1946)

Elemzés

Kodály Zoltán a Zeneművészeti Főiskola igazgatósági tanácsának elnökeként mondta el fenti beszédét a Zeneakadémia 1946–1947. évi tanévnyitó ünnepségén. A retorikai szituáció a II. világháborút követő második tanév megnyitása – nem belső késztetés ihlette tehát a megszólalást, hanem hivatali teendő, ám a beszéd egészét erősen áthatja a belső kényszer diktálta, a nemzet legnagyobb élő zenei tekintélyéből kikívánczozó erkölcsi parancs és mondanivaló – az ekkor 64 esztendőes Kodály Zoltánnak egész addigi élete a biztosíték, hogy méltán képviseli ezt a becsületes ügyet.²

Tanévnyitó beszéd lévén természetesnek tűnhet, hogy tanácsadó beszédről van szó: érveiből megtudjuk, mi (lenne) a tiszteletre méltó vagy a jó, illetve az előnyös vagy a célszerű. Megfelel a tanácsadó beszéd kritériumainak abban is, hogy a jövőre koncentrálni („egészséges társadalmat kell teremtenünk”), és célja a meggyőzés. Zártkörű, szokott hallgatóságához beszél, tanítványokhoz, szándékosan tanító célzattal; paraineszisznek is tekinthetjük a szó eredeti ’buzdítás’, ’intelem’ jelentésében, amennyiben erkölcsi kérdésekben (is) ad tanácsot, és változásra, valamint szorgos tanulásra buzdít. A beszéd nem nélkülözi azonban a bemutató beszéd egyes alapvető elemeit, nevezetesen célját, „*hogy egyetértést alakítson ki bizonyos értékek tekintetében, amely értékek azután irányítják a cselekedeteket*”³, továbbá rámutat „*a követendő jóra és az elvetendő rosszra*”.⁴ A bemutató beszéd jellemzőit viseli magán abban is, hogy ideje a jelen, célja a beszéd elhangzása idején általános, erkölcsstelen gyakorlat miatti feddés, és érveit a szép és a rút tartományainak szembeállításából meríti. Argumentációjában belső, *ad hominem* érveivel leginkább az éthoszra alapozott meggyőzőési módra épít: konkrét hallgatóságának erkölcsi érzékére akar hatni a Quintilianus szóhasználatával ideális esetben „*derék férfiként*”, „*becsületes emberként*” aposztrofált szónok eszközeivel az erkölcsi feddhetetlenség tudatában. Jelen vannak azonban a logikai meggyőzés eszközei is: a magyar zenei és zenetanítási hagyományból vett példák és tények révén.

¹ Vajda Barnabás (szerk.) 2007. *A XX. század magyar beszédei*. Agave Könyvek. 235–238

² Lásd: Az ügyek képviselhetőségi foka, in: Adamikné J. A.: *Klasszikus magyar retorika*, 77.

³ Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest. 96.

⁴ uo.

Kodály a Zeneművészeti Főiskola kollektívájához, de mindenekelőtt a hallgatókhoz intézi beszédét: a helyzethez és hallgatóságához illő, a céljának leginkább megfelelő egyszerű stílusban fogalmaz, nélkülözve a fennkölséget. Egyszerű stílusa azonban korántsem száraz; tanácsadó beszéd lévén lényegre törő, mozgalmas és rendkívül szemléletes, különösen ahol képeket idéz az egyszerű nép életéből. A meggyőzős érdekében ugyanakkor több helyütt tanárosan határozott is – az ex katedra kijelentések nem adnak engedményt. A zene nyelvén szólva: a hangnem mindvégig a dúr kemény tonikája, melyet sehol nem enyhít a moll lágy hangzása.

A beszéd felépítése klasszikus szerkezetű: a régi magyar retorikák Arisztotelészen alapuló négyes felosztását (bevezetés, tétel, bizonyítás, befejezés) követi.

Az első bekezdés a közvetlen bevezetés, mely előkészítő célú: körülhatárolja a témát, és háttéranyagot szolgáltat. A brevisitas (rövidség) stílusesszékéhez illően tömör, célratörő. Az első mondat minden finomítás nélkül, erőteljesen indít – akár a felütés egy zenemű elején, csakhogy ez a felütés sötét tónusú: a háború okozta anyagi károkat könnyebb volt helyrehozni, mint a lelki sérüléseket, melyek üszkös maradványai, „*az intézet láthatatlan belső szerkezetén és a tanítás szellemén*” ütött sebek ma is fertőznek és fertőződnek. A bevezetés áldialógusában a költői kérdésre adott nemleges válasz lineárisan vezet a tétel kimondásához: „*sokkal nehezebb újjáépítő munka vár mindenkire, mint a bombakárok helyreállítása volt*”. Adva van tehát a feladat, és a tételosztó rögtön utána különválasztja a megvalósítás két territóriumát: az erkölcsi és a szellemi újjáépítés terét.

A bizonyítás első bekezdése narráció is egyben: Kodály ismerteti a miniszeri rendeletet, melynek kibocsátása önmagában is bizonyíték a tételmondat igazára: a jó néhány anaforát (mutató névmások, határozószók) tartalmazó újabb áldialógus kérdése és az arra adott válasz megalapozza a bizonyítás egészen végighúzódo, a beteg vs. egészséges kor, illetve társadalom közötti ellentétet. Előbbi okaként a szónok „*a tanár és tanítvány közé toladó*” pénzt nevezi meg, és többször is ismétli, szóismétléssel vagy a parémenon, a toldalékkal való ismétlés szóalakzatával. A bizonyítást megalapozó első bekezdés az elbeszélés iskolapéldája: világos, hatékony, nem vész el a részletekben, csak a feltétlenül idetartozó információkat és az arra való reakálást hozza.

A bizonyítás a harmadik bekezdésben is folytatódik, mely az eddigiek kibontása és nyomatékos részletezése; eszközei az ellentét (képesség és tudás vs. pénz és protekció, boldogul vs. megbukik, becsületesség vs. korrupció), a halmazás (*csalás–hazugság–szemfényvesztés*), majd a fokozás (*a legnagyobb erkölcstelenség*). Mindezek logikus következménye az intézmény egészét átfogó megújulás szükségessége, amit az alma-metaphora jelenít meg rendkívül szemléletesen.

A tételosztó két részre osztotta a problémát: erkölcsi és szellemi, valamint művészi részre. Az átvezetést, a két rész kitűnő szónoki érzékre valló tartalmi összekapcsolását szolgálja az ötödik bekezdés: a művész mint ember, mint erkölcsös (vagy erkölcstelen) jellem idézésével. Kodály szerint a kettő között szoros összefüggés van, és a nyomaték kedvéért felszólítással él, megteremtve ezzel a szónok és a hallgatóság egységét: „*Ol-vassák a nagy mesterek életét: nem lehet nagy művész, aki hitvány ember.*” Majd egy tautológiához kapcsolódó jelentéscserével megismétli a premissát: „*minél jobb zenész*

valaki, annál különb ember”.⁵ Az átlagemberek sorából kiemelkedő művész a diaphora, a megkülönböztetés szóalakzatával külön hangsúlyt kap: „*állandóan a szellem csúcsain jár, naponta társalkodik a legnagyobb szellemekkel*”, mondja Kodály igencsak szellemdúsan. Ám máris helyesbít, a feddő-dorgáló domináns alaphangnemhez igazodva visszavesz az előbbi állítás mítoszából: „*Azazhogynem társalkodik eléggé.*” A gondolatsor az arra érdemes művész piedesztálra emelésével zárul: test és lélek egyformán kifogástalan táplálása az előfeltétele a mintaszerű, példás művészi létnek.

A szonátaformához hasonlóan kitűnően tagolt beszéd ezt követően érkezik el a tételosztó által kijelölt másik feladat, a szellemi megújulás ismertetéséhez. A következő négy bekezdésben már egyértelműen a logosz érveivel operál: előbb felszólal a zenetanítás akkori általános, általa helytelennek ítélt gyakorlata ellen, melynek eredményét, vagy inkább eredménytelenségét, a bevezetés visszatérő motívumát, a „*beteg állapotot*” az *idegen nyelv – zene* nem újkeletű összehasonlításával érzékelteti: „*Legtöbben úgy játszanak, mint aki megtanult egy idegen nyelvű szöveget, de nem ért belőle egy szót sem.*” Liszt weimari tanítványa, majd veje, Hans von Bülow gondolatát német nyelven idézi, mintha mi sem lenne természetesebb – egy mai tanévnyitón ez aligha lenne elképzelhető. Majd kijelöli az utat, megnevezi a megoldást az azóta az egész világon ismert és tanított Kodály-módszer formájában, melyet röviden, de nyomatékkal fel is vázol, hogy megszűnjön végre a „*repülő ujjak*” és az „*ólomlábon*” ballagó szellem irtatlan terhet jelentő ellentéte. A mulasztás súlyos, de sosem késő a helyes útra lépni: „*A zenekultúra alapkövét, ha későn is, de le kell tennünk valahára. Enélkül az épület sohasem áll meg*” – hangzik crescendóban az összefoglalás, melynek alapkötetel-motívumában még egyszer összetalálkozik a fizikai és a szellemi megújulás követelménye, mintegy keretbe foglalva a beszédet.

A befejezés akár egy versenymű fináléja, zárótétele: összefoglalja az előző tételek anyagát, majd a kadencia virtuóz módon dolgozza fel a legfontosabb témát, a tanévnyitó beszéd elsődleges üzenetét: az ifjúság „*fogyatékos tudását csak éjjel-nappali szorgalommal hozhatja rendbe*”. És ahogy „*dicséretes módon részt vett az épület anyagi rendbehozásában, tegyen róla [...], hogy a szellemi újjáépítés se késsen tovább.*” A záró hangsor ereszkedő: ha tanár és tanítvány közösen törekszik az „*eljövendő jobb kor felé*”, akkor az „*bizonyosan el is fog jönni*”.

Hatvanhét esztendő távolából tudjuk, hogy legalább a zenetanításban és a zenepedagógiában már régen eljött – éppen hogy az ő, Kodály Zoltán érdeméből.

⁵ A példában nem-faj csere van, a nem-faj viszony a definíció struktúrájához kapcsolódik. Filozófiai-logikai értelemben minden definíció tautológia, hiszen ugyanazt mondja a definiendum és a definiens, vö. Perelman, Ch. – Olbrechts-Tyteca, L. 1969. *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press. Notre Dame – London. 216.

FÜLÖP KÁROLY

Orbán Viktor ünnepi beszédének elemzése

ErkelFeszt – A NAGY NYITÁNY

Elhangzott a felújított Erkel Színház megnyitóján

Jó estét kívánok! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel köszöntöm önöket abból az ünnepi alkalomból, hogy ma este hat év kényszerzünet után végre ismét felgördülhet a függöny az ország legnagyobb színházában; abban a színházban, amely Erkel Ferenc nevét viseli, és éppen azon a napon, amelyen ő született. Az Erkel Színház 1911-ben Népoperaként nyitotta meg kapuit, és a színház legfontosabb üzenete már akkor is egybecsengett Kodály Zoltán későbbi híres mondatával: „Legyen a zene mindenkié!” November 7-e különleges dátum a magyarok naptárában: 203 éve született a zseniális muzsikos, akinek nemzeti Himnuszunkat köszönhetjük. És ez az a nap is, amelyen a megszálló szovjet birodalom ünneplését kényszerítették ránk negyven éven keresztül. Nemzeti hagyomány és a nemzetet eltörölni akaró internacionalizmus – igazi drámai dátum ez nemzetünk történelmében, méltó hát arra, hogy a magyar opera napja legyen.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Winston Churchillnek egyszer azt mondták, hogy a háború megnövekedett költségei miatt megszorításokra van szükség, elsősorban a művészetek és a kultúra területén, mert – ahogy akkor is mondták – azoknak nincs stratégiai szerepük. Churchill azt felelte: „Ha ezt tesszük, akkor voltaképpen mi is az, amiért harcolunk?” Manapság is hallani hangokat, amelyek azt állítják, felesleges színházakra, sportra, kultúrára költeni, miközben egész Európa – s ez valóban így van – súlyos válsággal küzd. Erre mi is csak azt mondhatjuk: „Akkor voltaképpen mi is az, amiért harcolunk, miért küzdünk, dolgozunk nap mint nap?” Számos természeti népnek nincs gazdasága, nincs GDP-je, nincs külkereskedelmi mérlege, és gyakran még pénzt sem használnak, de „tíz körömmel ragaszkodnak” a saját kultúrájukhoz, ragaszkodnak egyedi művészetükhöz, és ragaszkodnak hagyományaikhoz. Ösztönösen ragaszkodnak ahhoz, ami megkülönbözteti őket másoktól, és körömszakadtukig védik saját közösségük szellemét.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Székely Mihályról, a kiváló magyar operaénekesről mondták, hogy amikor a színpad felé közeledett, mindig megállt és fejet hajtott, ahogy a templomban az oltári szentség előtt szokás. S ha belegondolunk, valóban: színházak, operaházak, koncerttermek – ezek mind a nemzeti kultúra templomai, ahol mindig a nemzet szelleme, szellemi nagysága nyilvánul meg. Egy nemzet nagysága ugyanis a

tudomány és a sport mellett a kultúrában ölt testet; ez szabja meg igazán egy nemzet méretét, jelentőségét, minőségét: kicsinységét vagy nagyságát.

Mi, magyarok mindig is kultúrnemzetnek tartottuk magunkat. Egy ilyen estén talán nem hangzik szerénytelenül, ha azt mondom, büszkék lehetünk arra, hogy idén tavasszal megnyitotta kapuit a Budapest Music Center, néhány nappal ezelőtt átadtuk az újjászületett és világszínvonalú Zeneakadémiát, ma felújítva átadjuk az Erkel Színházat, hamarosan megújul az Operaház és a Várkert Bazár. Ezenkívül a szakemberek gőzerővel dolgoznak a városligeti múzeumi negyed tervezésén is. Én szeretném hinni: mindez annak a jele, hogy Magyarország már nemcsak erősödik, hanem visszanyeri, lépésről lépésre visszanyeri a nagyságát is.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Gyakran halljuk – s ez így is van –, Magyarország ma már jobban teljesít a gazdaság terén, de a gazdaság – erre jó emlékeztetni magunkat – önmagában nem cél. Inkább egy erős alap, amelyre építve egyre több figyelmet és gazdasági erőt áldozhatunk mindarra, ami túlmutat a pusztá létfenntartáson, és értelmet ad a mindennapi küzdelmeinknek. Erős alap, amely a nemzetnek lehetőséget teremt arra, hogy megmutassa szellemi nagyságát, hirdesse művészetének és kultúrájának egyedi, megismételhetetlen és nagyszerű mivoltát.

Tisztelettel jelentem a művészetpártoló nagyközönségnek, hogy sikerült megtartanunk és megújulva visszaadnunk a nép operaházát a népnek. Leljük örömeiket benne!

(2013. november 7.)

Elemzés

A miniszterelnök, Orbán Viktor alkalmi (bemutató) beszéde ünnepi estén, a felújított Erkel Színház nyitóelőadásán hangzott el 2013. november 7-én. A korábbi beszédeiből ismert, emblematisz „Tisztelt Hölgyeim és Uraim!” megszólítás többszöri ismétlésével a szónok négy nagyobb szerkezeti egységre tagolja mondandóját: az első rész magát az alkalom miéértjét taglalja; a második a nemzeti kultúráról, a harmadik ennek „*templo-mairól*”, a közösség számára létrehozott és használt terekről szól. Ez a szakasz vezet át gondolatilag az alkalmi beszéd műfaját már-már átlépő negyedik részbe, amely az ünnepi szónoklatnak politikai jelleget is ad, szigorúan szem előtt tartva a hallgatóság szempontjait, vagyis a kormányfői üzenetnek, a további politikai irányvonalnak kifejezetten a kultúra szemszögéből való megközelítését. A záró szakasz két mondata egyfajta keretet képez a bevezető mondatokkal; a megszólítás ötödszörre már a színházépület átadását, a miniszterelnöki avatást vezeti be: „*Leljük örömeiket benne!*”

A beszéd terjedelme igazodik a körülményekhez, a retorikai szituációhoz: a szónoknak egy színházi este, a nyitógála-előadást kíváncsian váró, ugyanakkor az ünnepélyes alkalom izgalmát is megélni vágyó közönség figyelmét kellett megnyernie úgy, hogy már előtte a színház igazgatója, a kerület, valamint a főváros polgármestere is megszólalt. Feltehetően egyeztetniük is kellett, hogy lehetőleg kevés átfedést tartalmazzanak beszédeik: a színház igazgatója elsősorban a műsorpolitikáról és a felújítási munkákról, a másik két szónok a beruházásról és a színháznak a város, illetve a kerület kulturális

életében betöltendő szerepéről beszélt. Orbán Viktornak ünnepi beszéde megfogalmazásakor mind területi, mind tartalmi szempontból figyelembe kellett vennie mind ezeket; rövid, mégis az előtte szólók mondandójának szintézisét magasabb pátozzsal megszólaltató és kiegészítő szövegművet kellett létrehoznia. Ismétlődés elsősorban a színház története valamint az adatok terén adódott, viszont ezekből indította a beszéd menetének gondolati logikáját.

Az első rész az ünnepi alkalom indokoltságát fejtegeti (*argumentum ad rem* – a körülményekre, tényekre építő érvelés). Az Erkel Színházban tartott nyitóest mindjárt háromszoros ünnep: a felújított színház avatásáé, továbbá Erkel Ferenc születésnapja s az ennek okán hagyományteremtési céllal életre hívott magyar opera napja. Az alkalom különlegességét az utalások kataforikus jellege erősíti: „*abban a színházban, azon a napon, ez az a nap is...*” Erkel Ferencre anaforák utalnak; a szónok antoszomasiával „*zenialis muzsik*”-nak nevezi, majd erre a kifejezésre utal vissza az *akinek* vonatkozó névmással. „*Az Erkel Színház 1911-ben Népoperaaként nyitotta meg kapuit*” – így kezdődik az érvelés az épület történetével: a népopera elnevezés az intézmény nevét és funkcióját egyben tartalmazza. Orbán innentől kezdve tematikus főnévként, vezérmotívumként használja a *nép* és az *opera* szavakat. Az első mindjárt keretet ad a beszédnek: a nép vette birtokba 1911-ben a színházat, s ezt most újra megteheti. A szónok személyes kötődését, elkötelezettségét is kifejezi a szöveg utolsó előtti mondatának többes szám első személyű, lelkes ki- és bejelentésében: „*... sikerült megtartanunk és megújulva visszaadnunk a nép operaházát a népnek.*” Ugyancsak a népre – a nézőtérén helyet foglalókra – építi tételmondatát. A kollektív emlékezetet hívja elő a hallgatóságból; egyszerre az ifjabb és az idősebb generáció közös tudására utal, amikor „*kényszerszünet*”-et említ, vagy amikor a november 7-ei dátum különlegességéről beszél. Az utóbbit egyrészt mint Erkel Ferenc születésnapját aposztrofálja, azonban a névadóról bővebben nem is szól beszédében, hiszen a Himnusz alkotójaként minden magyar, operák szerzőjeként pedig – feltehetően, mivel operába érkezett – az egész közönség ismeri. A dátum másrészt évtizedeken át megtartott ünnepnapként él az idősebbek emlékezetében: „*... a megszálló szovjet birodalom ünneplését kényszerítették ránk negyven éven keresztül.*” A „*kényszerszünet*” már az ifjabb nézők előzetes tudását is feltételezi, hiszen a zeneértők széles tábora szólalt meg korábban a hagyományos médiumok mellett különböző internetes fórumokon, közösségi oldalakon, be- és kiadványokon az Erkel bezárása ellen, majd újranyitásáért. Hat éven át folyamatosan volt kommentek tárgya a témában a színház vezetése, a színházpolitika hozzáállása; fotók és hozzászólások kísérték a döntéseket, a bontást és az építkezést egyaránt. Nem véletlen, hogy Orbán a népet teszi beszéde vezérfonalává: a kényszerszünetnek is a nép vetett véget; kitartásával, elszántságával újra kinyitatta az Erkel Színházat. A brevitás (rövidség) jegyében nem részletezi sem a történelmi eseményeket, sem a színház megmentésének történetét. Mindezekre csak utal, számítva a hallgatóság előismereteire.

A szónokot büszkeség töltheti el, hiszen elérte, ami korábban másoknak nem sikerült: „*... végre ismét felgördülhet a függöny.*” Ezt szánja tételmondata első felének. S hogy valóban mennyire fontos – a legfontosabb – közleménye ez, azt megerősíti beszédének írott, az ünnepi alkalomra szerkesztett változata is, ami az Erkel 102 című kiadványban jelent meg: „*Az abszolút mélyponttól, a 2007-es bontásra ítélestdől most végre*

eljutottunk a reményeink szerint abszolút csúcsponthoz: az Erkel Színház újjászületésének napjához, amely stilszerűen egybeesik névadójának, a magyar opera atyjának, Erkel Ferencnek a születésnapjával". Erkel után Kodály szerepel a bevezető gondolatmenetében: *"Legyen a zene mindenkié!"* – idézi Orbán Viktor a híres zeneszerző szállóigévé vált mondatát, érvként a régi színház feltámasztása mellett. *„Drámai dátum ez”* – utal vissza Orbán november 7-ére, s ezzel az anaforával vagy inkább deixissel foglalja össze mondandóját, amelynek egymásból következő és egymást keresztező kulcsszavai egyik irányból: színház, dráma, zene, zenedráma-opera, operaház; a másiktól: nép, magyarok, Himnusz, Erkel, Kodály, nemzeti hagyomány. S mivel a színház a nagy drámai konfliktusok, ellentétek terepe, ellentétel vezet be tételmondatának második részét: *„Nemzeti hagyomány és a nemzetet eltörölni akaró internacionalizmus – igazi drámai dátum ez nemzetiünk történelmében, méltó hát arra, hogy a magyar opera napja legyen.”* A szónok célja tehát a bevezető egység első és utolsó mondatában fogalmazódik meg két részben, s a köztes mondatokban a közönség drámai partnerként magában állítja össze a logikai lépések nyomán: az ünnepi beszéd két avatásról szól – a felújított Erkel Színházról és a zeneszerző születésnapjához kötődő új hagyományteremtésről. A helyszín színházterem, a szónok fent áll a színpadon, szemben a közönséggel; a téma: dráma, nép, opera és egy ellentmondásos dátum a történelmi múlt felkavaró árnyával. Kell-e jobb szituáció a Ravasz László-féle logikai dráma megvalósulására? Ravasz László szerint ugyanis a szónoki beszéd dráma, ami *„már nem a szónok gondolataiban és beszédében zajlik le, hanem a hallgatóság lelkében, mint valóságos lelki vihar: állítás, ellentmondás, harag, lelkesedés, győzelem, felmagasztosultság”* (*A beszéd mint műalkotás*, Adamik–Jászó–Aczél 2004).

Kell-e kultúrára költeni, amikor az emberek a mindennapi megélhetéssel küzdenek? Mi a kultúra szerepe válságos időkben? A második szakasz ezekre a kérdésekre keresi a választ. Az előzményekből következőképpen úgy is fogalmazhatnánk: időszerű-e ma Magyarországon új színházat nyitni, a felújításba nem kevés pénzt fektetni. A szónok Churchillről szóló történelmi anekdotával kezdi érvelését, benne a visszautalások szép példáival, miszerint a kultúrának és a művészeteknek *„ahogy akkor is mondták [...] azoknak nincs is stratégiai szerepük”*. A történelmi párhuzam mai megfeleléseire deiktikus utalásokkal hívja fel a szónok a figyelmet: *„ha ezt tesszük”, „s ez valóban így is van”, „erre mi is csak azt mondhatjuk”*.

Fontos része a szónoklatnak az ellenérvek cáfolata. Ha nem is a jelen lévő közönség soraiban, de mindenképp számolni kell a színház újranyitásával szembe fordított ellenzőivel. *„Manapság is hallani hangokat, amelyek azt állítják, felesleges színházakra, sportra, kultúrára költeni, miközben egész Európa – s ez valóban így van – súlyos válsággal küzd.”* A cáfolás Churchill szavainak költői (szónoki) kérdéssé formált ismétlésével kezdődik: *„Akkor voltaképpen mi is az, amiért harcolunk, miért küzdünk, dolgozunk nap mint nap?”* Itt a beszélő megfordítja azt a közkeletű felfogást, miszerint a kultúra nélkülözhető, csak munkája legyen az embernek, keresse meg a mindennapi megélhetésre valót. Ismét elvárja a hallgatóságtól a drámai párbeszédet, a fejekben megszülető gondolatot: önmagában a küzdés, a munka nem azonos az élettel, hanem lehetőség a tartalmas életre. A természeti népek példáját hozza érvként; itt is – akárcsak az ellenérvekben – a felsorolás gondolatalakzatával él, és a fokozódó *„nincs”*-ek teremtette negatív festéssel emeli ki a

kultúra nemzetmegtartó erejét. Ennek fontosságát erősíti a „tíz körömmel” állandósult nyelvi formulája, a *de* kötőszó és a *ragaszkodnak* többszöri ismétlése. „Számos termé-
zeti népnek nincs gazdasága, nincs GDP-je, nincs külkereskedelmi mérlege, és gyak-
ran még pénzt sem használnak, de tíz körömmel ragaszkodnak a saját kultúrájukhoz,
ragaszkodnak egyedi művészetükhöz, és ragaszkodnak hagyományaikhoz.”

A kultúra tehát a nemzeti identitás manifesztuma: erről szól a beszéd harmadik sza-
kasza. A bekezdés megszemélyesítésre épülő, felsorolásokat és ellentétet tartalmazó
tételmondata így szól: „Egy nemzet nagysága ugyanis a tudomány és a sport mellett a
kultúrában ölt testet; ez szabja meg igazán egy nemzet méretét, jelentőségét, minőségét:
kicsinységét vagy nagyságát”. A beszéd második szakaszából ez a gondolat vezet át a
harmadikba, s Petőfi *Nemzeti dal*ának vagy Vörösmarty *Szózat*ának nagy választási
lehetőségeihez hasonlóan a nemzet kicsinysége és nagysága ellentéttel a kultúra létjo-
gosultságának, finanszírozásának, a színházak szükségességének drámai vitáját hívja
életre a hallgatóban, az igenlő végkövetkeztetést remélve. Ennek érdekében a tételt a
hazai operakultúra ikonjának megidézésével már előre igazolja: „Székely Mihályról, a
kiváló magyar operaénekesről mondták, hogy amikor a színpad felé közeledett, mindig
megállt és fejet hajtott, ahogy a templomban az oltári szentség előtt szokás”. A szónok
ezt a hasonlatot metaforává fejleszti a rész-egész viszony mentén továbbgondolva: Szé-
kely Mihály a színpad előtt fejet hajtott, *mint* ahogy az oltári szentség előtt szokás; ha
a színpad a színház, az oltár pedig a templom része, akkor a színház olyan, mint egy
templom. A hasonlat szerkezete: a színpad a *hasonlított*, a templom a *hasonló*; közös
tulajdonság (*tertium comparationis*) a szentség, a megszentelt hely, a felsőbb régiók-
kal való kapcsolatteremtés, a lélek felemelkedésének csarnoka. Orbán Viktor azonban
már azonosságról beszél felsorolásában: „színházak, operaházak, koncerttermek, ezek
mind a nemzeti kultúra templomai” – azaz templomszentelés zajlik éppen, hiszen a kul-
túra színterei templomok. Ha a színház-templom hasonlat, illetőleg metafora Székely
Mihály idején és esetében igaz volt, akkor igaznak kell lennie aktuálisan is.

„Mi, magyarok...” – vált többes szám első személyre a beszélő. A közösségérzés, a
közösség részeként megszólaló szónok érzelmei fogalmazódnak meg a következő sorok-
ban. A kormányfő az elvégzett munka örömeivel és büszkeségével fordul a közönséghez.
Hogy mindez ne tűnjék önmaga túldimenzionálásának, a személyiség háttérbe húzódá-
sának szónoki fordulatait alkalmazza: „talán nem hangzik szerénytelenül, én szeretném
hinni”. Felsorolja a kultúrpolitika eddigi sikereit; a jelen, a múlt és a közeljövő legna-
gyobb kulturális beruházásait. Mindezt az ünnepi alkalomra hivatkozva (*deixis*) teszi:
„Egy ilyen alkalommal...” – azaz az ünnepi est nagyszerűségével hitelesíti egyrészt
a felsorolás időszerűségét, hiszen az említett intézmények jelentősége hasonló az Er-
kel Színházéhoz, másrészt az ünnep emelkedettsége is megengedi a sikerek felidézését
anélkül, hogy az öncélú dicsekvésnek tűnne: „Idén tavasszal megnyitotta kapuit a Bu-
dapest Music Center, néhány nappal ezelőtt átadtuk az újjászületett és világszínvonalú
Zeneakadémiát, ma felújítva átadjuk az Erkel Színházat, hamarosan megújul az Opera-
ház és a Várkert Bazár”. A következő mondat már a távolabbi célokat fogalmazza meg.
Ezt a részt a szónok optimista gondolata zárja Magyarország erősödéséről, nagyságáról.

Ebből bontakozik ki a beszéd utolsó része, az összegzés. Az ismételt megszólítást kö-
vetően elhangzik a kormányzati politika aktuális jelmondata: „Magyarország ma már

jobban teljesít”. „*Gyakran halljuk*” – vezeti be a gondolatot a beszélő, majd közbevetve rögtön hozzáteszi a szónoknak mint hiteles személynek megerősítő szándékával: „*s ez így is van*”. Itt most következhetne részletesebb politikai kifejtés – hiszen mégiscsak politikus beszél –, de nem ez történik. A jelmondatot Orbán Viktor kiegészíti, a jobb teljesítmény a *gazdaság terén* mutatkozik meg. A *gazdaság* itt tematikus főnévként funkcionál, a szónok az ellentétes *de* kötőszóval bevezetett tagmondatban megfogalmazott tételével visszautal a szöveg második egységében kifejtettekre. Az anaforát erősíti a fatikus funkciójú közbeékelés, a közönség figyelmét kérő és ellenőrző tagmondat – „*erre jó emlékeztetni magunkat*”. Az összegzés tételmondata szerint tehát a gazdaság nem cél, hanem alap, „*amely a nemzetnek lehetőséget teremt arra, hogy megmutassa szellemi nagyságát, hirdesse művészetének és kultúrájának egyedi, megismételhetetlen és nagyszerű mivoltát*”. Az összegző részt követően már csak az avatás ünnepi mondata van hátra: a művészetpártoló nagyközönségnek szóló bejelentés, a beszéd gondolati keretének bezárása a két legfontosabb tematikus főnévvel: a *nép operaházának* átadására való utalással. A „*Leljék örömeiket benne*” – az útra bocsátás jókívánságának mondata mindjárt kettős jelentéssel bír: egyszer állandó-, másszor helyhatározóként értelmezi az anaforikus, az előző mondat tárgyára (*operaházát*) utaló kiegészült névmási (*benne*) alakot. Az egyik az alkalomra, az ünnepre vonatkozik: örülünk a megújult épületnek, az újra megnyitott játszóhelynek, másik az itt tartandó előadásokra, a remélt majdani élményekre.

Összegzés

Elemzésemben Orbán Viktor miniszterelnöknek a felújított Erkel Színház megnyitóján elhangzott alkalmi beszédét (bemutató beszéd, *genus demonstrativum*) retorikai szempontból vizsgáltam. A műfaji meghatározás után kitértem a szöveg szerkezeti, stilisztikai jellemzőire, bemutattam a szónoki mondanivaló alátámasztására szolgáló képek és alakzatok használatát. A retorikai situációt részletezve leírtam a színházi környezetet, az alkalom és az időpont múltbéli kötődéseit, a hallgatóságnak az ezekhez valamint a szónokhoz való viszonyát. A szónok „*derék és beszédben jártas férfi*” – idézi Cato szavait Quintilianus (12, 1, 1), s ez jelen esetben is igaz; igyekeztem bemutatni, miként él a meggyőzés három lehetőségével: a logikai (logosz), a lélektani (pathosz) és az erkölcsi vagy etikai (éthosz) érveléssel. „*A művészetben belüli bizonyítás e három eszközzel (...) olyan bizonyítást készíthetünk, amely egyszerre hat az érzelmekre, az értelemre, egyszerre gyönyörködtet és tanít* (Cornificius 2. XXVII. 43 – 2. XXIX. 46).”

A logikai érv (*logosz*) szép példája az opera napjának levezetése a színház–dráma témakörből és a történelmi szempontból drámainak nevezett dátumból. Ugyancsak példa erre a makroszerkezetben kifejtett gondolatsor: a nemzeti hagyománytól, a művészetek fontosságán majd színterein át a színház átadásának gondolatáig húzódó logikai lánc. Ennek során bontakoznak ki a szónoki beszéd klasszikusan megkövetelt részei: a bevezetés („*felgördülhet a függöny*” – *exordium*), az elbeszélés (a színház és november 7-e története – *narratio*), a tétel (*propositio*) felosztva (*partitio*), a bizonyítás (*argumentatio*), a cáfolás (*confutatio*) és a befejezés (*peroratio*) – itt az átadás, az épület útjára bocsátásának ünnepélyes mondata: „*Tisztelettel jelentem a művészetpártoló nagyközönségnek, hogy sikerült megtartanunk és megújulva visszaadnunk a nép*

operaházát a népnek. Leljük örömeiket benne!”. Mivel a tétel több részletben jelenik meg, így bizonyításra is többször kerül sor a szövegben, cáfolás viszont csak egyszer fordul elő (manapság sokszor hallani: miért költünk kultúrára, fölösleges az). Jellemző az *argumentum ad hominem* érvelés: az újonnan átadandó színház mellett Kodályt, az ellenzők meggyőzésére és a művészetpártoló közönség megerősítésére pedig Churchill, majd Székely Mihály mint hiteles személyek anekdotáit idézi. Ugyancsak fontos a tételmondatok elhelyezésének rendje: sosem nyitómondat, vagy nem csupán az. A szónoki kijelentést mindig felvezeti egy történelmi adatokból vagy anekdotából kiinduló, logikusan felépített gondolatsor, s a beszélő ebből vonja le következtetésként a tételt. A *pathosz*, azaz a lélektani hatás létrejöttét a templom-metafora és a nemzeti hagyományokra, a kultúrára, valamint az Erkelre mint a Himnusz zeneszerzőjére vonatkozó utalások biztosítják. Ugyancsak ezek hívják életre a hallgatóban szunnyadó erkölcsi parancsot. A „*Mi, magyarok...*” kezdetű részben felsorolt beruházások is bizonyítják: minden kor emberének vannak kötelezettségei a hazája iránt. Jelen esetben ez a színház szeretetéből fakadóan a kultúra támogatására, dotálására szánt törekvések megkérdőjelezhetetlensége: „*Egy nemzet nagysága ugyanis a tudomány és a sport mellett a kultúrában ölt testet; ez szabja meg igazán egy nemzet méretét, jelentőségét, minőségét: kicsinységét vagy nagyságát*”. Ugyancsak jellemzője a beszédnek az enthümémák, a hiányos érvek alkalmazása, amelyeket – a Ravasz László szerinti logikai drámában – a hallgató egészíti ki.

A miniszterelnöki megnyitó rövidsége ellenére nem okoz hiányérzetet a hallgatóban. Sokféle módon érvelő szövegmű, melyben a pathosz-logosz-éthosz hármasság követelménye is érvényre jut. Figyelembe veszi a közönség elvárásait, gondolatmenetében alkalmazkodik a retorikai szituációhoz, érveit a történelemből és a zene világából meríti, támaszkodik hiteles személyek felidőzésére és a közönség előzetes tudására. A szónok hitet tesz a hagyományok, a nemzeti kultúra mellett, s érintőlegesen megemlíti az ezekkel kapcsolatos politikai elképzeléseit is – éppen annyira, amennyire a bemutató beszéd műfaji keretei lehetővé teszik.

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás (főszerk.) 2010. *Retorikai lexikon*. Kalligram. Pozsony.
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2004. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2006. *Az olvasás múltja és jelene. Az olvasás grammatikai, pragmatikai és retorikai megközelítésben*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna. *Retorikai gondolkodás és szövegértő olvasás* <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=185>
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2011. A szövegértő olvasás fejlesztésének új lehetősége: a retorikai elemzés. *Könyv és nevelés*. http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/a_szovegerto_olvasas_fejlesztesenek_uj_lehetosege_a_retorikai_elemzes
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. (fordította és a bevezetést írta Adamik Tamás). Telosz Kiadó. Budapest.
- Ravasz László 2004. A beszéd mint műalkotás. In: Adamik – Jászó – Aczél 2004. *Retorika*. Osiris. Budapest.

**A TIZENÖTÖDIK
KOSSUTH-SZÓNOKVERSENY
BESZÉDEI**

**Juhász Pál Balázs, I. helyezett,
a Chronos Kiadó különdíjasa
Károli Gáspár Református Egyetem**

*„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”*

Kedves Fiatalok!

Háromnapos ifjúsági találkozónk a végéhez közeledik. Három napig azon gondolkodtunk közösen, hogy hogyan lehet Krisztust követnünk a fogyasztói társadalomban. Ebben Dietrich Bonhoeffer *Követés* című könyve segített minket. Ezen az utolsó napon, mintegy ráadásképpen, Egyházunk a megtestesülés titkát ünnepli. Varró Dániel, kortárs magyar költőnk imént idézett szavainak segítségével közelítek ehhez a misztériumhoz.

A linkek átszövik az életünket. Egy kattintásra rengeteg hasznos információhoz, új lehetőséghez és kihagyhatatlan kalandhoz nyitják meg számunkra az utat. De biztosan ti is tapasztaltátok, hogy a körülöttünk lévő világban tényleg minden link lett, vagyis használjuk, rákattintunk, ideig-óráig nézegetjük, aztán irány a Lomtár. *„6 éve járunk, de nem veszlek el”*; *„erre a babára biztosan nem kattintok rá, mert akkor mi lenne énvelem”*; *„néhány évig járok erre az egyetemre, de igazából lövésem sincs, hogy merre is menjek”*. Nemcsak mi teszünk így, velünk is így tesznek – mi magunk váltunk linkekké. Az Isten válasza erre az információs káoszra a megtestesülés telepítése. Ennek három fázisa van.

Az első, hogy a mennyei Atya mint szerver belinkelte Jézus Krisztust a történelem egy adott pontjára kétezer évvel ezelőtt. De nem pusztán akkor és ott, hanem itt és most is: a te személyes oldaladra, idővonaladra is! Megjelenik a te személyes teredben, online felületeden, az életedben. Jézus Krisztus nem a linkgyűjteményed tetején áll, nem az első vagy a második a sorban, nem is egy SPAM, hanem a link, a Link maga. Egy olyan virtuális kapu, amely békét, jövőt és reményt kínál, ahogyan Jeremiásnál olvassuk.

Ezután következik a második lépés. Nem elég, hogy a mennyei Atya belinkelte neked, nem elég, hogy látod a linket – rá is kell kattintanod. Csak ekkor jelenik meg a tartalom. Az Uristen odateszi eléd, de helyetted nem nyitja meg. Neked kell rákattintanod, Neked kell megnyitnod. Csak ekkor fog a teljes oldal bejönni, amikor is egy olyan felületre érsz, ahol kedvedre szörfölhetsz, ahonnan biztosan nem szedsz be vírust, s ahol előbb-utóbb megtalálod a megfelelő applikációt. Természetesen az is opció, hogy nem kattintasz rá, lehet, hogy észre sem veszed a lehetőséget. Az Isten meghagyja a szabadságodat, te döntöd el, hogy mit kezdesz a linkkel.

A telepítés harmadik fázisa: nem elég, hogy a mennyei Atya belinkeli, nem elég, hogy te magadnak, a négy fal között megnyitod és böngészed – meg is kell osztanod azt másnak az idővonalán. Te leszel a mennyei Atya keze, aki belinkeled másnak az életébe a lehetőséget, hogy választ kapjon a kérdéseire, hogy biztosan ne jusson zsákutcába. Ez nem számítás, hanem arról teszel tanúságot, hogy jó az Istennel! Hogy neked ez fontos, hogy neked ez út, és felelősséget érzel mások iránt is.

Kedves Fiatalok! Ezen a találkozón hálózatban, vagyis közösségben kerestük együtt az Isten arcát, hogy hogyan tudjuk követni a mi Urunkat ma, a jelenlegi körülményeink, örömeink és problémáink, kérdéseink között. Ebben sietett segítségünkre Bonhoeffer, aki életét adta a radikális, megalkuvást nem ismerő Krisztus-követéséért egy felfordult korszakban. Ám a találkozó után egyedül kell, rendszeralkotó chipként, visszatérnetek, élnetek a világban, a helyeteken.

Kedves Fiatalkorú Felhasználó! Most, amikor útnak indulsz haza, vidd magaddal útravalóként ezt az isteni választ az életedre: bár minden link és használati dolog a világban, sokszor te is, az Istennek van erre szava: eljött, beletestesült ebbe az információs kavalkádba, közösséget vállalt, és akar most is vállalni veled. Ott a link, ami egy lehetőség az életedben, s ha bejön, akkor mutasd meg másoknak is.

Mire vársz még?

Katt.

SZITÁS BENEDEK

A hit és a link

Juhász Pál Balázs beszédének elemzése

A hit és a link nemcsak látszólagosan, hanem talán valóságosan is összeegyeztethetetlen dolgok. Az emberi lélek legmélyében gyökerező, a kétezer éves keresztény hitet és korunk utóbbi négy évtizedének sistergő forradalmát – igen, mondhatjuk így is: „miszteriumát” –, az internet végeláthatatlan terjedését, Juhász Pál Balázs mesteri módon kapcsolta össze, illetve oldotta fel a látszólag feloldhatatlan ellentmondásait.

A verseny felhívása szerint a beszéd elején közölni kell a beszéd fajtáját, a beszéd szituációját. Juhász Pál Balázs már az első két mondatnál egyértelműsítette, hogy hol vagyunk, és miről is fog szólni. Ez nem pusztán száraz tényközlés, hanem feszültséget, várakozást keltő szónoki bravúr volt. Már a bevezetésben az alaptételt közli a szónok: mi, a link használói, eszköz és cél vagyunk, s meg is adja rá a saját, kétségtelenül helyes választát: „*Az Isten válasza erre az információs káoszra* (saját hozzáfűzése: mert már tényleg az is) *a megtestesülés telepítése.*”

Értékelésem szerint a szónok egyetlen hibát követett el, és azt is a bevezetésben, azzal, hogy csupán utalt arra, hogy Krisztusnak a fogyasztói társadalomban való követésében Dietrich Bonhoeffer *Követés* című könyve segített minket.

A szónok sohasem hagyhatja bizonytalanságban hallgatóságát. A szónoknak a vele együttgondolkodó hallgatóság a társa, a szellemi partnere, mert ha nem annak tekinti, kezeli őket, az a hallgatóságban a kisebbségi érzést generálhatja, s ezzel elveszítheti a hallgatósággal való kapcsolat lényegét. Kölcsey Ferenc azt írta a szónoklatról, hogy „*az oratornak természetes szüksége közé tartozik a popularitás, az a nemes popularitás, melynek célja nem annyira a sokasághoz leereszkedni, mint azt észrevétlen magához felemelni...*”

A szónok csak hivatkozott az evangélikus lelkész, teológus, Dietrich Bonhoeffer *Követés* című művére, de ezt meghaladóan – a befejező részben történt általános jellegű említést leszámítva – teljes bizonytalanságban hagyta hallgatóságát. – Nem áll szándékomban a verseny, illetve az előadás sok fiatal hallgatóját alábecsülni, de meggyőződésem szerint, ami a szónok számára talán evidencia volt, az a hallgatóság számára inkább hiányérzetet jelentett, mert bizonyosan igen kevesen olvashatták ezt a művet.

Csak megjegyzem, hogy önmagában a mű címe is vajmi keveset árul el a könyv tartalmáról. Egy ilyen hiányos hivatkozással a szónok a hallgatóságában a műveletlenség valamilyen szintű érzetét keltheti, azt, hogy lebecsüli őket, ha nem ismerik ezt a művet. Mindezzel a szónok nem emelte észrevétlen maga mellé a hallgatóságát, nem adta meg nekik az együttgondolkodás örömét.

Nem az volt tehát a hiba, hogy Bonhoeffer művére hivatkozott, ami egyébként nem-hogy hiba, inkább nagyon is helyénvaló volt, hanem az – s ezt az időkeret is megengedte volna –, hogy legalább néhány mondatban nem említette meg, hogy ki is volt ő, és miért is értékes az ő műve. Azért is volt találó ebben az összefüggésben Bonhoefferre emlékeztetni, mert őt a keresztény hitéért, a náciellenes Hitvalló Egyházban (*Bekennende Kirche*) vállalt szerepéért a második világháború befejezése előtt egy hónappal, a Führer közvetlen parancsára, a flossenbürgi koncentrációs táborban felakasztották. Mártíromsága példa értékű, aminthogy műve, Krisztus tanításai mai követésének alapműve, – kortársai nem véletlenül nevezték „*Prófétai könyv*”-nek. A *Követés* célja a keresztény hit megújítása, s ennek alfája és ómegája, Krisztus tanításainak követése. Minderre nemcsak a nemzetiszocializmus idején, hanem korunkban is nagy szükség van. Juhász Pál Balázs ezekre a kihívásokra találó válaszokat adott, és emellett meggyőző érveket sorakoztatott fel.

A beszédnek világos a szerkezete. Három pillérre építi fel mondandóját, s ez határozza meg gondolatai, érvei sorrendjét is:

1. „*a mennyei Atya mint szerver belinkelte Jézus Krisztust*”,
2. de neked kell rákattintanod erre a vírusmentes felületre, s ebben szabad vagy,
3. de tovább is kell adnod mások idővonalára.

Élmény volt az ilyen világos szerkezetet követni. Rövidek, de gondolatgazdagok, gondolatébresztők és cáfolhatatlanok voltak az érvei. Választ kaptunk a feszítő kérdésekre.

Egyéni ízű a stílusa, kiválóak, agyat mozgatóak a metaforái. Mesterien ötvözi a valóság konzervatív, hagyományos stílusát, korunk elsőkélyesedő, internetfüggő stílusával. – Csak példák: „*a megtestesülés telepítése*”, „*a mennyei Atya mint szerver belinkelte Jézus Krisztust*”, „*Krisztus a Link maga*”, „*egy olyan virtuális kapu*”, „*egyedül kell rendszeralkotó chipként visszatérnetek*”.

Leírhatatlanul csattanós a befejezés, hiszen egy beszédet a csúcson kell befejezni: „*Mire vársz még? Katt.*” – Innen egy további szó is felesleges lett volna.

Nemcsak szavai, egész lénye, metakommunikációs eszközei is izzón sugározták a hitét, benső meggyőződését, azt, hogy meg akart győzni minket. Hű maradt Szent Ágoston intelméhez, aki azt írta, hogy „*Benned égnie kell annak, amit lánggra akarsz lobbantani másokban.*” – Annak dacára, hogy a papír természetesen nem képes visszaadni, azért merek Juhász Pál Balázs metakommunikációs arzenáljára hivatkozni, mert ezek bennem, s gondolom mindazokban, akik hallottuk őt, élénken az emlékezetünkbe vésődtek. Nemcsak szentori hangja, szépen artikulált szavai és mérsékelt, de illeszkedő gesztusai, hanem egész lénye megszólalt. – A jó szónok nemcsak beszél, nemcsak elmondja, netán felmondja a mondandóját, hanem megéli és átéli, egész testével megnyilatkozik. – Neki ez sikerült.

A zsűri tanácskozásának titkai természetesen kifürkészhetetlenek, s nyilvánvalóan nincs is ilyen szándékom, de ennek ellenére merem állítani, hogy aligha volt, lehetett vita abban a tekintetben, hogy a mostani versenyünknek Juhász Pál Balázs kell, hogy a győztese legyen. Merem ezt állítani annak alapján is, hogy az elmúlt 15 évben minden verseny minden beszédét és rögtönzését hallhattam, s ez a fiatalember vitathatatlanul kiemelkedett nemcsak a mostani, hanem a másfél évtized mezőnyéből is.

Még egy megjegyzés.

Természetesen a rögtönzéseknek nem marad nyoma, de a tapasztalat szerint általában a „von Haus” és a helyszínen rögtönzött beszédek között, az utóbbiak rovására, sok tekintetben törés, színvonalbeli csökkenés van. Juhász Pál Balázs tekintetében nem volt ilyen. Rögtönzését ugyanaz a lendület, szenvedély és hit hatotta át, mint a hit és a link tárgyában előadott gondolatait. Úgy vélem, hogy szónokként fényes karrier előtt állhat Juhász Pál Balázs, de azt természetesen nem tudhatom, hogy milyen életpályát fog majd befutni, ezért csak azt írhatom: boldog lehet az az egyház, amelyiknek ilyen szolgálai és hívei lehetnek.

Gratulálok!

Tóth Marko, II. helyezett Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Tisztelt Zsűri! Kedves Tanárok! Diáktársaim!

Engedjék meg, hogy mondandómat Lüsziász egyik híres perbeszédének bevezető sorával nyissam: „*Bírák! Nem az a nehéz, hogyan kezdjem el a vádbeszédet, hanem az, hogy hol rekessem be.*” És milyen találó ez a mondat erre a helyzetre, hiszen ez a téma hosszabb kifejtést érdemel, míg nekem csupán hat perc áll a rendelkezésemre, hogy meggyőzzem Önöket az internet túlzott használatának káros hatásairól.

Evolúciós fejlődése során az ember nagy utat tett meg. A folyamatos küzdelem a minél nagyobb kényelemért és a szükséges javak megszerzéséért arra ösztökölte az emberiséget, hogy új dolgokat találjon fel. A '90-es évek nagy áttörése a számítógép volt.

Az internet modern világunk leghatékonyabb üzleti eszközévé vált, manapság már nem kiváltság, hanem szükséglet.

Hálózatok rabságában élünk? A válasz egyértelmű igen. Mert mi is az az internet? Szó szerint véve világháló, mely nevéhez méltóan behálózza az egész világot. És ha nem vigyázunk, minket is rabul ejt, beszippant, behálóz. Ne becsüljük alá az internet veszélyeit: érzelmi és mentális függőséget okozhat.

Hazánkban is megjelent az első olyan generáció, amely az interneten nőtt fel, szülői felügyelet nélkül. Létrehoztak maguknak egy saját virtuális társadalmat, ahol bármilyen képzelgésüket szabadon kiélhetik, és bármilyen személyiséget kreálhatnak maguknak. Ebben a fiktív életben valódi jellemüktől eltérő tulajdonsággal ruházzák fel magukat, mely talán egy kicsit tükrözi a vágyaikat. Csakhogy ezáltal elveszítik a kapcsolatot a való világgal. Nem értik meg, ha feltesznek valamit a netre, azzal kitárulkoznak a világnak, nyilvánossá válik a magánélet.

A másik gond a személyes érintkezés háttérbe szorulása. A közösségi oldalakon kötött virtuális barátságok nem valódiak. Hérakleitosz szerint az ember természeténél fogva társas lény. Valóban szükségünk van arra, hogy egy közösség tagjának érezzük magunkat, de ez a közösség ne virtuális legyen, hiszen a csetelés nem azonos a szemtől-szembeni csevegéssel.

Számomra, aki Kazinczy fő működési területéről jöttem, a legfőbb pontja ennek a virtuális közegnek a nyelv elkorcsosulása. Ezek a modern kori „nyelvújítók” sárba tiporva a magyar nyelv szabályait újfajta nyelvezetet hoznak létre. Egészen sajátos digilektusban kommunikálnak egymással. Talán megbékélnénk ezzel is, ha ezt a beszédstílust csupán a számítógépes világukban használnák. De tapasztalatom szerint ez a beszédmód egyre inkább dívik a hétköznapi nyelvben is. Az ifjak szóösszevonásokkal, rövidítésekkel új értelmű szavakat alkotnak. És amikor ezt teszik, talán nem is sejtik,

hogy Romhányi József nyomdokaiban járnak, aki már a '70-es évek elején megjelent az „újmagyar” nyelv létrejöttét. Gondoljunk csak arra, hogy az író megfogalmazása szerint a BERTUS, nem egy kedveskedő becézés, hanem szó szerinti jelentése: „Berendezést Tuskóvá!” Ugye kedves kortársaim, hogy a Széphalmi Szent Öreg nyelvezete mennyivel szebb volt?

Tehát csak csínján a szóösszevonásokkal, rövidítésekkel!

Tisztelt Hallgatóság!

Az internet mélyítette el leginkább a generációk közti szakadékat. A net hozzájárult az életritmus mesterséges felgyorsulásához, ezzel szorongást és stresszt okozva. Nem tartjuk be az élet természetes ritmusát, hiszen ma már csak egyetlen idő létezik: a lineáris idő.

Sokáig lehet vitatkozni azon, hogy a net betörése az emberek életébe több előny-nyel jár-e, mint hátránnyal. Pró és kontra érvek állnak egymással szemben. Egyrésztől megkönnyítheti, kényelmesebbé teheti életünket, de vigyázzunk, mert könnyen szét is rombolhatja. Ránk gyakorolt hatása döntéseinken múlik, tehát használjuk ésszel és mértékkel.

Remélem, előadásom nem volt hiábavaló, és sokan Önök közül elgondolkodnak a hallottakon.

Végezetül szeretném beszédemet rímekbe szedve lezárni:

*Versenyzőtársaimhoz fordulok,
Igaz, én nem a számítógépnek hódolok,
De talán közületek sokan, jól tudom?
Hát jelöljétek ismerősnek a Facebookon.*

*Hazamenve nézzünk egypár linket,
De vigyázzunk, mi ne legyünk linkek!
Az internet lehet ambrózia avagy méreg,
Sose felejtjük, odakint vár ránk az igazi Élet!*

*A Tisztelt Zsűrit pedig arra kérem,
Ha nem is tetszett a beszédem;
– S bár Varró Dánielnek a nyomában sem járok –
De legalább versikémre nyomjanak egy lájkot!*

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Ahogy tetszik – Shakespeare-t lájkolva Tóth Marko beszédének elemzése

Szövegelemzésre kárhoztatott tanulmányíróként – gondolom, mindenkiben – felmerül a kétely: vajon sikerül hitelesen dekódolnom a halott betűsorokból az előadói szándék-jelt? A nyugtalanító kérdéssort kibontva: miben, mennyiben lehetett más az élővé varázsolt üzenet, a szerző-előadó megjelenített beszéde, mint az íróasztalnál rekonstruált szövegértelem?

Az általános érvényű dilemma – itt és most – indokoltságát azért érzem erősnek, mert valami rejtett ellentmondást érzékelek a rétor nyertes pozíciója és a szöveg hatás intenzitása közt. Meggyőződésem, hogy a szónoklat nyelvi-szövegi összetevői mellett/fölött olyan nemverbális rétori erények is érvényesültek, amelyek dobogós helyet biztosítottak a szónoknak a Kossuth-agorán. Ha a szövegértelmezés helyett a szónok jellemzése lenne a feladatom, abban helyet kaphatnának mindazok a kvalitások, amelyek a szöveget felizították, a hallgatókat fellelkesítették, a zsűrit cserépmutató gesztusra készítették.

Visszatérve a nyelvi szövedékhez, talán egy hasonlattal tehetem képszerűvé első benyomásom. Olyan ez a beszéd, mint némely színes kelme, amelynek szövésmintájában elkápráztató részek feleselnek vagy simulnak egymásba, de a mintavezető, a szöveget tartó szálak, „a törvény szövedéke” nem. Vélhetően, ezeket a szálakat sikerült az előadónak a megjelenített szövegben megerősítenie azáltal, hogy felvonultatta a nem nyelvi eszköztár teljes gazdagságát annak az ingatag pozíciónak a megtartásáért, amelyet egyrészt a téma, másrészt önmaga jelölt ki talpalatnyi földként. A felvett rétori pozíció alaphangját már a bevezető mondatban leüti. A vádat képviseli az internet túlzott használatának ítélete ügyében. A (potenciális) áldozatok pedig a kortársak, a vád képviselőjének kortársai. Róluk, az ifjakról, az internetháló virtuális rabjairól egészen sajátosan beszél: „*Ezek a modern kori »nyelvújítók« sárba tiporva a magyar nyelv szabályait, újfajta nyelvezetet hoznak létre (...) Egészen sajátos digilektusban kommunikálnak egymással. Talán megbékélnénk ezzel is (...) Az ifjak szóösszevonásokkal, rövidítésekkel új értelmű szavakat alkotnak...*”

Az *ők* és a *mi* szembenállását/egymásrautaltságát jelző kiemelt szöveggrammatikai kötelemelek – kellően érzékelhető módon – jelzik a vád- és védbeszéd, nem kis csapdát rejtő összefonódását. Mert hát ki is tulajdonképpen a vádló, illetőleg a lehetséges áldozatokat figyelmeztetni akaró ügyvéd? A hallgatók számára nyilvánvaló a beszélő státusa: a fiatal szónok egy a virtuális áldozatok közül.

Talán ennek a felismerését, az ebben rejlő igen erőteljes érzelmi ráhatás elmaradását érzékelttem hiányként. A szónok akár hitelesen élhetett volna az „*Egy vagyok közületek*” – rábeszéléstechnikával. Szinte biztosra vehető, hogy a vádbeszéd mögé, a zsűri mellett, még többen felsorakoztak volna a lehetséges áldozatok közül. Ezt a felkínáló beszédhelyzetet elvetve, inkább választotta a távolságtartás néhol kioktató hangnemét. A nagy elődökre hivatkozás – más kontextusban erőteljes felhajtó ereje – itt veszít lendületéből: „*Ugye kedves kortársaim, hogy a Széphalmi Szent Öreg nyelvezete mennyivel szebb volt?*”

Az oratori attitűd mint kontextuális tényező mutatkozik akként, ami mentén fel-fel-feslik az egyébként ragyogó színekben pompázó szöveg. A szerkesztésben, az egyes bekezdések ötleteiben, a logikus kifejtésekben, mondhatnám, a jogi véna csillantja meg önmagát, ahogyan ezt a – néhol számára is tudatosítottan – vesztesre álló ügyet viszszafojtja, hogy aztán a győzelem(?) élményét nagylelkűen megossza a társakkal és a zsűrivel. A mondatba ékelt kérdőjel a beszédzáró lájkoló versike funkciójára próbál figyelmeztetni. Az ötletes rímes beszéd különös varázsa éppen abban az öniróniában rejlik, amelyben felvillantja annak a lehetőségét, hogy a vád-téma bekebelezheti a vád képviselőjét. De a záró rész nemcsak tartalmilag, szerkezetileg is telitalálat. A beszédnyitó lüsziaszi gondolatra úgy reflektál, hogy egyidőben jelzi a kezdet-vég szimmetriát, és felerősíti a megnyugtató lezárás reménytelenségét. Ez a látszólag, csupán szerkezeti-formai megoldás olyan tartalommal telítődik, amely latens módon ki is kezdi az előbbiekben erőltetettnek láttatott pózszerű attitűdöt.

De lássuk a szöveg azon ékítményeit, amelyek egyszerre biztosítják az „illő világosságot”, de az „idegenszerűséget” (Adamik 2004: 49), a csodálatot és az ebből eredő kellemességet! A szöveggörnyezethez, a kijelölt beszéd témához, a szónokverseny alkalmához illik a megszólítás. A zsűri, a tanárok, a diáktársak annak az ideális hallgatóságnak a tagjai, akik az itt és most helyzetben a téma alapos ismerői. Az ő megszólításukkal megteremti a beszéd jelenidejűségének értelmi és érzelmi alapjait. A témát ismerő hallgatóság előfeltevései is a mának, esetleg a jövőnek a „linkjeiből” eredeztethetőek. Ha a szónok csak az illő világosság követelményeihez igazítaná szövegét, akkor megmaradna ebben a tér-idő dimenzióban, csak hogy ezáltal az előfeltevés, az érdekeltség – kihívás hiányában – hamarosan kihunyna. Az érdektelenség pedig a szónok egyes számú közelsége! A megcélzott *captatio benevolentiae* sikerét az hozza meg, hogy az antik példa, Lüsziász frappáns mondata sűríti a példa, a paradeigma, az összehasonlítás, a *parabolé* és a kép, az *imago* együttes – érzelmeket és értelmet egyaránt megmozgató – erejét. A jelenben lehorgonyzott hallgatóság jóleső érzéssel nyugtázza a számára már ismerős szólás érvényét – nincs új a nap alatt – a nehéz dolgokról más helyzetekben is, akárcsak most, röviden, de hatásosan kell(ett) szólni. A hatperces határidőre történő utalás viszszaárntja ugyan a befogadói tudatot az antik idők megnyugtató szentenciáiból, de ez a rövid időutazás mégsem marad nyom nélküli. Lüsziász nehéz helyzetének, a példának a jelenbe hozása, az összehasonlítás révén, a lehető legempathikusabb érzelmi hullámot generálja a hallgatókban, akik már nem fogják a lekerekített teljesség igényével követni a beszélőt, hiszen csupán szemelgetni lehet a vádpontokból, és az idő lejártával, akár befejezetlenül, lezárni.

A túlzott internethasználat miatti vádbeszéd szerkezetébe a szónok-jelölt tudatosan és igen hatásosan építi be az antik érvelés megannyi technikáját. A szubjektív megítélés vádjának mintegy elébe megy azáltal, hogy a lehető legáltalánosabbra, az emberiségre, sőt az emberi faj fejlődésének törvényére hivatkozik: „*Evolúciós fejlődése során az ember nagy utat tett meg. A folyamatos küzdelem a minél nagyobb kényelemért és a szükséges javak megszerzéséért arra ösztökölte az emberiséget, hogy új dolgokat találjon fel. A 90-es évek nagy áttörése a számítógép volt. Az internet modern világunk leghatékonyabb üzleti eszközévé vált.*” Az internet az egyedi, a kiváltságos besorolásból a tömegalapú szükséglet kikezdehetetlen pozíciójába került – erre figyelmeztet a szónok, és teszi ezt azzal a gondolati katarforával, hogy a jelenségről/törvényszerűségről nem lehet nem beszélni. (Figyelemmel nem hallgatni!)

A dedukció nyomvonalán induló beszéd, az internethasználat törvényszerűségének logikai íve után az érzelmi hatás legerőteljesebb nyelvi eszközeivel, a megismételt kérdésalakzattal erősíti újból a figyelem motivációját. A hálózatok rabságának meghökkentő metaforája: „*Hálózatok rabságában élünk?*” – egyben a klasszikus *interrogatio* – „*egy elgondolt kijelentő mondat kérdésként való feltevése.*” (Sziksainé 2004: 31) – érzelmi töltetét is hozza. Még erőteljesebbé teszi a kérdve kijelentés hatását az azonnali igen válasz, amelyet a szónok önnön kérdésére ad. Az „egyszemélyes” egyértelműség törekénységét azonnal felismeri a rétor, mert a tételezést követi is mindjárt a kifejtés, ugyancsak egy megszólító érvényű kérdéssel indítva: „*Mert mi is az az internet?*” A kifejtő-magyarázó rövid *digressió*val az egyéni igazságtételéhez, annak az elfogadásához juttatja el a hallgatót.

Minden emberiségmértű veszélyhelyzet mindaddig megmarad a virtualitás, a lehetőség kognitív értelmezői terében, ameddig nem kerül érzékelhető közelbe. Ezt az evidenciát tudatosítja kitűnő ráérzéssel a szónok, amikor közvetlen környezetünkre figyelmezve, hazánk fiataljainak veszélyeztetettségét hozza szóba. A korábbi két összetevős függőségtételezésnek (érzelmi és mentális) az ifjagnál megfigyelhető jeleit sorolja: az önazonosság-tévesztés csapdái, a valós és irreális világ határvonalainak elmosódása, az áltársaslét mákonyhatása stb. A meghökkentő különösség erejével hat a *digilektus* kifejezés, amely az önkéntes (nyelvi) száműzetésbe kényszerültek új nyelvhasználatként jelenik meg. A végzetes és kikerülhetetlenül gyors generációs el-le szakadás élő példaként jeleníti meg – kimondatlanul – önmagát a beszélő. Ez az a beszédrész, amelynek elhangzása – vélhetően – megoszthatta a hallgatóságot. Egyrészt érzékletessé vált az imént említett – nem is generációk közti, hanem azon belüli – meg nem értettség valós félelme, másrészt a Kazinczyra hivatkozó, a szónok életkorával nehezen összeegyeztethető sztoikus bölcsességnek a lehetséges pózjellege.

A beszédzárlathoz közelítő ismételt megszólítás – „*Tisztelt Hallgatóság!*” – újabb ragyogó bizonyítéka a szöveg minta már jelzett csillogásának. Elébe megy a dilemmában hagyott hallgatóság jogos méltatlankodásának. Igen, sokat és sokáig lehetne vitatkozni az internetvilág pozitív vagy negatív mezőn mozgó mérlegnyelvéről – állítja a szónok, ugyanakkor a nagykorú és felelősséggel gondolkodó hallgatóságra bízva, ő döntse el a mértéket és az értéket.

Az előadás hasznosságában reménykedő kijelentés akár el is maradhatott volna a frappáns verszárlat előtt. Ez utóbbiban egyrészt a wittgensteini nyelvbe vetettségünk „kérelhetetlenségét” érzékelhetjük, a digilektus behálózó erejét, de a mindenkori félelem leküzdésének örök lehetőségét, a humort is. Joggal feltételezhető, hogy a mottóhoz visszatérő, a szónoki beszédben a különösség érzetét keltő rímes beszédnek (is) szerepe volt a győzelem megszerzésében.

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás 2004. Az alakzatok és szóképek fogalmáról és osztályozásáról. In: *A szónoki beszéd kidolgozása*. Trezor Kiadó. Budapest. 43–69.
- Szikszainé Nagy Irma 2004. A kérdésalakzatok típusai a retorikában. In: *A szónoki beszéd kidolgozása*. Trezor Kiadó. Budapest. 29–35.

**Arany Ariella, II. helyezett, közönségdíjas,
a Magyar Asszonyok Érdekszövetségének különdíjasa
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar**

Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk: bizony csak hardver, szoftver, netes kereső, közösségi és egyéb weboldal vagyunk. Pedig mennyi dicsőségben teremtette az Úr a könyveket, a sportrendezvényeket, a természet szépségeit, a közös családi programokat, és adta mindezeket az embernek szellemi, lelki táplálékkul. Csak egy szabadidős lehetőségtől tiltotta a mi Urunk a teremtés koronáját: az internettől. Mert tudta a mi Istenünk, hogy aznap, midőn az ember ezt használni kezdi, a linkek rabjává válik, s az végzetesebb rá nézve, mintha halálnak halálával halna.

Tisztelt Hallgatóság! Bibliai ismereteim nem ennyire pontatlanok, és a Teremtés könyvét sem szerettem volna kigúnyolni. Halotti Beszéd-allúzióm célja csupán az volt, hogy egy, a jövőnk szempontjából igen vészjósló képet fessek önök elé. De ne ijedjenek meg! Azért nem ilyen kilátástalan a helyzet.

A hálózatok rabságában élünk-e? A hálózati rabsággal összefüggésben óhatatlanul az jut az eszembe, hogy a történelem legnagyobb szabadságharcosai – Spartacus vagy épp Mahatma Gandhi – ölni tudtak volna egy olyan lehetőségért, amely akkora nyilvánosságot biztosított volna eszméiknek, mint az internet. Na jó, Gandhi talán nem... A világháló a nyilvánosság eszköze, ettől azonban még tarthat bennünket függőségben, rabságban. Engedvén a kigyó csábításának hányszor kapjuk magunkat azon, hogy az értékes és soha vissza nem szerezhető szabadidőnket még csak nem is áldozzuk, de pocskoljuk az internet oltárán. Egyik linkről ugrunk a másik linkig, és már nem érvényes az eddig időtálló hitted mondás: minden út Rómába vezet. Minden link egy újabb linkre vezet, és soha nincs nyugópont.

A szegény, ártatlan felhasználót aztán szép lassan bekebelezi ez a beláthatatlan összevisszaság, és hopp, már megint eltelt két óra az életemből, amit nem kapok vissza. És ha édesanya megkérdezi az ebédnél, mit csináltam délelőtt, bizony csak vonogatom a vállam. A linkek bűvöletében mi is gyakran linkké válunk. De ezért egy univerzális linkgyűjtemény eredendő despotizmusa vagy saját lustaságunk inkább a felelős? Szerintem ez utóbbi.

A gépesített társadalom velejárója, hogy fenntartásaink vannak a gépesített társadalommal kapcsolatban. Sokan tartanak attól, hogy az emberek mindennapjait átszövő hálózatok függőséget alakítanak ki, és lassan már nem leszünk képesek élőszóbeli kapcsolatokat létrehozni, nem tudunk máshonnan tájékozódni, csak a médiából, így pedig a televíziós és netes tartalmak egy idő után átmossák az agyunkat. A kommunikációs szakemberek és a szociológusok azonban figyelmeztetnek, hogy a helyzet nem ilyen egyszerű. Nem léteznek ma sem kizárólag online társas kapcsolatok. Nem tudjuk a társadalmi egyenlőtlenségeket sem levetkőzni még az interneten sem, mert az is csak

ember alkotta közösség. Niklas Luhmann, híres német szociológus szerint az audio-vizuális tartalmak által közvetített képet soha nem vesszük át egészében, hiszen mindig saját világtapasztalatainkon keresztül szemléljük, és dolgozzuk fel a látottakat.

A félelem jelen van. A félelem saját farkába harapó kígyó, ezért nehéz megszabadulni tőle. Minél inkább ki vagyunk téve a különböző hálózatoknak, annál fontosabb, hogy megismerjük és irányítani tudjuk őket. Az emberek attól félnek, amit nem ismernek. Közhely, tudom. De mint minden közhelynek, ennek is mély igazság az alapja. Félünk, mert nem látjuk át a minket körülvevő kommunikációs rendszerek működését. De amíg félünk, nem is fogjuk megérteni és ellenőrzésünk alatt tartani ezeket a hálózatokat.

Szeretünk úgy gondolni saját fajunkra, mint a teremtés koronájára. Bevallom, magam is szeretek így nézni az emberre. Éppen ezért szeretném, tudom és fogom is hinni, hogy képesek vagyunk irányítani az általunk létrehozott rendszereket. (Ennek kétes bizonyítéka a kínai Google, amely a nemzetközi emberjogi szervezetekre rákeresve egyetlen találatot sem ad. Talán hozhattam volna vidámabb példát is, szemléletesebbet aligha.)

A Halotti Beszédet egy imádság zárja le. Könyörgés egy eltávozott testvér, a jelenlévők, végső soron minden ember lelki üdvéért. Én, ha tehetném, ésszerű használatot nem nélkülöző felhasználást és befogadó szemléletet kérnék mindannyiunknak.

Köszönöm a figyelmet!

SÓLYOM RÉKA

„Bizony csak hardver, szoftver, netes kereső” Arany Ariella beszédének elemzése

„*Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk...*” – kezdi beszédét Arany Ariella. A princípium ilyen kezdése több célt is szolgálhat: a hallgatóságnak egyrészt azonnal eszébe jutnak a Halotti Beszéd és Könyörgés kezdő szavai – erre a második bekezdésben utal is a szerző, „*Halotti Beszéd-allúzióm*”-ként jelölve meg az első bekezdés szövegét. Más célt is szolgálhat azonban a „*Látjátok, feleim*” kezdés: tudván, hogy az eredeti szöveg temetési beszéd (*sermo super sepulchrum*), mintegy vészjósló figyelmeztetésként eszünkbe juthat a téma várható komolysága, szomorúsága is.

Az első, tételmondatként funkcionáló mondat a Halotti Beszéd megfelelő mondatának felépítését követi: a szónok felsorolja, hogy mindössze mi minden vagyunk. Felsorolásában azonban a 21. századi emberi sors jellemzői, gyakran problémát okozó tényezői („*bizony csak hardver, szoftver, netes kereső, közösségi és egyéb weboldal*”) jelennek meg, a verseny kiírásában olvasható Varró Dániel-idézettel („*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek*”) összhangban.

A szónok rögtön második mondatában egy ellentétet folytatja, megtörve ezzel a Halotti Beszéd megfelelő szövegrészével való párhuzamot: „*pedig mennyi dicsőségben teremtette az Úr*”. A *pedig*-gel történő kezdés már elének vetíti az ellentétet, amelyre a beszéd koncentrálni fog, egyben informálja is a hallgatóságot a beszélő szomorúságáról,

attitűdjéről a bemutatandó jelenséggel kapcsolatban. Az Úr által teremtet, természetben létező vagy ember által alkotott szépségek (könyvek, sportrendezvények, természet szépségei, közös családi programok) felsorolásával a szónok elindítja azt a metaforát, mely kettős párhuzamba állítja a Halotti Beszédben olvasható történetet és – ilyen módon – felidézi a Biblia bűnbeesés-történetét is. Ebben a képben a csábító „gyümölcs” az internet, melytől – ismét a Halotti Beszéd szövegének felépítését követve – Isten eltiltotta a „*teremtés koronáját*”, mert tudta, hogy „*aznap, midőn az ember ezt használni kezdi, a linkek rabjává válik, s az végzetesebb rá nézve, mintha halálnak halálával halna.*” A metafora valóban jól láttatja a virtuális világ (mely e képben a „tudás fájának” feleltethető meg) lehetséges veszélyeit, ugyanakkor le is egyszerűsíti az internet okozta hatásokat, nem tesz említést ugyanis arról, hogy a világhálónak nemcsak negatív, veszélyes hatásai, de előnyei is lehetnek, így akár jobbá, könnyebbé is teheti az ember életét. Ha nem is zavaró, de elgondolkasztató lehet a képben a „*teremtés koronája*”-nak említése. A probléma (a metafora mindkét tartománya felől nézve, tehát akár Ádámra, akár a mai kor férfijára asszociálunk) ilyen módon történő leszűkítése nem teljesen helytálló, mivel egyfelől nem Ádám volt az, aki elsőként evett az almából, másfelől a világhálót nemcsak férfiak használhatják.

A szónok a második bekezdésben (a *narratio* kezdetén) azonban válaszol is a fenti aggodalmakra: önironikus módon reflektál az előző képre, immár közvetlenül megszólítva a hallgatóságot is: „*Tisztelt Hallgatóság! Bibliai ismereteim nem ennyire pontatlanok, és a Teremtés könyvét sem szerettem volna kigúnyolni. Halotti Beszéd-allúzióm célja csupán az volt, hogy egy a jövőnk szempontjából igen vészjósló képet fessek önök elé.*” Azokat pedig, akik még ezek után is aggódnának, egy direkt felszólítással igyekszik megnyugtatni: „*De ne ijedjenek meg!*”

A következő bekezdésben szónoki kérdéssel él az előadó, visszautalva Varró Dániel versének témájára: „*A hálózatok rabságában élünk-e?*” Majd szabad asszociációit osztja meg velünk: történelmi példákat, Spartacust és Mahatma Gandhit említi, akik számára véleménye szerint annyira jó lehetőség lett volna az internet létezése, hogy „*őlni tudtak volna*” érte. Ezt az állítását következő mondatával („*Na jó, Gandhi talán nem.*”) pontosítja, egyben személyesebb, informálisabb hangvételre is vált. Ez a kisebb stílus-törést is eredményező „kiszólás” meglepő lehet a hallgatóság számára, hiszen előtte és utána is tárgyilagosan, tényszerűen fogalmaz Arany Ariella. A tényszerű megállapítás – melyben a szónok leszögezi, hogy a világháló a nyilvánosság eszköze – után ismét a kezdeti, bibliai képhez tér vissza a beszéd: az archaikus *engedvén* igeneves kezdéssel és a csábítás metafora újbóli felvillantásával jelenünket ábrázolja, és elgondolkodtat minket: „*hányszor kapjuk magunkat azon, hogy az értékes és soha vissza nem szerezhető szabadidőnket még csak nem is áldozzuk, de pocskoljuk az internet oltárán.*” „*Az internet oltára*”-n történő áldozás igen képszerű, és – azon túl, hogy a jól ismert szófordulatot felismerjük benne – visszautal az elvesztegetett idő pótolhatatlanságára, felidézve a kezdeti patetikus, ünnepélyes hangvételt. Ennek stílusát kissé megtöri ugyan a *pocskol* szó használata, és zavaró is lehet (hiszen az oltáron tipikusan nem szoktunk *pocskolni* semmit), tény viszont, hogy jelentésében és stílusában is éles ellentétet képez az előtte elhangzó *áldoz* szóval, így döbrentve rá a hallgatóságot arra, mit is veszít, ha a világháló rabságába kerül.

A „bekebelezés” fenyegető folyamatát gyakorlati példával szemlélteti a szónok: az ártatlan „ugrálás”-tól az internet linkjei között egészen a végérvényes, pótolhatatlan idővesztésig vezet az út. Ez a *gradatio* is felerősíti a nyugtalanságot, a megállás képességét, azt, hogy „... már nem érvényes az eddig időtállóknak hitt mondás: minden út Rómába vezet” – idézi az általános(nak hitt) igazságot. Az egyik linkről ugrunk a másik linkig kifejezés feltehetően még erőteljesebb lett volna, ha nem -ig, hanem -re raggal látja el a szónok a megismételt szót (*linkre*): a soha meg nem állást, az ide-oda ugrálást is pontosabban kifejezhette volna így. Tény azonban, hogy a „szegény, ártatlan felhasználó” életéből órák vesznek el, melyeket már soha nem lehet pótolni – gondolkodtat el minket Arany Ariella. Majd egy személyes példával (*exemplum*) még közelebbivé, még hétköznapiabbá teszi a problémát: az anya kérdésére a megkérdezett gyermek is rájön, hogy nem tudja, mivel ment el a délelőttje, észre sem vette, hogy milyen hosszú ideig internetezett. Így válunk mi is linkké a „*linkek bűvöletében*” – kapcsol vissza egy szó-játékkal a szónok a versenykiírásban megadott idézethez. A *link* szó polisziemiájának köszönhetően azonban nemcsak a felhasználók *link* viselkedése, hanem az is érezhető e kijelentésben, hogy internetfelhasználóként pusztán láncszemmé válunk az adatok és a felhasználók tömegében. A szónok ezután felteszi a szigorú kérdést: „De ezért egy univerzális linkgyűjtemény eredendő despotizmusa vagy saját lustaságunk inkább a felelős?” Válasza egyértelmű, egyben elítélő és megkérdőjelezhetetlen: „Szerintem ez utóbbi.” E tételmondat egyértelműen a felhasználók felelősségét hangsúlyozza a csábításokkal teli virtuális világ használatával kapcsolatban.

A következő szakaszban szociológiai tényekkel szembeesíti hallgatóságát Arany Ariella. Az első mondat megismételt szerkezete („A gépesített társadalom velejárója, hogy fenntartásaink vannak a gépesített társadalommal kapcsolatban”) mintegy tükröt tart a társadalom elé, ironikusan megmutatva, hogy saját létével kapcsolatban gyanakszik. A szónok ugyanakkor felhívja figyelmünket arra, hogy „a helyzet nem ilyen egyszerű”. Niklas Luhmannra hivatkozva rámutat: az online világban megjelenő viszonyainkat mindig is át fogják hatni személyes élményeink, „saját világtapasztalataink”. Bár explicit módon nem utal e tény következményeire, a hallgatóság levonhatja a tanulságot: az egyén felelőssége, szerepe nem tagadható, nem felejtendő el, ha a virtuális világban való létezésről beszélünk. A beszédben ily módon megjelenő enthüsematikus szerkezet igen hatásossá, a befogadók számára pedig egyenesen nyomasztóvá teszi az elmondottak súlyát, fontosságát.

Ez az az érzés, mely kicsúcsosodik a következő bekezdés rövid, tömör tételmondatában: „A félelem jelen van.” Az emberi nem kiszolgáltatottságát, tájékozatlanságát az online világ veszélyeiről egy közhellyel érzékelteti: „Az emberek attól félnek, amit nem ismernek.” Megelőzendő, hogy bárki közhelyszerűséggel vádolja a hallgatóság soraiból, maga közli: „Közhely, tudom.”, így nyerve el szimpátiánkat (*captatio benevolentiae*). Majd rámutat e közhely igazságtartalmára, és elénk tárja, mi lehet az emberiségben megjelenő félelem oka ebben a helyzetben. A *félünk* szó repetíciója fokozó, a *de* kötőszóval kezdett mondatban pedig egyben ellentétes hatást is kifejt, így mutatva meg, hogy a félelem az, ami hátráltathat minket a virtuális világ megértésében és ellenőrzésében.

A következő rész általánosításában ismét megjelenik a *teremtés koronája* kifejezés („Szeretnénk úgy gondolni saját fajunkra, mint a teremtés koronájára”), melynek

használatával megint csak leszűkíti a szónok a szóban forgó internetfelhasználók körét a férfiakra. Felmerül a gyanú – és ezt támasztja alá a következő mondat is –, hogy a szónok pusztán 'a teremtés csúcsa' jelentést akarta kifejezni ezzel a metaforával: „*Bevallom, magam is szeretek így nézni az emberre*”, tehát az emberekről, az emberi nemről beszél. Az érvelés szempontjából egyértelmű: Arany Ariella bízik abban, hogy az emberiség képes arra, hogy kontrollálja a saját maga teremtette rendszert; véleménye tehát egyértelműen pozitív, és így bizalmat szavaz az emberiségnek. Zárójelben ugyan, de egy negatív példát (a kínai *Google* oldal működését) is hoz bizonyítékként a teljes kontrollra. A hozott példát minősíti is: utal arra, hogy találó példát keresett, célja a megdöbbenés, a szemléltetés volt: „*Talán hozhattam volna vidámabb példát is, szemléletesebbet aligha.*”

A befejezés visszakapcsol a bevezető részben idézett *Halotti Beszéd és Könyörgés* tartalmához. Egyszerre hat a rációra, felvillantva a *sermo* szerkezetét és záró imádásának tartalmát (*recapitulatio*), ugyanakkor a befogadók érzelmeit is célba veszi (*affectus*), irántuk való aggodalmát egy személyes óhajjal fejezi ki az ebben a szakaszban olvasható tételmondat: „*En, ha tehetném, észhasználatot nem nélkülöző felhasználást és befogadó szemléletet kérnék mindannyiunknak.*”

Arany Ariella beszéde – a kisebb félreértésekre lehetőséget adó szóhasználatától eltekintve – jól strukturált, átgondolt szónoklat. Tételei, megállapításai és kérdései érzékeltetik a téma komolyságát, fontosságát, elgondolkodtatják, önkritikára és önmérsékletre készítetik a hallgatóságot. Azon túl pedig, hogy szigorúan racionális, bizonyítékokon alapuló érveket sorakoztat fel érvelésében, mindvégig érezhetjük a szónok hallgatósága iránti féltését, jóindulatát, azokat az aggodalmakat, melyek az adott helyzetben megszólalásra késztették.

**Biró Réka, a zsűri különdíjasa, a Rákóczi Szövetség és
a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa
Baróti Szabó Dávid Líceum
Barót**

Tisztelt Hallgatóság, kedves Egybegyűlte!

Szeretnék tudni, mit ettem ma, hogy aludtam az éjjel? Hagyjuk az unalmas témákat, mint a globális felmelegedés, beszéljünk a fontos dolgokról – rólam. Én és a reggeli zoknikrízisem: örület, hogy nem találtam két összeillőt! Vagy szeretne látni egy *Youtube* videót arról, ahogyan a hajamat vasalom? Azt kérdi, megőrültem-e? Dehogyan. Én csak egy vagyok a legújabb idők énemberei közül, akinek a boldogsághoz csak egészség és térerő kell. Kíváncsi rám? Egy link választja el attól, hogy megismerjen.

Hiperhivatkozással, vagy ismertebb néven linkkel, legtöbbször az internet böngészése közben találkozhatunk. Ha egy szakszavakat magyarázó szótárban keresnénk a szó jelentését, bizonyára valamilyen tudományos magyarázatot találnánk. De a mi szemünkben, a laikusok szemében a „link” szó csak ennyit jelent: egy kattintás, és betekintést nyertünk az egész világba.

Körül vagyunk bástyázva olyanokkal, akik másra sem vágnak, mint hogy magukról beszéljenek, hogy megosszák velünk életük minden unalmas, zavarba ejtő vagy nagyvilági pillanatát. Az „énemberek” blogolnak és kommentelnek, *twittelnek* és *smseznek*, és ötpercenként státuszüzenetet váltanak a *Facebookon*. A közeg változik, ám az üzenet mindig ugyanaz: én, én, én. Eric Schmidt amerikai üzletember így vélekedett: *„Az internet az első dolog, amit az ember épített, s amit mégsem ért. Ez a valaha volt legnagyobb kísérlet az anarchiára.”*

Ez a szép, új, narcisztikus világ azon a széles körben elterjedt téveszmén alapul, hogy minden ember egyformán lenyűgöző, s hogy nincs életünknek olyan apró részlete, amit ne kellene szétkürtölnünk vadidegeneknek. Volt idő, amikor szívünket és lelkünket csak kevés kiválasztottal osztottuk meg. Ma belenyúlunk életünk szemetesládájába, és csak ontjuk magunkról a szemetet az egész világnak.

Ha megfigyeljük, hogyan viselkednek a fiatalok az interneten és a való életben is, aggasztó jeleket látunk. Nagyon gyakran a rivalizációs düh hajt minket, kíméletlenek vagyunk egymással, zaklatjuk egymást, nem drukkolunk egymásnak. A mi kortárskapcsolataink nem elfogadóak, nem szeretetteljesek. De ezt diktálja a korszellem, amelybe a generációnk beleszületett.

És a magamutogatás legsúlyosabb következménye, hogy a kapcsolatok kevésbé lesznek fontosak számunkra, mint mi magunk. Egy olyan társadalomban, ahol mindenkinek ön maga számít leginkább, a kapcsolatok hőfoka szükségszerűen csökken, mivel a technika úgy tartja össze az embereket, hogy hagyja őket elszakadni egymástól. A lelkünk egyre kérgesebb lesz, és minden emberi viszonyunkat leginkább az vezérli, hogy

én boldog vagyok-e benne. Hogy a másik mit érez, kevésbé számít. Valódi érzelmek hiányában pedig elkezdjük a kapcsolatainkat számokban mérni: 1500 ismerős a közösségi hálón azt mutatja, hogy sokat érek, 100 lájk az egyik képemnél azt jelenti, hogy sokan kíváncsiak rám, s hát az az 50 ember, aki követ is! Mára az átlagember is olyan lett, mint egy sztár, akinek nem barátai vannak, csupán rajongói és követői. Tari Annamária pszichológus szerint „*az online személyiség olyan, mint egy harmadik kéz, amely erővel ruhazza fel a számítógép előtt ülőt, aki aktívabbnak, hatásosabbnak érezheti magát.*”

Ezek után kérдем, tisztelt hallgatóság, hálózatok rabságában élünk-e? Igen, és mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy manapság bármilyen kétségünk vagy teendőnk lenne, először mindig az internethez fordulunk. Onnan inspirálódunk, az ott olvasott gondolatokat mondjuk tovább, bár a világhálón lévő információkat bárki láthatja, felhasználhatja. Azokat a gondolatokat kell megosztanunk, amelyek bennünk fogalmazódtak meg, mert ha nem, az internet belénk fojtja az eredetiségünket, kreativitásunkat és „linkemberekké” válunk. A „linkemberekre” nincs egységesen elfogadott definíció, de mindenki tudja, mit takar: megbízhatatlanságot, unalmasságot, értéktelenséget. Ha nem vigyázunk, a végén mindannyiunkból olyan tolatkodó, kullancstípusú ember lesz, aki alig várja, hogy a *Youtube*-on vagy a *Twitter*-en megoszthassa valakivel élete legjelentéktelenebb részleteit.

És ami a legfurcsább, hogy ezt lassan már senki nem gondolja jellemhibának. Épp ellenkezőleg: ha ma valakinek nincs blogja, vagy nem csatlakozik egy „engem nézz, nézd, milyen különleges vagyok, és milyen különleges helyeken jártam” közösségi oldalhoz, a környezete furának fogja tartani. A szakemberek szerint röpke 10 év alatt egy olyan társadalomból, amely a magánügyek nyilvános kitergetését helytelennek tekintette, átalakulunk olyanná, amelyben az számít különcnek, aki nem ezt teszi.

A digitális világ elszabadult, és az elmúlt tíz évben fiatalok, de még idősebbek tömege is felszállt erre a vonatra. Ma a legerősebb üzenet az, hogy bárkiből lehet sztár. Ezt közvetítik a reklámok és a valóságshow-k is. Az emberek pedig mindent eldobnak, a teljes magánéletüket feláldozzák a tizenöt perc hírnévéért cserébe. Az önimádat társadalma ez, de senki nem lehet boldog, aki nem becsüli meg azt, amivel valójában rendelkezik. Olyan reális célokra van szükségünk, amelyek passzolnak az ember tehetségéhez, s amelyért az ember megteszi a kellő erőfeszítéseket.

Végezetül Molnár Éva, magyar regényíró szavait idézem: „*Sokan önként mondanak le elemi jogaikról, amikor **internetes** közönség elé tárulkoznak. (...) Az a céljuk, hogy megmutassák magukat, elismerésre vágyódnak. Többször sajnós arra eszmélnék, hogy az arctalan falka prédájává váltak. Részemről továbbra is a személyes kapcsolatokban hiszek.*”

Olvasói reflexiók Bíró Réka beszédének elemzése

A Kárpát-medencei pedagógusképző intézmények, a bölcsészettudományi karok nap-pali tagozatos hallgatói, a joghallgatók, a teológushallgatók számára meghirdetett, immáron XV. Kossuth-szónokverseny nagy sikerrel, nagyszerű eredményekkel zajlott, jól felkészült, érdeklődő, 18–30 éves fiatalok – sokunk számára emlékezetes – szereplésével. A verseny nyertesei, különdíjasai pedig kiváltképp ünnepélyes alkalomként élhették meg a budapesti rendezvényt. Köztük Bíró Réka (Baróti Szabó Dávid Líceum, Barót) is, aki a zsűri, a Rákóczi Szövetség és a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa lett a kétnapos megmérettetés után. Vagyis ő volt a legjobb határon túli versenyző, és egyéni különdíjat is kapott szép beszédéért, többek között a zárt *ë* hang megőrzéséért.

A fiatalok lelkes részvétele, a kétnapos verseny jó hangulata bizonyára annak is köszönhető volt, hogy az elkészítendő beszéd témaköre nemcsak megérintette a fiatal résztvevőket, hanem róluk, az ő mindennapi életükről, saját világukról szólt: *„Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek – Hálózatok rabságában élünk?”* A téma az övék: *én (mi) és az egész világ, linkgyűjtemény, emberek, tárgyak, hálózatok, rabság, szabadság* – ez elsősorban a fiatalok élete és világa, mint ahogy a kiemelt gondolat *„megfogalmazójának”*, Varró Dánielnek a költészete, nyelvi és stílusvilága is.

Bíró Réka beszédét olvasva elsőre, összbenyomásként megkapó a beszéd közvetlensége, természetes, fiatalos stílusa, egyszerűsége, ugyanakkor fegyelmezett, logikus felépítése, kimunkáltsága, mívessege. Magára vonja a hallgató, az olvasó figyelmét, fenntartja érdeklődését, együttgondolkodásra hív, és ebben meg is tartja a hallgatóságot. A beszéd szerkezete, felépítése a természetesség és egyszerűség mögött tudatosságot, jó arányérzéklet, gondos felkészülést mutat. A bevezetés kérdéssorozata a hétköznapok, a mindennapi élet jeleneteit idézi fel, személytelen, mégis személyes bemutatkozásban, megadja a beszéd hangnemét, felütését, kedvesen, fiatalosan. A hallgató, az olvasó valóban *kíváncsi lesz rá*, nyitottá válik. A folytatás, az átkötés a narrációba már a *mi* helyzetébe visz, a közös gondolkodás tevékenységét nyitja meg. Az *„énemberek”* és a *mi* között alig van határ, mégis egy világ választja el őket. Minél több kattintás a világra, mások megismerésére, annál magányosabbak az egyébként nagyon is elfoglalt, tevékenykedő *„énemberek”*: *„blogolnak és kommentelnek, twittelnek és sms-eznek, és ötpercenként státuszüzenetet váltanak a Facebookon.”* Mind ez érzelmi életüket, kortárskapcsolataikat is meghatározza – tudjuk meg a szónok személyes érveiből, száموkat, véleményeket is felidéző hatásos érveléséből.

A narráció következő szakaszát indító megszólítás tételmondatot fogalmaz meg, a kérdés valójában állítás: *„hálózatok rabságában élünk.”* Egyre nehezebb ebből

kiszabadulni, bizonyos mértékig ezen kívül maradni. Csak nagyon tudatos magatartással lehet elkerülni, pedig mi sem fontosabb, mint hogy „*ne váljunk az arctalan farka prédájává!*” Hogy maradjanak meg a valódi személyes kapcsolatok, a személyes, két (vagy több) ember közti, „*face to face*” beszélgetések. A befejezés így összegzi a mondandót, és tölti be az érvelés legfőbb funkcióját, a meggyőzés felé mutat. A záró idézetben megjelenített végkövetkeztetés egyértelmű, de rejtettségben némiképpen megfogalmazódik az a nehézség is, hogy ide eljutni, ezt az álláspontot megtartani nem lesz könnyű, mert ez az állapot a többség világából való kirekesztettség érzését is jelenti.

Bíró Réka beszédében külön kiemelendőnek tartom azt, amelyre már közvetve utaltam, hogy fő erőssége a hitelesség. A hitelesség pedig alapvetően a szónok jellemében van. Öszintesége, felelősségtudata, egyszerűsége természetessé, hitelessé teszi szavait, hozzájárul a szónoklat hatásosságához, együttgondolkodásra hívja a hallgatót, az olvasót. A bemutató beszéd szónoka a jó oldalán áll, fölveti az értékválasztás fontosságát, az egyén felelősségét és a tudatosságát.

A klasszikus és a modern retorika eszközei közül számosat jól felhasznál a beszéd: hatásosan alkalmazza a retorikai kérdéseket, él az ellentét és az ismétlés adta formai és stilisztikai lehetőségekkel, a figyelem megtartásának alakzataival, utalásokkal, visszakerdezésekkel, variált megszólításformákkal. Mondatai változatosak, a mondatformák és a beszéd egészének modalitása ugyancsak élénkítik mindvégig közvetlen stílusát. Az olyan formulák, mint a „*körül vagyunk bástyázva*”, „*szép új világ*”, „*rivalizációs düh hajt minket*”, „*zaklatjuk egymást*” stb. a jelenség mögötti, a „nyelven kívüli, nyelven túli” állapotot, háttérrel is megjelenítik. A beszéd hangneme alapvetően érzelmi, és ez összhangban van a tartalom emocionális jellegével.

A retorikai alakzatok – ellentétek, kérdésalakzatok, halmozások – mellett az ismert, az újonnan alkotott, az átvett és jól felhasznált nyelvi képek, metaforák, metonímiák is egyénivé teszik a szónok stílusát: „*énemberkék*”, „*narcisztikus világ*”, „*lelkünk egyre kérgesebb*”, „*online személyiség*”, „*kullancstípusú ember*”, „*reggeli zoknikrízisem*”, „*engem nézz, nézd, milyen különleges vagyok, és milyen különleges helyeken jártam*”, „*közösségi oldal*”, „*arctalan farka*” stb.

Ma, amikor értékválságok, de legalábbis értékváltozások közepette élünk, amikor minden oly könnyen relativizálódik és megkérdőjeleződik, nem elég a hagyományok ismerete és tisztelete, hanem minden fontos kérdéstről – az egyéni szabadság végtelen tisztelete közepette – tudatosan, felelősen, elgondolkodva és csak az önálló, saját utat megkeresve és megtalálva lehet véleményt alkotni. Tudatosan kell döntenie a tekintetben is, hogy életünk *linkgyűjtemény* lesz-e csupán, hogy *hálózatok rabságában* vagy *emberi kapcsolatok szabadságában* élünk-e. Bíró Réka beszéde erre a döntésre ad példát, erre a döntésre buzdítja hallgatóit, olvasóit. Fiatalos lendülettel, közvetlenséggel, legalábbis beszéde elején: „*Én és a reggeli zoknikrízisem: örület, hogy nem találtam két összeillőt! Vagy szeretne látni egy Youtube videót arról, ahogyan a hajamat vasalom? Azt kérde, megőrültem-e? Dehogyanis.*” Majd filozofikusabb hangnemben, itt kissé megbicsaklik a stílus, néhány mondat erejéig közhelyesebbé válik, de azért őrzi a közhely pozitív, általánosító igazságtartalmát is: „*Az önimádat társadalma ez, de senki nem lehet boldog, aki nem becsüli meg azt, amivel valójában rendelkezik. Olyan reális célokra van szükségünk, amelyek passzolnak az ember tehetségéhez, s amelyért az ember megteszi a*

*kellő erőfeszítéseket.” A befejezés – írói véleményt átvéve (utalhatott volna rá, ismeri-e az idézett alkotót, vagy csak ezt az egy gondolatát vette át valahonnan) – összességében, zárógondolatnak mégis hatásos: „Molnár Éva, magyar regényíró szavait idézem: Sokan önként mondanak le elemi jogaikról, amikor **internetes** közönség elé tárulkoznak. (...) Az a céljuk, hogy megmutassák magukat, elismerésre vágyódnak. Többnyire sajnos arra eszmélnek, hogy az arctalan falka prédájává váltak. Részemről továbbra is a személyes kapcsolatokban hiszek.”*

Bíró Réka beszéde hangzó formájában volt teljes. A jó dikció, a tiszta artikuláció, az ízes, a zárt *ë*-ket is megtartó kiejtés, az előadó közvetlensége, természetessége sem írásban, sem olvasásban nem adható vissza. Az elemző csak megerősítheti: a beszéd méltán kapta meg a Bárczi Géza Alapítvány különdíját. A fentiek alapján pedig azt is, hogy méltán nyerte el a Rákóczi Szövetség különdíját is, mert a *hálózatok rabsága* nem ismer sem térbeli, sem időbeli határokat. A szónok akármelyik nagyváros, vagy a főváros akármelyik iskolájának a tanulója nevében is beszélt, beszélhetett. A földrajzi tér különbözik, az internetlét, a virtuális tér ugyanaz. Az ebből adódó kérdések és válaszok közösek.

**Deme Barnabás, a zsúri különdíjasa,
a Tinta Kiadó különdíjasa
Budapesti Műszaki Egyetem**

Kedves Hallgatóim!

Nem beszélni jöttem ide, hanem hogy egy kérdést föltegyek. Nem nagy szavak kicsiny hangszórójának lenni, hanem hogy mélyen elsuttogott kérdések görbült kérdőjele legyek. Nem értelmet hasítani a leülepedett szavakból és varázsigékből álló, a tudat óceánjából előmagasodó ormokról, hanem hogy tudakoló hangsúlyú hullámmorajlás legyek. Nem műveltként érkeztem, hanem mint újszülött, érdeklődő csillagász: egy olyan, akit százezernyi asztronómusnemzedék sürget. Milliónyi égfürkész, éjjelente munka közben: a csillagok fölé kell-e emelkedni, hogy közéjük vethessem a hálóm?

Nem.

Nem, hiszen az engem is magukkal sodró pillanatok folyásiránya, mint tengely körül repdesnek a gigászi jupiterek. A teremtettség királyai, a világraszülettség nagyjai. Emberek, akik légkondicionált vákuumban holdjaikként keringetik maguk körül a szilárd, dermedt színarany cseppeket. Testvérek, akik belegabalyodtak a gyémántgyümölcsű mammonhínárok kusza hálózataiba: akiket mindennap újból és újból ismerősnek jelöl a kapzsiság, és akiket elsőnek dob ki a „tallér” szóra a magasztos felleghivatalok ítélőszékének keresője.

Nem.

Nem, hiszen a mi szemünkbe is napról napra belerepülnek az agresszív démonok által megszállt, veresen fénylő szentjánosbogarak: a hétköznapi marsai, kiknek szárnyzümögése gyereksírás, lárvája közömbösség, tápláléka elfektetült pupilla. Az erőszak béklyóiba önkéntesen belebonyolódó lelkek, az Élet értékeinek offenzív lomtárai: nihilista agyak, semmit pumpáló szívek. Átkozódó hajléktalanok és a mellettük közönyösen elsétáló járókelők. Hálátlan gyermekek. Irigy fivérek. Megcsúnyulni akaró nővérek. A világ hasztalan délibábjainak böngészői. Távoli unokatestvéreik a testi vágyak nélküli angyalok, akik litániák között szintén gyakran hűmmögik sima állukat dörgölve: Hát a csillagok fölé kell-e emelkedni, hogy közéjük vethessem a hálóm?

Nem.

Nem, hiszen köreinkben tündökölnék a vénuszok. Szépnek teremtetett sorsunk ellipsziseit körbetáncolva arról énekelnek emberi szavakkal ki nem fejezhető himnuszokat, hogy beláthatatlan hóvirágrétek nyílnak az Isten háta mögötti sivatagbolygók iszonyúan forró homokjából. Hogy leírhatatlanul fehér hó hull alá a gázplanéták tarkabarka felhőiből.

És hogy nem kell félnünk az alvilági katlanok halpucoló leviatánjainak nyálkás hálótól: hiszen odafönt ragyognak a csillagok. Annak a világegyetemnek a pulzáló fejünk fölé boruló félgömbvetületén, amiben hálózat nélküli törvények uralkodnak. Aminek kulisszáira rárobbantották a periódusos rendszert, hogy az arzenál minden pöttöm atomja egy távcsőtlenül nagy, forgó gépezet egy-egy jelentékeny áramköri eleme legyen.

Internet? Linkek?

Utak. Emberek.

Egy olyan fölfoghatatlanul nagy masinában, amiben alkalmanként megszólítják a rendszergazdát; néha keresztvetés, néha Kába-kő, máskor frigyláda a jelszó. Tekintsük ezt reagálásként a nagy-nagy kérdésre: hát a csillagok fölé kell emelkedni, hogy...?

Reagálásként, de nem válaszként. Mert nem beszélni jöttem ide, hanem hogy egy kérdést föltegyek. Választ pedig nem ígértem, bár itt-ott úgy tűnhetett, adtam. Tulajdonképpen csak annyi lett volna a lényeg, hogy egyvalamit ne felejtsetek: a kárhozottak egyenes vonalú, egyenletes mozgást végeznek. Fogyatkozással feketeségbe belevesző, magányos pályájuk mentén zúzmara lesz az éter. Az üdvözültek viszont csiklandozó kölcsönhatások kacarászó foglyai: mellkasuknál fogva rángatja őket az üdítő tömegvonzás, hogy élethossznyira nyúlt szabadesésük végén fénysebességre gyorsulva szeretteik szemébe zuhanjanak. Onnan kényelmesen végignézhetik, hogy egy-egy jó cselekedetre rákattintva csillagok közé vetik hálójukat a szelíd angyalok.

FERCSIK ERZSÉBET

Hálóval a csillagok között Deme Barnabás beszédének elemzése

Deme Barnabás beszéde 2013-ban, a XV. országos Kossuth-szónokversenyen két díjat is szerzett. Elnyerte a zsűri különdíját, valamint a Tinta Kiadó díját. Az utóbbival minden évben a leggazdagabb szókincsű beszélőt jutalmazták. Arra, hogy a díjak okát feltárjuk, azaz Deme Barnabás eredményességének titkát megfejtsük, akkor volna maximális lehetőségünk, ha újra meg újra részesei lehetnénk az élő előadásnak. Ez persze teljesíthetetlen feltétel. Jelenleg csupán az írott szöveg áll rendelkezésünkre, erre építhetjük az elemzést.

Már az első olvasáskor feltűnik a beszéd tudatos szerkesztése. Határozottan elkülönülnek egymástól a bevezetés, a tárgyalás-kifejtés és a befejezés nagy szerkezeti egységei. A bevezetést, amely egy eldöntendő kérdéssel zárul, az első bekezdés tartalmazza. Az ebben megfogalmazott kérdést a beszéd téziszmondatának is tekinthetjük, hiszen hozzá kapcsolódnak a kifejtő rész szerkezetileg és grammatikailag is markánsan jelölt szövegegységei. Három bekezdésben kapunk választ a bevezetésben feltett kérdésre. Mindegyik bekezdés a *nem* szóval kezdődik, amely a paragrafusok élén kiemelve, egymás után kétszer is elhangzik. A kiemelést az írott változat tipográfiája is hangsúlyozza. Az elsőként szereplő *nem* szó önálló sorba került, majd a következő sorban csak a

tagadószo megismétlése után kezdődik az új bekezdés tartalmának kifejtése. Az ismétlés egyben nyomatékosítás és fokozás is. A beszéd hatását nemcsak a tagadószo újbóli elhangzása erősíti, hanem a bekezdések hasonló szerkezeti felépítése („*Nem, hiszen...*”) is. Ez a szerkesztésmód arról tanúskodik, hogy a szónok jól ismeri a szerkesztés retorikai eszközeit, és kiválóan használja őket saját céljai érdekében.

A beszéd befejezésének előkészítése ismét két-két szó („*Internet? Linkek? // Utak. Emberek.*”) kiemelésével történik. A szónokverseny megadott témájának kulcsszavai-ként is tekinthetjük a kérdőjellel lezárt főneveket („*Internet? Linkek?*”), és ezt követően mintegy értelmezésükként foghatjuk fel az új sorban kezdődő, egy-egy mondatértékű szóból álló kijelentést („*Utak. Emberek.*”). Ez a tömör – és emiatt rendkívül hatásos – kiemelés szinte ártelmezetteti a hallgatóval az eddig elhangzottakat. Egyértelműen egy másik kontextusba helyezi a korábbi szöveg jelentését, ezért más összefüggésben ártelmeztteti a bevezetőben elhangzott kérdést is.

Az utolsó előtti bekezdés egyértelművé teszi az értelmezést: továbbra is az internet világában maradvá érthetővé válik a *rendszergazda* személye, és érthető lesz a *jelszó* jelentése is. Az utolsó mondat („*hát a csillagok fölé kell emelkedni, hogy...?*”) mintegy átvezetés a befejezéshez, ugyanakkor visszatérés a bevezetésben feltett kérdéshez. A befejezés összegzése a szónok hangsúlyozott szándéka szerint nem válasz, hanem csupán reagálás a feltett kérdésre. Olvasóként bátran hozzátehetjük, hogy ez a reagálás nem kibújás a válaszadás alól, hiszen – bárhogy is minősíti a szónok – határozott állásfoglalást tartalmaz.

Közelebről vizsgálva a szerkezeti egységeket azonnal feltűnik, hogy a bevezető az ellentétre mint szerkesztési elvre épít: az első négy mondat mindegyike azonos struktúrájú, ellentétes mellérendelő mondat. A *nem-hanem* kötőszóval bemutatott viszony a grammatikai eszközök szempontjából az ellentét egyik legnyomatékosabb kifejezésének módja lehet. Az ilyen típusú, kizáró ellentétes szerkezetű mondatokban az első tagmondat tagad vagy tilt egy dolgot, a második tagmondat pedig ennek a helyébe éppen az ellenkezőjét állítja. Ezzel a szemantikai változtatással is megerősíti az első tagmondatban lévő tagadást.

Deme Barnabás beszédének legelső tagmondata így hangzik: „*Nem beszélni jöttem ide, hanem...*” Magunk elé képzelve a beszéd elhangzásának pillanatát, már az első tagmondatot is rendkívül hatásosnak találhatjuk, hiszen ennek a mondatnak a tartalma és a retorikai verseny szituációja éles ellentétben áll egymással. Ilyen helyzetben a szónoktól azt várjuk el, hogy szónokoljon, azaz beszéljen. De itt éppen ennek a hagyományosan elvárható és megszokott cselekvésnek az ellenkezőjét állítja az előadó. Ezzel a meglepő fordulattal azonnal sikerül megragadnia a közönség figyelmét.

A hallgatóság meghökkenését tovább fokozzák a következő, kizáró ellentétes szerkezetű mondatok, pontosabban a tagadó és az állító tagmondatok tartalma közötti kapcsolat. Az alábbi táblázatos elrendezés jól mutatja a tagadások és az állítások párhuzamát, valamint érzékelteti az ebből adódó fokozást. A fokozás teremtette feszültség a bekezdést lezáró kérdésben éri el a tetőpontját: „*a csillagok fölé kell-e emelkedni, hogy közjünk vethessem a hálóm?*”

NEM – tagadás	↔	HANEM(, hogy) – állítás
<i>beszélni jöttem ide</i>	↔	<i>egy kérdést föltegyek</i>
<i>nagy szavak kicsiny hangszórójának lenni</i>	↔	<i>mélyen elsuttogott kérdések görbült kérdőjele legyenek</i>
<i>értelmet hasítani a leülepedett szavakból és varázsigékből álló, a tudat óceánjából előmagasodó ormokról</i>	↔	<i>tudakoló hangsúlyú hullámmorajlás legyenek</i>
<i>műveltként érkeztem</i>	↔	<i>mint újszülött, érdeklődő csillagász: egy olyan, akit százezernyi asztronómusnemzedék sürget</i>

A félkövér kiemeléseket összehasonlítva azt is kiolvashatjuk a táblázatból, hogy milyen természetű dolgok állnak szemben egymással, azaz mit tagad a szónok az egyik tagmondatban, és mit állít helyette a másik tagmondatban. Ha együtt vizsgáljuk a tagadások és állítások ellentétpárjait, azt tapasztaljuk, hogy talán nem elég határozottak, nem eléggé kiélezettek az ellentétek. A *beszélés* valódi ellentéte a *hallgatás*, a *kérdésfeltevés* a *válaszadás*, itt azonban mégis a *beszélés* és a *kérdésfeltevés* kerül ellentétes pólusra. Így bár a *nem-hanem* kötőszópár előrevetíti a kizáró ellentétet, a tagadó és az állító tagmondatok szemantikailag nem valódi ellentéte mégis gyengíti a nyomatékot. A második mondatpár ellentéteinek elemzése még inkább elgondolkodtató. Vajon mit állít szembe egymással a szónok: a *szavakat* és a *kérdéseket*, vagy a *hangszórót* és a *kérdőjelet*? A mondat grammatikai felépítése az utóbbi értelmezést sugallja, ezt erősíti a korábbi mondatstruktúrával párhuzamos szerkesztésmód is. Ám ebben az esetben szemantikailag ismét gyengül az ellentét hatása, hiszen a *hangszóró* és a *kérdőjel* a világról való tudásunk alapján nem áll ellentétben egymással. A harmadik mondatban az első tagmondat „*értelmet hasítani az ormokról*” kifejezése kerül szembe a második tagmondat „*hullámmorajlás legyenek*” szerkezetével. A két szerkezet által felidézett képet az „*óceán*” szó szemantikai mezője tartja össze. De ebben az esetben sincsen valódi ellentét a kiemelt, szembeállított szerkezetek között.

A negyedik mondatban a „*művelt*” (ti. személy) áll szemben az „*újszülötten*” és az „*érdeklődő csillagással*”, esetleg egy másik értelmezés szerint az *újszülött, érdeklődő csillagással*. Bárhogyan értelmezzük a második tagmondat állítását, be kell látnunk, hogy a *művelt* valódi ellentéte a *műveletlen* vagy a *tanulatlan*, esetleg az *iskolázatlan*, de semmiképpen sem az *újszülött* vagy a *csillagász*. Ebben a tagmondatpárban sem valósul meg a kizáró ellentétes szerkezetű mondatok szemantikailag is tökéletes tartalmi ellentéte.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a bevezetés ötletes indítása, valamint a grammatikailag azonos szerkezetű, *nem-hanem* típusú ellentétes mondatok ismétlése tudatosan építkező, a retorikai hatás eszközeivel tisztában lévő szövegalkotóra vall. Azonban nagyobb figyelmet érdemelt volna az ellentétpárok tartalmi-szemantikai kidolgozása. Valódi ellentétek felsorakoztatásával még nagyobb hatást lehetett volna elérni, hiszen ezeket tovább erősítette volna a kizáró ellentétes szerkezetű mondatok erős nyomatéka.

A Deme Barnabás beszédében többször elhangzó kérdés („*a csillagok fölé kell-e emelkedni, hogy közéjük vethessem a hálóm?*”) értelmezése a szöveg alapján többféleképpen is történhet. Kereshetjük a jelentését konkrétan csillagászati szempontból, de emellett egyértelmű utalások jelzik, hogy az értelmezés lehetséges metafizikai irányból is, sőt a verseny kiírásából adódóan vizsgálhatjuk az internet szemszögéből is. Mindhárom értelmezési lehetőséghez hozzájárul a gazdag szókincs és a beszéd erőteljes képi világa.

Az első, konkrét csillagászati értelmezést a szónok számára már a bevezetőben kijelölt szerep egyértelműsíti ([ti. úgy érkeztem, mint] „*érdeklődő csillagász*”). Felerősíti ezt a pozíciót a „*százezernyi asztronómusnemzedék*” és a „*milliónyi égfürkész*” szin-tagma. Utalás történik az éjjel végzett munkára és a csillagokra is. Némiképp gyengíti ezt a kontextust, hogy a csillagásznak köztudomásúan nem a háló a munkaeszköze. De ez a pontatlanság nem igazán zavaró, hiszen az ügyesen megfogalmazott kérdésben benne van a metaforikus értelmezés lehetősége is. A kifejtő rész bekezdéseiben felsorakoztatott képek egy-egy égitesthez kapcsolódnak. Az első bekezdésben szóba kerül a Jupiter („*az engem is magukkal sodró pillanatok folyásiránya, mint tengely körül repdesnek a gigászi **jupiterek***”), a másodikban a Mars („*a mi szemünkbe is napról napra belerepülnek az agresszív démonok által megszállt, veresen fénylő szentjánosbogarak: a hétköznapi **marsai**, kiknek szárnyzümmögése gyereksírás, lárvája közömbösség, tápláléka elfeketült pupilla*”), a harmadikban pedig a Vénusz („*köreinkben tündökölnek a **vénuszok***”). Végül a befejezésben a csillagászat terminus technicusai közül elhangzik a „*világegyetem*”, a *távcső*(tlenség), az „*egyenes vonalú egyenletes mozgás*”, a „*kölcsönhatás*”, az „*éter*”, a „*tömegvonzás*”, a „*szabadesés*” és a „*fénysebesség*”. Joggal mondhatjuk tehát, hogy az egész beszédet átszövi a csillagászati szemlélet. Az olvasó csupán abban érezhet némi hiányosságot, hogy a bevezetőben határozottan felvállalt csillagászszererepre a szónok a beszéd végén még egy utalással sem tér vissza, semmilyen módon nem zárja le.

A kérdés értelmezése történhet metafizikai síkon is. Erre utalnak az olyan szavak és kifejezések, mint a „*magasztos felleghivatalok ítélőszéke*”; a „*testi vágyak nélküli angyalok*”; a „*litániák*”; az „*Isten háta mögötti sivatagbolygók*”; az „*alvilági katlanok halpucoló leviatánjai*”; a „*keresztvetés*”; a „*Kába-kő*”; a „*frigyláda*”; a „*kárhozottak*”; az „*üdvözültek*”; a „*szelíd angyalok*”. Ez a szókészleti réteg is átszövi a beszéd egészét. A kiinduló kérdést egyértelműen az érzékfeletti, a tapasztalaton túli világra vonatkoztatja a beszéd utolsó mondatában megrajzolt kép („*egy-egy jócselekedetre rákattintva csillagok közé vetik hálójukat a szelíd angyalok*”). Ezzel az összetett metaforával a szónok a beszédben többször elhangzó kérdésre ad hatásos választ.

Talán érdemes lett volna grammatikai szempontból is átgondolni a kérdés-válasz kapcsolatot, hogy világossá váljon a különböző kérdezők és a válaszként megfogalmazott kép viszonya. A kérdést legelőször az első bekezdés végén a „*milliónyi égfürkész*”-t képviselő, csillagászszerepben megjelenő szónok egyes szám első személyben, saját kérdéseként teszi fel. Másodszor a kifejtésben, a Mars-bekezdés lezárásaként az angyalok kérdése lesz („*akik litániák között szintén gyakran hümmögik sima állukat dörgölve: Hát a csillagok fölé kell-e emelkedni, hogy közéjük vethessem a hálóm?*”). Végül harmadszor többes szám első személyben – mintegy a hallgatóságát is beleértve – általános

alanyt használva kérdez a szónok („Tekintsük ezt reagálásként a nagy-nagy kérdésre: hát a csillagok fölé kell emelkedni, hogy...?”). A már idézett válasz ismét az angyalokhoz kapcsolódik, őket jeleníti meg, amint kivetik hálójukat („egy-egy jócselekedetre rákattintva csillagok közé vetik hálójukat a szelíd angyalok”). Bármennyire szép és megnyugtató ez a záró kép, mégsem segíti az első és a harmadik szituációban kérdezők helyzetének megértését, mintha megfeledeztünk volna az egyes szám első személy és az általános alany grammatikai kategóriája mögött meghúzódó kérdezők csoportjáról. Nem történik utalás arra, mi legyen az ő hálójukkal, és az sem egyértelmű, hogy azonosíthatjuk-e őket az angyalokkal. Az olvasónak lehetősége van rá, hogy többször is elővegye a szöveget, és újra meg újra megpróbálkozzon a kép értelmezésével, de a hallgatóságnak a beszéd elhangzásakor sokkal kevesebb ideje van erre. Éppen ezért talán célszerű lett volna valamilyen segítséget adni a kép pontosabb értelmezéséhez, hogy a kérdés-válasz kapcsolat megfejtésekor ne maradjon bizonytalanságban sem az olvasó, sem a hallgató.

A tézisondatnak tekinthető kérdés harmadik értelmezése az internet irányából történhet, ezt sugallja a verseny témájaként megadott idézet is. Az internetezés szó- és kifejezőkészlete ugyancsak felbukkan a beszéd minden részében, hiszen maga a kiemelt kérdésben szereplő *háló* szó is felidézi egyrészt a világhálóként is sokszor emlegetett internetet, másrészt a számítógépes hálózat fogalmát. Emellett erre a területre utalnak még az olyan kifejezések, mint „ismerősnek jelöl”; „elsőnek dob ki a »tallér« szóra a magasztos felleghivatalok ítélőszékének keresője”; „a világ hasztalan délibáb-jainak böngészői”; „hálózat nélküli törvények”; „Internet? Linkek?”; „megszólítják a rendszergazdát”; „a jelszó”; „egy-egy jó cselekedetre rákattintva”. Amint a fenti idézetekből látjuk, és a beszéd teljes szövegében még pontosabban megfigyelhetjük, ezeknek a terminusoknak a legtöbbje beágyazódik a metafizikai világ szókincsébe. Az így teremtett, szokatlan képek meglepik a hallgatót, és arra készítetik, hogy az előadóval együtt ő is részese legyen a kétféle sík összekapcsolásának, a látszólag egymástól távoli területek összevonásával alkotott képek értelmezésének. Az ily módon a befogadóban lejátszódó kognitív folyamatok oszcillálása nagy mértékben hozzájárul a beszéd erőteljes hatásához.

Közelebbről megvizsgálva Deme Barnabás beszédét, igazolva láthatjuk a XV. Kossuth-szónokversenyen kapott díjak jogosságát. A jó érzékkel és nagy tudatossággal kialakított retorikus szerkezettel, a beszéden végighúzó, arányosan kidolgozott alakzatokkal méltán érdemelte ki a zsűri figyelmét. A beszédet ügyesen átszövő három szakterület szókészletének alkalmazása és esetenként hatásos képekben történő összekapcsolása egyszerre árulkodik a versenyző gazdag szókincséről és szókincsének mesteri felhasználásáról. Mindenképpen indokolt és megérdemelt tehát a Tinta Kiadó különdíja is. Az írott szöveg olvasásakor magára van hagyva a befogadó, nem érzékeli a szóbeliséget kísérő nem verbális eszközök jelentésteremtő erejét, és nélkülözi a szuggesztív szónoki személyiség befolyásoló hatását. De az előszóban elhangzott előadáson részt vevő zsűri mindezt figyelembe véve hozhatta meg döntését, és a megszólaltatás módját is mérlegelve ítélte oda Deme Barnabásnak a zsűri különdíját.

Haramza Márk, a zsúri különdíjasa Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

Tisztelt Zsúri, tisztelt Közönség!

Hányat lép a veréb egy évben? – így szoktuk kérdezni a kisgyermekektől a találós kérdést, hiszen a veréb nem lép, hanem ugrik. Lassacskán ugyanígy megkérdézhethetnénk magunktól: hány szót ír le az ember egy évben? – hiszen az ember ma már nem ír, hanem gépel. Hogy mi volt az a fejlődés, ami mindehhez vezetett, és hogy milyen is a fejlődés természete, talán az írásbeliség kialakulásával ragadható meg a legjobban.

A legenda szerint abban az időben, amikor az írást feltalálták, a tudósok elmentek tüntetni a királyokhoz, mondván, az emberek így elfelejtenek majd gondolkodni. Mindaz ugyanis, amit addig eszükkel tartottak számon, papírra került, és betűk közé lett bezárva. Ugyan jóval több gondolatot sikerült lejegyezni, mint amit egy ember a fejében tarthat, jóval kevesebb maradt az, amit megjegyzett. Nevek, számok, születési dátumok és fontos ok-okozati összefüggések tűntek el az emberi elméből.

Így lehet ez minden általunk fejlődésnek tartott változással. Melyikünk tud ma már napállás alapján időt meghatározni vagy fejben gyököt vonni? Hivatásos kovácsként jól tudom, hogy szakmák tűnnek el. Amihez száz évvel ezelőtt több mesterember tudása, műhelye, eszközei és emberei kellettek, azt ma már egy számítógépes program és egy gyári gép rövidebb idő alatt és sokkal több példányban gyártja.

Hálózatok rabságában élünk-e ma, amikor az emberiség evolúciós állomása a számítógép- és internethasználat? Igen is, meg nem is. Milyen nagy szabadságot jelent, amikor már egy ötéves gyerek is szárnyalhat a világ legtávolabbi pontjai között, és értesülhet a legnagyobb és legkisebb történetekről! És mekkora rabság, amikor a *homo erectus* visszagörnyed a gép fölé, hogy *homo sapiens sapiens*sé válhasson. Milyen csodálatos, amikor a tőlünk legtávolabbra eső kultúrákkal is pillanatok alatt megértjük magunkat! És mennyire romboló, amikor valaki random idegen szavakat használ mondataiban! Mekkora lehetőség rejlik abban, hogy virtuálisan bárkivel tarthatjuk a kapcsolatot! És mekkora veszély abban, hogy mindenkivel csak virtuálisan tartjuk a kapcsolatot!

Nem vagyok a fejlődés ellen. Az ellen vagyok, hogy teljesen megfeledkezzünk mindarról, amit ezért félre kellett tennünk. Ki ne tekintene elismeréssel korunk vívmányaira, ki ne látna és élvezné azok hasznait! Szükségünk van tudósainkra, akik új eszközöket és módszereket találnak fel, a fejlődés hozzátartozik a természetünkhöz. Azonban szükségünk van azokra a tudósokra is, akik az új feltalálása idején elmennek tüntetni a királyokhoz, és kiállnak a régi értékek mellett, nehogy a gyors fejlődésével az emberiség olyan lépéseket hagyjon ki, amelyek nélkül növekedési rendellenességek léphetnek fel.

Úgy gondolom, erre számtalan példát találunk a történelemben. Ezek közül elég csak a beszédet megemlíteni. Cicerót mindannyian nagy rétornak tartjuk, de belegondoltunk-e már abba, hogy ő hogyan szónokolhatott? Olvassuk az írásait, amit egykor hallgattak. Vajon hogy adhatta mindezeket elő?

És mi? Mi hogyan fejezzük ki a gondolatainkat? Időszegény világunkban sürgetve érezzük magunkat a beszéddel. Igyekszünk mi magunk is a lényegre térni, gyorsan rövidre zárni mondanivalónkat. Sürgetjük egymást is, hogy a számunkra értékes információkat kapjuk meg. Egyik linkről ugrálunk a másikra, de legtöbbször nem merünk időt szánni a háttértartalomra.

Időtlenségünk kizökkent minket a kommunikáció lelki egyensúlyából. Túl nagy hangsúlyt kap az adatközlés, és háttérbe szorul a minőség. Kétségkívül több szót mondhat el egy mai ember egy perc alatti beszédében, mint akár ötven évvel ezelőtti elődei. Viszont háttérbe szorul beszédének árnyaltsága.

Pedig mennyire szívesen térnék legtöbbször én magam is vissza azokhoz a fennkölt formákhoz, amelyek nemcsak gondolatainknak, de érzelmeinknek is magasztos keretet adnak! Több lehet minden pusztán linkek tömkelegénél, rajtunk múlik azért, célnak mit nevezünk!

N. CSÁSZI ILDIKÓ

A nagykozári fegyverkovács beszédreceptje Haramza Márk beszédének elemzése

2013-ban a szónokverseny szervezői az időszerűséget figyelembe véve Varró Dániel két sorát adták témául a jelentkezőknek.

*„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”*

A legismertebb keresőoldalon a *linkgyűjtemény* szóra 1/3 mp alatt 1 830 000 találatot kapunk. Ebből is láthatjuk, hogy valóban az egész világ egy linkgyűjtemény.

A világháló hétköznapi megjelenéséig, a 90-es évek elejéig a magyar nyelvben a *link* emberi tulajdonságra vonatkozott, azt jelentette, hogy megbízhatatlan. Az ezredforduló körül a számítógépes szakszókincsből átvett angol szó véletlen alaki egybeesésével más jelentés társult a szóhoz. A hipervivatkozás (angolul *hyperlink*) – más néven *link* 'lánc' (rendszerint a *hiper* előtag nélkül használjuk) –, az a hosszabb-rövidebb internetcím, ami egy dokumentum, kép, fájl, program stb. pontos helyét határozza meg az interneten. A webcím más néven URL (mely a *Uniform Resource Locator* [egységes erőforrás-azonosító] rövidítése). Az interneten megtalálható bizonyos erőforrások (például szövegek, képek) szabványosított címe. Rákattintva vagy a böngészőprogram címsorába beírva az internet egy meghatározott pontján találjuk magunkat. A szomagyarító (<http://www.szomagyarito.hu/szocikk.php?id=1101>) oldalán több magyar elnevezéssel is találkozhatunk: *hivatkozás, ugracs, kapcsolat, ugrópont, dobbantó*.

Az internet megváltoztatta a korábban folyamatos olvasási szokásainkat is. A digitális formátum inkább az olyan olvasást teszi lehetővé, ami célirányos, az olvasó inkább bizonyos információkra „vadászik”. Az online felület sokkal felületesebbé teheti az olvasást, és korántsem biztosít olyan mértékű elmélyedést, mint a papíralapú szöveg.

A hipertextek és a hiper médiák által konstruált környezetben az olvasó maga határozza meg a befogadás sorrendjét. Ezt a sorrendet elsősorban az individuális érdeklődési kör határozza meg. A nemlineáris struktúrát már az interneten egy egyszerű keresés is tükrözi, amikor nem törvényszerű az, hogy az első találatra klikkelünk, hanem arra a linkre, amely számunkra a legérdekesebb, leglényegesebb információkat tartalmazza.

Az idézet komoly hangvételű, elsősorban érzelmi indíttatású mondanivalót keltett a versenyzőben, s ezt tárta közönsége elé. Nem kötötte különösebb alkalomhoz a beszédet, a szituációs keret megmarad a versenyhelyzetben. Tartalmából következően ez a szónoki beszéd nem vitatkozó, nem elbeszélő, hanem elmélkedő, a saját álláspontját elfogadtatni kívánó írás, oly módon, hogy a gondolkodásba bevonja a közönséget is. Szerkezetileg az elején nagyon jól építkezik, viszont a beszéd második felében, a tudósok és Cicero említésével több példát, konkrétumot igényelt volna a beszéde.

A résztvevők megszólítása után intuitívan egy találás kérdéssel indítja beszédét: „*Hányat lép a veréb egy évben?*” Ennek a beugratós kérdésnek megfelelően alkotja meg a jelenkor találás kérdését: „*Hány szót ír le az ember egy évben?*” Ezzel vezet el bennünket a kézírás és géppel történő írás kettősségéhez. A bevezető végére ügyesen fogalmazza meg a következő bekezdés, az írásbeliség legendájának átvezetését. A legendában a gondolkodás, a beszéd és az írás előnyeivel és korlátaival ismertet meg bennünket, majd a következő bekezdésben szónoki kérdések sorozatával hívja fel a hallgatóság figyelmét a változásokra: „*Melyikünk tud ma már napállás alapján időt meghatározni vagy fejben gyököt vonni?*” A szónoki kérdés a pragmatikus alakzatok egyike, a közönséghez fordulás egyik módja. A hallgatóság véleményének megváltoztatása úgy érhető el, ha megvalósul egy rendkívül magas szintű kapcsolattartás. Ezt szolgálják a szónoki kérdések, amelyek lehetnek a hallgatóság ki nem mondott gondolatai, a szónok problémafelvetésének egyes részletei stb. Emellett a kérdések a hallgatók érzelmi-hangulati jellemzőit is befolyásolhatják. Ebben a bekezdésben fény derül a versenyző kilétére is: egy kiveszőben lévő mesterség gyakorlója, s ez a mai világban az internetes keresési lehetőséggel azonnal kidobja a találatok között, hogy nagykozári fegyverkövácsként olyan kardpengereceptet tud, amelybe apróra zúzott szárított körisbogár vagy gyöngyagylótörmelék kerül.

A negyedik bekezdés a rabság-szabadság ellentéteire épül, mennyire jelent rabságot vagy szabadságot az internet. Kétségtelen, „*csodálatos, amikor a tőlünk legtávolabbi eső kultúrákkal is pillanatok alatt megértetjük magunkat*”. De vajon jó-e, ha egy ötéves gyerek is szárnyalhat a világ legtávolabbi pontjai között? Itt nemcsak ellentétes gondolatokkal találkozunk, hanem lexémaszinten is ellentétek kapcsolódnak össze: „*homo erectus visszagörnyed*”. A virtuális kapcsolattartás lehetőségének és veszélyének mesteri megfogalmazását láthatjuk. Ugyanaz a gondolat más-más általános névmással (*bárki-mindenki*) és egy megszorító partikulával (*csak*) kifejezve egymás ellentéteivé válnak: „*Mekkora lehetőség rejlik abban, hogy virtuálisan bárkivel tarthatjuk a kapcsolatot! És mekkora veszély abban, hogy mindenkivel csak virtuálisan tartjuk a*

kapcsolatot!” A bekezdés ellentétpárjaiban kakukktojás az idegen szavak használatának említése, különösen úgy, hogy maga a versenyző is elköveti ezt a hibát: „*És menyire romboló, amikor valaki **random** idegen szavakat használ mondataiban!*”

Az ötödik bekezdésben túl általánosan beszél a különböző korok vívmányairól, a tudósok felfedezéseiről, azok hasznáról. Sokkal hatásosabb lett volna, ha példák sorát vonultatja fel nemzetközi és magyar tudósok, feltalálók köréből. Szerencsére, magyar vonatkozásban is a bőség zavarával küzdünk. Nem teljesen világos az sem, hogy pontosan mire is gondol a versenyző – s ezzel bizonytalanságban hagyja a hallgatóságot is – az alábbi sorok esetében: „*nehogy a gyors fejlődésével az emberiség olyan lépéseket hagyjon ki, amelyek nélkül növekedési rendellenességek léphetnek fel*”. Nem győzte meg a hallgatóságot arról sem, miben rejlik Cicero szónoki nagysága, pedig ez elengedhetetlenül szükséges lett volna ahhoz, hogy a következő, hatodik bekezdésben napjaink beszédkultúrájának „kulturálatlanságát”, a digitális világ felszínességét érzékelhessük: „*Sűrgetjük egymást is, hogy a számunkra értékes információkat kapjuk meg. Egyik linkről ugrálunk a másikra, de legtöbbször nem merünk időt szánni a háttértartalomra.*”

Az utolsó előtti bekezdésben kitér a mennyiség és minőség aránytalanságára, a gyors beszédtempóra, a stilisztikai szürkéségre, de ez a véleménye eléggé kifejtetlen marad.

Befejező gondolataiban személyes állásfoglalásával a fennkölt formákhoz való visz-
szatérést tartja kívánatosnak, de ez megfelelő tartalom híján pusztán érzelmi kívánság lehet csak. A beszéd második felének jobb kidolgozottságával eredményesebbé válhatott volna a hallgatóság meggyőzésében, a téma kifejtésében.

Hunyadi Tünde, a zsúri különdíjasa, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa Újvidéki Egyetem

Hölgyeim és Uraim, tisztelt Hallgatóság!

Azért állok most itt Önök előtt, hogy elmondjam, mennyire rossz dolog is az az internet. Tegye fel a kezét, ha egyáltalán van Önök között olyan, aki nem szokott hetente legalább egyszer netezni! Gondoltam. Ejnye-bejnye! Szégyelljék magukat! Még ilyet!

No, ne tessék nagyon megijedni! Nem azért jöttem ide ma, hogy hegyi beszédet tartsak. Minek is? Elérnék vele valamit? Egyáltalán, el kellene vele érnem valamit? Szerintem mindenki döntse el maga, mivel tölti az idejét! Ha valakinek jólesik, hogy mindennap órákon át a *Facebook*ot görgeti, vagy játszik – hát tegye azt. Őket nevezzük kockának, és már ez a megnevezés is, hogy kocka, megmutatja, mi a társadalom véleménye ezekről a személyekről. Meg különben is, sokaknak könnyebb a neten barátokra lelni, vagy egy jót beszélgetni. Próbáljam meg őket lebeszélni ezekről a szokásokról? Sorolhatnám én a magamét hétfőig, az sem érne semmit. A kóros kockaságra (számítógép-függőségre) pedig már léteznek szakszerű terápiák is.

Az internet elsősorban rengeteg hasznos szolgáltatást nyújt. A tájékozódást, vásárlást, információszerezést és a kapcsolattartást olyannyira megkönnyíti, hogy ilyesmiről évtizedekkel ezelőtt álmodni sem mertünk volna. És mi ahelyett, hogy kihasználnánk ezeket, elkezdjük szapulni a netet. Elnézést, inkább kihasználjuk az internet adta élvezeteket, majd csak utána állunk neki ócsárolni. Mert a tinédzserek túl korán ismerik meg a szex gyakorlati oldalát! Mert ez az internet hibája! Mert lépten-nyomon pornográfia! És az internet a hibás, nem a szülő, aki nem telepít 18-as szűrőt a számítógépre. Az unokatestvérem, lehetett négy- vagy ötéves, még olvasni sem tudott, de a netet már ügyesen használta, talán túl ügyesen is. Szeretett a világhálón játszani, főleg olyan kis játékokat, ahol egy babát kell sminkelni vagy öltöztetni. Ha ráunt az egyikre, könnyen talált másikat. Egyszer megfigyeltem, ahogyan játszik. Az egyik pillanatban még a babát csinosította, utána pár klikk, és máris játékot váltott. Itt viszont már vetköztetésről volt szó, célba talalás játék következett Kennel és Barbie-val.

Mesélhetnék még bőven arról, hogy miért is sátáni a világháló, de nem szívesen pocskolnám erre az idejüket, csupán egy dologra hívnám még fel a figyelmet: félreinformálás. Ugyanis nem mindegyik *reggae* zene előadója Bob Marley, és a *Wikipedia* sem a mi mindentudó kalapunk. Ezt is csak azért mondom el, mert talán még nem jött rá mindenki, hogy az interneten rengeteg vicces kedvű emberke tevékenykedik. Hiszen a web mindenkié, így bárki szinte bármit megoszthat, nem csak a *Facebook*on, legyen az igaz, hibás, unalmas, vicces, sivár vagy trendi.

És ha már így támadom én is az internetet, a pró érveket sem hagyhatom ki. Főképp a tanárok figyelmét hívnám fel arra, hogy mennyire jó is az, hogy a diák „fűszerezik” – ahogy mifelénk mondják – mert sehol sem találni annyi idézetet egy helyen, mint az üzenőfalon. Példaképp (igyekszem szó szerint idézni, de értsenek meg, nem lesz könnyű):

*Huvos teli ejjel, hult a tejszin feher Ho
amikor kombinorol leszalva
Szerelmes lagy olelesunket
egy szaguldo zajos hokotroauto zavarta meg.
De meg ma is emlekszem csokodra,
ami olyan volt mint egy edes tejszinhabos eperkremtorta.*

Igaz, hogy sosem tudni, melyik idézet kitől származik, meg sokszor gondolhatjuk azt, hogy egy-egy lefelejtett nevű híresség nem ismeri a helyesírást, de a gyerek legalább olvas, így tele lesz a feje bölcsességekkel. „Attól félek, hogy egyszer a technológia fontosabb lesz, mint az emberi kapcsolatok. Lesz a világon egy generációnyi idióta” – mondta Einstein, már ha elhihetjük az internetnek, hogy egyáltalán ő mondta ezt. (Megsúgom: ez nagyon kétséges.) És nem is tennék hozzá semmit, hisz mindenki maga válogatja meg, a net mely részeit használja. Így fölösleges pró és kontra beszélni a netről. Az emberi viselkedésről kellene inkább. Hiszen ahogyan Kosztolányi mondta: „Az ember veszedelmes portéka.” Úgy gondolom, ez jobb vitaalap, de erről majd egy másik alkalommal.

Köszönöm a figyelmet!

SALAMON BÍBORKA

Internet – pró és kontra: a döntés a mi kezünkben van Hunyadi Tünde beszédének elemzése

*„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”*

(Varró Dániel) – Hálózatok rabságában élünk?

A XV. Kossuth-szónokverseny előre elkészített beszédeit ihlető mottó, valamint a hozzá kapcsolódó kérdés nehéz feladat elé állította a versenyzőket. A *hálózatok* kapcsán a legkézenfekvőbb dolog, ami az olvasó eszébe jut, az a *világháló* – a *World Wide Web* –, vagyis az internet, ezért a versenyzők beszédei azt a veszélyt rejtették magukban, hogy egy kaptafára készülnek. Pedig a hálózatok kapcsán gondolhatnánk az éppen napjainkban virágkorát élő hálózatelméletre is, amely az erdélyi származású magyar kutató, Barabási Albert-László révén lett világhírűvé, és amely kimondja: nemcsak az internet, hanem biológiai létünk (pl. a sejtjeinkben található fehérjehálózatok révén), valamint

társadalmi létünk is hálózatokból építkezik. A linkek, láncszemek pedig eszünkbe juttathatják Karinthy Frigyes *Láncszemek* című novelláját, amely 1929-ben, tehát jóval azelőtt íródott, mielőtt a hálózatkutatás mint tudományág megszületett volna, és amely a tétel 1958-as tudományos bizonyítása és publikálása előtt (Sola Pool és Manfred Kochen) kimondta, nem kell öt láncszemnél több ahhoz, „*hogy a Földkerekség bármelyik lakosával, csupa személyes ismeretség révén, összeköttetésbe kerüljön a társaság bármelyik tagja*” (Karinthy 1929).

Hunyadi Tünde, a zsűri, valamint a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa – a legtöbb résztvevőhöz hasonlóan – a mottó kapcsán az internet fény- és – főként – árnyoldalaira gondolt a beszéde megírásakor, így szónoklatát valójában az idézethez kapcsolt kérdés ihlette, kevésbé az idézet. A szónok azonban jól ráértzett arra, hogy a közhelyessé válás csapdája rejlik a megközelítésben, ezért a szónoklat egészének hangja ironiával és önironiával átszőtt, szervező eleme pedig az állítás-cáfolat. Tanácskozó beszédének bevezetésében a rétor a szónoklat célját és szólásra emelkedésének okát határozza meg, és azt ígéri, érveket sorakoztat fel az internet negatív oldala mellett: „*Azért állok most itt Önök előtt, hogy elmondjam, mennyire rossz dolog is az az internet.*” Ezt követően hallgatóságát bevonja a beszédhelyzetbe („*Tegye fel a kezét, ha egyáltalán van Önök között olyan, aki nem szokott hetente legalább egyszer netezni!*”), azután mintegy kérdőre vonja a megszólítottakat, hogy majd tettetett rosszállással, miként a felnőtt szokott a gyerekekkel beszélni („*Ejnye-bejnye! Szégyelljék magukat! Még ilyet!*”) – látszólag – elítélje őket, amiért használják az internetet. A „*Hölgyeim és Uraim, tisztelt Hallgatóság!*” megszólításhoz azonban nem illik ez a nagyon is közvetlen, a mindennapi társalgást idéző, rosszálló-feddő fordulat. Mint ahogy az egész szónoklat hangvételéhez, a szlengből származó szavakhoz („*kocka*”, „*féjsz*”) is más megszólítás illenék.

A beszéd következő része a hallgatóság elbizonytalanításával indít, cáfolva a bevezetőben megfogalmazott témamegjelölést: „*No, ne tessék nagyon megijedni! Nem azért jöttem ide ma, hogy hegyi beszédet tartsak.*” A szónok megkérdőjelezi annak az értelmét, hogy el lehetne érni bármit is (kimondatlanul: valószínűleg azt, hogy kevesebbet használjuk az internetet) a világháló negatív oldalának a bemutatásával („*Minek is? Elérnék vele valamit? Egyáltalán, el kellene vele érnem valamit?*”). A rosszálló, a „*heyles*” utat megmutató állásponttal szemben ebben a beszédszakaszban egy teljesen más nézőpont körvonalazódik: a szónok a teljes szabadság mellett érvel annak eldöntésében, hogy miként gazdálkodunk a szabadidőnkkel („*Szerintem mindenki döntse el maga, mivel tölti az idejét. Ha valakinek jólesik, hogy mindennap órákon át a Facebookot görgeti, vagy játszik – hát tegye azt!*”). Az érvelés mögött azonban rejtetten érezni lehet azoknak a személyeknek az elítélését, akik egész nap játszanak, vagy közösségi oldalakat látogatnak az interneten. A szónok ebben a beszédrészen felvillantja az internethasználat egyik lehetséges jó oldalát is: létezhetnek olyan emberek, akiknek könnyebben megy a virtuális kapcsolatteremtés, ezért az ő számukra áldás a világháló. Ezt követően ismét a meggyőzés háritása következik: „*Próbáljam meg őket lebeszélni ezekről a szokásokról? Sorolhatnám én a magamét hétfőig, az sem érne semmit.*”

A szónoklat harmadik bekezdésében a beszélő felsorolásszerűen megemlíti az internet nyújtotta hasznos szolgáltatásokat (könnyű tájékozódás, vásárlás, kapcsolattartás), majd önironiával jegyzi meg, hogy hajlamosak vagyunk ezekről megfeledkezni, és

álszent módjára – miután élvezzük az előnyeit – ócsárolni a világhálót. Majd a szónok a saját életéből vett példával ismét az internet egyik hátrányos oldalát mutatja be: „*Mert a tinédzserek túl korán ismerik meg a szex gyakorlati oldalát!*” (A hallgatóságban azonban felmerül a kérdés: vajon a szex gyakorlati oldalát lehet megismerni a világhálón, vagy inkább a virtuális szexet?!) Ezzel kapcsolatban a felelősségvállalásra hívja fel a figyelmet, és annak a véleményének ad hangot, hogy ezért nem az internet, hanem a felelőtlen szülő okolható: „*És az internet a hibás, nem a szülő, aki nem telepít 18-as szűrőt a számítógépre.*”

A továbbiakban – annak ellenére, hogy az indításban azt ígérte, nem fog hegyi beszédet tartani – az internet újabb negatívumára hívja fel a figyelmet a szónok: a félretájékoztatásra. Ezt követően az utolsó beszédrészben az internet mellett szóló érvek felsorakoztatását ígéri („*És ha már így támadom én is az internetet, a pró érveket sem hagyhatom ki*”), de hamar rájövünk: iróniába bújtatott kritika következik. A „*féjsz*”-en előforduló idézetek ugyanis kétes hitelű tudást nyújtanak, hiszen – amellett, hogy névtelenek, és figyelmen kívül hagyják a magyar helyesírás szabályrendszerét – értékük is kétséges. A diakritikus jelek nélkül leírt „versrészlet” a beszéd írott változatában meglehetősen, az előadott változatban pedig üdítő humort kölcsönzött a szónoklatnak.

A záró részben ismét visszaköszön a beszéd alap gondolata: nincs értelme az internet pozitív és negatív oldalairól beszélni, hiszen a döntés a mi kezünkben van, mi magunk vagyunk felelősek azért, hogy mennyit használjuk a világhálót, illetve hogy mely oldalait aknázzuk ki, és mely részeire pocsékoljuk az időnket („*...mindenki maga válogatja meg, a net mely részeit használja. Így fölösleges pró és kontra beszélni a netről*”). A beszédet záró gondolatok kifejtetlenek maradnak: a szónok nem részletezi, miért kellene inkább az emberi viselkedésről beszélni, és hogy ez miként kapcsolódik a beszéd témájához; ugyanakkor nem egyértelmű a Kosztolányi-idézet kötődése sem a témához.

Hunyadi Tünde szónoklatának legnagyobb erénye, hogy nem próbálta meg a lehetetlent: nem vállalkozott az internet árnyoldalainak az ecsetelésére, és nem érvelt amellett, hogy nem vagy kevesebbet kellene használnunk a világhálót, hanem néhány negatívum kiemelésével a felelősségvállalásra hívta fel a figyelmet az internethasználattal kapcsolatban. Hunyadi Tündének szónoklata elmondásakor sikerült érzékeltetnie a beszédében rejlő (ön)íroniát és humort, ezenkívül szép kiejtésével és közvetlenségével hívta fel magára a figyelmet, ezért előadása emlékezetes maradt.

DEMÉNY PIROSKA

NET-IRÓNIA

Hunyadi Tünde beszédének elemzése

„Ironikus az, aki úgy csinál, mintha komolyan venné azt, amit eleve nem tart annak.”

(Szalay 1983)

Az irónia Szókratész kedvelt retorikai eszköze volt, s úgy vélem – Hunyadi Tünde is szívesen használja szónoklatában a meggyőzés eszközeként. *„A szókratikus irónia nem az önkény vagy a gonosz félrevezetés módja, hanem az a kísérlet, hogy az ember [ti. a hallgató] maga döntsön a helyzetről, jellemről, tettről, mindarról, amivel szembe-sül”* (Bacsó 2001: 425). Az újvidéki egyetemi hallgató szónoklatában használt irónia is – közvetetten ugyan – éppen azt a célt szolgálja, hogy a hallgatóra bízsa a helyzet megítélését, a helyzetről való döntést: hasznos-e vagy haszontalan a világháló. A témát a Kossuth-szónokverseny szervezői szolgáltatták Varró Dániel *Email* című verséből vett idézettel: *„Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek.”*

Kellemesen irónia hatja át Hunyadi Tünde beszédét. Az irónia ismertetőjegyei – a szellemesség, a humor és a kritika – a beszéd stilisztikai hatását nyomatékosítják. A szónok – igazának bizonyosságában – a hallgatóság feltételezett érvrendszerét alkalmazva, a megfelelő kontextuson keresztül mutatja be az internet pozitív és negatív hatását. Az iróniát tehát a rávezetés eszközeként is használja.

Ha leltárt készíték Hunyadi Tünde szónoklatáról, formailag minden megtalálható benne, ami egy szónoklatba kell: megszólítás, kérdések, felszólítások, kiszólások, idézetek, személyes példa, köszönet. Ha tartalmilag nézem, az internet hasznáról és a világháló csapdáiról akar meggyőzni. Jelleget tekintve problémafelvető tényfeltáró írás, tartalmát tekintve pedig dilemmázó elemzés. A mai ember számára felkínált – néha félrevezető, néha hasznos – világhálóról elmélkedik, humorral és szellemességgel vezetve végig a hallgatót azokon az állomásokon, amelyeket az internet világa ajánl.

Az általános érvényű, közömbös stílusértékű megszólítással (*„Hölgyeim és Uraim, tisztelt Hallgatóság!”*) Hunyadi Tünde azt jelzi, hogy széles réteghez kíván szólni egy igen aktuális témáról. Véleményét már az első mondatban kijelenti: rossz dolog az internet. A közönséggel való kapcsolattartást erősíti, a hallgatóság jóindulatának megnyerésére (*captatio benevolentiae*) irányul a szónok kitűnő fogása, mellyel állásfoglalásra készíti a hallgatóságot: *„Tegye fel a kezét, ha egyáltalán van Önök között olyan, aki nem szokott hetente legalább egyszer netezni!”* Nem voltam ugyan ott a beszéd elhangzásakor, de feltételezem, hogy itt Tünde kicsit kivárt a beszéd folytatásával, ezzel is nyomatékot adva mondanójának. A módszer azért is kiváló, mert így mozgósítja a

befogadók fantáziáját, felidézti velük a témával kapcsolatos érzelmeiket, nézeteiket, s ezáltal a beszéd aktív résztvevőivé teszi őket. A rosszallást és egyben a közönséggel való cinkosságot is kifejező rövid mondatokkal („*Ejnye-bejnye! Szégyelljék magukat! Még ilyet!*”) még jobban felhívja magára a hallgatóság figyelmét, s valahol azt is sugallja: nem gondolja komolyan, hogy az internet rossz dolog lenne.

A szónoklat második bekezdése ezt igazolja: „*Nem azért jöttem ide ma, hogy hegyi beszédet tartsak.*” A rétor egy gesztusértékű felszólítással („*No, ne tessék megijedni!*”), illetve a közönség figyelmét fenntartani kívánó retorikai kérdések sorozatával próbálja elevenen tartani kapcsolatát a hallgatósággal. („*Elélnék vele valamit? Egyáltalán, el kellene vele érnem valamit?*”) A kérdések után kimondja saját véleményét: „*mindenki döntse el maga, mivel tölti az idejét!*” Metaforikusan s kicsit ironikusan kockának nevezi az internetezők táborát, s figyelmeztet, „*a kóros kockaságra léteznek már szakszerű terápiák is.*”

A harmadik bekezdés hatását az internet hasznosságát bemutató felsorolások emelik: „*megkönnyíti a tájékozódást, vásárlást, kapcsolattartást, információszerzést.*” A folytatás, sajnos, veszít hatásából, mert a szónok közhelyszerű gondolatokat, közhelyszerű kifejezéseket használ (pl. „*kezdjük szapulni a netet*”, „*állunk neki ócsárolni*”, „*lépten-nyomon pornográfia*”). Az internet negatív hatásának bemutatásához szubjektív, vallomások hangvételét alkalmaz: öt éves unokatestvére világhálós játékait mutatja be. Célszerű és hasznos retorikai fogás az „egy történet az életemből”, mert a személyes hang felkelti az érdeklődést, s a későbbi konklúziót is hitelessé teszi.

A szónoklat következő bekezdése a „*sátáni világháló*” legnagyobb hibáját példázza: a félretájékoztatást. A félretájékoztatást nagyon jó példákkal bizonyítja: „*Wikipédia – nem a mi mindentudó kalapunk*”, a Facebookon bármit (akár hamis dolgokat is) megoszthatunk, az üzenőfalakon található idézetek szerzőinek kiléte bizonytalan, s a helyesírásban is elbizonytalanít az internet világa. Növeli a humort és a szellemes ironiát az ékezetek nélkül megjelenített vers, melynek szerzője ismeretlen, vagy az Einsteinnek tulajdonított bölcsesség: „*Attól félek, hogy egyszer a technológia fontosabb lesz, mint az emberi kapcsolatok. Lesz a világon egy generációnyi idióta.*” A zárójelben szereplő közbevetések „*igyekszem szó szerint idézni, de értsenek meg, nem lesz könnyű*”, „*Megsúgom: ez nagyon kétséges*” – mint az ironia hatásos eszközei – a hallgatóság figyelmét és jóindulatát igyekeznek ébren tartani. Kiérezni a szónoklatból a szerző keserű ironiáját, mellyel az internet elkészerítő hatását elemzi. A világhálónak iránymutatónak kellene lennie, s helyette gyakran az igénytelenséget, a bizonytalanságot erősíti.

A befejezés fordulatot hoz a rétor állásfoglalásában: „*fölösleges pró és kontra beszélni a netről.*” Hunyadi Tünde az internetnél jobb vitaalaphat tartja az emberi viselkedést, ezért ezt ajánlja másik alkalomra. (Szerintem nem is rossz javaslat!)

A véleménynyilvánításban folyamatosan érezhető a szerző jelenléte: az egyes szám első személy használata, a ragozott igealak gyakran előfordul (pl. „*állok, jöttem, próbáljam meg, mesélhetnék, támadom én is* stb.). Retorikai eszköztárában megjelenik a felsorolás („*Hiszen a web mindenkié, így bárki szinte bármit megoszthat, nem csak a Facebookon, legyen az igaz, hibás, unalmas, vicces, sivár vagy trendi*”; „*A tájékozódást, vásárlást, információszerzést és a kapcsolattartást olyannyira megkönnyíti, hogy*

ilyesmiről évtizedekkel ezelőtt álmodni sem mertünk volna”), a metafora (*internetező – kocka, Wikipédia – mindentudó kalap*). A köznyelvi társalgási fordulatokból többet is találunk a beszédben, például: „*kihasználjuk az internet adta élvezeteket*”, „*nem szívesen pocskékolom erre az idejüket*”, „*elfelejtett nevű híresség*” stb. Több, az internet világához kötődő kifejezés használatával próbálja megnyerni a hallgatóság jóindulatát: „*féjszezik*”, „*web*”, „*klikk*”, „*Facebook*” stb.

Összegezve: Hunyadi Tünde beszéde jól megkomponált, sok retorikai és stílusesz-közt felhasználó beszéd. Mind tartalmában, mondandójában, mind stílusában, hangvé-telében illik a világhálóról való ironikus elmélkedéshez. Ez a szónoklat hatott hallgató-ságára. Jó bizonyítéka a két odaítélt díj: a zsűri különdíja és a Bárczi Géza Alapítvány különdíja.

Felhasznált irodalom

- Bacsó Béla 2001. Az iróniáról. In: *Jelenkor*. Pécs. 418–426.
Szalay Károly 1983. *Komikum, szatíra, humor*. Kossuth Kiadó. Budapest.
Szalay Károly 1970. *A komikus breviárium*. Magvető Kiadó. Budapest.

Novák Tímea, a zsúri különdíjasa Kaposvári Egyetem

„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”

Hálózatok rabságában élünk?

Tisztelt Elnök Úr, tisztelt Bizottsági Tagok, kedves Hallgatóság!

Nincs elérhetetlen, nincs megtalálhatatlan, nincs lehetetlen!

Ma már minden információ megszerezhető, minden kérdésre választ lehet találni. Kell egy cikk, egy könyvről némi információ, egy recept, a buszmenetrend, a Föld népességének pontos adata, New York mai időjárása, a „*na zdraví*” szó jelentése vagy Ray Charles *Song for you* című számának szövege?

...ott a *Google*! Mindenre ott a *Google*! Az az oldal – tudják –, aminek a keresőmezőjébe, ha beírok valamit, több ezer linket jelenít meg. Rákattintok, és hopsy: a kérdésemre ott a válasz! Elsőre! – Na, jó, lehet, hogy a második kattintásra. Mik azok a linkek? Betűk, számok hosszú sora, ami mögött információtenger van. Ami mögött ott a keresett válasz. Ez az utóbbi évtizedek legnagyobb feltalálása, lehetőségek ezrei lapulnak benne.

Hálózatok rabságában élünk? Rabság lenne mindez?!

Kérdem én: van itt olyan versenyző, aki nincs fenn a *Facebookon*? Van itt olyan bizottsági tag, akinek a nevét, ha beütöm a *Google*-ba, azt írja: A keresett kifejezés egyetlen dokumentumban sem található meg?!

Kipróbáltam: nincs! A saját nevemet is beütöttem. Nem kellett sokat keresgélnem, amíg találtam valamit magamról. Ez nagyon klassz dolog, tessék kipróbálni. Az interneten mint Novák Tímea ott vagyok, és az itt ülők közül bárki megtudhatja, hogy blogolok-e vagy sem, vagy hogy mikor születtem, és még talán egy képet is talál rólam. Nyilván vagyok tartva. Elérhető, megtalálható vagyok. Ezek után felesleges is a személyiség védelméről beszélni.

A rabságában élünk? Akkor most lehetőség vagy átok a világháló?

Én nem tudom, nem tapasztaltam, milyen az, amikor nincs internet. Amikor egy információt nem percek alatt találok meg. Amikor egy Varró Dániel-verset csak úgy tudok elolvasni, hogy bemegyek a könyvtárba. „*Bezzeg az én időmben*” – mondja a nagymám, és velem együtt minden fiatal jót mosolyog ezen. Én már úgy lettem középiskolás, hogy a történelemlházit első próbálkozásra *Wikipédiáról* írtam! *Wikipédiáról*! Bizonyára sejtik, hányast kaptam. Micsoda téveszme, micsoda orbitális-kolosszális-hatalmas

hiba az internetre cserélni a könyveket! Nem kellett sok időnek eltelnie, hogy rájöjjenek, mit jelent könyvtárban, könyveket tartva a kezemben kutatni, és megtalálni a sorok között a választ. Az az öröm, tudják? A könyv öröme. A könyv adta információ öröme! Szavakba önthetetlen. Az ismeretszerzés útja lehet gyors és kényelmes, ha a világhálót használjuk – s a több kötet átbogarászásával lehet lassú és munkás, de más az a tudás, amit keresőszavak, és merőben más, amit könyvvvel a kezünkben, olvasás révén szerzünk meg.

Amikor írtam a beszédet, a nagymamámnál voltam, a „bezzeg az én időmben” nagymamámnál. Tett-vett, süttött-főzött, mikor megkérdeztem tőle: „*Mami, mit gondolsz, hálózatok rabságában élünk?*” Mire ő: „*Édes kislányom, ha az internetre mint hálózatra gondolsz, akkor az egy lehetőség, de a túlzott használata rabságot okozhat.*”

Kipróbáltam: mondom, azért ez nekem gyanús! Még nem tartunk ott, hogy az egész világ linkek mögé legyen betuszkolva. Ha valaki, akkor az én Mamim nincs benn ebben a linkgyűjteményben. Beírtam a nevét. Hát nem kiadta, hogy egyszer beküldött egy keresztretjtvényt! Ó, Mami, be lettél kebelezve. Nincs menekvés! Ott vagyunk a számok, betűk hosszú soraiban. Minden egyes link egy válasz. Felelet, eredmény, megoldás valamire!!!

És ne tessék azt gondolni, ha valaki nem találja a nevét a *Google*-ban, akkor ő nincs. Ha név szerint nincs, akkor ott van az adatokban. Ott van a lakása a *Street View*-n. Ott van a gyereke, a felesége a *Facebook*on. A tablóképe a volt középiskolája honlapján, az eredményei az egyetemi oldalakon.

Veszélyes! Ami az internetre felkerül, az azonnal és mindenkivel megoszthatóvá válik! Veszélyes a folyamatos összeköttetés! Veszélyes valós adatokat megjeleníteni, veszélyes anonimnak maradni, hiszen felszínesebbé, gátlástalanabbá, akár durvábbá is tehet másokkal szemben. Elmagányosíthat. Függőséget, betegséget, megköztözöttséget, RABSÁGOT okozhat! Ha hagyjuk... Ha nem használjuk kellő megfontoltsággal és elővigyázatossággal.

Kedves Jelenlévők, kedves Fiatalok! Nincs választásunk, részesei vagyunk a linkgyűjteménynek. Én köszönöm szépen, ez megtisztelő! Addig, amíg a rólam kikerült információ igaz és vállalható. Ez rajtam múlik. Rajtam múlik, hogy ezt az információtengetert, hány és milyen vízcseppel növelem. És az is, hogy ebből az információtengerből hány és milyen vízcseppet veszek ki. Nagymamám szavaival élve: az is rajtam múlik, hogy hagyom, hogy rabságot okozzon, vagy egy lehetőségként fogom fel.

Én nem élek a hálózatok rabságában. Egészen addig, míg nem az internet adja az egyetlen utat a válaszok megtalálásához; addig, amíg nem az internet adja az egyetlen utat a kapcsolatok kialakításához és fenntartásához. Addig, amíg nem az internet határozza meg, hogy ki az a Novák Timea.

S kedves Itt Űlő! Vajon te? Mi neked ez a linkgyűjtemény? Rabság vagy lehetőség?

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

PÖLCZ ÁDÁM

A gyanakvó szónok Novák Tímea beszédének elemzése

A kritikusán szemlélődő embereket sokszor nem kedvelik. Mit tegyen azonban egy szónok, ha feltételezéseit vagy az emberek vélekedéseit igazolni akarja? Novák Tímea beszédét a kritikus szemlélet hatja át, de nem nélkülözi a derűt és a személyességet sem.

Az ember már-már egy reklámba csöppenve érzi magát a megszólítás utáni első mondatától: „*Nincs elérhetetlen, nincs megállíthatatlan, nincs lehetetlen!*” Az olvasó (hallgató) talán rögtön fel is teszi magának a kérdést: mit akarnak nekem eladni már megint? Aztán kiderül: semmit, csupán az internetről lesz szó. A hatásos bevezetés egyetlen komplex kérdéssé (és válasszá) bővül, hosszú felsorolássá, amelyből megtudhatjuk, mi mindenre használható a *Google*: megnézni a buszmenetrendet, utánanézni New York időjárásának vagy megkeresni a „*na zdravi*” jelentését – mindezt a legkevesebb erőfeszítéssel és időráfordítással. A szellemes felsorolás azt is elfeledtetni a hallgatóval, hogy tulajdonképpen tisztában van vele: mire is jó egy internetes keresőprogram. (A beszéd címzettjei a teremben ülők: a zsűri, a versenyzők és az érdeklődők.)

A szónok beszéde folytatásában sem mellőzi a kérdéseket: gondolkodásra készíti, bevonja a hallgatóságot. Bizonyítandó tételét is kérdés formájában adja meg: „*Házatok rabságában élünk? Rabság lenne mindez?!*” Módszere tehát a kételkedés: csak a saját szemének hisz, csak akkor elégedett, ha ellenőrizte is a kérdésére adandó választ. A beszédben kétszer is szerepel ez a szó: *kipróbáltam*. A szónok tehát teszteli az internetet: tényleg olyan sokat tud rólunk, felhasználókról is? A válasz egyértelművé válik, amikor a bírálóbizottság tagjairól vagy a saját nagymamája beküldött keresztretjtvényéről – sőt, saját magáról is talál adatokat. Végül eljut arra az álláspontra, hogy „*felesleges a személyiség védelméről beszélni*”. Csalódottak lehetnék, de a folytatásban világossá válik: van alternatíva!

A szónok álláspontját, érvelését az ellentétek érvforrására építi, miközben időutazásra invitál: a könyvek és az internet szembeállítás, valamint a generációs különbségek (a „*bezzeg az én időmben*” nagymama és az internet viszonya) képezik az érvelés alapját. Kiténik: vitathatatlanul a könyveket helyezi az internet elé. Hiszen az időigényes keresgélésben benne van a „*könyv öröme*”, sőt „a könyv adta információ öröme”. Ezt pedig hiba felcserélni a gyorsaságra. A szembeállítást jelzőhalmazsal nyomatékosítja (talán kissé túlzóan): „*orbitális-kolosszális-hatalmas hiba*”. Érvelésének hitelességét saját tapasztalatai biztosítják.

A szöveg a saját keletkezésének körülményeire is utal (néhány sor erejéig metaszöveggé válik): „*amikor írtam a beszédet, a nagymamámnál voltam.*” Megtudjuk, hogy a nagymama szintén kifejtette álláspontját a vitás kérdésben, s így ő is a téma tanújává, hivatkozási alappá, retorikán kívüli bizonyítékká vált. S itt következik a legerősebb érv,

amely a hálózatokban való rabság mellett szól: még az – internetet valószínűleg nem használó – nagymamáról is van fent adat a világhálón. De nem kell, hogy valakinek a neve fent legyen: elég, ha például csak az egyik rokona regisztrált a Facebookon: már így is megtalálhatóvá válik. A szónok ezek után bátran kijelenti: az internet veszélyes. Ez a rész tekinthető a beszéd csúcspontjának, mert itt hangoznak el a legsúlyosabb szavak („gátlástalanabbá”, „durvábbá”, „elmagányosíthat” stb.).

A beszéd erősségei a szóalakzatok. A szónok számos előismétléssel (*anafora*) él: „... ott van az adatokban”, „Ott van a lakása a Street View-n. Ott a gyereke, a felesége...” A beszéd csúcspontján többször elhangzik a veszélyes szó: „Veszélyes a folyamatos összeköttetés! Veszélyes valós adatokat megjeleníteni, veszélyes anonimnak maradni...” Ez utóbbiban az internet kétarcúságára is felhívja a figyelmet: ha valós adatokat adunk meg, visszaélhetnek vele; ha anonimak maradunk, bennünk magunkban indul el egy olyan változás, amely megszabadít minden gátlásunktól, „függőséget, betegséget, megköötöttséget, RABSÁGOT okozhat”: vagyis kiöli belőlünk az erényt, az éthoszt. Nem véletlen, hogy a rabság csupa nagybetűvel szerepel.

A beszéd stílusa egyszerű, szemléletes, egységes. Nyelvezetében néhány ifjúsági nyelvi fordulat („hopsz”, „klassz”) is található. Sok személyes példájával közelebb hozza magához a beszéd címzettjeit, családias légkört teremt. Ez a bensőségessé tétel a megszólításokban is érzékelhető: a szónok először hivatalos formát használ („Tisztelt...”, „kedves...”), majd a befejezés előtt nem sokkal – különösebb indok nélkül – a fiatalokhoz fordul („Kedves Jelenlévők”, *kedves fiatalok!*”), a végére pedig már tegező formára vált („S kedves Itt Űlő! Vajon te?”). Talán meghökkentő lehet a váltás, de a beszédet elsöre olvasva/hallgatva talán észre sem vesszük.

A szónok a befejezés előtt új, találó metaforát – „információtenger” – vezet be az internet hálózatának említésekor. A hallgató talán csak azt az egyet sajnálhatja, hogy az információtengerben való keresgélés és a hozzáadás-kivétel, a „halászás” metaforájával csak most, a beszéd vége felé találkozik. De ez a kép segítséget nyújt ahhoz, hogy a szónok kifejezze: rajtunk múlik, mennyire válunk rabjaivá az internetnek.

A befejezésben megkapjuk a választ arra a kérdésre, amelyre leginkább várunk: ő vajon enged-e az információtenger csábításának? Egyértelmű választ kapunk: a szónok nem él a hálózatok rabságában. Vannak azonban feltételei. Anaforával („egészen addig, amíg...”) zárja a beszédet, és így vonja le a következtetést: egészen addig nem él (és nem élünk mi, hallgatók) a hálózatok rabságában, amíg nem az internet mondja meg, kik vagyunk. Végezetül pedig még egyszer elhangzik a kérdés, mintha a szónok gondoskodni akarna arról, hogy érvelését ne hagyja parlagon, és újra felidézze a hallgatóiban: „Mi neked ez a linkgyűjtemény? Rabság vagy lehetőség?”

A szónok kritikus életszemlélete példa lehet sokak előtt. Novák Tímea beszéde jó bizonyíték arra: merjünk kételkedni, legyünk kritikusak az ellenőrizetlen információkkal, mert csak így alakíthatjuk ki hitelesen a saját véleményünket.

Szavcsur Kitti, a zsűri különdíjasa Ungvári Nemzeti Egyetem

Sziasztok!

Kitti vagyok, netfüggő. Gyógyult, tünetmentes, hívd, ahogy akarsz. Nincs okostelefonom, a kocsmába a pia és a társaság miatt megyek be, nem a wifiért. Már.

Amikor gyermek voltam, alig vártam, hogy megismerjem a világot! Mindig, mindenütt ott akartam lenni, mindent kipróbálni, sok barátot szerezni, szerettem ismerkedni, játszani, rosszkodni. Telhetetlen voltam, többet akartam és gyorsabban. Én is az Y generáció gyermeke lettem. Fontosabb lett a technika a kommunikációnál.

A betárcsázós, az *ISDN*, az *ADSL*..., mint a drog. Egyre keményebb és keményebb lett. Én meg egyre tunyább. A középiskolában én lettem az osztályban az omega. A kocka. A céltábla. Nem szóltam vissza. Tehetetlen lettem, féltem. Ebben a világban.

Az én világom a virtuális lett. Ott erős voltam. Harcos, gyógyító, igazságosztó, dögös. Bárki lehettem, bármit megtehettem. Lettek barátaim. Ugyanolyan vágyakkal, gondokkal, mint én. Befelé jól éreztem magam. Közben kifelé életjelt se nagyon mutattam. Csak voltam.

Végigjártam az összes állomást. *Irc*, *chat*, *iwiv*, *Facebook*. Amikor *WoW*-ozni kezdek, éjszakákon át, és voltam *allie*-s és *hordás*, *paladin* és *druida*, *tank* és *healer*. Napról napra meg voltam szenvedő, élőhalott...

Csak egy *link* voltam, egy hivatkozás. Nem éltem. Azt hittem, a világ egy linkgyűjtemény. Azt hittem, az emberek, a tárgyak benne linkek. Be is tettem a kedvencek közé az idézet forrását.

Ma is úgy lennék, ha édesanyám ki nem ránt az ördögi körből. Elzárta a számítógépet, az okostelefont. Először a kikapcsoló gombnál, aztán a szekrénybe. Majd kivett a suliból egy évre, és elküldött dolgozni.

Először örültem. Azt hittem, életem majd az életem, kicsit melózom, aztán majd az okostelóval, egy laptoppal agyonütöm az időt. Ez nem jött össze.

Megkaptam anyám öskövület telefonját. Még fényképezőgép se volt rajta. Ez volt a kezdet.

Amikor megérkeztünk a helyszínre, akkor jött a feketeleves. Heti hat nap munka, napi 12 óra, és nem szellemi. Hajtani kellett. Estére erőm se maradt. Összeszorított foggal vártam a vasárnapot, hogy majd akkor!

Akkor..., akkor kiderült, hogy se wifi, se mobilvétel. Az összes kommunikáció egy vezetékes telefon volt. Ha nem akartam megörülni, beszélnem kellett.

Ismerkedtem. Megismertem az igazi embereket. Megtanultam a helyükön kezelni őket. Rájöttem, milyen másnaposan ébredni, és aztán hajtani estig. Jó volt. Rájöttem,

milyen szerelmesnek lenni. Még jobb volt. Megtanultam, megéltem a szerelmet. A lelkem, és a testem is. Jobb volt, mint szobára menni a *GTA*-ban, higgýtétek el...!

Változtam. Linkböl ember lettem. Felelősséget vállaltam a tetteimért. Lefogytam, megizmosodtam. Lett célom. Amikor anyám értem jött, nem akartam hazamenni. Azt mondta, újra látja a tüzet a szememben.

Amikor visszamentem a suliba, anyámat az első nap hívták. A lánybandát, akik megkeserítették az életem, és nemcsak az anyémet, kicsit helyre tettem. Két kifecamo-dott váll, egy törött fog és egy kicsattant orr volt a mérleg. Mire beért, eltörtem a focicsapat csatárának a karját, mert kétszer is megfogta a fenekem. A másodikat nagyon nem kellett volna...

Kitti vagyok, netfüggő. Néha kicsit túlzásba esem. Van *Facebook*om, sokat is vagyok fenn. Nem verekszem, de táncolok. Néha kávézóba járunk, néha – bevallottan – kocsmázni. Inni, beszélgetni. Tudom, ki mennyit ér. Azt is tudom, én mennyit érek. Többet, mint egy netes profil.

Ha elhittétek, amit mondtam, két dolog is biztos. Egyrészt tényleg nem ebben a világban éltek. Másrészt ki akartok törni. Merjétek élni! Lépjétek ki az igazi életbe! Az első lépés nem lesz könnyű. A második sem. Majd valahol a századik környékén, túl az első igazi nagy pofonon, és az első igazi sikeren – na akkor fogjátok azt mondani, megérte. Ha eljuttok majd addig. Ha nem, maradtok linkek a világban, csak vigyázzatok, mert egyszer valaki kihúzza a dugót, elmegy az áram, vele a profil. Akkor már hiába kérdétek majd, ki vagyok, és ki lehettem volna? Maradtok egy halott virtuális térben, nem lesz Doktor Minden, se Morpheus, és ti se lesztek Johnny Mnemonic vagy Neo. Élők lesztek egy halott világban, élőhalottak egy rohanóban. A dugó nincs a ti kezetekben, a döntés igen. CSAK rajtatok múlik!

AMBRUS ÁGNES

Ne legyünk a valódi világ szökevényei!

Szavcsur Kitti beszédének elemzése

Erről kívánja meggyőzni hallgatóságát Szavcsur Kitti, az Ungvári Nemzeti Egyetem hallgatója, aki a legutóbbi Kossuth-szónokversenyen a zsűri különdíját érdemelte ki. Szónoklatából mindjárt az elején azt kell kiemelnünk, hogy legfőbb érvei személyéből, illetve elbeszélte tetteiből fakadnak, abból, hogy sok információval hitelesíti: ő – az Y generáció képviselőjeként, a technológia „örültjeként” – kiváló ismerője a virtuális világ legkülönbélebb zezugának, és végigjárta annak a bugyrait.

A megszólítással és a tematikus kontextussal – anélkül, hogy a beszéd előtt explicit módon ezt megnevezné – sajátos beszédhelyzetet teremt a szónok, hiszen úgy indít, hogy közvetlenül köszönti a hallgatóit („*Sziaztok!*”), ugyanakkor mindvégig természetesen veszi, hogy vele azonosak a tapasztalataik, valamint a pragmatikai háttérismereteik, amikre a beszédében épít, így nincs szüksége sok magyarázkodásra, meggyőződése, hogy közös nyelvet beszélnek. Jöhetnek tehát a hivatkozások a telefonon

keresztül elérhető, betárcsázós internetre, az integrált szolgáltatású digitális hálózatra (ISDN) vagy az aszimmetrikus digitális előfizetői vonalra (ADSL), bátran idézheti meg a chat, iwiw és Facebook mellett azt a csevegőprotokollt, melynek segítségével emberek sokasága cseveghet egy időben különböző témákban (irc), sőt úgy beszélhet, mint bennfentesek között – akár becézve is – az online világban játszható szerepjáték (*World of Warcraft*: „Amikor WoW-ozni kezdtem...”) frakcióiról (Allience és Hordák: „voltam allie-s és hordás”), fajairól, kasztjairól és karaktereiről (harcos, gyógyító, igazságosztó, paladin, druida, tank és healer), a népszerű, de erőszakossága miatt sokat támadott GTA-játéksorozatról (*Grand Theft Auto*: „szobára menni a GTA-ban”), hiszen ő és hallgatósága egymás potenciális beszélgető- és/vagy játszótársai a világhálón. A beszélő és hallgatósága megteremtett közvetlen viszonyát, ugyanazon csoporthoz való tartozását érzékeltetik a beszéd szókincsének más jellemzői is (pl. a szlengbeli „omega” és „kocka” ’számítógépőrült’, valamint az „őskövület telefon”, „okostelő”, „suliba”, „melőba” szavak és szó szerkezetek), az elbeszélt történetmozzanatok (iskolai fenékfogdosás és verekedés) és mindvégig a tegező kapcsolatteremtő és -fenntartó nyelvi formák („Sziasztok!”, „higgyétek el”, „merjete”, „lépjete” stb.).

A beszédhelyzetből fakad, hogy a szónok kerüli az indító toposzokat, inkább a dolgok középebe vágva adja meg a témát, azt is sajátosan, szubjektív módon, az önjellemző bemutatkozást választva. A rövid mondatok egymásutánja megragadja a hallgatóság figyelmét, a jelzők különválasztása a jelzett szótól, új mondatba helyezése pedig kiemeli a jelentésüket. A bevezetést a szónok egy rövid, hiányos, egyetlen időhatározószóval álló mondatral zárja, ezzel érve el még nagyobb hatást („Kitti vagyok, netfüggő. Gyógyult, tünetmentes, hívd, ahogy akarod. Nincs okostelefonom, a kocsmába a pia és a társaság miatt megyek be, nem a wifiért. Már”).

A bevezetés után mindjárt a narráció következik, amely szintén személyes jellegű, a beszélő ugyanis saját élettörténetéből mesél el mozzanatokot. Az elbeszélés felvezető mondatai a gyermekkort idézik meg azzal a céllal, hogy az akkori világra való nyitottságot, kíváncsiságot, kapcsolatteremtési képességet, és szellemi fürgeséget szembeállítsák az ifjúkori, Y generációs bezárkózással, a technológia mindenhatóságát hirdető szellemi és magatartásbeli tunyasággal, a valódi világtól való eltávolodással.

A két állapot szembeállítását követően a változás következményeit részletezi a beszélő: bemutatja, hogyan lett rabja a virtuális világnak, hogyan váltották fel a valódi barátokat a virtuálisak, hogyan lett az éjszakai játékvilág rabja, felvett szerepekkel és karakterekkel, mialatt valódi kapcsolatai elsatnyultak, és „élőhalottá” vált. Az érveket az eseményekből származtatja a szónok, és a kellemetlen következmények elbeszélésével – ezzel a patetikus összetevővel – irányítja hallgatói figyelmét, és készíti állásfoglalásra őket. Szellemes az „élőhalott” kifejezés használata, hiszen a *WoW*-szerepjátékban a *Horda* frakciónak is vannak *Élőhalott* tagjai, így azoknak, akik ismerik a játékot, megsokszorozódik a szó jelentése. A viszonylag hosszú elbeszélést az időrend szervezi, de közben meg-megáll a szónok, és ok-okozati összefüggéseket is feltár. Az okozatok bemutatásának a tetőpontján a beszélő szabadon idézve beépíti szövegébe a szónokverseny mottójául választott Varró Dániel versrészletet: „Csak egy link voltam, egy hivatkozás. Nem éltem. Azt hittem, a világ egy linkgyűjtemény. Azt hittem, az emberek, a tárgyak benne

linkek.” Az idézet személyessé tétele, az alkalmazott mondatpárhuzam rendkívül hatássá teszi ezt a beszédrészt.

A továbbiakban a példázatként is értelmezhető személyes történet folytatódik, azt mutatva be, hogy a valódi világ megtapasztaltatása miként vet véget az én élőhalottségének, „kocka” mivoltának. Most az a létmód részleteződik, amelyiket a valós világban él meg a beszélő: az IKT-eszközök nélküli élet, valódi emberekkel, barátokkal és szerelmekkel. A rész csúcspontján ismét a történések következményeit összegzi a beszélő, és itt is megjelenik a mottóra való utalás: „*Változtam. Linkből ember lettem. Felelősséget vállaltam a tetteimért.*”

A narráció befejeztével visszatér az indító bemutatkozáshoz a szónok, és ezzel keretbe helyezi a történetet. A bemutatkozó önjellemzés értelmezővé, árnyaltabbá és gazdagabbá válik mindazok következményeként, amit a történések során az én megtapasztalt („*Tudom, ki mennyit ér. Azt is tudom, én mennyit érek. Többet, mint egy netes profil*”). Az itteni gyógyult állapot érzékeltetése azonban némileg ellentmond a kezdetinek, hiszen a beszéd elején a tünetmentes állapotot az eszközök teljes hiányával jellemezte a beszélő, itt pedig azok megvannak, csak okos, mértéktartó használatukkal jelzi a gyógyultságot: „*Néha kicsit túlzásba esem. Van Facebookom, sokat is vagyok fenn. (...) Néha kávézóba járunk, néha – bevallottan – kocsmázni. Inni, beszélgetni...*”

A befejező részt váratlan fordulattal indítja a szónok: fiktívvé teszi az eddig több módon is hitelesített történetet („*Ha elhittétek, amit mondtam, két dolog is biztos. Egyrészt tényleg nem ebben a világban éltek. Másrészt ki akartok törni.*”), és ezzel az invencióval tér át a narrációból a cselekedetre buzdításra: „*Merjetelek élni! Lépjetelek ki az igazi életbe!*” A beszélő igyekszik betartani, amit a szónoki beszéd zárásáról tud: egyensúlyba kívánja hozni az értelmi és érzelmi jegyek arányát, és – most már explicit érvekkel – összegzi a bizonyítás főbb pontjait. Ugyanakkor marad még ereje gazdagítani is az érvek sorát most már cáfolatok megfogalmazásával is, ugyanakkor egy szójátékos fordulattal visszautal a mottóra: a „kihúzza a dugót” szólás elvonttá vált jelentését visszahelyezi eredeti értelmébe, és konkrét helyzethez igazítva használja („*Ha nem, maradtok linkek a világban, csak vigyázatok, mert egyszer valaki kihúzza a dugót, elmegy az áram, vele a profil. Akkor már hiába kérditek majd, ki vagyok és ki lehettem volna?*”). A példák további sora sem hiányzik a befejezésből, és itt ismét hallgatósága előismereteire apellál a beszélő: a posztmodern akciófilmek és a *science-fiction* helyét elfoglaló *CP*-filmek (*A jövő szökevénye*, *Mátrix*) gép-ember, valamint valós világtól elidegenedett, de oda mégis visszavezetett, és ott boldogulni próbáló szereplőit idézi meg (Johnny Mnemonic, Neo, Morpheus), megsokszorozva a jelentést azok számára, akik ismerik őket. Itt azonban túlságosan soknak érezzük a megidézett példákat, és nem találjuk eléggé kifejtettnek, mit példáznak az egymás mellé helyezett, de egymástól mégis különböző szereplők: a virtuális világban való bennragadást, vagy az onnan való visszatérést. A példák felsorolása után még következik egy nem kellően világos érv, amit – lehet – a szójáték kedvéért alkotott meg a szónok: „*Élők lesztek egy halott világban, élőhalottak egy rohanóban.*” Ezzel kapcsolatban azon tűnődhet a hallgató, hogy mire is figyelmeztetik pontosan: arra-e, hogy „élő” lesz, vagy arra, hogy „élőhalott”? A világ pedig – amiben élni kényszerül – milyenné, rohanóvá vagy teljesen halottá válik?

A beszéd utolsó, biztató érve a valós világban élés mellett meggyőző és hatásos: arra hívja fel hallgatói figyelmét, hogy ha a világ menetének alakulását nem is befolyásolhatják, az egyéni sorsukról való döntés saját kezükben van: „*A dugó nincs a ti kezetekben, a döntés igen.*” A „*dugó*” jelentése itt ismét áttételessé válik, sőt – a szövegösszefüggés alapján – egyedi módon gazdagodik. A befejező hiányos mondat az érzelmekre ható, fokozásból (is) fakadó patetikus biztatást tartalmazza: „*CSAK rajtatok múlik!*” A pátoszt az írott szövegben a nagybetűs írásmód is érzékelteti, a szóban elhangzottban pedig a hangsúllyal, szünettel, valamint a hangszínnel való kiemelés.

A beszéd stílusa igazodik az inkább érzelmekre ható, patetikus érvelési módhoz: nincsenek benne bonyolult szerkezetű mondatok, annál gyakrabban él a szónok a hiányos mondat szerkesztéssel (pl. „*Rájöttem, milyen szerelmesnek lenni. Még jobb volt. Megtanultam, megéltem a szerelmet. A lelkit, és a testit is*”). A rövid önálló szövegmondatok és tagmondatok egymás utáni sorjázása lendületessé teszi a kifejezésmódot. A szólások („*jött a feketeleves*”, „*kihúzta a dugót*”) és a mottó változatos, újszerű módon történő beépítése a szövegbe eredetiséget kölcsönöz a stílusnak. A felsorolások, ismétlések, fokozások és ellentétek világosabbá teszik a gondolatmenetet, hatásosabbá, meggyőzőbbé az érvelést.

Ki kell emelnünk a beszéd elejéről a „*drog*” hasonlatot, és azt, hogy a szónok nem feledkezik meg róla a későbbiekben: a számítógépes eszközökről való lemondás kínját a drogélvonás tüneteivel hasonlóként érzékelteti („*Amikor megérkeztünk a helyszínre, akkor jött a feketeleves. Heti hat nap munka, napi 12 óra, és nem szellemi. Hajtani kellett. Estére erőm se maradt. Összeszorított foggal vártam a vasárnapot, hogy majd akkor! Akkor... akkor kiderült, hogy se wifi, se mobilvétel. Az összes kommunikáció egy vezetékkes telefon volt. Ha nem akartam megőrülni, beszélnem kellett*”).

A hagyományos szónoklatokétól eltérő szerkezetű beszéd a szónok témában való jártasságát, eredeti érveléstechnikáját bizonyítja, és előadva magával ragadta a hallgatóságot.

Dénes Erzsébet, a Magyar Rádió különdíjasa
Benedek Elek Pedagógiai Líceum
Székelyudvarhely

WWW. Kedves Linkek.hu!

Mit szólnának ahhoz, kedves Hölgyeim és Uraim, ha végig linkekben beszélnek, ahogyan a megszólításban is tettem? Ha beszédem csak HTTP-ből, három W-ből vagy egyéb furcsa betűkombinációkból és számokból állna? Talán viccesen hangzana, pedig korántsem az, hiszen tükrözné elgépiesedett világunkat. Ne értsenek félre, nem az a szándékom, hogy bírálatot vagy értéktételeket fogalmazzak meg jelenünkről, ám én is tapasztalom, hogy az egész világ lassacskán egy linkgyűjteménnyé válik.

Kedves Hallgatóim!

Önök milyen gyakran járnak könyvtárba? Vagy inkább azt kérdezzem, mennyi időt töltenek a számítógép előtt, és mennyit használják az internetet? Hol keresik önök a választ kérdéseikre, problémáikra: a könyvek tárházában vagy – mert ma ez a legdivatosabb – a linkek gyűjteményében? Önök is úgy vélik, hogy az internet leegyszerűsíti, megkönnyíti dolgainkat? Hogy elég néhány kattintás, és elérkezünk a digitális Kánaánba? Bevallom, időnként én is így vélekedek. Egy egyszerű megfázás esetén sajnos már nem a nagymamám csodafűszeres receptjét használom, hiszen az interneten mindig található valamilyen különleges gyógy mód, amely abszolút meggyőzőnek tűnik, elég kipróbálni, és várni a csodát! Tudom ugyan, hogy ez nem mindig szakembertől származó tanács, de higgyék el, sokszor megkönnyíti a dolgomat!

Kedves linkeket olvasgató Barátaim!

Ha egy pillanatra elcsendesedünk, észrevehetjük, hogy valóban mi is linkeként működünk, és a körülöttünk lévő tárgyak is. Az természetes, hogy a tárgyakat eszközként használjuk, de vajon az ember is egy eszköz? Közelít a Madách művéből ismert jövő, a falanszter világa, ahol mindenki egyforma? Csak linkek vagyunk, leszünk egy nagyobb, erősebb linkgyűjteményben? Hiszen végül is mi is birtokolunk olyan információkat, amelyekért időnként érdemes ránk is kattintani. Vajon ez lenne a szerepünk? Csak elvezetünk másokat is a tudás világába, és ezzel lezárul életünk? Annyi lenne egy ember feladata, akár egy linké?

Nem! Egy valami van, ami bennünk – a gépek világában felnőtt emberekben – megvan, de a linkekben nincs. Az érzelmek. Tud-e egy link szeretni, megölelni, megsimogatni, jó szavakat mondani, amikor épp azokra vágyom? Nem. Az ember viszont igen, mert nem kattintásra működő virtuális eszközök, hanem érző lények vagyunk, ahogyan

ezt Victor Hugo is megfogalmazta: *"Nem kísértet ő, hanem ember. (...) Érző hús és ideg. Agya van és gondolkodik, szíve van és szeret, lelke van és remél."* Agyunk van, tehát gondolkodunk, szívünk van, ezért szeretünk, lelkünk van, így hiszünk, remélünk, bízzunk, és ez az, ami minket mégiscsak különlegessé varázsol.

Szeretett Hallgatóim!

Talán nem tudjuk, kik vagyunk, mit akarunk, hová tartunk, de hiszem, hogy képességeinkkel, érzelmeinkkel, bolondos álmainkkal többek leszünk egy gyűjtemény apró darabjainál, érdemesek a szeretetre, az életre, melynek végét nem csak egy *deleted* gomb jelzi majd.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

SIMON SZABOLCS

Egy rendíthetetlen romantikus eszmefuttatása Dénes Erzsébet beszédének elemzése

Dénes Erzsébet szónoki beszéde viszonylag rövid terjedelmű, szerkezetében mégis jól megkomponált koherens szöveg. A nyitó- és záróformulákon túl négy bekezdésre tagolódik; ezek három makroszerkezeti egységet képviselnek a textúrában: az első és az utolsó bekezdés egybeesik a bevezetéssel, illetve a befejezéssel, a két közbülső pedig a tárgyalással. A tárgyalás tehát önmagában két szerkezeti részre bontható, amelyek a szerkezeten túl tartalmi egységek is; az első előkészítő, a második pedig kifejtő-elemző rész. Az egyes szerkezeti egységeket az új bekezdéseken kívül a hallgatósághoz fordulás alakzata, a megszólítás is elkülöníti. Ezek által a szerző/szónok egyre bizalmasabb kapcsolatot épít az olvasóval/hallgatósággal: „*Kedves Linkek.hu!*” – („*kedves Hölgyeim és Uraim*”, az első bekezdésben) – „*Kedves Hallgatóim!*” – „*Kedves linkeket olvasgató Barátaim!*” – „*Szeretett Hallgatóim!*”

Eltekintve a befejezéstől minden szerkezeti egység legjellemzőbb alakzata a szónoki kérdés. Ezek sorjáztatása helyenként szinte sokkol, a szónok belefajtja a szót az olvasóba, aki – kezdetben még talán lélekben megkísérel választ adni, opponálni, a felvetett kérdésekre, de később vélhetően rezignál.

Miközben a szerző állandóan kérdez, a „háttérmondatok” súlyos megállapításokat hordoznak, például: A mai ember nem jár könyvtárba; Túlságosan sok időt töltünk el a számítógép előtt, s az internetet sokszor felesleges időpocsékolásra használjuk; A mai ember talán lebecsüli a könyvek tárházát, s a kellőnél jobban tiszteli a linkek gyűjteményét; Az internet leegyszerűsíti, megkönnyíti dolgainkat; Elég néhány kattintás, és a digitális Kánaánban lehetünk. A szerző, persze korántsem technofób, nem azt sugallja, hogy mindez egyértelműen rossz, nem így kellene lennie a dolgoknak. Azzal azonban már nem ért egyet, amit tételként fogalmaz meg korunkról, hogy valójában a mai kor

embere nem más, mint egy link (a szó digitális értelmében), illetőleg linkgyűjtemény, vagyis embertársaitól elidegenedett érzelmeit nem vállaló, elgépiesedett technokrata.

A fentiekből nyilvánvaló a szónoki kérdések szerepe a szöveg szerkezetében. Az első és a második bekezdést kérdések sora vezeti be. Ugyanakkor a harmadik bekezdésben – ahol a szerző elmélyül a témában – is jó néhány kérdés található. Itt teszi fel Dénes Erzsébet eszmefuttatása legfontosabb kérdését: *„Az természetes, hogy a tárgyakat eszközként használjuk, de vajon az ember is egy eszköz?”*, s ehhez kapcsolódóan két további – *„Csak elvezetünk másokat is a tudás világába, és ezzel lezárul életünk? Annyi lenne egy ember feladata akár egy linké?”*

Az addig jól formált összetett mondatok láncá ezen a ponton megtörik, és egy egyszerű, azonban épp egyszerű formája miatt határozott, egyértelmű válasz jelenik meg az olvasó előtt: *„Nem!”* A szerző a továbbiakban két fontos érvet hoz fel igazságbizonyításának érdekében: egy racionális érvet, ti. hogy a linkeknek, bármennyire is informatívak, hasznosak, nincsenek érzelmeik, mint nekünk, embereknek, akik ugyan „elgépiesedett világban nőttünk föl”, mégsem váltunk géppé. E racionális érvet emocionálissal is megtoldja a szerző: *„Tud-e egy link szeretni, megölelni, megsimogatni, jó szavakat mondani, amikor épp azokra vágyom? Nem!”* A szeretni, megölelni, megsimogatni szavak önmagukból eredő pozitív töltésüknél fogva erősen hatnak érzelmeinkre.

A fentebb jelzett szónoki kérdések és tagadásuk azáltal is nyomatékot kapnak, hogy párhuzamot alkotnak a lineáris kohézió szintjén. Dénes Erzsébet azonban nem éri be ezzel a bravúrosan elhelyezett alakzattal. Mindezek után külső érvet is bevet, Victor Hugóhoz folyamodik további megerősítésért. A nagy romantikussal vallja, hogy *„hiszünk, remélünk, bízunk, és ez az, ami minket mégiscsak különlegessé varázsol.”*

Hasonlóan bizakodó Dénes Erzsébet szövegének zárata is, melynek üzenete akképp summázható, hogy az ember ugyan esendő, gyarló (nem tudjuk, kik vagyunk, mit akarunk, hová tartunk), de mégis nagyra hivatott. A zárlat implicálja azt is, ami a legfőbb, s egyben megkapó a szerző szövegében, hogy a szeretet, az élet a legnagyszerűbb dolog, a legnagyobb csoda. S az ember erre érdemes.

Duka Tímea Ildikó, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszereda

Tisztelt Hallgatóim!

Amely témáról most szót ejtek a következő néhány percben, meggyőződése, hogy már mindenkit foglalkoztatott. Ha igen, akkor elképzelhetik, hogy miként él bennem a valóság: „Az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek”. Különös, de a linkek is egy létező világ részei, szereplői, ahogyan mi is a saját világunké. Ők a behálózott világ alanyai.

Nagy lélegzetet veszek. Nem vagyok szószoki képességekkel megáldva, mégis, ennek ellenére engedjék meg, hogy kijelentsem: Rabok vagyunk, nem szabadok.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Bizony mondom, hogy a rabságunk pillanata úgy kezdődik, hogy mindenki trónkövetelő akar lenni. Most mi lesz? Eljön a világvége?

Nem... Dehogyan... nincs itt vége semminek, csupán csak a kor hulladékaivá váltunk. A világ változik, és mi is vele együtt változunk. A linkek világába menekülve keressük az életünkbe keletkezett érzelmi, spirituális és fizikai élet hiányának kiteljesedését.

Most mindenki, aki éppen nem ebbe a modern világba született, jogosan és felindulva mormolgatja – ahogy mifelénk a székely bácsi mondaná:

– „Bezzeg az én időmben nem így vót”. Hallude, az ilyen ketyerére pénzkőteni, az ilyen helyett jobb vóna vennének egy véka féréje földet s a’ legalább teremne. Ha valamit szólok, még lekacagnak s azt mondják hogy fogjam bé a szájamot me’ én semmit nem tudok.

– „Hát met osztán hogyne, Jánosbátyám, most mindenkinek ilyen van. Maga nem tud semmit, se a Facebookról, se semmiről.”

Pedig valóban, minden magyarázatot félretéve rá kell ébrednünk arra, hogy a „bezzeg az én időmben” kijelentés mögött mélységes igazságértékek lapulnak.

Számtalanszor homokba dugjuk a fejünket, mert rosszul csinálunk valamit. Mindez miért épp velem történik? Mit tettem, hogy ezt érdemlem? A kérdésre a válasz egyszerűbb, mind gondolnánk.

„Linkemberek” vagyunk. Nem vagyunk megbízhatóak, semmit sem vagyunk hajlandók komolyan venni. Megalkotjuk a magunk kis Paradicsomát, és aztán addig szedjük az almát, amíg éppen kedvünk tartja. Fittyet hányunk a dolgokra, azt hisszük, hogy hipp-hopp két legyet ütünk egy kattintásra, és minden másodpercek alatt megoldódott. Koránt sincs így!

Kérem, ha csak egy percre is, de higgyenek nekem. A modern technika egyre inkább képes a valóságghű megjelenítésre, amelyek az embert egy olyan képzelet síkjára kalauzolják, amelyben egy ismeretlen, valóságban nem létező virtuális világ keletkezik. Egy olyan világ, ahol az ember önmagában megszűnik létezni, feldarabolódik, elveszti emberi létének csodálatosságát. Hogy miért? Azért, mert a világháló nem az arany közép-utat tárja elénk, hanem mondhatni, hogy könnyen, bármikor tiszta lappal indulhatunk. Nekünk tetsző személyiséggel kezdhetünk új életet, melyben távol tudhatjuk magunkat valós problémáinktól.

A világháló úgynevezett anonimitást nyújt. Az anonimitással élhetünk, és hasznunkra is fordíthatjuk, vagy éppen, ha úgy tartja kedvünk, bármikor visszaélhetünk vele. Ki tudná meg, hogy nem azok a tökéletes, idealizált figurák vagyunk, akiknek kiadjuk magunkat? Ki szerezne tudomást arról, hogy online maszkot viselünk?

Vajon a maszk valóban palástolja személyiségünket? Nos, az online maszkok nem fedik fel a tényleges személyazonosságot, habár festenek egy képet arról, aki valójában a maszk mögött lehet. Ezt nevezhetnénk a maszk metaforájának. Például, ha egy személy úgy dönt, hogy a hálón sztár módjára viselkedik, akkor ezen metafora alapján azt feltételezhetjük, hogy a maszk mögött megbúvó személy vonzódik a sztárokhoz. Ha pedig valaki egy teljességgel hamis maszk mögé rejtőzik, az félelemről és az önbecsülés hiányosságáról árulkodik.

Bizonyára mondom, hogy a tartalmas élet hiányát, a hálózatokba menekülő homo sapienst, kitűnő pótszerek várják. A barátok utáni vágyunkat a csetszobák hazugságoktól fullasztó levegője nyomja el, a romantika helyét a pornóoldalak kíváncsisága váltja fel. Olyan alapvető értékektől és érzelmektől fosztjuk meg magunkat, mint a kötődés, a szeretet, a hűség és a szerelem. A hálózatok tulajdonképpen a rabságunk megvetett, pihe-puha melegágyává váltak. Nem tudunk ellenállni a kísértésnek. Nem is lenne ez olyan nagy baj, ha mindenki tisztában lenne azzal, hogy mit szabad, és mit nem, és betartana bizonyos korlátokat.

Igaz volna hát! Lehet, hogy végérvényesen vagy ideiglenesen, de elveszítettünk valamit, s ma csak a hiányát élhetjük meg hajdan volt emberi nagyszerűségünknek?

Ezen alattomos, csábító vívmányok fizikailag egyre elszigetelnek embertársainktól. A világháló, a kibertér, a linkek, a linkgyűjtemények mindössze élettelen, lelketlen eszközök a kezünkben, amelyek használhatóak jó és rossz célokra is egyaránt. Csakis rajtunk múlik, hogy sikerül-e megőriznünk önmagunkat, érzéseinket, emberi kapcsolatainkat; de ha nem vallunk kudarcot, egy kényelmesebb, barátságosabb világban élhetünk majd.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

KOLTÓI ÁDÁM

SODRÁSBAN

Duka Tímea Ildikó beszédének elemzése

Régi s csaknem általánosítható tapasztalat, hogy a versenyző szónokok a megadott téma (idézet, mottó) ihlető gondolati útjelzését szoros hűséggel követik. Ez természetesen érthető, hiszen a bölcs és hatásosan megfogalmazott igazság mindenkit magával sodor. Ezért ritkábban hangzik el „ellenbeszéd”, pedig várnánk az új világú fiatalok saját(os) tapasztalatait, véleményét. Ráadásul a 2013. évi téma, a hálózatrabság valószínűleg nemzedékeket megosztó. (Igazolja ezt a beszédben hitelesen megidézett „székely bácsi” mormogása.)

Jó értelemben provokatív a Varró Dániel-idézet, amely elsősorban érzelmileg, egyes beszédrészekben indulatilag motiválta az ifjú rétort. Ez a lélektani, gondolati meghatározója az erőteljesen egyénített(!) állásfoglalásának. Nemcsak megerősíti a „linklét” veszélyeit, hanem drámaian, olykor túlzó, „tényeknek látszó” kijelentésekkel fokozza. (Ezeket majd alább idézem.) Ebben a sodrásban nő a feszültség, mintha végzuhatag felé közelednénk. Ám a szónok kapaszkodót keres: ellenérveket, amelyek azonban inkább magyarázatok. A sodrást megállító megoldás „benyúló, száraz faág”. (A metaforikus képeket ugyancsak alább konkretizálom.)

Ez a sodrás (s nem sodródás) határozza meg a beszéd szerkezetét, az argumentációk rendszerét, a stílust.

A **szöveg logikai felépítése** tudatos, világos. A deduktív építkezést választotta.

Tézis: „Rabok vagyunk, nem szabadok.”

Argumentáció

- A: Változás
„A világ változik...”
„A székely bácsi” szövege
- B: A helyzet
„Linkemberek” vagyunk.
„virtuális világ keletkezik”
A maszk metafora
„a hálózatba menekülő homo sapiens”

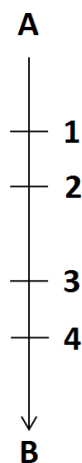
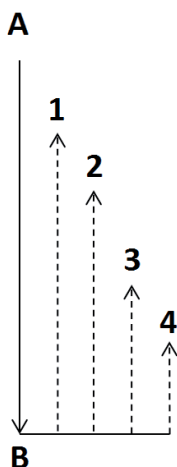
Az érvek és ellenérvek szembeállítására erőtlenség, hiszen a Varró Dániel-i gondolattal nemcsak azonosul a szónok, hanem drámaibbá, vészjóslóbbá is teszi. A „pró” dinamikus, a „kontra” szinte csak formális. (A metafora! A part menti kapaszkodók gyengék az erős sodrásban...) Például: „az egész világ egy linkgyűjtemény” – „A világ változik”, „Bezég az én üdömben nem így vót” – „A modern technika” képessége.

A „linkember” tragédiája – így is összefoglalhatnánk azokat az érveket, talán túlzó megállapításokat, amelyekkel a „behálózott világot” jellemzi. Szörnyű ez a világkép, ám éppen ez a leleplező lendület sodorja magával a hallgatót/olvasót, aki a hatás alól józanodva tudja, hogy ez inkább retorikai eszköz. Íme néhány drámai elem: „a kor hulladékaivá váltunk”; „Nem vagyunk megbízhatóak”; „az ember önmagában megszűnik létezni, feldarabolódik”; „Olyan alapvető értékektől és érzelmektől fosztjuk meg magunkat, mint a kötődés, a szeretet, a hűség és a szerelem”; „alattomos, csábító vívmányok”.

A **megoldás** arra ad útmutatást, mit kell tennünk, hogy ne legyünk „rabok”, „linkemberek”. Ez megfelel a rétor feladatának, ám a válasz két ok miatt csökkent hatású, s hiányzik a megtisztító, erőt adó katarzis. Egyrészt: túl általános, közhelyszerű: „Csakis rajtunk múlik.” Másrészt: ez a gondolat nem új a beszédben, nem „csattanó”, lényegében elhangzott már többször is. Az ábrázoláshoz a következő kódokat használtam: A („Rabok vagyunk, nem szabadok.”), B („Csakis rajtunk múlik”), 1 („A linkek világába menekülve...”), 2 („bármikor tiszta lappal indulhatunk”), 3 („Az anonimitással élhetünk ... vagy ... visszaélhetünk”), 4 („nem is lenne ez olyan nagy baj, ha mindenki tisztában lenne azzal, hogy mit szabad és mit nem”).

Előrevetés

Töréspontok

A **stílus** (a retorikai célhoz illően) egyéni hangú, dinamikus. A drámai hangütés („Rabok vagyunk...”) teremti meg azt a feszültséget, amely a beszéd végéig érezhető, – sőt, az érvek rendszerbe szerkesztése fokozza is azt, miként a túlzás stilisztikai eszköz is. Lendületesek a kérdések („Eljön a világ vége?”, „Mit tettem, hogy ezt érdemlem?”, „csak a hiányát élhetjük meg hajdan volt emberi nagyszerűségünknek?”), drámai erejűek a jelzők („mélységes”, „fullasztó”, „alattomos”, „leketlen”).

Megjelenik a finom ironia („...nincs itt vége semminek, csupán csak a kor hulladékaivá váltunk”), a felidézés („Rabok vagyunk, nem szabadok”). Kifejező a maszk

és a Paradicsom metafora, eleven és időszerű néhány „életkép” („*sztár a hálón*”, „*csetszobák*”).

Nemcsak tartalmilag és mint egy argumentáció értékes része a beszédnek a „*székely bácsi*” mondandója, hanem sajátos, hatásos stíluselem is. (Élő és hiteles előadásban ez nagyon tetsző volt, ezért lett Duka Tímea Ildikó a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa.)

A retorikai eszközök közül sikeresnek ítélné még: többes számban szól, így azonosul a hallgatósággal (a téma „*már mindenkit foglalkoztatott*”, „*rabságunk*”, „*változunk*”, „*rajtunk múlik*” stb.); rokonszenvet kelt a bevezető („*Nem vagyok szónoki képességekkel megáldva, mégis...*”); az ironikusan álszerény és ravasz kérés („*Kérem, ha csak egy percre is, de higgyenek nekem*”).

Összegzésül elmondhatjuk, hogy jó a rétor szövege – ám jobb volt hallgatni őt. Mert mégiscsak eleven, friss forrás a szónoklat, s nem palackozott ásványvíz.

Forizs Dalma, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Kézdivásárhely

Tisztelt Hallgatóság! Kedves Hallgatótársak!

„Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek” – állítja Varró Dániel *Email* című versében. Ezt olvasva valószínűleg azonnal kedvenc linkünk jut eszünkbe, amire rákattintva megjelenik előttünk a kívánt oldal, weblap vagy videó, és mindjárt egy új világban találjuk magunkat. Tehát: az idézet kapcsán elsősorban az internetes hálózatokra gondol mindenki. Mi, versenyzők sem tudunk szabadulni ezektől a gondolatoktól.

Beszélhetnék itt én is az internet használatának átkos következményeiről, a virtuális kapcsolatteremtések veszélyeiről, a közösségi oldalakról, de mi újat tudnék mondani Önöknek, Nektek? Már annyian elmondták, milyen szörnyű, hogy a magánéletünket kitárjuk, és minden egyes lépésünkről tud a világ. Hogy a társasági oldalakon – ebben a virtuális világban – keressük bánatunkra a vigaszt, álarc mögé bújunk, mindennap csejtelgetjük profilképünket, csak azért, hogy minél több lájkot szerezzünk, és ezzel nőjön az önbecsülésünk, önbizalmunk; ugyanakkor felületesen mi is „teccikelünk” mindent és mindenkit anélkül, hogy mélyebben belegondolnánk, valóban jelentenek-e számunkra valamit.

És természetesen szólhatnék az internethasználat jó oldalairól is, arról, hogy rengeteg információt szerezhetünk általa csupán néhány billentyű lenyomásával, emellett tarthatjuk a kapcsolatot ismerőseinkkel a világ bármely pontjáról, segítséget, esetleg szakmai tanácsot kérhetünk, tanulhatunk, játszhatunk barátainkkal stb.

De erről is sokan beszéltek, ezeket már mindannyian tudjuk.

Ezért én inkább másféle hálózatokról szólnék. Hiszen annyiféle hálózat van a világon! Léteznek szociális hálózatok, vannak matematikai és biológiai hálózatok, beszélünk regények szereplőinek a hálózatáról, és még sorolhatnám. Hálózatok rendszere vesz körül minket, bennünket is hálózatrendszerek kapcsolódásai alkotnak. Igen... Jól hallottuk. Hálózatok nélkül nincs élet, és ez így is van rendjén egy bizonyos pontig.

A felhívásban ezt olvassuk: Hálózatok rabságában élünk?

Tisztelt Hallgatóság! Kedves Hallgatótársak! Figyeljünk a kérdésre! Én is most azt kérdezem: a hálózatok, az összekapcsolódások csak rabságot jelentenek?

A **link** szó értelme kapocs, kötés is lehet. A kötésekről pedig a költő Magyarai Lajossal vallom: „*Kötések kötnek, hogy légy szabad.*” Mert a szabadság nem a „minden lehetséges” állapotát jelenti számomra, tisztelt hallgatóság, hanem a kötések vállalását is. A „mindent szabad”, „a semmi nem szab korlátot nekem” elvének az érvényesítése szerintem a nihilbe, a semmibe vezet. Ha nem kötődünk, kapcsolódunk az életben

valakikhez, valamikhez, ha nincs számunkra egy kisebb vagy nagyobb közösség, amelyhez tartozunk, akkor elveszítjük életünk értelmét, elveszítjük önmagunkat.

És itt engedjék meg, hogy egy friss élményemről számoljak be.

Október 27-én részt vettem a székelyek nagy menetelésén, ahol a tömeg egy hatalmas láncot alkotott szülőföldemen, Háromszéken, Berecktól Kökösig, Gábor Áron szülőfalujától, a halálát okozó megsebesülése helyszínéig. És megtapasztaltam, mit jelent egy ügy érdekében a nagyobb közösség tagjának lenni. Átélttem, milyen érzés egy nagy láncolat egyetlen láncszemének, vagy ha úgy tetszik, egy hálózat részének, egy linkgyűjtemény egyetlen linkjének lenni. Azt, hogy milyen érzés csatlakozni egy gondolat-hoz-eszméhez, amely a közösség szolgálatát vallja születéstől haláláig.

Vagy ennél a gondolatmenetnél eszembe jut egy sokkal mindennapibb dolog, a „szereket hálója” játék. Hányszor vesszük elő ezt a játékot a kapcsolatok építése, a közösség formálása céljából!

Tisztelt Hallgatóság! Kedves hallgatótársak!

Arról szerettem volna meggyőzni Önöket, Benneteket, hogy a hálózatok számunkra nemcsak rabságot jelentenek. Az internet által megteremthetők sem! Csak tudnunk kell építeni, használni őket. És akkor a linkekre való rákattintásnak pozitív hozadéka lehet: például az, hogy eljutunk egyik embertől a másikig, vagyis „lélektől lélekig”. Fontos azonban, hogy mi szöjünk, és tudatosan szöjünk életünkben a hálókat. Hogy ne öntudatlan láncszemei legyünk a láncolatoknak, passzív linkjei a linkgyűjteményeknek, hanem tudatos építői, alakítói. És akkor a láncok nem rabságot, hanem szabadságot jelentenek, nem béklyóba kötnek, hanem pozitív tartalmú kapcsolódásokat hoznak számunkra.

Beszédem zárásaként erre a tudatosságra szeretném biztatni magunkat. Hogy ne a hálózatok öntudatlan rabláncában éljünk, hanem a kapcsolódások pozitív hálója szője át életünket. Az interneten és a valóságban is.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

N. TÓTH ANIKÓ

Tudatosan szőtt hálók Forizs Dalma beszédének elemzése

Forizs Dalma beszédének megalkotásakor ragaszkodott a szónokverseny kereteihez: a közönség soraiban tanárookra és diákokra számít; az előbbiekhöz tiszteletteljes, az utóbbiakhoz bizalmas hangon fordul a némi szójátékot sem mellőző megszólítással.

A témát a versenyfelhívás mottójának felidézésével adja meg a szónok, s hagyja, hogy a Varró Dániel-sorok, nyilván az ismétlődő link szó jóvoltából, a digitális világ felé tereljék a teremben ülőket. A hallgatóság bizalmát pedig azzal igyekszik megnyerni, hogy a többes szám első személyű igék használatával (is) egy olyan közösséggé teszi meg őket, amelynek tagjai hasonló szokásokkal rendelkeznek (kedvenc linkjük van,

gyakran kalandoznak virtuális helyeken, szívesen élnek a modern technika vívmányaival). Különösen a zsűri jóindulatát szeretné megszerezni saját maga és társai számára szabadkozó mondatával, mely egyúttal a téma fentebb jelzett szűkítésére utal. Ugyanakkor feltételezi, hogy a többi versenyző hasonlóan közelíti meg a felvetett problémát, ezért használ feltételes ígéret az érveket felvezető, ugyancsak szabadkozó mondatokban („*mi újat tudnék mondani?*”), megtartva (és hangsúlyozva) a közönség különböző korosztályaihoz és státuszaihoz igazodó tiszteletteljes/bensőséges (szolidáris?) viszonyát.

A második és a harmadik bekezdés érvei, mintha a verseny korábbi beszédeiben elhangzott általános vélekedések legjellemzőbb elemeit listáznák: ha már nem tud semmi újat hozzátenni az előtte szólók megállapításaihoz, legalább összefoglalja előbb a világháló használatának káros következményeit, majd előnyeit. Forizs Dalma a halmozás alakzatával él, amikor különböző mellékmondatok sűrű hálójává szövi érveit. A virtuális világ, a közösségi oldalak, a profilkép, a *like* közismert kifejezések belesimulnak a szövegbe, míg a szinonim kifejezésként alkalmazott *teccikélünk* a szokatlan szóképzés (írott formában pedig a fonetikus íráskép és az idézőjel) miatt éppenhogy felhívja magára a figyelmet. Közben a szónok minősít is: az internetezés *átkos* következményeiről, a virtuális kapcsolatteremtés *veszélyeiről*, *szörnyű* szokásokról, *felületességről* számol be. Az előnyök felsorolása jóval rövidebb terjedelmű, kevésbé színes, és inkább szenvtelen hangot üt meg. A listázás távolságtartó magatartást jelent, éppen emiatt felmerül a kétely: valóban átkosnak, szörnyűnek, veszélyesnek tartja-e a világhálós szokásokat a szónok, vagy csupán ironizáló módon idéz a vészharangkongató közvélekedésből? Nem foglal állást egyértelműen, a hallgatóra (olvasóra) bízza a döntést. A közös és alapos tudás hangsúlyozása után eltekint az unalmasnak tartott témától, s más hálózatok felé fordul. Kár, hogy ígéretét nem váltja be, vagyis adós marad a másfajta hálózatokkal kapcsolatos véleményének kifejtésével, a listázó eljárás folytatásával csupán megvillant néhány problémakört.

Levonja viszont a konklúziót („*Hálózatok rendszere vesz körül minket, bennünket is hálózatrendszerek kapcsolódásai alkotnak*”), amit még meg is erősít a közönség figyelmének ismételt összpontosításával, hogy visszatérhessen a szónokverseny témafelhívásának második feléhez. Forizs Dalma érdeklődését leginkább a rabság fogalma ragadta meg, amit nyomatékosít a kérdés megismétlésével. Válasza három érvpilléren nyugszik. Az első kifejtése a *link* főnév szótári jelentésének tárgyilagos megadásával indul, majd kissé emelkedett hangvételűvé válik, amit egy idézet alapoz meg. Az erdélyi költő, Magyari Lajos verssora („*Kötések kötnek, hogy légy szabad*”) látszólagos ellentétet foglal magában, ezt értelmezik a soron következő mondatok. A korábbiaktól eltérően egyes szám első személyben *vall* személyes értékrendjéről, melyben kiemelt helyen állnak az emberi kapcsolatok, a közösségi összetartozás és felelősségvállalás a nihil felé tartó szabadsággal (szabadossággal) szemben.

Az általánosító gondolatmenet egy konkrétabbra vált át, amikor második argumentát friss élménye felidézésével bontja ki. Az esemény a székelyek nagy menetelése 2013 őszén, amit az erdélyi autonómiaörekvések deklarálásának jelentős állomásaként tartanak számon. Forizs Dalma maga is részt vett a megmozduláson, mely a közösségi összetartozás és szolidaritás közvetlen megélésének lehetőségét biztosította a számára. Személyes érintettségét példázza a *szem a láncban* szimbólummal, amit aztán

párhuzamba hoz a Varró-idézet linkgyűjteményével. Rokonszenvet ébreszt a hallgatóban-olvasóban, amikor a szülőföldre való ragaszkodásáról beszél, miközben kijelöli a szűkebb pátria földrajzi pontjait (Háromszék, Bereck, Kökös). Gábor Áron nevének bevonása egy konkrét történelmi eseményt asszociál, így a feltétlen hazaszeretet és a hazáért vívott (akár életet is áldozó) küzdelem példaképévé válik a szónok számára. Függőség és függetlenség egyszerre érvényes tehát: az ember egyrészt kapcsolódik egy (történelmileg-kulturálisan meghatározott) közösséghez (érzelmileg is függ tőle), másrészt éppen függetlenségi harcot vív társaival együtt a közösség önazonosságának megtartása, jövőjének biztosítása érdekében. Forizs Dalma beszéde mindeközben szerencsésen elkerüli a politikai agitáció csapdait.

Harmadik érve, a mindennapokban jelen lévő szeretetháló témája ismét általánosító érvényű kíván lenni, ám ez is a felvetés szintjén marad, mint a beszéd első felében az *egyéb* hálózatok problémaköre.

Az összefoglalásban a szónok egyértelműen azt hangsúlyozza, hogy a hálózatok nem jelentenek rabságot, amennyiben megfelelően élünk velük. Tudatos használatukra biztatja hallgatóságát ellentétre és a halmozás alakzatára épülő mondataival. Tanácsadó beszédének érvei meggyőzőek (a képzavar – *öntudatlan rablánc* – ellenére is), a befőzés hatásos.

Forizs Dalma rendkívül tudatosan szerkesztett beszéde három részből áll. Az egyes szakaszokat a közönség figyelmének ismétlődő formában történő megragadása választja el egymástól, miközben az ismerős megszólítás jó ritmust is ad a szövegnek. A hármas tagolás mindhárom részen belül is érvényes: az elsőben a közös tudás, a világháló melletti, majd elleni érvek összegzése, illetve a kitérés a más hálózatokra jelenti a hármasságot; a második részben a személyes tudás három témája kap szót: a szabadság-rabság gondolatának kifejtése, a beszámoló a politikai esemény személyes érintettségének megtapasztalásáról, és a szeretetháló fellebbentése; a harmadik, összegző részben pedig visszaül az előző két szakasz témáira, és megfogalmazza tanácsát. Amit valószínűleg érdemes megfogadnunk: szőjük hát tudatosan életünk hálóját – az interneten és a valóságban is!

**Gál Enikő, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa,
a Leghumorosabb szónok díjának tulajdonosa
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár**

Egy általános iskolás kislány gondolatai

Anya! Figyelsz rám? Hahó! Apa, te hallasz? Emlékeztek még a nevemre legalább? Tudjátok, én vagyok az a gyerek, akit kislányomnak szólítotok. Néhány hónapja nagyon sokat bújósckáztunk, minden hétvégén kirándultunk. Anya, te esténként mesét olvastál nekem egy nagy sárga könyvből, utána pedig finom kakaóval kedveskedtél. De azóta megváltozott néhány dolog. Azt hiszem, akkor kezdődött minden, amikor te, apa, előálltál azzal az ötlettel, hogy ideje lenne a mi családunknak is előfizetni valamilyen internetszolgáltatóra. Emlékszel? Folyton erről beszéltetek, hogy mennyire jó lesz majd, és milyen sokat könnyíthet az életeteken. A tizedik születésnapom volt az első közös napunk az internettel, ez volt a ti ajándékotok számomra. Persze azóta rájöttem, sokkal inkább nektek, mint nekem.

Apa! Figyelsz? Neked is hamarosan születésnapod van, az én ajándékom az lesz, hogy lemondok a netszolgáltatóról, hogy legyen időd élni is. Bár tudom, te mondtad, hogy „*az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek*”, én ezt nem tartom igaznak. Nem akarom, hogy része légy ennek a gyűjteménynek, sem te, sem anya!

Anya, amióta laptopozol mást se hallani, mint gigabájt, megabájt, új generációs hardver, továbbfejlesztett szoftver, *Skype*, messenger, online-rendelés. Bármit megtalálsz egy linkre kattintva. Reggeltől estig a gép előtt görnyedsz, el sem mozdulsz, nem jársz sehova. Ennek, mármint hogy mindig itthon vagy, örülök is, meg nem is. Egyrészt nem örülök, mert már öt napja elfogyott a kakaó, s hiába mutatod a képét a neten, ha nem vásárolsz újat, csak jobban kívánom. Persze, azt nem bánom, hogy a szemetet sem vitted le már egy hete, most legalább nem szólsz rám, ha a szemetes mellé dobom a csokispapírt.

Apa, te állandóan valami buta játékon játszol, s bosszankodsz, hogy zsúfolt a szerver. Azt hangoztatod, hogy neked is kell a kikapcsolódás. Minap is egész nap arról beszélteél, hogy éjfélig még két szintet teljesítened kell, hogy megkaphasd a bónuszpontjaidat...

Kicsit unom már. Néha várom az áramszünetet. Hátha akkor nem *Facebookon* beszélnétek egymással. Akkor talán a problémáitok, örömeitek nem állapotfrissítésként jelennének meg a *Twitteren*, hanem megbeszélnétek őket egy kávé mellett, mint a normális felnőttek. Nem szmájlikkal fejeznék ki a hangulatotokat, érzéseiteket, hanem apró jelekkel: egy mosollyal, virággal, egy öleléssel. Én például mindig megölelem Kati babát, mielőtt elalszom, sőt gyakran mesét is mondok neki, vagy egyszerűen csak beszélgetek vele. Szükségem van rá, mint nektek a netre.

Anya, nem tetszik, hogy reggelente előbb a start gombot nyomod meg, s csak utána kapok puszit. Apa, nem szeretem, hogy előbb edzed az online gladiátorodat, s csak utána viszel iskolába. Sokszor kések miattad. Anya, utálom, hogy előbb a fájljaidat rendezed, így nem jut időd befogni a hajamat. Apa, rossz érzés, amikor a szeretetedet lájkokban próbálsz kifejezni. Nem lenne könnyebb idejönni hozzám, lehajolni és megölelni? Apa, gyere ide! Ölelj meg, sügni akarok valamit. Apa! Close file! Exit game! Apa! Shut down! Nem jössz? Nem bánom, úgyis megszoktam már, hogy csak a Kati babára számíthatok..., ő a legjobb barátom. Maradj csak a gép előtt! Míg a baba itt van, úgysem vagyok egyedül. Sőt tudom azt is, hogy őt soha nem veszi el tőlem egyetlen link sem.

Ugye, Kati baba?

SÁFRÁNYNÉ MOLNÁR MÓNIKA

Gál Enikő beszédének elemzése

„Ha egy dolog humoros, keresd benne az elrejtett igazságot.” G. B. Shaw gondolata *in medias res* tereli figyelmünket a humor egyik lényegi paradoxonának felismerése felé: a humor az egyik legjelentősebb eszköz az ember kezében a világ tárgyilagos megítéléséhez.

Gál Enikő beszédével a Leghumorosabb szónok díját nyerte el a XV. Kossuth-szónokversenyen, de ha elfogadjuk, hogy a beszéd alapgondolata a Varró Dániel-idézet újraértelmezése egy általános iskolás korú kislány szemszögéből, akkor a beszéd célját kifejező finális tételben (Ravaszi 1938; Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 587–588) összesűrűsödő állítás korunkról, kapcsolatainkról, társas viselkedésünkről inkább gondolkodásra, mint nevetésre késztet. A humor ebben a bemutató beszéd típusú szövegben túlmutat a nevetetés szándékán, mert nem önmagáért van: „*eszméltető, figyelemfelhívó, elgondolkodtató, az önreflexív magatartás esélyét fölmutató*” (Visky 2008). A világ visszásságait leleplező célját azzal éri el, hogy minden eszközzel a tételmondatban („*az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek*”) metaforikusan kimondott gondolati mag igazságát bizonyítja. Így szolgálja sajátos stílus eszközként a beszéd tárgyát, annak egész anyagát, a finális tételben megfogalmazott jelenségről szóló ítélet kimondását, ugyanakkor fontos szerepe van a retorikus hatás kiváltásában is a meggyőzés hatékony módszereként. Ennek azonban csak egyik oka a Horatius által is megfogalmazott gondolat: „*A nevetségest hamarabb megjegyzi akárki, s őrzi eszében, mint amit elfogad, és mire felnéz.*”

Platón szerint a retorika célja „*a lelkek irányítása beszédek révén*” (Phaidrosz 261a; Adamik–A. Jászó–Aczél 2005). Amennyiben elfogadjuk, hogy ehhez az irányításhoz szükség van a hallgatóság figyelmének megragadására és tartósan ébren tartására, akkor nem kételkedhetünk a humor jelentőségében sem. A humor segít terelgetni az elkalandozó hallgatói figyelmet a beszéd globális megértésének irányába többek között azzal, hogy játékra és ezáltal kreativitásra serkent. Gál Enikő beszédének alaphelyzete egy játékos szituáció, amely abból fakad, hogy a beszélő beleéli magát egy általános iskolás

korú kislány alakjába, és ez az empátia egyaránt kiterjed az élethelyzetre, a szóhasználatra, a családban betöltött pozícióra, az érzelmekre és a világról megszerzett ismeretek összességére: „Tudjátok, én vagyok az a gyerek, akit kislányomnak szólítottok. Néhány hónapja nagyon sokat bújócskáztunk, minden hétvégén kirándultunk. Anya, te esténként mesét olvastál nekem egy nagy sárga könyvből, utána pedig finom kakaóval kedveskedtél.” A klasszikus retorikai elvárásoknak megfelelően a bevezetésben (*exordium*) a sajátos szerepjáték beleéléses módszerének egyik célja „a hallgatóság megnyerése, érdeklődésének felkeltése, jóindulatra és befogadásra hangolása” (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005). A beszéd végig megőrzi ezt a sajátos nézőpontot, amely bájos, pozitív humorával az érzelmi elfogadást, ezzel együtt a hallgatóság meggyőzését is szolgálja. Így válik a humor a retorikai szituációban a *pathosz* eszközévé a figyelem felkeltésének és fenntartásának, ezen keresztül a szándékolt hatás elérésének egyik kommunikációs technikájaként.

Ugyanakkor a bevezetés túl is halad a témára hangolás kívánalmán, amikor a tényállás rövid és világos ismertetésével, egy ellentétes logikai viszony megfogalmazásával előre vetíti azt a feszültséget, amelyet a beszéd a továbbiakban részleteiben is kibont: „De azóta megváltozott néhány dolog. Azt hiszem, akkor kezdődött minden, amikor te, apa, előálltál azzal az ötlettel, hogy ideje lenne a mi családunknak is előfizetni valamilyen internetszolgáltatóra.” A „megváltozott” ige múltbeli befejezettsége, lezárt-sága és a „néhány dolog” határozatlansága, bizonytalansága között húzódó ellentét már önmagában is feszültséget hordoz, amelyet tovább fokoz az a sejtés, hogy valami idilli, gyermeki világnak lett visszahozhatatlanul vége. Majd a változás okának banalitása, hétköznapisága idéz elő újabb feszültséget a hallgatóban: a születésnap ajándékba kapott előfizetés az internetszolgáltatóra. A bevezetés zárása sem lehet más, mint egy újabb konfliktust szülő ellentét: ajándék, „sokkal inkább nektek, mint nekem”.

Az ellentét stílusalakzatának halmozása és variálása a *narratio* teljes terjedelmében jellemző. Megjelenik a szavak szintjén a kétféle regiszter között: a tízéves kislány köznyelvi szóhasználatába idegenségét és elkülönülését megtartva, sőt hangsúlyozva ékeződik be a számítástechnika terminológiája (*internetszolgáltató, gigabájt, megabájt, új generációs hardver, továbbfejlesztett szoftver, Skype, messenger, online-rendelés* stb.); vagy a megélt jelen, és a virtuális valóság közötti ellentétben (a problémák, örömek megbeszélése – állapotfrissítés; szmájli – mosoly, virág, ölelés). Az ellentét jelen van az idő dimenziójában is a múlt és a jelen összeütköztetésében: az internet-előfizetés előtti „normális, hétköznapi” családi élet és az utána következő „számítógép-determinált” otthoni lét és kiüresedő kapcsolatok különbözőségében, amelyet az igeidők használata is nyomatékosít (a bevezetésben domináns a pozitív jelentéstartalmú, közös élményeket idéző igéknél a múlt idejű igealak: *bújócskáztunk, kirándultunk, olvastál, kedveskedtél* – majd ezeket váltja a *narratio* hangsúlyos jelen idejűsége: *laptopozol, görnyedsz, bosszankodsz*). A mondatok logikai minőségének szintjén a tagadás jelzi a hús-vér élet (kakaó) és a virtuális világ (a kakaó képe a neten) között húzódó ellentétet, majd a befejezésben a kislány dacos, kétségbeesett lázadását a felnőttek „világhálóhoz kötöttsége” ellen. („Nem jössz? Nem bánom, úgyis megszoktam már, hogy csak a Kati babára számíthatok..., ő a legjobb barátom.”) A beszéd műfaja is ellentmondásos, dialógus formába csomagolt belső monológ, amelynek kibontása közben mondatról mondatra veszít

erejéből a többször is ismétlődő megszólítás, a közvetlen hangvétel, az egyes szám második személyű megfogalmazás, hiszen a kérdésekre nem születik válasz, a kapcsolat megteremtése sikertelen: a szöveg minden mozzanatában egy kislány elszánt, de hiábavaló próbálkozását kísérhetjük végig a szüleivel való párbeszéd kezdeményezésére.

Az ellentétek fokozása egyenes úton vezet a hallgatót a konklúzió, az „én” (gyerek) és a „ti” (szülők) világa többszörösen is ellentmondásos viszonyának megfogalmazásához. A reflexió folyamatában jelentkező feszültségek oldásának a humor az egyik meghatározó eszköze. Egyrészt azzal, hogy feszültségcsökkentő, lazító hatása miatt pihenteti az „elvonat tételek, nehéz problémák”, jelen esetben a családon belüli kapcsolatok, érintkezés kiüresedését feszegető gondolatok által megterhelt hallgatói figyelmet, és ugyanakkor „élénkebbé, színesebbé” is teszi az előadást (Hárdi 2008). Másrészt a szellemes stílus „a lélek eleven mozgásának eredménye, a hallgató vagy olvasó lelkét is eleven mozgásba hozza. S a lélek ily mozgása a legnemesebb élvezet” (Babits 1978; Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 577). Harmadrészt mert „az élet dolgainak, történéseinek össze nem illései, eltolásai, túlzásai, kontrasztjai, ütköztetései, átszerkesztései, többértelműségei, azaz az elvárás és a valóság meg nem felelései ártalmatlan feszültséget keltenek, és e feszültség oldódását boldog, örömteli állapot kíséri” (Pap 2008). Mindhárom funkcióra találunk példát Gál Enikő beszédében. Pihentető, lazító hatása van a napestig a gép előtt görnyedő, a lakásból ki sem mozduló, a kakaót már csak a neten mutogató édesanyához címzett szemrehányásnak: „*Persze, azt nem bánom, hogy a szemetet sem vitted le már egy hete, most legalább nem szólsz rám, ha a szemetes mellé dobom a csokispapírt.*” A hallgató érzelmi reagálását mozgósítja a szeretetéttségét csillapítani akaró kislány kísérlete az apa megkörményezésére: „*Apa, gyere ide! Ölelj meg, sügni akarok valamit.*” De a humor a legerősebb hatást az elvárás és a valóság meg nem feleléseiből fakadó feszültség kognitív feldolgozásához, majd a feszültség oldásához vezető funkciójával éri el: „*Apa! Figyelsz? Neked is hamarosan születnapod van, az én ajándékom az lesz, hogy lemondok a netszolgáltatót, hogy legyen időd élni is. Bár tudom, te mondtad, hogy »az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek«, én ezt nem tartom igaznak. Nem akarom, hogy része légy ennek a gyűjteménynek, sem te, sem anya!*”

A humornak ez utóbbi szerepe visz minket közelebb a beszéd makroszinten kifejtett érvrendszerének megértéséhez, amely a deduktív elrendezés elvét követve az általános tétel kimondásától vezet az egyedi részletekkel történő indoklás felé. Gál Enikő beszédének egyik legkidolgozottabb jellemzője a szöveg elrendezése (*dispositio*), amely a mikroszerkezeti egységek és az érvrendszer felépítésében aktualizálódik, és alapvető kritériuma a hallgatóságra gyakorolni kívánt hatás sikerének. „*A szónoki mű logikája a legbonyolultabb valami: itt nem elég, hogy az egyes gondolatok épek és igazak legyenek; a szónoknak rögtöni, praktikus hatást kell elérnie: szükséges, hogy a gondolatai érvényesüljenek is. S csak akkor érvényesülhetnek, ha helyes sorrendben vannak: az előző előkészíti a következő hatását; a következő viszont betetőzi az előzőét.*” (Babits 1978; Adamik–A. Jászó–Aczél 2005: 582)

A bevezetés a belső kényszer toposzával kísérli meg a hallgatóság jóindulatának megnyerését, hiszen a retorikai szituáció forrása egyértelműen az a kétségbeejtő helyzet, hogy egy kislány egyik napról a másikra elvesztette a családban addig betöltött

pozícióját, a szülei figyelmét: „Emlékeztek még a nevemre legalább? Tudjátok, én vagyok az a gyerek, akit kislányomnak szólítottok.” A várttól eltérő megszólítással történő indítás az érdeklődés felkeltésére is alkalmas, mivel egyértelművé teszi a hallgatók számára, hogy a beszélő egy közös játékba kívánja őket bevonni, és ez a „felhívás a kreativitásra” mozgósítja és fókuszálja is a szelektív figyelmet („Anya! Figyelsz rám? Hahó! Apa, te hallasz?”). A bekezdésben uralkodó gondolatalakzat, az ellentét ugyanakkor indító impulzust is ad a logikus gondolkodáshoz azzal, hogy előre vetíti a témát: „Azt hiszem, akkor kezdődött minden, amikor te, apa, előálltál azzal az ötlettel, hogy ideje lenne a mi családuknak is előfizetni valamilyen internetszolgáltatóra. Emlékszel? Folyton erről beszéltetek, hogy mennyire jó lesz majd, és milyen sokat könnyíthet az életeteken.” Ezzel a textémával vezeti át a beszélő a hallgatókat a következő makroszerkezeti egységbe, a tényfeltárást tartalmazó elbeszélésbe.

Az elbeszélés öt bekezdésből áll, és ebből négy a szülők megszólításával kezdődik: „Apa, figyelsz?” Anya, Apa, Anya. Az anaforikus ismétlődés lineáris logikai láncra fűzi azokat az érveket, amelyeket a beszélő a finális tétel egy mondatába sűrített központi téma, a metaforarendszerben kifejezett globalizált informatikai „elhálózatosodás”, a „linkké” válás folyamatának bizonyítására sorakoztat fel. Ebből a szempontból a bemutató típusú beszéd jellemzőihez igazodva egy érvelő, argumentatív szöveget hallhatunk, melynek minden részlete a finális tételben megfogalmazott álláspont igazolására törekszik (Adamik–A. Jászó–Aczél 2005). Ennél a pontnál egy bekezdés erejéig említés kell tennünk a finális tételmondat metaforarendszeréről, amelyben újabb bizonyítékát kapjuk a szöveg egészét jellemző humor jelenlétének.

Varró Dániel alapmetaforája a világot linkgyűjteményként ábrázolja, amit részleteiben bont tovább a második, kapcsolatos mellérendelő tagmondat képi síkja: az emberek, a tárgyak benne linkek. A párhuzamba állított fogalmak úgy viszonyulnak egymáshoz, ahogy egy matematikai aránypár tagjai. Ez az elrendezés kiváló példa a stílus eltérés-/ (écart)felfogására, amely szerint a nyelvi formatár a megszokottól való különbözőségében hordozza a stílusreemtő erőt, amelyet tovább fokoz a „link” szó homonímia jellegéből fakadó kétértelműsége, játékossága, a kétféle jelentés összemosásából fakadó szellemessége. A finális tétel stilisztikai erejének egyik forrása tehát a nyelvi megformálásból adódó humor, a szóegybeesés (*parison*), ahol a „link” bizalmas és tréfás stílusminősítésű melléknévként megbízhatatlan, komolytalan jelentésével (*Magyar értelmező kéziszótár* 1972) járul hozzá az értelmezés többsíkúságához.

A láncszemenként egymásba kapcsolódó, az ellentét toposzán alapuló érvekben közös, hogy azt a folyamatot vázolják fel, amelyben a szülők egy „linkgyűjtemény darabjaivá” válnak a felnőtt korban kialakuló számítógép-függőség következtében, miközben a kislányuk kétségbeesve próbálja őket meggyőzni a „normális felnőttek” világának értékeiről. Látjuk, ahogy fokozatosan átveszi a családban a kislány helyét a számítógép, és a gyerek a szülők egyre inkább virtuálissá váló világának periferiájára szorul. A mindennapokból kiragadott, mosolyt fakasztó leírások (a netezés miatt vásárolni is elfelejtő, kora reggel már a fájljait rendezgető anya, a szerver zsúfoltságán bosszankodó, a bónuszpontokat megszállottan gyűjtő, online gladiátorokat edző apa) mögött ott leselkedik a hallgatóságra valami végtelen nagy szomorúság is. „A humor (...) ember mivoltunkkal szembesít bennünket, vagyis a humoron keresztül talán könnyebben

megérthetjük, hogy az ember milyen szánalmas és milyen fenséges, milyen nagy és milyen kicsi – egyszerre.” (Kállay 2008). A humor nagyítóüvegén át látjuk a kislány kísérleteit is az ellenállásra, a régi pozíció visszakövetelésére, de az elszántság egyre gyengül, míg végül megjelenik a szövegben egy új szereplő, aki a szülők eltávolodásával párhuzamosan egyre nagyobb jelentőséget kap a kislány életében: *Kati baba*. Látjuk azt a folyamatot, amelynek végére a baba átveszi a szülői szerepet; a kezdeti egyes szám harmadik személyű leírás távolságtartását váratlanul, a beszéd befejezésében megtöri a végleges csere: az utolsó megszólítás már a babához szól.

A befejezés egyetlen, rövid kérdése: „*Ugye, Kati baba?*” igazi csattanóként vezeti a hallgatóságot a jól előkészített, az előzményekből következő lezárás felé, amely ugyanakkor tálcán kínálja a továbbgondolás lehetőségét, és nem csupán kérdő modalitásával. Hiszen mindannak az állító megerősítésére vonatkozik, ami a *narratio* utolsó bekezdésében megfogalmazódott: „*Nem bánom, úgyis megszoktam már, hogy csak a Kati babára számíthatok..., ő a legjobb barátom. Maradj csak a gép előtt! Míg a baba itt van, úgysem vagyok egyedül. Sőt tudom azt is, hogy őt soha nem veszi el tőlem egyetlen link sem.*” A beszéd elért ugyan végpontjához, de a gondolat nem. Ezért is kívánczik ide befejezésül Babits Mihály gondolata: „... *mily sokféle elágazik, mily sokféle gyümölcsöt terem a retorika hatalmas fája. De legnagyobb haszna mindig egy marad: hogy gondolkodni és beszélni tanít.*”

Felhasznált irodalom

- Adamik Tamás. – A. Jászó Anna. – Aczél Petra. 2005. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Hárdi István 2008. Tallózás a humor világában. *Magyar Tudomány*. <http://www.matud.iif.hu/08feb/07.html>. (2014. február 9.)
- Kállay G. Katalin 2008. A humor szabad és személyes anatómiája. *Liget* 1. http://epa.oszk.hu/01300/01348/00067/08_01_11.html. (2014. február 9.)
- Molnár Melinda 2010. *A pedagógiai iróniának mint a pedagógiai hatalom kifejeződésének modellezése*. PhD-értekezés. Veszprém. http://konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2010/Molnar_Melinda_dissertation.pdf. (2014. február 9.)
- Pap János 2008. Humor az iskolában. *Magyar Református Nevelés*. IX. évf. 4.
- Visky Ferenc 2008. Humor, játék, szentség. *Magyar Református Nevelés*. IX. évf. 4.

Szócs Hunor, a Bárczi Géza Alapítvány különdíjasa Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Nemrégiben értesültem, arról a borzalmas és meghökkentő hírről, hogy majdnem egy teljes napig leállt az egyik legnépszerűbb közösségi oldalon a lájkrendszer. Akármilyen hihetetlen is, de személy szerint nem estem mély depresszióba, és nem szaladtam le az alagsorba hónom alatt kétheti élelemmel, hogy ott várjam ki a világ „egyensúlyának” a helyreálltát. Ezek után hívhatnak kőszívűnek vagy szívtelennek, amit generációm tagjai vagy leginkább a fiatalabbak oly nagy előszeretettel meg is tesznek, de tegyük fel a kérdést: „miért?”. Miért mondják a fiatal generációk tagjai, hogy: „akinek nincs *Facebook*-felhasználó-fiókja, az nem is létezik”? Ha összeomlik egy kevés időre egy virtuális rendszer, miért ütnek ki pániktünetek a fiatalokon, rajtunk? A történelem egyik leggyakrabban feltett kérdése újra feltevéődik. MIÉRT?

Tisztelt hölgyeim és uraim, kedves jelenlevők, a válasz egyszerűbb, mint gondolnánk: „mert egy ilyen korban élünk”. Kérem, ne tekintsék ezt közhelyes válasznak, szerintem több rejlik mögötte. Bizonyára sok jelenlevő számára ismeretes hasonló „bölcselet”, melyet szüleitől vagy nagyszüleitől hallhatott leginkább: „bezzeg az én időmben nem így volt...”. Amikor egy ilyen mondat elhangzott, vagy elhangzik a rögtön érkezett válasz is: „most egy ilyen korban élünk”. Múlt és jelen harca, egyszerű szavakban kifejezve. Ugyanis ez a válasz mindig a változást jelképezte, még ha a válaszadó nem is tudta. Igen, fejlődés, mert régen nem volt *Google*, *Facebook*, sem *internet*. Ha valaki valamit keresett, tudás után vágyott, azt a könyvtárban tette meg; ha ismerkedni, barátkozni, vagy társalogni óhajtott, azt a közösségi klubokban, rendezvényeken gyakorolta. Az *internet* elterjedése mindezt globalizálta, és összemosta a tér és az idő fogalmát a virtuális világban. Mára már csak a harmadik világ tagjai nem juthatnak internethez, vagy ha jutnak is, de nem ilyen módon teszik meg, mint mi. Ugyanakkor a politikai kultúra is befolyásolhatja az *internet* jellegét, nézzük csak meg a keleten fekvő országokat, például Kínát. De egy társadalmon belül is létezhet többféle felhasználói magatartás, amit több tényező is meghatározhat, például kor, nem, társadalmi helyzet vagy hasonló jellemzők.

Régen nem volt *internet*, most van *internet*, fejlődtünk. Az *internet* fejlődik, mi meg változunk. De mi számít fejlődésnek? Sokan haladási irányként tüntetik fel. Az egyszerűtől a bonyolultig, az alacsonyabbtól a magasabbig, a rossztól a jóig. Az *internet* számunkra is fejlődésnek számít? De beszélhetünk-e fejlődésről akkor, ha a haladási irányban meghatározó pozitív értékeket hagyunk elveszni? Szerintem fejlődés az, amikor egy adódó probléma úgy oldódik meg, hogy abból senkinek és semminek nem származik hátránya. A fejlődés értékmegtartásról és értékalkotásról szól.

Ha csak az internet létrejöttének okát és célját tekintjük, akkor fejlődésről beszélünk. Mostani jellegét tekintve azonban igen sok negatív fejleménnyel számolhatunk, amelyek veszélyt jelentenek. Amikor létrehozták a mai internet elődjét, számos érdeklődőnek megtetszett, és még pár évig csak arra használták, amire alkotói rendeltették: információszállításra és -megosztásra. Viszont ahogy egyre nyilvánosabb és mindenki számára hozzáférhetőbb lett, ezzel arányosan vesztett régi „tisztaságából”. Már nem csak a hasznos információk számára nyújtott szabad és gyors terjedést. Valóban fejlődés az, amikor tudásunkat és tudományos felfedezéseinket gyorsan és szinte bárkihez eljuttathatjuk, megoszthatjuk. Élményeinkkel és érzéseinkkel pedig hasonlóképpen cselekedhetünk. De fejlődés-e az, amikor álinformációkat és áltudományokat megbízható forrásként terjesztünk, hogy hasznot húzzunk valakiből? Vagy a megosztott érzéseket, élményeket manipulációs eszközként használjuk fel. Vagy jó-e az, ha csak azért teszünk meg dolgokat, hogy a virtuális élményvilágot gazdagítsuk, ha mások elkápráztatására gyártunk élményt a hálózaton? Helyes-e, ha egy ilyen hálózat részeivé válunk? Arról beszélünk, hogy milyen jó dolog az internet, mert megszünteti a távolságot, és közelebb hoz minket távoli emberekkel. Eközben elfelejtjük azt, hogy eltávolodunk a körülöttünk levőktől. Tetszik nekünk a hálózaton belül felhalmozott hatalmas tudás: „*Copy + Paste*”, és megosztjuk, közben elfelejtünk gondolkodni. A bölcsesetekkel ugyan ezt tesszük, s ha a saját érzéseinkről, világnézetünkéről kérdeznek, nem tudjuk kifejezni magunkat. Nem az a legfenyegetőbb, hogy minden ismeret elérhető szinte bárki számára, hanem az, hogy mire és hogyan használjuk fel azt.

Lehet, hogy a jelenlegi helyzet nem mutat ilyen apokaliptikusan, de kérem, vizsgáljuk meg környezetünket, és látni fogjuk, hogy valami hasonló kép rajzolódhat ki a jövőben. Ráadásul legnagyobb értékünk forog kockán, melyet meg kell tartanunk: az emberségünk! A mi döntésünk, hogy a hálózatsapda áldozataivá válunk, vagy pedig fölé emelkedünk, fejlődünk!

Köszönöm a figyelmüket!

PETHŐ JÓZSEF

„Jót s jól”

Szócs Hunor beszédének elemzése

A szónoki beszéd fő célja a hallgatóság meggyőzése. Az etikai értelemben is *jó* szónok természetesen a *jóról*, a *helyesről* kívánja meggyőzni hallgatóságát – a hallgatóság pedig általánosságban szívesen hajlandó megtenni azt, aminek helyességéről, jóságáról meggyőzték.

Szócs Hunor a fenti értelemben *jó* szónok, felelősségteljes magatartásához, jó szándékához kétség sem férhet: egy sokakat érintő, aktuális „problémá”-ra, sőt „veszélyt”

jelentő „negatív fejlemény”-re rámutatva keres, ajánl megoldást. Mégpedig olyan megoldást, amelyből „senkinek és semminek nem származik hátránya”. A veszély pedig – a szónok szerint – igencsak fenyegető, mert bár egyelőre még nem tűnik „apokaliptikus”-nak, de „*legnagyobb értékünk forog kockán, melyet meg kell tartanunk: az emberségünk!*” Adva van tehát a jó, a kérdés az, hogy a „jót jól”-t közvetíti-e Szöcs Hunor?

Amikor erre a kérdésre próbálunk válaszolni, számos nézőpontból közelíthetünk az elemzendő beszédhez. A lehetőségek közül először most Quintilianus nyomán az „első stíluserevény”-t a világosságot hadd emeljem ki. „*A világosság legyen az első stíluserevény [...] semmi se hiányozzék, de ne is legyen fölösleges. Így beszélünk a tanultaknak is elfogadható és a tanulatlanoknak is világos lesz. [...] Mert ha sem kevesebbet nem mondunk, sem többet a szükségesnél, és nem rendezetlenül és szétfolyóan beszélünk, akkor világos lesz és érthető még a hanyagabbul figyelők számára is. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a bíró nem mindig figyel olyan feszülten, hogy a homályt ő maga eloszlassa, és értelmének fénye a beszéd sötéttségén áthatoljon, hanem gyakran sok egyéb gond eltereli a figyelmét. Ezért olyan világosnak kell lennie beszédünknek, hogy észrevétlenül jusson el a tudatáig, mint ahogyan a napfény eljut a szembe. Ezért nem arra kell törekednünk, hogy megértse, hanem hogy ne tudja meg nem érteni.*” (Quintilianus 2008: 8, 2, 22–24).

Nos, mennyire volt világos a fenti, quintilianusi értelemben Szöcs Hunor beszéde? Először is nézzük: megfelelt-e annak a követelménynek, hogy „semmi se hiányozzék, de ne is legyen fölösleges”? Úgy gondolom, nem, vagy talán pontosabban: nem egészen. (Az igazságosság kedvéért hadd jegyezzem meg itt, hogy bizony nem könnyű „maximum 6 perc”-ben bonyolult témákat kifejteni.) Nézzünk egy-két példát: hol lehetett volna tömörebben, gazdaságosabban fogalmazni, és hol lett volna célszerűbb részletesebben, nyomatékosabban kifejteni a gondolatot? Számomra például a szónok célja szempontjából nem tűnik lényegesnek annak az evidenciának (ráadásul kissé körülményes) közlése, hogy „*egy társadalmon belül is létezhet többféle felhasználói magatartás, amit több tényező is meghatározhat, például kor, nem, társadalmi helyzet vagy hasonló jellemzők*”. Kérdéses az is, hogy a jelen esetben a 6 perccel való ökonomikus gazdálkodás kereteibe beletartozna olyan, az előzőhöz hasonlóan evidens és elméleti kérdések felvetése, mint például az, hogy „*a politikai kultúra is befolyásolhatja az internet jellegét*”. A szónok valódi témája (l. fent: veszély és megoldás) szempontjából szintén nem releváns az az itt szintén szóba hozott (egyébként nem teljesen helytálló) tény, hogy ma „*már csak a harmadik világ tagjai nem juthatnak internethez*”. De nézzük meg a másik oldalt is: hol lett volna érdemes részletesebben vagy legalábbis logikusabb rendszerezéssel („*nem rendezetlenül*”), nyomatékosabban szólni? Úgy vélem, a befejezésben hatásos a rövid felkiáltás: „*Ráadásul legnagyobb értékünk forog kockán, melyet meg kell tartanunk: az emberségünk!*” De vajon elhithetjük-e mi, hallgatók az előzőek alapján, hogy valóban „emberségünk” a tét, emberségünk elvesztéséről van szó? Talán igen, talán nem. Mert a felkiáltást megelőzően kétségtelenül felvetett a szónok olyan elemeket, amelyeket „emberségünk” fontos részének érezhetünk, például:

„eltávolodunk a körülöttünk levőktől” stb. De keveredik az igazán lényeges, a világos a homályossal, a kevésbé lényegessel. Vegyük példaként ezt a mondatot: „*Nem az a legfenyegetőbb, hogy minden ismeret elérhető szinte bárki számára, hanem az, hogy mire és hogyan használjuk fel azt.*” Egyáltalán miért lenne az fenyegető „emberségünk” számára, hogy „*minden tudás elérhető szinte bárki számára*”? Nyilván az sem csak veszélyes, ha felhasználjuk az internet nyújtotta tudást; a jó és rossz elválasztása itt nem lett volna haszontalan.

A világosság stíluserejének megvalósulását vizsgáljuk most egy másik aspektusból, a hangnem aspektusából. Szöcs Hunor szónoki beszéde ironikus hangnemmel indul, aztán egy bekezdésnyi szöveg után átvált a közömbös-hétköznapi hangnembe (stílusba), ezt aztán a továbbiakban összeszövi egy emelkedettebb, szakmai-filozofikus jellegű stílustípussal. Nézzük, hogyan jelenik meg ez a szövegben! Az ironikus túlzások már a bevezetésben világossá teszik a szónok álláspontját, ti. azt, hogy az internet-, a Facebook-rajongókkal szemben másfajta értékrendet képvisel: „*Nemrégiben értesültem, arról a borzalmas és meghökkentő hírről, hogy majdnem egy teljes napig leállt az egyik legnépszerűbb közösségi oldalon a lájkrendszer.*” (...) „*...nem szaladtam le az alagsorba hónom alatt kétheti élelemmel*”. Ehhez képest kevésbé megvilágítóak az ilyesféle „filozofikus”, kissé túlmagyarázó retorikus kérdések, megjegyzések: „*beszélhetünk-e fejlődésről akkor, ha a haladási irányban meghatározó pozitív értékeket hagyunk elveszni?*” – és/vagy – „*Vagy jó-e az, ha csak azért teszünk meg dolgokat, hogy a virtuális élményvilágot gazdagítsuk, ha mások elkápráztatására gyártunk élményt a hálózaton?*” A stílus változatossága a figyelem fenntartásának fontos eszköze: „*a bíró nem mindig figyel olyan feszülten, hogy a homályt ő maga eloszlassa, és értelmének fénye a beszéd sötétségén áthatoljon, hanem gyakran sok egyéb gond eltereli a figyelmét*”. Nem könnyű megteremteni a változatosság játékát, harmóniáját: hatékonyságát. Itt is lehetett volna szerencsésebb a beszéd struktúrája...

Úgy vélem, érdemes kiemelni a szónoklat főbb logikai vonalait is. Az egyik, a fontosabbnak tűnő, a múlt-jelen-jövő tengelye. A bevezetést most nem tekintve, a gondolatmenet a múlttól indul, amikor még „*ha valaki valamit keresett, tudás után vágyott, azt a könyvtárban tette meg, ha ismerkedni, barátkozni, vagy társalogni óhajtott, azt a közösségi klubokban, rendezvényeken gyakorolta*”. Aztán a következő bekezdéssel elérünk a jelenhez: „*Régen nem volt internet, most van internet, fejlődtünk. Az internet fejlődik...*” A beszéd végén pedig a jelen fenyegető tanulságaitól eljutunk a jövőhöz: „*vizsgáljuk meg környezetünket, és látni fogjuk, hogy valami hasonló kép rajzolódhat ki a jövőben*”. Ez a hármas tagolású felépítés hagyományos, egyszerű és hatásos. Kevésbé tűnik azonban célravezetőnek a másik szál, a fejlődés kérdésének vissza-visszatérő, túlságba vitt fejtegetése. Lényegében itt körben jár a szónok, és ez bizony keveset ad hozzá érvelésének erejéhez: „*Igen, fejlődés, mert régen nem volt Google, Facebook, sem internet. [...] Régen nem volt internet, most van internet, fejlődtünk. Az internet fejlődik, mi meg változunk. De mi számít fejlődésnek? Sokan haladási irányként tüntetik fel. Az egyszerűtől a bonyolultig, az alacsonyabbtól a magasabbig, a rossztól a jóig. Az internet számunkra*

is fejlődésnek számít? De beszélhetünk-e fejlődésről akkor, ha a haladási irányban meghatározó pozitív értékeket hagyunk elveszni? Szerintem fejlődés az, amikor egy adódó probléma úgy oldódik meg, hogy abból senkinek és semminek nem származik hátránya. [...] Valóban fejlődés-e az, amikor tudásunkat és tudományos felfedezéseinket gyorsan és szinte bárkihez eljuttathatjuk, megoszthatjuk. Élményeinkkel és érzéseinkkel pedig hasonlóképpen cselekedhetünk. De fejlődés-e az, amikor álinformációkat és áltudományokat megbízható forrásként terjesztünk, hogy hasznot húzzunk valakiből?”

Összességében a következőket tartom kiemelendőnek: Szöcs Hunor jó szónok a szó etikai értelmében, azaz a „jót” mondani retorikai követelményének maradéktalanul megfelelt beszéde. A „jól”, a megformáltság vonatkozásában azonban nem mindig sikerült megtalálnia a világosság stíluserényének és ezzel együtt: az igazi hatékonyság követelményének megfelelő legyszerencsebb megoldásokat.

Felhasznált irodalom

Quintilianus, Marcus Fabius 2008. Szónoklattan. Adamik Tamás (szerk.). Kalligram. Pozsony.

Müller Henrietta, a Kossuth Szövetség különdíjasa
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Székelyudvarhely

Hölgyeim és Uraim!

A legjobb, amit ki tudtam hozni magamból, most itt áll. Ez vagyok én. Reakciók sorozatából létrejött, láncreakciókat létrehozó én.

Most beszélhetnék az erdélyi kisebbségi lételemről vagy az itteni kétséges politikai állásokról. Háboroghatnék Verespatak embertelen helyzete miatt, forronghatnék az összefüggéstelen egyetemi rendszerek ellen. Mert igenis felbosszant, irritál, a gyomromból feltörni vágyik valami mindazok ellen, akik az említett történések okozói, mert utálok a tompa embereket.

Ma mégis inkább hadd beszéljek: a szerelemről. Igen, a szerelemről. Egy lüktető érzésről, amely összekapcsol mindannyiunkat. Minden, ami lüktet, az halad, annak iránya van, az érzések nem statikusak, folyamatosan fejlődnek. Valahol elkezdődnek és fejlődnek. Én például szüleim szerelemgyermeké vagyok. Már édesanyám pocakjában kötődésként kezdődött életem. Ő volt az én első láncom a világgal való kapcsolatomban, és azóta is emberláncaim tükre vagyok.

Ezért boldog vagyok, hogy ma hat percben beszélhetek a „linkemberekről”. Mert mindannyian vagyunk valakinek a linkjei, mert mindannyiunknak vannak „linkemberei”. Azok, akiknek köszönhetjük létünket, azok, akikkel közösen gondolkodunk a világról, akikkel átéljük, milyen barátságban élni. Az emberek, akik megmutatták, mitől félünk igazán, és azok az emberek, akik szellemi, lelki, testi vágyakat ébresztettek bennünk. Mindannyian a láncaink a világhoz, annak titkaihoz és csodáihoz. Ezek az emberek segítenek bennünket ahhoz, hogy rátaláljunk arra a hivatásra, amit a magunkénak érezhetünk. Ők azok, akik folyamatos keresésre készítetnek minket. És a közös bennünk az, hogy szerelmesen hiszünk. Ha körülnézünk vagy magunkba nézünk, akkor látjuk, hogy azok az emberek, akik jól csinálják – merthogy, igen, sokan jól csinálják –, azok mind szerelmesek. Szerelmesek mernek maradni Önmagukba, emberláncukba, és hisznek abban, amit csinálnak. Már-már gyermekinek és naivnak hangzik még az én fülemnek is, de ez van. Ez van. Minden más mellékes. Felesleges félrebeszélés. Ha odafigyelünk egymásra, és nem feledjük el, hogy vagyunk egymásnak, akkor nem fogunk félni. És ha nem félünk, akkor nem bántjuk egymást, akkor nem hazudunk egymásnak, akkor nem élösködünk egymáson. Nem hozunk embereket olyan helyzetbe, hogy nap mint nap tüntetésekre kelljen vonulni az utcákra. Nem hitegetjük egymást feleslegesen. Nem csukjuk be a szemünket, és fordulunk el, ha igazságtalanságot látunk. Nem leszünk tompa emberek.

Engedtessek meg nekem, engedtessek meg nekünk, hogy ebben a hat percben, amikor az emberláncainkról beszélhetünk, boldogan szerelmesek legyünk. Ahogyan gyarlóságunkat sem kérdőjelezheti meg senki, ahogyan a léttel járó szenvedést sem kérdőjelezheti meg senki, ugyanúgy a szerelemmel járó boldogságot sem kérdőjelezheti meg senki. Az előbb említettem a tünetéseket; az igazság az, hogy én nem nagyon szeretek ilyenekre járni, mert nem hiszem, hogy valami ellen olyan hatásos tünetetni, mint valami mellett. Na, én, ha kivonulnék az utcára, akkor a tünető táblámon a szerelem lenne. Mindazon emberek és dolgok iránt, akik az én láncaim. Mert én a mai napig szerelmes vagyok a szüleimbe, szerelmes vagyok azokba a tanáraimba, akik szerelmesek tudtak lenni a tanításba. Szerelmes vagyok könyvekbe, barátaimba, az állataimba, a színházba. Még mindig szerelmes vagyok a fiúkba, akiktől szenvedélyt tanultam. Most ebben a pillanatban is szerelmes vagyok egy fiúba, akinek szerelemgyermeket szülnék. Szerelmes vagyok a szövegembe, és szerelmes vagyok Önmagamba.

Azt hiszem, életem 21 éve alatt ennyiszor ezt a szót még nem mondtam ki, kivéve mikor otthon gyakoroltam a szöveget, de itt most minden egészen más, mert itt most én az Önök linkje vagyok. És azt is hiszem, hogy lassan valami végső konklúziót kell megfogalmaznom. Ami természetesen az, hogy gondolják végig, ha egyszer ki kell állni az utcára, akkor mi lenne az, amiért megtennék ezt? És persze, ne feledjék, hogy – kikkel?

NEMESI ATTILA LÁSZLÓ

Szerelmes létezés Müller Henrietta beszédének elemzése

Életvidám, lelkesedéssel és önbizalommal teli, a közönség figyelmét magára vonó jelenség. Amiatt nem kell aggódni, hogy esetleg tévesztene. Megveti a tompaságot, és ki meri jelenteni, hogy „szerelmes” úgy önmagába, mint embertársaiba, akik körülvettek és körülveszik. Gyermeket szülné szerelmének, miképpen huszonegy évvel ezelőtt édesanyja is tette, hogy ő most itt lehessen.¹ S ha már itt van, megpróbálja a tőle telhető legjobbat nyújtani nekünk hat percben. Tünetni csak valami mellett, nem pedig ellen tünetne. Így emlékszem vissza rá három hónap távlatából, mielőtt most friss pillantást vetnék írott formában előttem fekvő szövegére.

Mindenekelőtt két körülményt kell – az invenció részeként – szem előtt tartaniuk a szónokverseny ifjú résztvevőinek: a beszéd előre megadott témáját és a retorikai szituációt. Ami az előbbit illeti, a „*Hálózatok rabságában élünk?*” kérdés felkínálja a pró és/vagy kontra érvelés lehetőségét Varró Dániel „internet” metaforájának

¹ Úgy látszik, nemigen érdeklik sem a kisebbségi lét önmarcangoló dilemmái, sem partnere jövedelme és a megfelelő életszínvonal biztosításának nehézségei, sem a családi boldogsággal ugyebár szükségszerűen összeegyeztethetetlen karrier, sem az, hogy ha már ilyen súlyos döntésre szánja el magát, vajon a szülés után pár hónapon belül visszanyeri-e az eredeti alakját úgy, hogy lehetőleg minél rövidebb ideig szoptassa szerelemgyermekét. Nos, nem éppen szokványos. Sőt, talán kicsit örült. Legalábbis a kereskedelmi média által konstruált nyugati „való világban”.

értelmezéséhez, azonkívül a *link* szó főnévi és melléknévi jelentése is kiaknázható. Ezt Müller Henrietta meg is teszi: a 4. bekezdés elején a „linkemberek” kollokáció óhatatlanul a melléknévi jelentést hívja elő a hallgatóban, ám mivel azt a kontextuális előzmény és a folytatás „felülírja”, elkönyveljük a megjósolt szójátékot. Hálózatok „rabságáról” pedig szó sem esik: rétorunk kikerüli az egész *Facebook*-problémakört, amelyről versenytársainak többsége hosszasan elmélkedett, s helyette azokra a „linkemberekre” irányítja figyelmünket, akik „*láncaink a világhoz, annak titkaihoz és csodáihoz*”. Mi a közös bennük? A „*szerelmes hit*” abban, amit csinálnak. A lánc tehát itt nem rabságban tart, korlátoz, akadályoz, hanem összefűz másokkal, hogy ne féljünk. Mert aki fél, hajlamos bántani, hazudni, élösködni. Persze félelem is sokféle van, mint ahogy „vak” szerelem is létezik, mindez azonban nem von le semmit a szépen kidolgozott szónoiki érvelés értékéből. Adva van egy ügyes ellentét, amely átszövi a gondolatmenetet: a „*tompa*” emberek és a „*szerelmes*” emberek szembeállítás a ismétlés alakzatával is kiemelve. A „*szerelmes*” emberek magasztalása nyíltan, a kulcsszó sűrű alkalmazásával, a „*tompák*” elmarasztalása a mellőzés (*praeteritio*) gondolatalakzatával történik (2. bekezdés). Már-már általános jellemrajzok ezek, kiegészülve a „*szerelmes*” szónok önarcképével. A szerelmes szó egyébként is túlzó emfatikus jelentéskiterjesztése az utolsó előtti bekezdés végén azonban elér egy olyan pontig, amely előtt érdemes lett volna megállni („*Szerelmes vagyok a szövegembe, és szerelmes vagyok Önmagamba*”). Talán már az is sok, hogy egyszerre legyünk szerelmesek több fiúba és abba az egybe, amelyikbe éppen szerelmesek vagyunk – még ha tudjuk is, hogy ugyanannak a szónak két különböző (egy konvencionális és egy emfatikus) jelentésével van dolgunk.

A retorikai szituáció nincs különösebben árnyalva vagy áthelyezve: a szónokverseny közönsége vagyunk, hatperces beszédprodukciókat hallgatunk végig. A szónoklat szituációra való utalásai nem túl szerencsések: mindjárt az elején a „*legjobb, amit ki tudtam hozni magamból*” elég slamos és közhelyes fordulat (1. még a 4. bekezdésből: „*de ez van. Ez van.*”), az időkeretről pedig a hallgatóság szívesen megfedkezne, hogy átadja magát az előadás élvezetének, nem kell rá kétszer is emlékeztetni, mintha sokkal több lenne a mondanivalónk (vagy ellenkezőleg: gondot okozna a hat percet tartalommal kitölteni). S bár vannak várakozásaink a szónoiki beszéd tartalmával és szerkezeti felépítésével kapcsolatban, különösebb retorikai szándék nélkül fölösleges ezeket elővételezni: ne szabadkozzunk amiatt, hogy erdélyiként nem feltétlenül kisebbségi sorsunk megpróbáltatásairól vagy Verespatak ügyéről szeretnénk szólni, és ne mondjuk ki, hogy „*lassan valami végső konklúziót kell megfogalmaznom*”, mert ez olyan benyomást kelt, mintha sablonos vagy kényszeres lenne a szövegalkotás folyamata. Érdekes különben (nekem legalábbis nem „természetes”), mi lesz a konklúzió: gondoljuk meg, milyen ügyért és kikkel vonulnánk utcára (ha még nem tettük – persze alighanem már mindannyian megtettük egyszer-másszor). Jó lenne csatlakozni Müller Henriettához a „szerelem” szóval a táblánkon (no de milyen jelentésben, és kikkel?). Attól tartok, utópisztikus gondolat, hogy csak valami mellett tüntessünk, valami ellen ne. Akár szeretünk „ilyenekre járni”, akár nem, időnként az a bizonyos belső hang arra szólít: „*mindnyájunknak el kell menni*”, a valami melletti elköteleződés pedig óhatatlanul valami elleni is egyszersmind. „*Ez van*”.

Egy szimbolikus interakcionista szociológus, mint Charles Horton Cooley, George Herbert Mead, Herbert Blumer vagy Erving Goffman, nagyra értékelné az *„emberláncaim tükre vagyok”* összetett metafora *„tükör”* elemét. A Palo Alto-i kommunikációelméleti iskola tagjai, például Paul Watzlawick, bizonyára örömmel osztanák a szimbolikus interakcionista elismerését azt olvasva, hogy a szónok úgy tekint magára, mint *„reakciók sorozatából létrejött, láncreakciókat létrehozó én”*-re. A konklúzió természetesen az, hogy személyes felelősségünk, milyen láncreakciókat indítunk vagy továbbítunk magunk körül, és milyen tükröt tartunk embertársainknak, akik velünk együtt linkek egy óriási hálózatban, amelyet úgy hívunk: társadalom.

Borda Melitta
Madách Imre Gimnázium
Vác

Tisztelt Hallgatóság! Kedves Diáktársaim! Tisztelt Zsűri!

„Az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek. Hálózatok rabságában élünk?” – vetődik fel a kérdés. Először is tisztázzuk: mi az a link? És mi az a hálózat?

A link két rendszert vagy eszközt összekötő közvetítő szöveg, egyfajta „hiperkapocs”. A legismertebb hiperkapcsok a webes linkek, amelyek a web elemeit kötik össze egymással.

A hálózat pedig több egymással összekapcsolt számítógép, amelyek között adatforgalom van.

Számunkra, a fiatalság számára ezek a definíciók az alapfogalmak körébe tartoznak. Nem hordoznak új ismeretet, nem új információk, nap mint nap osztozunk velük időnkben. Nyilvánvaló tehát, hogy az internet, a hálózat gyökeresen megváltoztatta a mai gyerekek, az Y generáció életét, és hatással van a szellemi fejlődésükre is. Az interneten keresztül olyan mennyiségű információhoz jutunk, amely korábban valósággal utópiának tűnt.

Egy amerikai szociológus, Marc Prensky 2001-ben digitális bennszülötteknek nevezte el azokat az egyéneket, akik abban a korban születtek, amikor a digitális technika már a háztartások részévé vált. Azok, akik pedig ezelőtt szocializálódtak, a digitális bevándorlók. A digitális bennszülöttek könnyebben dolgozzák fel a változó információkat, sokkal gyorsabban hoznak döntéseket, mint a bevándorló társaik. Ugyanakkor a módszeres, pontos, rendszerben történő gondolkodás terén gyengébbek.

Véleményem szerint azonban nem lehet ilyen módon egyértelműen kettéosztani a népet. Önmagában ugyanis az életkor nem determinálja a digitális tudást, illetve a technológia szeretetét vagy épp ellenkezőleg, az elutasítását. Ráadásul a digitális bennszülöttek azt a technológiát használják, amit idősebb társaik, a digitális bevándorlók fejlesztettek ki és hoztak létre.

Ságvári Bence szociológus végzett egy kutatást, amelyben a magyar fiatalok szokásait és értékrendjeit vizsgálta. Ez a munkája a *FantaTrendRiport* nevet kapta. Ennek az első, 2008. április 23-án nyilvánosságra hozott jelentésében a digitális kultúra és a magyar tinédzseres viszonyát tanulmányozta. Ebben megállapította, hogy a 14–17 évesek 94%-a internethasználó. Azaz ma gyakorlatilag alig van olyan fiatal, aki ne használna valamilyen formában a hálózatot.

Egy korábbi, 2006-os kutatás eredménye ugyanezre a korosztályra kivetítve 90% volt. Tehát az internethasználók aránya évről évre egyre nő.

Bodó Balázs, a Műegyetem egyik jeles oktatója is foglalkozott ilyen jellegű kérdésekkel. A *Mindentudás Egyeteme* című műsorában említést tett arról, hogy az internet, a számítógépek alapvetően megváltoztatták az információ termelésének, cseréjének, fogyasztásának környezetét, és ezzel együtt kénytelen megváltozni e folyamatok gazdasági és jogi környezete is. Minden könnyedén másolható, és ennek a másolhatóságnak

köszönhetően sok minden nagyon olcsón és könnyen hozzáférhetővé vált, ami korábban nem, vagy csak nagyon nehezen volt elérhető.

A kérdésre, miszerint „*Hálózatok rabságában élünk?*”, a válasz: igen, a rabjai vagyunk a hálózatnak.

Manapság a „*megosztom*” szó sokkal beváltabb, fontosabb szó, mint például a „*fogadom*” szó.

Virtuális világban virtuális képességek fejlődnek. Nem tanulnak meg a gyerekek saját képet, képzetet alkotni, mert sajnos az az elterjedtebb manapság, hogy a meséket, élményeket képekben, filmekben kapják meg. Így a képzetalkotás, a fantázia gyengül. Ezzel együtt a szövegértés is romlik, mivel az a képzetalkotásra épül.

Én nem azt mondom, hogy a digitális kor, amiben élünk, káros. Egyáltalán nem az! Végtelen lehetőséget hordoznak a multimédiás és kommunikációs technikai eszközök. Csak kellő gondossággal kell bánni velük, mert könnyen áteshetünk a ló túloldalára.

Buzási Dániel

Madách Imre Gimnázium

Vác

Tisztelt Zsúri, tisztelt Hallgatóság!

Tegyük fel magunknak a kérdést: hálózatok csapdájában élünk-e?

Igen, ám de milyen hálózatokról beszélünk, és egyáltalán mit is jelent ez a kérdés.

A következőzendő néhány percben erre keresünk válaszokat.

Napjainkban, a III. évezred küszöbén, rengeteg hasznos dolog vesz körül és szolgál minket. Gondolok most a számítógépekre, okostelefonokra és tabletekre. A segítségükkel végezhetjük munkánkat, és tölthetjük el a szabadidőnket.

De ezeket mind könnyebbé és élvezetesebbé tehetjük az internet segítségével. A világhálónak 2012-ben már közel négymilliárd felhasználója volt. Rengeteget köszönhetünk neki, olyan, mint egy lekicsinyített világ, milliányi ablakkal, amely mögött újabb és újabb dolgokat, információt találhatunk. Egy linkgyűjtemény.

Egy linkgyűjtemény, melyben minden „kis ablak” mögött újabb és újabb ablakokat találhatunk egészen a végtelenségig. Ezek kapcsolatrendszere hozza létre azt a hálózatot, amelyet a címben megfogalmaztunk. De vajon ennek a csapdájába kerültünk-e?

Szerintem ez a kérdés nem egyértelmű, több dolgot is takarhat. Vegyünk egy példát: számos ember dolgozik a számítógép segítségével, folyamatosan az asztal előtt görnyednek, és lehet, hogy már teljesen elégük van az informatika nemes tudományából.

Ugyanakkor, ha végre eljön a pihenés és a kikapcsolódás ideje, mit csinálnak?

Szépen visszaülnek a gép elé, és ott foglalják el magukat. Így előáll az a helyzet, hogy amikor dolgoznak, akkor a képernyőre merednek, amikor pedig pihennek, nos, akkor is a képernyőre merednek. Mi ez, ha nem csapda?

De ez csak az egyik verzió.

Az internet képes, valahogy magához láncolni az embereket. Itt elsősorban nem is a függőségekre, hanem valami mélyebb, bonyolultabb dologra gondolok. Húsz évvel ezelőtt, ha valaki levelet akart küldeni, elment a postára, ha könyvet szeretett volna olvasni, hát elment a könyvtárba, és ha teszem azt meg akarta nézni a Colosseumot, elutazott Rómába.

Most azonban elég csak bekapcsolnunk a gépet, és mindezeket megtehetjük. Nemrég hallottam, hogy a mai tizenévesek nagy része már tévét se néz. És valóban miért is nézne?

Miért, ha az összes film ott van az interneten.

Miért mennénk könyvtárba, ha a könyvek a világhálón várnak ránk? Miért mennénk postára, vagy látogatnánk meg barátainkat, ha ott a *Facebook*? Miért olvasnánk újságot, ha ott az *Index* és az *Origo*.

Miért állnánk fel a géptől, ha ott is leélhetjük az életünket?

És pontosan ez adja a hálózatoknak azt a bizonyos csapdáját. Az internetet úgy találták ki, hogy a lehető legtöbb szolgáltatást nyújtsa a felhasználóknak. Nem volt a tervezőkben semmi rossz szándék, csupán le akarták egyszerűsíteni az ember életét, de egyre inkább úgy tűnik, hogy a terv túlságosan is jól sikerült.

De ez még nem minden. Engedjenek meg itt egy Kosztolányi Dezsőtől való idézetet, miszerint: „*Beírtak engem mindenféle könyvbe, és minden módon számon tartanak*”. Bár e szállóige gazdája a 20. század elején élt, úgy gondolom, napjainkban is igaz, amit mondott.

Az összes nyilvántartásunk a számítógépen van. De nemcsak a magánszemélyeké. Egyszerűen minden szervezetnek muszáj képviseltetnie magát a világhálón, mert ha ezt nem teszi meg, eltűnik.

Ami az interneten nem létezik, az olyan, mintha a valóságban sem létezne.

Nem véletlenül kéri például a legtöbb munkaadó az informatikai ismereteket, egyáltalán nem véletlenül tanulunk informatikát.

De ezek szerint rá vagyunk kényszerítve a számítógépek használatára?

Válaszomban most hadd idézzek egy szorongatott helyzetben lévő, II. világháborús amerikai katonát, akit az ellenség megadásra szólított fel: „*Tűrőt!*”

Nem a számítógép kényszerít minket arra, hogy a képernyőt bámuljuk, vagy a telefonunkat nyomogassuk. Ezeket mind magunktól tesszük. Mert egyszerű, kényelmes, és nem igényel különösebb energiát. Valóban mindenhol ott vannak a „hálózatok”, és tényleg lépést kell tartanunk az idővel, de ez nem jelenti azt, hogy az életünk minden egyes percét gép előtti szoborként kell töltenünk.

Mert valójában nem a hálózatok, hanem önmagunk csapdájában élünk.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Derzsi Anita Izabella
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár

Tisztelt Hallgatóság!

Tudják önök, hogy milyen érzés epekedve vágni valaki után? Érezni, hogy jelenléte nélkül minden értelmét veszti, megtapasztalni mellette a kiteljesedést, a boldogságot, tekintetünket csak reá szegezni, és elmerülni benne az örökkévalóságig! Amikor nincs éhség, szomjúság, fájdalom, sem idő, sem tér, csak ő és én! Önök szerint ez szerelem? Ha igen, akkor én belehabarodtam a számítógépembe!

Hogyan is kezdődött? Bekapcsoltam... Első érintésre lenyűgözött! A sok ide-oda kattintás a kedves kis egeremmel, az e-mailek, a fájlok, a bitek, a linkek, amikben voltak kis linkek, azokban meg még kisebb linkek, és még kisebb linkek. Azt éreztem, hogy az egész világ az enyém, megszűntek a határok. Nézhettem filmet vagy sorozatot, hallgathattam zenét, és nem kellett hozzá tévé, meg az a sok drága CD, elég volt csak az *ncore*, na, meg sok mega- és gigabájt. Na és a sok játék, az unalmas pillanataimat mindig érdekessé tették, és néha igencsak frusztráltta, amikor a *loading* szó sehogy sem akart eltűnni a képernyőről.

A barátaim kezdetben nagyon örültek, hogy most már én is része vagyok ennek a virtuális világnak, csinálhatok profilképeket a fürdőszobai tükör előtt, amelyeket feltölthetek a *Facebook*ra, ők pedig lájkolhatnak. Viszont egy idő után valamiért meghagadtak. Na jó, igaz, hogy nem sokat meetingeltünk, de ha valakik, akkor ők aztán igazán megérthetnék, hogy a szociális élet fenntartása a világhálón milyen fontos, és mennyi időt vesz igénybe. Ilyeneket mondtak nekem, hogy: „*Anita, kezded túlzásba vinni, gondolkodni egyáltalán tudsz még?*” Vagy ilyeneket, hogy: „*Anita, észrevetted, hogy a barátaiddal nem is törödsz, akkora egy link lettél?*” Nem értem, pedig minden profilképüket lájkoltam és kommentáltam, nem kis időt vett igénybe.

De tudják mi a legjobb? Az, hogy hála a számítógépemnek, ki sem kell menjek az utcára, szinte bármit elintézhetek otthonról! Reggel felébredt, aztán együtt le szoktuk fektetni Excel-táblázatba az aznapi programot. A recepteknek köszönhetően a reggelikészítés sem gond, hiszen akárhányszor elfelejtem valamelyiket (és ez velem elég gyakran előfordul, hiszen minek megjegyezni), akkor csak egy kattintás, és máris előttem van például a toast szendvics receptje. Otthonról intézhetem számláimat is, és amikor csak éhes vagyok, *online fast food*ok százai várják, hogy tőlük rendeljek. Na jó, bevallom, hogy ennek van hátránya is, például az a plusz tíz kiló, amivel megajándékoztam magam emiatt, de ez mit sem számít. Persze van olyan, hogy nem értünk valamiben egyet, például abban, hogy a kék vagy a zöld szín megy jobban a barna szeműekhez, szerintem a zöld, szerinte a kék, ez alkalommal egy köztes megoldást választottunk!

Egyszer két napig hitetlenül elhagyott, igaz önhibáján kívül, ugyanis elvették az áramot. Kétségbe estem, Istenem, a sok fájl, az *uploading*, a *downloading*, a *Facebook*, a lájkok, a linkek, a gigák! Majdnem behaltam, szó szerint. Egy falatot sem tudtam enni, mert meg volt ugyan a kinyomtatott Excel-táblázat, de fogalmam sem volt arról, hogy három tojásból hogy lesz bécsi szelet. Akkor tudatosult bennem, hogy soha, de

soha nem akarok nélküle még csak egy lépést sem tenni, nekem ő az életem, a mindenem. Büszke vagyok arra, hogy egy linkgyűjtemény része vagyok, magam is egy szerény link. Nekem nem kell férfi, nincs szükségem rájuk, minek, hiszen a számítógép betölti az összes szükségletemet. Olyan sok minden lehetséges ma már ebben a világban, egy órája hallottam, hogy a kínai nagyfal tégláihoz is férjhez lehet menni. Ha nekem őszinték az érzéseim a számítógépem felé, nem lehetne valahogy törvényesíteni a kapcsolatunkat?

Gál Ruth
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár

Tisztelt Hallgatóság!

Hadd induljak ki mindennek előtt, ebből az állításból, hogy a „Hálózat rabságában élünk”, még ha az kérdésként is van feltéve. A hálózat önkéntelenül is mindig a hálót juttatja eszembe. Igen, azt a hálót, amelyet a halászok igen gyakran, jó eredménnyel használnak. A hálónak csomópontjai vannak, ezek azok a pontok, amelyek nem engedik, hogy a háló tönkremenjen, felbomoljon. Ugyanígy működik a számítógépek hálózata is, azzal a kivétellel, hogy a számítógép-hálózat nem fog tönkremenni, megsemmisülni attól, ha egy elem, ha egy link megszűnik létezni. Értelmezésem szerint tehát, a hálózatot mi magunk alkotjuk azzal, hogy úgy döntünk, csatlakozunk ehhez a linkgyűjteményhez. Akkor mégis hogyan lehetünk a saját alkotásunk rabságában? Lehetséges-e ez egyáltalán? Kétséggívűl! De milyen denotációval is rendelkezik számunkra a rabság fogalma? Nem tehetek arról, hogy a szó hallatán a *rabszolgaság*, *rabszolgák* jutnak az eszembe, akik valakinek, valakiknek a fennhatósága alá tartoznak. Akkor tehát mi vagy azok, akik rabságban élnek, valaminek a fennhatósága alá kerültünk? És itt hadd hangsúlyozzam ki a *valaminek* szót. Nem egy élőlény, nem is egy látható, tapintható tárgy, csupán egy fogalom az, aminek behódolunk. Akkor felteszem először magamnak a kérdést: ki az, aki önszántából rabja szeretne lenni valaminek? Ennyire megváltozott volna a világ?

William Wilberforce teljes erejével harcol a rabszolgaság felszabadításáért, s a mai nemzedék saját akaratából aláveti magát a rabságnak?

És akkor most hadd tegyük fel a kérdést, hogy tudatosan válunk-e rabokká? Vagy csak ízlelni szeretnénk egy kicsit a virtuális világból, s miután megízleltük, már nem érjük be vele. Napról napra nő a percek száma, amit a virtuális világ megkövetel tőlünk. És nekünk nincs mit tennünk ellene, sokszor már nem is akarunk tenni semmit. Jól befészkeljük magunkat a több ezer más link közé, és jó azt tenni, amit mindenki más tesz.

De lássuk, hogyan is kezdődik el az ember integrálódása a már meglévő hatalmas linkgyűjteménybe? Egyszerű az egész: név és jelszó! És egy link lettél. Egy azonosítód van, mint egy rabszolgának.

Akkor most hadd térjek át a linkekre. Mit fed egy ember azonosítója, linkje?

Elméletileg magát az embert. De tényleg magát az embert? Ezt tapasztaljuk? Személyesen, ha találkozol egy ismerősséddel, tudod jellemezni. Reális képet tudsz alkotni róla legjobb esetben. De annyi hazugsággal és félrevezetéssel lehet találkozni a virtuális világban. Nagyon sok esetben úgy jellemezném, mint egy színházat, színteret, ahol nagyon sokan csak egy szerepet játszanak. Nincs valóságértéke, de a falakon kívül ezt senki sem tudja. Nem vagyok fanatikus, nem vetem el a virtuális hálózat fontosságát, de ha már belépünk, akkor azokként lépünk be, akik a hétköznapi, megélt napjainkban is vagyunk. Ne ferdítsük el a személyiségünket! Gondolok itt konkrétan a Facebookra. Ismerőseimet sokszor fel sem ismerem egy-egy képen. Miért teszik ezt az emberek? Az új azonosító, új link, új személyiséget vált ki az emberből? Ki elől akarunk rejtőzködni, vagy mit és miért akarunk letagadni? Lehet, mindez abból fakad, hogy nem tudjuk elfogadni magunkat olyannak, amilyenek általában vagy mindig lenni szoktunk. Nincs egészséges önértékelésünk, nem merjük vállalni hibáinkat, negatívumainkat. Minden bizonnyal nehéz ezt megtenni, de nem lenne szabad megfutamodni a kihívásoktól.

Müller Péter állítja, hogy valamire minden találkozás jó. Még ha nehéz is, még ha félünk is ettől a találkozástól, de szembesülnünk kellene vele. Nagy kihívás saját magunk megismerése, de mégis lenyűgöző kalandozás. Amikor rájövök, hogy mi is rejlik bennem, milyen is vagyok valójában, nagyszerű tudományra teszek szert. Az igazság fájdalmas is lehet, de pont ezért kell a felszínre hozni, hogy orvosolni lehessen.

Akkor tehát hasznunkat szolgálja-e ebben a felismerési utunkban a rabság? Az, hogy egy link az, ami azonosítani tud? Semmiképpen sem, ha tele vannak hazugságokkal. Sokkal több az ember, a tárgy egy linknél. Mindkettőnek, a tárgynak is, a személynek is szépsége, mélységei vannak.

Ne engedjük tehát, hogy ez a rabság korlátokat szabjon kibontakozásunknak, önmagunk megismerésének! Ha még nem vagyunk benne ebben a rabságban, akkor messziről kerüljük is el, viszont ha már béklyót kötött a lábunkra, szakítsuk szét azt, s vállaljuk fel önmagunkat, merjünk szabadon élni!

Gorzó Katalin

Ungvári Nemzeti Egyetem

Ungvár

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Szónoklatomat Eric Emerson Smith szavaival kezdem: „Az internet az első dolog, amit az ember épített, s amit mégsem ért. Ez a valaha volt legnagyobb kísérlet az anarchiára.”

De ahhoz, hogy megértsük ennek az egyedülálló mondatnak a rejtett tartalmát, behatóbban kell ismernünk a világháló fogalmát, és természetesen a társadalmunkra kifejtett hatásait is. Mi is az internet? És miért is élünk a rabságában alárendeltként? Az internet egy ember által alkotott s mégis az embert irányító globális hálózattrendszer, amit a 60-as években fejlesztettek ki, főként a bombák, illetve a rakéták pontos

célbajuttatásának érdekében, s természetesen a titkos, illetőleg hadi információk egymás közti továbbítására.

Ahogy a mágnesnek is, az internetnek is van pozitív és negatív oldala, amelyek kihasználással vannak az emberiségre és a társadalomra is!

Pozitívumai között lehet említeni:

- az internetes munkavállalás lehetőségének létrejöttét, ami rengeteg embernek vált a hasznára;
- az ingyenes, határok nélküli kapcsolatfenntartást, a tőlünk távol élő szeretteinkkel;
- kimeríthetetlen információforrás;
- a webáruházakból való vásárlást;
- az online tőzsdeipar kialakulását.

De ami ezeknél is fontosabb, hogy egy egyszerű letöltéssel ingyen juthatunk könyvekhez, képekhez, programokhoz s egyéb számítástechnikai árucikkekhez. Chris Anderson szavaival élve: „*A Web az ingyenesség tejjel-mézzel folyó Kánaánja*”.

És most térjünk át az internet negatív oldalának ecsetelésére, amelyet akár egyetlen rövidke szóban is kifejtethetünk: FÜGGŐSÉG.

De mi történt? Hogy történt, hogy az általunk alkotott csodálatos dolog ennyire eluralkodott a társadalmon?

A válasz egyszerű, az ember trenddé alakította az internethasználatot!

S hogy miért, hát azért, hogy ezzel is több bevételi forrást biztosítson magának, nem tudva arról, hogy milyen csapdát állít vele a társadalomnak. Mert azt állított, mivel kiszolgáltatottakká váltunk, szinte teljesen megsemmisültünk abban a pillanatban, amikor először kezdtük használni, mert időközben elvesztettük általa emberi mivoltunkat, emberi arcunkat, s linkekévé válunk, bárki számra megközelíthetővé, mert már nem fog megvédeni minket az anonimitás álarca. Elzárkózva élünk azzal a kis univerzummal, amit mi alkottunk, s amitől mégsem tudunk szabadulni, mert azt érezzük, hogy nélküle az életünk egy merő üresség, amely tele lenne megoldhatatlan nehézségekkel, s hogy ezeket megoldhassuk, kiszakadnánk a jól megszokott komfortzónánkból.

Ez alatt az ötven év alatt teljesen átvette az uralmat az emberek gondolkodásmódján, életén, álmain. Sajnos időközben kicsúszott kezünkből az irányítás aranyfonala, s mi magunk lettünk irányítottá, alárendeltté, saját teremtményünk által. Mindez magával vonta a helyesírás meggyengülését, a félművelt társadalom kialakulását a *Wikipedia* és egyéb szócikk- és fogalomtárak létrejötte miatt.

Napjainkra jellemző:

- A teljes elzárkózottság a jelen világtól, emberektől, barátoktól, rokonoktól, az ún. teljes elszigetelődöttség, mivel a jelen társadalomban már nem tud az egyén létesülni, az interneten éli ki magát, amit már saját otthonának, legrosszabb esetben új életnek tekint. Tari Annamária szavaival élve: „*Az online személyiség olyan, mint egy harmadik kéz, amely erővel ruházza fel a számítógép előtt ülőt, aki aktívabbnak, hatásosabbnak érezheti magát.*”
- Elszaporodtak a lelki betegségek a fiatalabb korosztályban, például depresszió vagy szorongás a 16 éven aluliak körében, akik mindennap szembesülnek az

interneten terjengő „bálványok” tökéletes alakjának csábításával, ami többnyire merőben eltér a normális, illetőleg valós testalkat jegyeitől.

- Az anonimitás és a magánélet teljes felszámolása, amit szintén a közösségi portáloknak köszönhetünk, Vavyan Fable véleménye szerint: *„Sokan önként mondanak le elemi jogaikról, amikor médiás vagy internetes közönség elé tárulkoznak. (...) Az a céljuk, hogy megmutassák magukat, elismerésre vágyódnak. Többnyire sajnos arra eszmélnék, hogy az arctalan falka prédájává váltak.”*
- Az internetes csalók és szélhámosok megtévesztésének áldozatává válás, ami pénzügyi veszteséggel vagy akár a személyazonosságunk, banki kivonataink s egyéb személyes információnk elvesztésével járhat.

És még folytathatnánk ezt a felsorolást, amely már így is elég megrázó élményt nyújthatott azok számára, akik eddig csak a pozitív tulajdonságait ismerték az internetnek.

A lepel lehullt, az igazság napfényre került, a döntés rajtunk áll, hogy hiszünk-e a felsoroltakban vagy sem.

De végső soron mindennek mi vagyunk az okai, mi vagyunk, akik meggyújtottuk a robbanófegyver kanócat, s így mi vagyunk az egyetlen felelősei az internet miatt létrejött társadalmunkat érő negativitásoknak, amelyek ellen már egyszerűen lehetetlen harcolni, mert a rendszer, amit mi magunk hoztunk létre, lassacskán elnyel minket.

Bakonyi Péter szavaival élve, egy új kultúrát hoztunk létre.

Jól gondoljuk meg, mikor, mire használjuk!

Köszönöm a figyelmet!

Gregor Lilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Budapest

Tisztelt Zsúri, kedves Közönség!

Tegyük fel magunknak azt a kérdést, ami már mindegyikünknek a könyökén jön ki: *„Hálózatok rabságában élünk?”* Azt gondolom, hogy egy ilyen sokat emlegetett téma megválaszolásakor úgy illik, hogy egy olyan általános, már-már közhellyé vált gondolatból induljunk ki, mint az, hogy a mai felgyorsult világban az embernek szüksége van az internetre. Hiába van számos káros hatása, elengedhetetlen, hogy folyamatosan tájékozódjunk, hogy mindig naprakészek tudjunk lenni, ha bármit is el szeretnénk érni, vagy bármihez hozzá szeretnénk jutni. Internetes elérhetőség nélkül – sokaktól hallani ezt – gyakorlatilag nem számítunk létezőnek.

A különböző hálózatok – a nyelv, a család, a baráti kapcsolatok – ezzel szemben nem tekintendők káros hatásúnak. Érthetetlen, hiszen ugyanúgy, mint ezek, az internet is hatalmas segítséget tud nyújtani nekünk az élet számos területén. Gondoljunk csak arra,

tisztelt itt ülök, hányszor tudtuk megkerülni a többórás sorban állást, a drága telefonbeszélgetéseket, vagy a hosszú utazásokat az internet használatával.

Tételezzük fel tehát, hogy az internettel szoros kapcsolatban éljük életünket! Kontrollálhatjuk ugyan, hogy mennyi időt töltünk el a számítógép előtt ülve, de semmiképpen sem iktathatjuk ki teljesen az életünkéből, hiszen akkor – ugyebár – mi sem léteznénk. De vajon mennyiben vagyunk mi önmagunk az interneten? A különböző *website*-okra feltöltött adathalmazok minket takarnak? Vagy azt látják belőlünk, amit mi láttatni akarunk?

Tegyük fel, hogy egy online aukciós oldalon el szeretném adni ezt a cipőt. Lehet, hogy az állapotfotókon pont nem fog látszódni az orrán levő kopás, sőt az is előfordulhat, hogy egészen véletlenül a leírásban elfelejtem megemlíteni, hogy nem tökéletes az oldalán a ragasztás. Persze, ettől még ugyanerről a cipőről van szó. Vigyáznunk kell tehát: lehet, hogy az interneten látott kép nem egyezik meg azzal, amivel a valóságban találkozánk. Ez az emberekre ugyanígy igaz.

De ezen a ponton egy újabb kérdésbe botlunk: vajon az interneten mutatott kép és az életben mutatott kép milyen viszonyban áll a valósággal? Vajon van egyáltalán egy valódi arcunk? Vagy senkinek sincs egy bizonyos személyisége, hanem minden helyzethez és kapcsolathoz kialakít egy-egy újabbat? Lehámozhatóak ezek a különböző szerepek? Van legbelül valami, ami egyedi, ami az adott ember lényege?

Ennek a gondolatnak a kialakulásáért természetesen csakis a filozófiatanáraink a felelősek, de mindenesetre az biztos, hogy az ember minden egyes szituációban különböző arcait mutatja meg. Én úgy vélem, hogy az összes ilyen arc vagy viselkedésforma metszéspontja tudja megadni az ember identitását – a mi személyiségünk is így határozható meg. Egy-egy viselkedés pedig legtöbbször egy-egy hálózathoz kapcsolódik, mint a családjunk, a kultúra, amiben élünk, vagy éppen az iskolánk. Tehát egyértelműen igaz az, hogy mi mindannyian rengeteg hálózatnak vagyunk a tagjai. De ezt a tagságot én korántsem nevezném rabságnak.

Ma már nem is kérdéses, hogy az alkoholhoz és sok máshoz hasonlóan az internet is okozhat függőséget. Ez kialakulhat a folyamatos információéhség és információközlési kényszer miatt, de olyan egyszerű indokai is lehetnek, mint egy távolsági kapcsolat vagy egy csak online elérhető játék. Ahhoz, hogy a hálózatban való részvétel ne válhasson rabsággá, fontos, hogy mindig tudjunk határt szabni magunknak. Időben is, a befogadott – és ami a legfontosabb – az általunk közölt információ mennyiségére nézve is. Mindeközben persze a mindennapi életünk gördülékenységéhez nélkülözhetetlen az internet használata és az azon keresztüli folyamatos kapcsolattartás a világgal.

De gondoljuk végig, kedves közönségem, kérdezzünk rá magunkban: vajon én mindig érzem, mikor éri meg valóban az internetet használnom? Vajon, amit látok, olvasok, hallok, az igaz? És vajon – ez a legfőbb kérdés –, amit én mutatok magamról, az a valóság?

Köszönöm a figyelmet.

Hadfi Anna Gizella Debreceni Egyetem

Kedves Olvasótársaim, kedves Könyvbarátok!

Nagyon nagy szeretettel köszöntelek Benneteket klubunk, az Őszikék Nyugdíjas Klub Irodalmi Csoportjának mai találkozásán! Örülök, hogy ezen a kissé hűvös és borongós, ámde mégis pompás novemberi délutánon én oszthatom meg Veletek elsőként gondolataimat! A mai alkalomra kijelölt feladatot, miszerint ki-ki egy olyan idézettel álljon elő, amely talányos elképzelésekre készítette, teljesítettem. A versrészletemet megtaláltam, vagy mondhatni, inkább ő talált meg engem, méghozzá nem is akárcikinek a közvetítésével. A vasárnapi ebédet követően ugyanis Panni unokám kucorodott mellém a heverőre, és összehajolva jókedvűen olvastunk egy Varró Dániel-kötetet. A leleményes versek közül is egyről, az *Email* címűről különösen sokat csevegtünk az én drágámmal. Engedjétek meg, hogy idézzek a versből!

*„Hát el vagyok egészen andalodva,
és gyöngö szívem, ímé, reszketeg,
mióta éjjelente, hajnalonta
veled titokban ímélezgetek.*

*Nem kell megszólítás, se semmi céció,
és az se baj, ha nincsen ékezet,
csak kebelembe vésődjék e négy szó,
hogy: Önnek új levele érkezett!”*

Egészen elképesztő a tartalom, nem gondoljátok, Barátaim? Bizony nem ma volt már, amikor mi még fiatalok voltunk, de ekkorát változott volna a világ? Oh..., hol vannak már az ismerkedés és az udvarlás hagyományos helyszínei és módjai? A gőzölgő finom kávék, illatos teák felett szemérmesen elsutogott szavak... A Margitsziget hús lombjai között megtett kellemes séták... A finom cukros sütemények és csatos üveges Bambik társaságában folytatott hosszas, mély beszélgetések! Vagy az izgalom! A levélvárás izgalma! A jóleső heves rémület, amikor rápillantottunk a levélre, és a hön szeretett férfi keze írását ismertük fel... Na de csak semmi céció, önnek új levele érkezett! Csattant fel Pannim édes, szemtelen hangja, félbeszakítva kellemes ábrándjaimat. Nyugtató, ne aggódjak, hiszen ugyanúgy megvan a „filingje” manapság is az efféle dolgoknak, csak már mások a körülmények. Cserfes fruskám! Én igenis aggódok! A következő két sor talán az előzményeknél is jobban meglepett:

*„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”*

Mi az, hogy a világ linkgyűjtemény? Az emberek, a tárgyak linkek! Kedves irodalmat szerető barátaim! Mennyire bizzar és nyugtalanító metaforák ezek! „*Sok van, mi csodálatos, // De az embernél nincs semmi csodálatosabb*” – mondta Szophoklész. Most, a 21. században mégis az ember élettelen linkként definiálja magát, aki értelmét, elhivatottságát tekintve már a tárgyaktól sem különbözik? Én megrémülök ettől a gondolattól.

Unokám akképpen nyugtatott, hogy a linkek valójában láncok, amelyek a világháló sűrű fonalát alkotják. Ezek a láncok pedig tulajdonképpen emberi kapcsolatok, nincs ebben semmi aggodalmat keltő. Én mégis úgy érzem, hogy van. Gondoljatok csak bele! A technológia fejlődésének jóvoltából ma már mennyire megváltozott az életünk! Ezek a vívmányok nyilván sok előnnyel szolgálnak, ám aggódok, hogy a fiatalabb generáció mindennapi életében, társas szokásaiban kárt tesznek ezek az újféle lehetőségek! Az emberi kapcsolatok minősége és az értékrend is megváltozott, a fontossági sorrendben a személyes kapcsolatok ápolása pedig igencsak háttérbe szorult. Egészen elképesztő, hogy mennyi időt képesek a mai fiatalok internetes közösségi oldalakon tölteni. Mégis mi a jó abban? – kérdeztem többször Pannimat, látva, hogy állandóan nyomogatja a telefonját. Állítólag sosincs egyedül az ember, és rengeteg baráttra tehetünk szert. De mégis milyen minőségűek ezek a barátságok? Hogyan lehet az embernek négy-ötszáz barátja? És mit ér az önmagában, ha az ember elmondhatja érzéseit ezeknek a barátoknak, de nincs a beszélgetés mögött igazi kapcsolat, nincsenek valódi élmények, hang, nevetés, érintés, nem látjuk a másik elpiruló arcát vagy csillogó tekintetét? Talán túlságosan a gondolatok világában élnek a fiatalok ma már, a cselekvések köre pedig beszűkülni látszik. Úgy érzem, ezek az internetes láncok ahelyett, hogy őszinte, valóságos kapcsolatokat szimbolizálnának, a könnyen kialakuló, otthonról kényelmesen ápolható barátság illúzióját keltve magányosítják el a fiatalokat, akik így elszigetelődnek. Társas magányba burkolóznak, amely ellen csakis a cselekedni képes, áldozatokat meghozó, erőfeszítéseket megtevő igazi szeretet veheti fel a harcot. Az én gyermek Pannim nem értette, miért látom ennyire borúsan a helyzetet, de ti, kedves Barátaim, akik között szintén vannak anyák és apák, ezt értitek. Nagymama vagyok, szülő, az a feladatom, hogy aggódjak – hajoltam unokámhoz közel. Aztán egy József Attila-részletet súgtam neki elmélkedésünk lezárásaként.

Kedves Olvasótársaim! Remélem, sikerült számotokra is érdekes mondanivalóval bíró versrészletet hoznom erre a mai, számomra igen kedves alkalomra, és talán nem volt hiábavaló megosztanom veletek gondolataimat a Varró Dániel-idézet kapcsán. Megköszönve, hogy meghallgattatok, útravalóul nektek is átnyújtom jókívánságomat József Attila tolmácsolásában:

*„Én azt akarom, bár ostobának látszik
a vágy, mely elmém kockáival játszik,
hogy úgy szeressen az egész világ
téged s engem, mint anya kisfiát
egyetlen kisfiát, vagy kisleányát.”*

Köszönöm a figyelmet!

Istenes Petra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Világhálóban vergődő halként

Kedves Hallgatóság, tisztelt Zsűri!

Mindenekelőtt szeretnék bemutatkozni. A következő információkat Maguk is nyomon követhetik, ha rendelkeznek mobilinternettel. Kattintsanak rá a böngésző ikonra, és írják be a nevemet a *Google* keresőjébe: Istenes Petra. A találatok közül szeretnék kiemelni néhány díjnyertes darabot: Tankercsaj 12 a *Hotdog* közösségi oldalról, egy másik Istenes Petra *Network* oldala, az én *Facebook* oldalam, hivatkozás a gimnáziumom honlapjára, és a kedvencem: „*Istenes Bencével tombolt Palvin Barbi*”. Nem furcsállják? A kiemelt öt példa közül csak három szól valóban rólam, és ha az összes találatot nézném, ez az arány kétségkívül romlana.

Éppen emiatt elgondolkodtató, hogy az interneten rengeteg minden elérhető, mégis nagyon messze állnak tőlünk az olyan adatok, amelyek személyünkre vonatkoznak. Persze, a telefonszámukat és az e-mail címüket többüknek talán gond nélkül megtalálhatnám, de honnan tudjam, hogy tényleg New Yorkban élnek-e, vagy csak fellengzésből ezt jegyezték be lakhelynek? Továbbá bármelyikük létrehozhatja a nevem alatt egy profilt, amin egy özvegy, 65 éves nő vagyok. Miért ne? Csak találniuk kell hozzá egy képet, kedvük szerint bejelölni embereket – egyesek úgyis gyűjtik az ismerősöket, biztosan összejönne így néhány –, és kész is. Jelenteni természetesen lehet a hamis adatokat, de akár hónapokba is telhet, amíg törlésre kerülnek. Ugyanakkor aligha van olyan a teremben, aki ne ismerne egy kamaszt, akinek a világ csak attól kézzelfoghatóan szép, ha elég idézetet talál róla a *Citatumon*. Sajnos ez nem annyira meglepő, mivel egy szorongással teli társadalomban könnyebb olvasni az érzelmekről, mint közvetlenül átélni őket.

Habár a közéletben nem uralkodik teljes sivárság a mély érzéseket illetően, de tagadhatatlan, hogy nagyon megváltozott valami a 21. századra. Ez a Z generáció ideje. Most is a Z nemzedék szabályai szerint zajlik a verseny. Itt van a levegőben. A fiatalok ereiben, mint a tízujjas gépelés, a középkorúak fájdalmában, mikor a nyolcadikos gyerek előbb online reggel, mint indulásra kész, az idősebbek zavarában, mikor az unokát kérdezik arról, hogy hogyan kell bekapcsolni a gépet. Én most szippantok egy jó mélyet a levegőből, és elárulom: ezt a termet is átítatja a soraimmal együtt. De erre majd később visszatérek, most jöjjön egy kis kitérő.

„*Színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő.*” Erre a Shakespeare-től vett gondolatra játszott rá Varró Dániel akkor, mikor az *Email* című versébe ezeket a sorokat írta: „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek.*” Hiszen a linkek is szerepek, hivatkozások valamire, amelyek tükrözni szándékozzák az offline világot.

Olvasunk a viola illatáról, vagy meg is illatozzuk? Mikor ppt-t kell gyártanunk valamiről, értjük-e a *Wikipedia* szövegét, vagy csak jegyzetszerűen bemásoljuk a fájlba? Sírunk-e a bögös hangulatjelnél? Tényleg mosolyogtunk, megboroztunk, elszomordtunk, amikor kedveltünk egy bejegyzést, vagy faarccal ültünk a monitor előtt, és

még annyit sem mondtunk, hogy „hmm”? És a legfontosabb: mi ülünk a képernyőnél, vagy az a link, amit már elvár tőlünk a többi hivatkozás?

A link megmutat valamit, az ember talál rá egy sztereotípiát. Petra magyar szakos – biztos könyvmoly. Nem írja angolosan fordítva a nevét Petra Istenesnek – biztos sznob. Szerdán a mekiben evett – ha nem figyel, el fog hízni. Két e-mail címe is van: peccica@hotmail.com, petra.istenes@gmail.com – a felnőtttség útjára kellett lépnie, mert az első címmel aligha kap rendes állást. Tehát az életem ma apró hivatkozásokra bonthatók; az érzelmeim hangulatjelek, a jellemem ott van, ahol a „Mi jár a fejemben” ablak.

A kortárs Fazekas István szavai is kifejezik álláspontomat: „*Csábító örvény a virtuális kultúra, melyben jelen kell lennünk, de nem szabad elmerülnünk benne!*” – bevallom, ezt én is a *Citatum*ból másoltam ki. Felteszem a kérdést: vajon Tankercsaj12 a világhálóbba gabalyodott lényem, vagy az az ember, akit élőben is megismerhetnek? Z generációnak, és az azutáni nemzedéknek lehet, hogy már nem lenne különbség, de én még érzem. Pedig szeretném, ha bizonyítani tudnám az interneten, hogy valóban én sütöttem kedd délután azt a csokis sütit, amiről képet osztottam meg, hogy a két, neten megtalálható Istenes Petrából melyik vagyok én, hogy nem giccsből naplemente a borítóképem, hanem mert tényleg szeretem, de nem, ez lehetetlen! Hiába nem vagyok linkgyűjtemény, hiába nem vagyok hivatkozás, hiába nem állok karakterekből és kódokból! Mert annak, aki most nincs a teremben, és csak a videót nézi majd meg a versenyről, könnyűszerrel én is csak egy kattintás leszek, csak egy alpont a menüből.

Kedves Közönség! Mit gondolnak, 2013-ra mennyi alakult már át emberi lényünk-ből, lelkünk-ből a virtuális tér bábjává? Elboldogulnának még *Google Maps* navigáció nélkül? Vennék a fáradságot, hogy anélkül menjenek el vásárolni, hogy utánanézzenek a nyitva tartásnak? Hány receptet tudnak fejből vagy a nagymama receptkönyvéből? Remélem, mikor megválaszolják magukban ezeket a kérdéseket, nem érzik úgy, hogy kevesebbek lennének az internet nélkül.

Köszönöm szépen megtisztelő figyelmüket!

Kalamász Kevin

Budapesti Corvinus Egyetem

Hölgyeim és Uraim!

Egy bemutató beszédet fognak hallani, amelynek célja, hogy felhívja a figyelmet az internetben és az online hálózatokban rejlő, most még ismeretlen veszélyekre.

A nevem Kalamász Kevin, 2050-ből mindössze hat percre sikerült visszatérnem az önök idejébe 2013-ba. Kérem, hallgassanak figyelemmel!

Kedves Hallgatóság!

Üdvözlét a magányosság korából, az egyhangúság korából és a Nagy Testvér korából. Azért vagyok ma itt, hogy cselekvésre buzdítsam Önöket. Ugyanis a jövőben mi ezzel már elkéstünk, rossz irányt választottunk. A világot a *Facebook–Apple–Google* hármass

tartja kézben, irányítja, figyeli, rögzíti és ellenőrzi minden lépésünket. Az emberek viselkedése átalakult. A generációnk már nem ismeri a közösség fogalmát. Elkényelmesedtünk, belesüppedtünk az online világ mocsarába.

Nincsenek érzelmek, egyéniségek, az emberek klubokba tömörültek, amiknek legvonzóbb szolgáltatása, hogy többé nem kell kilépni a komfortzónából. A jelen és a jövő nagy kérdése egy és ugyanaz:

Vajon mi vagyunk a gépeinkért, vagy a gépek vannak értünk?

Mindannyian, akik ebben a teremben ülnek, kivételesnek mondhatják magukat. Ugyanis olyan, látszólag hétköznapi eszközökkel rendelkeznek, mint a mobiltelefon vagy a tablet. Ezekhez pedig a már megszokottá vált kifejezéseket társítják: gondolok itt olyan nevekre, mint *Facebook*, *Apple*, *Youtube*, *Google*.

Már nem abban a világban élnek, mikor a legmodernebb telekommunikációs eszköz a távirat volt, és az emberek a rádiók mellett ülve hallgatták a világ történéseit. Képzelnék csak el, milyen különös is lenne mai szemmel, ahogy Kádár János és Ronald Reagan például *Skype*-olnak egymással a jövő évi kereskedelmi egyezségről. Esetleg érdemes elgondolkodni rajta, hogy milyen *Facebook*-profillal is rendelkezhetett volna Winston Churchill.

A hálózatok mindig is fontos szerepet játszottak az ember életében. Sosem lehetett figyelmen kívül hagyni a jelenlétüket, mindig is támaszkodtak rájuk. Ez sajnos mára egyre inkább igaz. Minden egyes lépésüket, kezdve a személyazonosságuktól a vásárlási szokásokon át, az interneten való viselkedésükig; rögzítenek, feldolgoznak, elraktározni. Még egy évszázaddal ezelőtt rengeteg vakfolt volt felfedezhető ezeken a területeken, addig mára alig akad olyan dolog, amit ne lehetne a hálózatok segítségével szemmel tartani.

A hálózatokat két törvény irányítja: a növekedés és a népszerűségi kapcsolódás. A több kapcsolattal rendelkező weboldalnak nagyobb az esélye, hogy ismét hozzákapszolódnak. A népszerű légitársaságokat többen fogják választani, akinek pedig nagyszámú baráti köre van, ahhoz sokkal hamarabb csatlakoznak új kapcsolatok.

Minden hálózat egy kis magból indul, és új pontok hozzáadásával bővül. Amikor az új pontok arról döntenek, hogy hová kapcsolódnak, előnyben részesítik azokat a pontokat, amelyek több linkkel, ismerőssel, hivatkozással rendelkeznek.

A világ felgyorsult, az életük az *azonnal*, *most*, *akarom*, *kell* szavak köré rendeződött, az embereknek nincs türelmük, nincs hitük, de mégis tartozni akarnak valahová, legyen bármilyen közösségről is szó, így alkotva hálózatot.

1,5 milliárd ember rendelkezik internet-hozzáféréssel 2012-ben. Az elkövetkező 5 évben 600 millió emberrel növekszik ez a szám.

Az online világ boomja az elmúlt években kezdődött, és most is tart. Nem tudják elkerülni, hogy ne legyenek valamely összefüggő hálózatok tagjai. Minden egyes szókásuk és viselkedésmintájuk kapcsolódik egy nagyobb egészhez, ezek pedig további csomópontokat alkotva küldik tovább az információt. Önök közül bizonyára kevesen tudják, de két amerikai kutató megmérte, hogy mennyi dokumentum volt fellelhető az interneten 1999-ben és mennyi 2012-ben. Tegye fel a kezét, aki úgy érzi, hogy a két időszak közötti eltérés kétszeres, ötszörös, netán több mint tízszeres?

A helyes válasz a harmadik. '99-ben egymilliárd, 2012-ben 13 milliárdnál is több. Ez 4000 terrabájtnyi információ.

Ez nem csak soknak hangzik. Ez rengeteg. Hogy érzékeljük, mekkora is a szám, viszonyításképp nézzük meg, hogy a Washingtoni Kongresszusi Könyvtár teljes könyv- és dokumentumlistája 20 terrabájt. Vagyis jelenleg körülbelül 200 ilyen könyvtárat tudnának megtölteni az interneten fellelhető adathalmazsal.

2013. A fogyasztási és keresési szokások megváltoztak. Rohamosan nő az online kép- és videómegosztó oldalak száma és látogatottsága is, egyre többen indítanak saját blogot, és osztják meg a gondolataikat a közösség többi tagjával.

A *Facebook*-látogatók száma az elmúlt 5 évben 1200%-al nőtt. Ezzel a cég felhasználóinak száma elérte az 500 milliót, amivel ha országnak számítana, a negyedik helyet foglalná el a rangsorban.

Az internet mint hirdetési felület a leggyorsabban növekvő médiummá vált. S hogy hogyan vezet mindez 2050-hez?

Úgy, ahogy a láncszemek kapcsolódnak egymáshoz. Ma három kattintással elérhető bárki az önök társadalmából. Három egyszerű tanácsot kínálok, hogy képesek legyenek megőrizni a határaikat, és ez így is maradjon. Az első, hogy lassítsanak. Inkább foglalkozzanak kevesebb dologgal, de ami számít, arra szánjanak elég időt! Különben azt veszik észre, hogy elvesztik az élményeik jelentőségét, nem lesz mire emlékezniük. A második, hogy fordítsanak minőségi időt a kapcsolataikra, mert a *Skype* nem tud visszaölelni, és a magányosság hamar leépüléshez vezet. Az utolsó pedig, hogy legyenek egyediek, maradjanak meg egyéniségeknek! Így megakadályozhatják az egyhangúság térnyerését. Befejezésül egy kérdéssel zárnám mondandómat:

Önök vajon sejtik, hogy hol vannak a határaik?

Kiss Tímea Enikő

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Tisztelt Zsűritagok, tisztelt Egybegyűlte!

Mit is jelent a virtuális világ? Mikortól beszélhetünk erről a világról? Mi köze van a valós világhoz? Miért hozta létre az ember magának ezt a világot?

Amint gondolkodni kezdek erről a témáról, ezek a kérdések jutnak az eszembe. A kérdések mellé rögtön társulnak értékek és a veszteségek is.

Burokként beszélhetünk erről a világról, amelyben vannak teljes felhasználók, részleges felhasználók és kívülállók. Teljes felhasználó az, aki a valós világot felcseréli a virtuális világra, ebben éli mindennapjait, itt mutatja meg magát úgy, ahogy azt ő szeretné. Részleges felhasználó az, aki mindkét világot figyelembe véve, kettős életet él. A kívülálló ember nem használja a virtualitást, éli saját életét a valós világban.

A világháló, a csevegőprogramok megjelenésétől beszélhetünk virtuális világról. Megjelenése után az ember elkezdett kettős életet élni, és egyre jobban megszerette az

új világot, mivel ott olyan személyiséget vesz fel, amelyet a valós világba vagy nem tud létrehozni, vagy elutasítják, vagy egyáltalán nem valós. Amíg a közelmúltban az internet fényűzésnek számított, most ez már elvárás, életstílus. Mára már a tanintézmények, a munkahelyek is megkövetelik a számítógépes programok, az internet használatát, tehát, ha szeretnénk, se tudnánk elszakadni a virtuális világtól.

A jelenben már az sejlik fel, hogy a valós világot teljesen felváltja a virtuális világ, mivel ez utóbbi lehetővé teszi azt is, hogy egy teljes életet leéljünk a számítógépek előtt, úgy, hogy ki sem kell lépnünk a lakásból azzal, hogy akár a számláink kifizetését, a hivatalos ügyeink intézését is az internet segítségével tesszük meg. Már munkahelyet is biztosít számunkra internetes kérdőívekkel, e-mailek küldözgetésével, és ezek még csak a mindennapi példák.

Mindennek mi a következménye? Mi történik a személyes kapcsolatainkkal? Hová fog fejlődni mindez? Ha belegondolunk abba, hogy képesek vagyunk egész nap a számítógép előtt ülni, közösségi oldalakat böngészni, úgy beszélni barátainkkal, hogy mellettünk ülnek a szobában, és mégis a közösségi oldalak csevegőin keresztül kommunikálunk velük, elszomorító.

Vannak törekvések annak érdekében, hogy az embert visszazökkentsék a való világba. Például közösségi oldalakra tesznek ki olyan szövegeket, amelyeken elgondolkodva talán észhez térünk. Az egyik ilyen józanító szöveg, ami egy étterem előtt van kiírva a napi menüs táblára így szól: „*Nincs WIFI, kommunikálj!*” Máshol egy olyan képet láthatunk, amelyen Albert Einstein fizikus kijelentése olvasható, amely szerint fél attól az időtől, amikor bekövetkezik az, hogy a mindennapi életet felváltja a virtuális világ, megszűnnek a személyes kapcsolatok. Képek sorozata jelenít meg olyan helyzeteket, amelyen barátok társaságába látunk a fiatalokat szórakozni, moziban vagy könyvtárban, de mindegyikük kezében ott van a mobiltelefon, a laptop, az Ipod és hasonló kutyák.

Pár gondolatot ejtek a *Facebook*ról mint közösségi oldalról, mert ritka az a kisgyerek, vagy akár éppen nagyszülő, aki nem rendelkezik *Facebook*-fiókkal. Nem azzal van a gond, hogy mindenkinek van, és itt osztjuk meg azt, hogy éppen mit csinálunk, milyen zenét hallgatunk, vagy éppen milyen a hangulatunk, a probléma ott merül fel, hogy nem használjuk okosan. Nyitott könyv vagyunk mások számára, végiggörgetve az idővonalunkat, bárki egy önéletrajzot tudna írni rólunk. Rengetegen visszaélnék a személyes adatainkkal, és ezáltal veszélynek tesszük ki magunkat. Egy példát felhoznék: egy tizenhárom éves holland lány kiírta az idővonalára, hogy egész hétvégén egyedül van, mivel a szülei elutaztak. Bejelölte a térképen a pontos címüket is. Három férfi látogatta meg hétvégén a lányt, kihasználva gyengeségét, megerőszakolták és meggyilkolták. És ez csak egy elrettentő példa a sok közül.

A sok negatív példa ellenére pozitív hozadéka is van a virtuális világ használatának. Ennek segítségével fenntarthatjuk a kapcsolatainkat olyan személyekkel is, akik akár több ezer kilométerre vannak tőlünk. Másodpercek alatt olyan információkhoz jutunk, amelyeket hagyományos eszközökkel napokig kereshetnénk. Új kapcsolatokat alakíthatunk ki, amelyből akár életre szóló barátság köttetik, vagy éppen házasság. Pillanatok alatt eseményeket hozhatunk létre, amelyekre azonnal meghívhatjuk barátainkat. Segítséget kérhetünk, vagy nyújthatunk. A virtuális világ közösségi erejét bizonyító, szép

példa volt nemrégiben az a civil összefogás, amikor egy nő a marosvásárhelyi piacon kétnyelvű cédulákat osztogatott, amelyre az árura bocsátott termékek nevét írta, ezért megbüntették. Az erdélyiek, magyarok és románok egyaránt, összefogtak, és a legkisebb értékű román pénznemben, baniban, összegyűjtötték egész Erdély-szerte az összeget. Ez az összefogás nem jöhetett volna létre a közösségi oldalak és az internet nélkül.

Következtetésképpen a negatív és pozitív értékek, azaz a veszteségek és az értékek egyensúlyban vannak, ami a virtuális világot illeti. Az a dolgunk, hogy okosan éljünk vele. Ha már a mindennapi életünk megköveteli azt, hogy használjuk, akkor azt olyan módon tegyük, hogy ne veszítsük el értékeinket, kapcsolatainkat. A jövőt még homály fedi, nem tudjuk, mi fog történni, csak reményeink vannak, hogy a virtuális világ nem uralkodik el teljesen fölöttünk, és az ember megmarad embernek a virtuális „szép új világban is”.

Köszönöm a figyelmet!

Kontár Piroska Konstantin Filozófus Egyetem Nyitra

Örülök, hogy megjelentetek ezen a szép napon!

Nagyon fontos mondandóm van a számotokra. Eljött a nap, hogy felnyissam elvakult szemetekeket. Meg kell értenetek: itt az ideje, hogy végre lépéseket tegyünk életünk megmentésére, sőt életünk felszabadítására! Lépnünk kell! Nem hagyhatjuk, hogy a digitális világ még jobban magába szippantson minket! Tudom, ezt megértitek.

Ez a helyiség, melyben most összegyűltünk, védett. Bátran beszélhetek veletek az igazságról. Elmondhatom, amit tudok, hogy majd később velem együtt küzdhessetek. Hogy ki ellen? Hát természetesen a Világ ellen!

Manapság nem lehetünk elég biztosak a dolgunkban, nem tudhatjuk, mikor, ki figyel meg minket. Nincs biztonság! Tudtátok, hogy ma senkinek nincsenek titkai? Van egy hely, a megfigyelő, én csak így hívom. Itt minden ember csak egy link, de ezek a linkek csak unalmasabb életek. Az igazi lázadók egész mappákká alakulnak át!

Csak rád kattint az ügyeletes ellenőr, és tudja: ki vagy, honnan jöttél, de még azt is, mit érzel. Ez már tarthatatlan állapot! A múltkor is felmentem az internetre. Igen, néha én is bűnbe esek.

Szóval: pont azon mérgelődtem magamban, hogy már komolyan fogyókúráznom kellene. Egyszer csak látom: Önnek új üzenete érkezett. Az enterre bökve egy reklámnak álcázott, ismétlem, reklámnak álcázott üzenet fogadott. Próbáld ki a legújabb zsírégető, alakformáló vibrációs övet, mellyel garantáltan elérheted a várt hatást!

És ez még mindig semmi! A *Google* is tudja, hogy én mit keresek! A testsúlyproblémám miatt akartam kutakodni, és ő kiírta nekem, hogyan legyek jó nő. Na, most

kérdezem én: honnan tudhatná bárki is, hogy a testsúlyommal küzdök, ha nem figyelnek meg?! Nincs igazam?!

A *Facebook*on is az ismerőseim – bár ezek után az sem biztos, hogy mindenki az, akinek mondja magát –, tehát az ismerőseim állandóan olyan dolgokat posztolnak, amik egyértelműen nekem szólnak. Például: ha rossz kedvem van, biztos, hogy valaki kirakja a *Don't worry, be happy* című számot. A focisták is biztos, hogy le vannak kenyerezve, vagy be vannak avatva, mert még Ronaldo be sem rúgta a győztes gólt, de már a *Facebook*on elolvashatom az eredményt!

Mi a megoldás? Megmondom én! Dobjuk ki a számítógépeket, törjük szét a notebookokat, a tévé képernyőjét zúzzuk be! A webkamerák rengetegét ki kell iktatnunk! Törölni minden felhasználónevet! Eltűnni az éterből. Ha mindezt megtettük, akkor végre visszatérhetünk a természethez!

Hiszen milyen jó életünk volt a technika előtti időkben, amikor még tüzet is csak kövekkel tudtunk csiholni. Nem figyelt senki senkire, mindenkinek a maga élete volt a fontos. A barlangok biztonságot nyújtottak nekünk, és vigyáztak álmainkra...

Most mért nem figyel rám senki? Hova mentek? Ne menjetek! Higgyétek el, igazam van!

Köves Máté

**József Attila Gimnázium és Közgazdaságtani Szakközépiskola
Monor**

Hálózatok rabságában

Tisztelt Hallgatóság! „*Rabok legyünk vagy szabadok? Ez a kérdés, válasszatok!*” – Ki ne ismerné Petőfi mondatait? Számára ez a két fogalom a politikához kapcsolódott. Ám a rabság és a szabadság értelmezhető más területen is, például a hálózat viszonylatában. Mi is az a *hálózat*? A szó eredete a *háló* szóra vezethető vissza, melyet a *-zat* gyűjtőnévképzővel láttunk el. Alapjelentése: egymást átszelő egyenes vagy görbe vonalak sűrű, szabályos szövedéke, rendszere. Ezt továbbgondolva utalhat még nagy területet behálózó műszaki létesítmények összefüggő rendszerére és egymással összefüggésben levő, hasonló vagy azonos intézmények egységesen szervezett, kiterjedt rendszerére.

Láthatjuk, milyen tág jelentéstartalommal rendelkezik tehát ez a szó, s hogy ezáltal mindenütt jelen van valamilyen formában az életünkben. Létünk nélkülözhetetlen része, mint ahogy a pók számára a háló jelenti magát az életteret, s életének minden eleme e háléhoz kötődik.

Beszélhetünk egy város közösségéről, egy baráti társaságról, a műholdak alkotta Földet körülvevő hálóról, és még sorolhatnám. Ugyanaz a meghatározás fogja egybe őket, s ezek foglalják keretbe mindennapjainkat. Mi magunk, a civilizált társadalom hoztuk létre őket, hogy segítsenek minél egyszerűbb, kényelmesebb, tartalmasabb életet élni.

A gázhálózat lehetővé teszi, hogy főzni és fűteni tudjunk egyszerűen. A vízhálózat az életben maradást biztosítja, kulcsfontosságú egy család, egy közösség, akár egy intézmény létezésében is. Az intézmények fontos részét alkotják az ország vérkeringésének. A hivatalok, oktatásügyi, egészségügyi intézmények együttes működése szinte minden korosztály életére nagy hatással van. Adataink biztonságos helyen vannak kezelve és nyilvántartva. Lehetőségünk van arra, hogy tanuljunk az állam pénzén. Ha egészségügyi problémánk adódik, minden feltétel nélkül mehetünk a helyi rendelőbe segítségért. Az imént felsorolt példák alapján úgy látom, hogy életünk e hálózatok nélkül elképzelhetetlen lenne.

Azonban teljesen hiteles, ha valaki rabsággént éli meg ugyanezt. Azt, hogy állandó, sokszor erőn felüli kiadásra kényszerül azért, hogy ne fájzon, hogy legyen meleg víz. Van, akit megbotránkoztat, hogy fizetnie kell az egészségbiztosítást attól függetlenül, hogy beteg-e vagy sem. Valódi, 21. századi rabságot jelenthet egy diák számára, hogy mindennap fel kell kelnie, és a fél napot az iskolában tölti.

Most akkor mit is mondhatnánk? Rabok vagyunk, vagy szabadok? A hálózatok életünket jobbra teszik? Vagy fordult a kocka? A pók belegabalyodott a hálójába? Rabjává vált az életfeltételeinek? Mint ahogy láttuk: is-is.

Ez a jelenség a legmodernebb és legnagyobb hálózat működésében is látható. Ez nem más, mint az internet. Hiszen: „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek.*” Az internet rengeteg olyan szolgáltatást nyújt a számunkra, melyek megkönnyítik, gördülékennyé teszik napjainkat. Magában foglal más, szintén közhismert és nélkülözhetetlen, kisebb hálókat. Ki ne ismerné a legnépszerűbb közösségi oldalt, a Facebookot. Sokan kedvelik, főleg a fiatalok, mivel rengeteg dologra fel lehet használni: gyors elérés bárholnan, bármikor, s mindig tudhatjuk, mi történik éppen a másikkal. Az e-mail szolgáltatás a hivatali információáramlás feltétele. A személyes kapcsolattartásban is sokan élnek vele. Gyors elérést biztosít, pluszki költség nélkül. Éppen ezért már többségünk nem tudja elképzelni nélküle az életet. Gondoljunk csak bele! Mi lenne, ha egyik napról a másikra összeomlana az egész internet? A világ a feje tetejére állna! Vagy csak úgy gondoljuk, boldogulnánk nélküle is? Lehet, hogy szabadabbak lennénk? Lehet, hogy azoknak van igazuk, akik rabságról beszélnek? Hiszen az általa kínált nagy szabadságnak, az információ ilyen mértékű, sokszor teljesen nyilvános áramlásának megvannak a maga veszélyei is. A közösségi oldalakról például adatokat, képeket lophatnak el, és használhatnak fel gonosz célokra. Rendkívül nagy problémát jelenthet a névtelenség, hiszen itt mindenki, minden felelősségre vonás vagy számonkérés nélkül kinyilváníthatja egyéni nézeteit, tartalomra, stílusra való tekintet nélkül. Ezek a hozzászólások rendkívül sértőek, kirekesztőek lehetnek embertársainkra nézve, s már az európai szabadságeszmény ellen törnek. Hiszen: „*Az egyén szabadsága addig tart, ameddig a másik ember szabadságát nem sérti*” – hangzik el az emberi és polgári jogok nyilatkozatában.

Az imént felsorolt példák alapján újra megkérdem: „*Rabok legyünk, vagy szabadok? Ez a kérdés, válasszatok!*” Itt és most vajon van-e lehetőségünk választani rabság és szabadság között? Pókok vagyunk, vagy áldozatok? Dönthetünk-e mi, hogy ebben a bizonyos hálóban a pók vagy a zsákmány szerepe a miénk? A szabad akaratunkat

tudjuk-e érvényesíteni? Úgy gondolom, hogy elfogadva a körülményeket, el kell ismerjünk, hogy a civilizált embert behálózzák az őt körülvevő hálózatok. Ez ellen nincs mit tenni, ám ha élünk a szabad akaratunkkal, akkor eldönthetjük, hogy rabok leszünk vagy szabadok. Ki kell mondanunk tehát, hogy linkek vagyunk egy nagy hálózatban, de ha nem vagyunk linkek, bizonyos fokig megőrizhetjük a szabadságunkat.

Major Szilvia **Nyíregyházi Főiskola**

*„Lényegre törő és 45 betűnél rövidebb mondataival – például »Szeressétek egymást!«
– Jézus Krisztus mindenkinél előbb használta a Twittert”* – jelentette ki
Gianfranco Ravasi bíboros, a pápa „kulturális minisztere”.

Köszöntöm a tisztelt Bizottságot és a tisztelt Hallgatókat!

Mi történt, miután a felhasználó lett a link, és a web maga az élet? Mit nevezünk linknek? Miért gyűjtjük őket egybe? Vajon hálózatok rabságában élünk?

Link – Lánc

Technikailag két rendszert vagy eszközt összekötő, közvetítő közeg. Ilyen lehet a hiperkapocs is, a mi esetünkben a web, amely összeköti az embereket. Napjainkra az emberek közötti kommunikációs kapcsolat nagy része hálózatban működik, így elmondhatjuk, hogy rabok vagyunk. De miért nem vagyunk szabadok? Más emberek személyes adataihoz már bárhol hozzáférhetünk, ezáltal az internet tart sakkban minket. Matt helyzet, hogy személyes adatokon kívül tudást is szerezhetünk a hálón keresztül. Ez nem lopás? Miért írunk úgy házi feladatot, hogy a *Google* tudja, a *Wikipédia* megmondja?

Linkgyűjtemény

Mi emberek az egész világot belezsúfoltuk az emberiség által gyártott „fekete kockába”. Ez a kocka nagyban hasonlít a repülőgépeken használatos „fekete dobozhoz”. Mindkét esetben a fő cél az adatrögzítés. De milyen áron? Megkülönböztetés, hogy az én „fekete kockám” az élet katasztrófájára van kiélezve. Ebbe a kockába gyűjtünk adatokat személyekről, állatokról, technikáról, tudományról, mindenről. Emiatt veszíti el a személyes kommunikáció a hatalmát, és összetöri a modern világ kockafalait. Miért nem fontosabbak az emberi kontaktusok, mint a modern civilizáció? Az ember azért kapta ezt a képességét, hogy használja. Érintkezzen, érezzen, beszéljen, mutogasson, nem pedig, hogy gépeljen, írjon, posztoljon és lájkoljon.

Rohanunk, de hova?

Az emberi élet mára egy telefon, egy tablet, egy laptop csupán. Ezek a kézzel fogható eszközök tartják csupán életben a linkeket. A linkeket pedig a web, a háló és a böngésző.

Hányszor megyünk el úgy kirándulni vagy csak a boltba vásárolni, hogy megcsörren a telefonunk? Hogy megnézzük a *Facebook*unkat, írt-e valaki? Rengetegszer, ugye? Ez bizony már a jéghegy csúcsa. Most is arra kelünk, hogy rohanunk a világgal együtt, technikai fejlődésünk a csúcson van, de az ember képtelen vele lépést tartani. Lemaradtunk. Pedig mi diktáljuk a tempót, de mégsem érzük utol a fejlődést. Írunk egy sms-t, és mindent rövidítünk. Kevés az időnk, sok a karakterünk. A változatos, gazdag nyelvünk hanyatlak! Mi lesz a következő? Nem tanulnak a gyerekek kézzel írni?

Bezzeg az én időmben?

Gondolom, sokan ismerjük ezt a mondatot. Szülőktől, nagyszülőktől, idősebb embertársainktól. Manapság az én számból is gyakran elhangzik. Gyermekként sokkal fontosabbnak éreztem a személyes kapcsolatot, kontaktust. Nem a számítógépes játékok kötötték le minden időmet, hanem a barátaimmal töltött rosszcsonjt játszadozás. Ez az elmúlt tizenöt évben sem változott semmit. A családommal és a barátaimmal is a mindennapi kommunikáció szemtől szemben zajlik. Édesanyámmal élek, el sem tudnám képzelni az életemet személyes jelenlét nélkül.

Egy héttel ezelőtt egy csoporttársam érdekes kérdést vetett fel. Egy hónap csokival telefon nélkül, vagy telefonnal csoki nélkül? Te melyiket választanád? Az én életem inkább legyen technika és telefon nélkül, mint az „édes élet” nélkül!

Mit okoz az élő kommunikáció hiánya?

Manapság egy széles ragasztószalaggal a számon is sétálhatnék, úgyis eljutna a „mondanivalóm” a tömegekhez. Ha nincs személyes kapcsolat, mi vagyunk a tárgyak a feladók és címzettek között. Kódok, jelek lennének csupán, a hálózat beszippanva tartana egy örökké forgó mókuserékbe zárva. De ezt én nem hagyom! Ellene voltam és ellene is leszek a hálónak, a technikának, a felfokozott fejlődésnek. A világnak forradalomra van szüksége! Egy ember által alkotott személyes véleményre, egy globális újjáteremtésre!

Ha teremtés és építés sikeresen zajlik, többé nem uralkodhat gép az emberen, szissz92@freemail.hu helyett megint Major Szilvia leszek. Ki kell törni a fekete kocka falait, szabadjára kell engedni a kommunikáció üvöltését. Majd két lábbal a valóságban, rohanás nélkül, összefüggő mondatokban beszélünk újra, majd visszatér az élő kapcsolat, az értelem és az érzelem. Higgyék el, ez lesz a szabadság kommunikációs kulcsa!

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

Nagy Flóra
Madách Imre Gimnázium
Vác

Szituáció: a társadalom azzal vádolja Internetet, hogy rabságban tartja az emberiséget, és rombolja a személyes kapcsolatokat. Így Internet a bíróság elé került, a következőkben a védőügyvéd beszéde olvasható.

Internet a vádlottak padján

Tisztelt Kúria! Kedves Egybegyűlte!

Az utóbbi időben számos, alaptalan vád érte ügyfelemet. Bizonyára Önöknek sem ismeretlenek az olyan mondatok, mint: „*Az Internet károsan hat az emberi kapcsolatokra*”, és „*A hálózatok rabságában élünk*.”

A szabad véleménynyilvánítás alapvető emberi jog, de mielőtt bárkit is megvádolnánk, tegyük fel a kérdést, mi a valódi probléma? Nem lehet, hogy valójában mi, emberek produkáljuk a tünetet? Mi lehet a helyes megoldás? Mielőtt bárkire is mutatnánk, hogy te vagy a hibás, ne feledjük, hogy egy ujjunkkal a vádlott személyre mutatunk, de közben három ujjunk visszamutat ránk.

Én nem kívánom senkire rákényszeríteni a nézőpontomat, csak arra kérem Önöket, hogy őszintén válaszoljanak a felvetődő kérdésekre, és gondolkodjanak el azon, amit hallani fognak. A következőkben egy, az Önök számára bizonyára még ismeretlen, szempontból kívánom feltárni a már oly sokszor és sokféleképpen boncolgatott témát: az internet és az emberek kapcsolatát.

Mint már említettem, sokan úgy vélik, hogy az emberi kapcsolatok minősége egyre romlik, s ezért az internetet teszik felelőssé. Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy ügyfelem ártatlan, és a vádak alaptalanok. A legtöbb ember nincs tisztában a ténnyel, hogy az internet csupán eszköz, így önálló cselekvésre nem képes.

Vegyünk egy egyszerű, hétköznapi példát. Ha valaki egy baltával megöli embertársát, akkor a baltát vonják felelősségre, csak mert gyilkosságra alkalmas eszköz? Nem, és nem fogják az eset után az összes baltát megsemmisíteni, mert valaki nem a megfelelő módon használta. Remélem, mindenki számára világossá vált, az ilyen esetben, természetesen, az eszköz használóját, a gyilkost illeti a felelősség.

Jogosan merül fel tehát a kérdés minden igazságszerető emberben: amennyiben a világháló eszköz az emberiség kezében, miért „ő” került a vádlottak padjára? Az igazság az, hogy az emberek bűnbakot keresve szeretnek kibújni a felelősség alól. És legyünk őszinték, ez tényleg sokkal kényelmesebb megoldás, mint beismerni, hogy valamit rosszul tettünk.

A vádlott mellett szól számos érv. Az egyik, hogy általa mindenki lehetőséget kap a teljes egyenjogúságra. Tudomásom szerint, ez még a legmodernebb demokráciákban sem tud ilyen mértékben megvalósulni. Sokaknál ez az érzés azt eredményezi, hogy könnyebben nyílnak meg a társainak, őszintébbek tudnak lenni.

Az internet ma már a világ majdnem minden pontján elérhető, segítségével szétszadadt családok egyesülhetnek, ha csak virtuálisan is. Itt nem csupán azokra az emberekre gondolok, akik szeretteiktől távol kénytelenek munkát vállalni, de azokra is, akiket a politika és a történelem sodort el egymás mellől. Az emberiség történelme során még soha nem volt ilyen hatékony eszköz a kezünkben arra, hogy egy világméretű és békés közösséget hozzunk létre a Föld lakói által.

Utolsó érvként vizsgáljuk meg a következő szituációt is! Az utóbbi időben eltávolodtam egy kedves barátomtól, aki régebben igazán sokat jelentett nekem, akivel minden problémámat megbeszélhettem. Egy ideje már csak az interneten keresztül kommunikálunk. Mi a valódi probléma? Az, hogy eltávolodtunk egymástól. Mi lehet a megoldás? A rendelkezésünkre álló eszköz, a világháló segítségével időpontot beszélhetünk meg, hogy személyesen találkozzunk. A saját tapasztalatom is azt mutatja, hogy kellő odafigyeléssel elkerülhetjük társas kapcsolataink megfeneklését, és ebben az internet a segítségünkre is lehet.

Úgy gondolom, hogy védelemben nagy lehetőségek rejlenek, ha azonban nem megfelelően alkalmazzuk, az súlyos következményekkel járhat. Hadd utaljak vissza mondanom elejére, a saját felelősségünk fontosságára. Véleményem szerint a felnőtt generációnak sokkal több energiát kellene fektetnie a fiatalok felelősségérzetének kialakításába. Az emberiség jövője függ attól, hogyan és mire neveljük a következő generációkat.

Mivel a technika az egyik legmeghatározóbb eleme életünknek, a legjobb, ha a nevelésben helyet kap az internet helyes használata is. Végezetül hadd mondjam ki az igazságot: nem a hálózatok rabságában élünk, csak ezzel mentjük fel magunkat.

Szakács Tímea

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Kézdivásárhely

Ezrek gondolták ugyanazt. Ezrek sóhaja csengett össze. Ezrekben fogalmazódott meg, egymástól függetlenül, ugyanaz: az önrendelkezés vágya. Hogyan nyilváníthatnák ki vágyaikat? Milyen úton kell elindulni? Egy székely kisvárosban fogalmazódott meg a válasz. Egy nemzet együttműködésére volt szükség. A megoldás hamar adódott. Hálózatok világában élünk: kommunikációs, információs és társadalmi kapcsolathálók kötnék össze mindent. Ebben volt a kulcs. Hamarosan az internet, a televízió, a telefon és a rádió kommunikációs csatornáit buzdították a nemzetet az összefogásra. Hosszú munka eredményeként két héttel ezelőtt a székely nemzet összefogott, és egy 53 km-es élő láncot alkotva állt ki vágya és akarata mellett. Vajon ez akkor is megvalósulhatott volna, ha nem élnénk hálózatok világában? Talán igen, nem tudom, de az biztos, hogy lassabban történt volna, és kisebb intenzitással.

Kedves Hallgatóságom! Az információ régen is folyamatosan áramlott, az egyedüli különbség az áramlás módja volt. Az emberek tehát régen is képesek voltak ilyen jellegű megmozdulásokra annak ellenére, hogy nem állt rendelkezésükre internet vagy

telefonhálózat. Az emberi kapcsolatokat felhasználva, szájról szájra adva, embertől emberig eljuttatva terjesztették a hírt. Az emberek mindig is hálózatok világában éltek, a kérdés csak az, hogy ezek közül melyik értékelődött a többi fölé.

Ma, ahogy Varró Dániel is mondta: „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek*”. A jelenben a kommunikációs hálózatok mozgatnak mindent. Ha valamit meg szeretnénk osztani másokkal, jó barátunk, a számítógép egere után nyúlunk, és egyszerűen megnyomunk rajta egy gombot. Ennyi az egész. Ugye, milyen egyszerűnek tűnik? Vajon tényleg az? Gondoljunk arra, hogy hány ezer találatot kapunk, ha beírunk az internetes keresőbe egy szót. Több ezernyi link mutat ugyanarra a szóra, onnan milliónyi másik vezet tovább és tovább... Nem könnyű eldöntenünk, hogy közelebb kerültünk ahhoz, vagy távolabb sodródtunk attól, amit meg szerettünk volna tudni.

Nemcsak az információ linkek hálózata, hiszen a szám- és betűkombinációk mögött megbújó emberek közösségi hálózatokat alkotnak. Az emberek közötti kapcsolatok mintázata egyre inkább virtuális hálózattá válik. Elgondolkodtató, hogy lassan a linkek hálózata fölülírja a valóságos emberi kapcsolatokat. Ebben a digitalizált világban, ahol az emberek virtuális életet élnek, egyre jobban elnyomódnak a valóságos emberi kapcsolatok. Mindig elszomorít a látvány, amikor szép napsütéses délutánokon üresen látom a parkokat, a játszótereket. Biztosan ti is emlékeztek még arra, amikor tanítás után még sokáig kint maradtunk az utcán, vagy amikor ebéd után, az ablak alól valaki fölkiáltott, hogy: „*Gyere játszani!*” Ezek sajnos már a múlthoz tartoznak. A mai gyerekek hazasietnek, bekapcsolják a számítógépet, és az interneten folytatják tovább a beszélgetést. Ugye, milyen ijesztő? A virtuális hálózatok világában a szoba négy fala között elkülönült szigetekként élük világukat.

És most kérdezem én, kedves Hallgatóság, hová vezet ez az út? Nem tudom biztosan, de azt igen, hogy nekünk, embereknek, szükségünk van egymás testi közelségére, az élő emberi szóra, a hangos nevetésre, azokra a mosolyokra, melyeket egy szmájli nem tud kifejezni.

Kedves Hallgatóságom! Hálózatok világában élünk mindig, és élünk ma is, hiszen szükségünk van rájuk: könnyebbé tehetik az életünket, gyorsabbá tehetik az információ áramlását, segítségükkel a világ legtávolabbi pontjai kerülhetnek kapcsolatba egymással. De figyeljünk arra, hogy a virtuális linkek hálózata ne írja felül a valóságos kapcsolathálózatunkat.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Szendrei Gábor Eszterházy Károly Főiskola

Tisztelt Hallgatóim, Hölgyeim és Uraim!

Mai témánk a hálózatok, ennek haszna, hátránya, a modern világ zsákutcái, a közösségi oldalak, ezen belül is a *Facebook* jelenségeinek elemzése. Előrebocsátom, hogy nem a meggyőzés lesz a célom, és nem saját akaratomat és véleményemet kívánom erőltetni, csupán csak lehetőségeket vázolni és irányvonalakat adni, gondolatot indítani el, amiből majd mindenkinek saját magának alakul ki a kész ötlet.

A hálózatok az emberi civilizáció legalapvetőbb elemeivé váltak napjainkban, hiszen manapság nem létezhetünk úthálózat, elektromos hálózat és telekommunikációs hálózat nélkül. Mi a közösség, mi alapján jön létre, mi tartja fenn, hogyan alakul?

Világunk folyamatosan változik, alakul, ami ma még biztos és szilárd támpont, másnapra már csak szürke változója az egésznek. Egy bizonyos pont felé haladunk, még ha nem is tudjuk, mi ez a pont. Ezeket a változások halmazát és sokaságát nevezzük fejlődésnek. Örök létezése tagadhatatlan, de vajon jó hatása van a világra és az egyénekre. Mit jelent a barátság, mit jelent a szerelem, mit jelent az ismeretség és mit takar maga a kapcsolat szó? Kell-e személyes kontakt és találkozás ahhoz, hogy valakihez közel kerülj, és a barátodnak, esetleg szerelmednek nevezhesd. 1991-ben jött létre az első ma is ismert weboldal, nem is olyan régen, mégis ma már természetesnek tűnik az oldalak sokasága.

„Az egész világ egy linkgyűjtemény, az emberek, a tárgyak benne linkek.” Link. Oly sokat használt szó, mégis oly keveset tudhatunk róla. A link ember megbízhatatlan, mégis, online bármely linkre kattintok, akkor az internet egy meghatározott pontján találok magam, és ez teljesen biztos. A link szó szerinti jelentése lánc.

Ha a hálózat mindent behálóz, bekameráz és lefényképez, akkor hol marad szabad hely? Szabad hely az emberinek, a technológián kívülinek. Állandósuló fehér zaj, nem szűnő elektronikus sístergés. Kilépni nem lehet, zajban élni viszont nehézkes.

Ha kimondom azt a szót, hogy *Facebook*, gondolom, mindenki, de mindenesetre az itt jelenlévők nagy része tudja, miről beszélek, sőt találkozik is ezzel a jelenséggel a mindennapokban. A *Facebook* egy amerikai alapítású ismeretségi hálózat, amely 2004. február 4-én kezdte működését. Eredeti neve a *The Facebook* volt. Hatalmas tömegeket vonz be, és tesz a rabjává, sok embert olvaszt egygyé, egy közösségé. Az oldal létrehozásának atyja eredetileg Mark Zuckerberg volt. A rendszer jelen van a mindennapokban, és sok esetben függőséget okoz.

Korunk betegsége lenne ez? Félnünk kellene tőle, vagy csak hagyni, és elfogadni, hogy nehéz tőle megszabadulnunk, sőt, talán nem is akarunk igazán. Ez a közösségi oldal meghatároz vagy elpusztít, olyan, mint a drog, az alkohol és a cigaretta, élvezetet nyújt, de ha az alany nem tudja a hatásokat és a következményeket, akkor a mélybe löki, és nem hagyja, hogy újra egyensúlyra törjön. Kissé poénkodva és ironikusan mondják sokan, hogy aki nincs *Facebookra* regisztrálva, és nincs saját profilja, az nem is létezik. Ez a feltevés viccnek nagyon is helytálló, de gondoljuk csak végig, mennyire is humor ez? Nem lehetséges, hogy ez kezd a valóság lenni? Saját baráti körömben is többen

megpróbálták magukat törölni, összesen csak egy emberről tudok, aki törölte magát, és hosszú idő után sem lépett be, vagy regisztrált újra.

Olyan ez, mint a divat, mindig jelen lesz, és egyfolytában változik, úgy alakítja magát a mi akaratunk szerint, hogy az adott kornak, az igényeinek és stílusának megfeleljen. Funkciója lényegtelen és elhanyagolható lehetne, mégis teljes mértékben meghatározza a felhasználót, és része annak a sok tényezőnek, amelytől az ember egyénné válik. Képzeljünk el egy helyet, ahol a társas kapcsolatok döntenek el mindent, ez valóban hatalmas ötlet. A *Facebook* ebben segít, hogy úgy legyünk jelen a világban, hogy közben semmit nem kell tennünk, még mozognunk sem, csak ülnünk a gép előtt, és gépelni. A lustaság és unalom magas szintre emelt kommunikációs verme, talán ez a leghelytállóbb meghatározása a rendszernek. Valahol mindenkinek éreznie kell, hogy nem helyes, és lassan felemészti a felhasználót, mégis könnyebb út, és ha online a részese lehetsz valaminek, amit igazán még te sem tudsz, mit is takar, de kimaradni semmiképpen sem akarsz belőle.

Ilyen a világ, és lassan azt vesszük észre, hogy már nem beszélhetünk a személyes találkozás varázsáról, pedig meghatározó része az emberi létnek. Az emberek ma már tényleg nyugodtabban osztanak meg nemcsak egyre több és többféle információt, hanem egyre nyíltabban és egyre több emberrel. Ez olyan új társadalmi norma, ami idővel elfogadottá válik.

A lehetőség mindenki előtt ott áll, próbál tenni az ellen, hogy korunk vírusa fertőzze, vagy hagyja, hogy magával rántsza az ár, és olyan mélységekbe húzza le, amiből utána kitörni és boldognak lenni újra igen nehéz lesz. Rossz úton jár az, aki álmokból hálózatokon keresztül épít várat, és közben elfelejt élni.

Tégy úgy a mindennapokban, hogy ne bánj meg utólag semmit, az elpocsékolt időt már sohasem kaphatod vissza.

„Ne legyél befásult én, ezért vagy társas lény!”

Szerdi Flóra

Bél Mátyás Egyetem

Besztercebánya

Kedves Hallgatóság, tisztelt Jelenlévők!

Szlovákiai magyarként két ország az otthonom, és egy hely a hazám. Ez az egy hely a térképeken piros vonallal van jelölve. A határon állva nehéz dönteni, hogy melyik otthonomban alapozzam meg a jövőmet. Sok a kérdés: Hol jobb az élet? Hová éri meg inkább költözni úgy, hogy közben mégis otthon maradjak? Ki válaszol a kérdéseimre?

Nekem, a mai kor emberének nagyon könnyű dolgom van – az internet válaszol. Ráguglizok a témára, és ismerősömmé teszem Magyarországot és Szlovákiát.

Régen azonban, még az internet nyitott kapui előtt ez nem volt így. A rendszerváltás előtt Magyarországra eljutni is problémát jelentett, nemhogy letelepedni. És mi van azokkal a felvidéki fiatalokkal, akik magyar diplomát szerettek volna szerezni? Még

ha el is jutottak egy-egy magyarországi egyetemre, hogyan tartották a kapcsolatot a családdal, a barátokkal? Postán?

Ilyenkor az idősebb korosztály gúnyos megjegyzése jut eszembe, miszerint az internet előtt is volt élet, bármennyire is nehéz ezt nekünk, mai fiataloknak elképzelni, akik *Facebook*-profil nélkül nem létező személyek, és akik weboldalakot böngésznek ahelyett, hogy könyvtárba mennének, vagy a kérdéseiket hús-vér embereknek tennék fel. A virtuális világban virtuális lények vannak, akik csak akkor kelnek életre, ha a nevük mellett megjelenik a zöld pipa, és online elérhetővé válnak. A posta fogalma elvont, valami régi intézmény, amit a múzeumban kéne mutogatni. Ki küld ma már levelet postán, ha az e-mail pár másodpercen belül eljut a címzetthez? A modern kor embere csak nosztalgiaiból használja a postát..., meg a számlák befizetésére. Azt a postát, ami '89 előtt a legfontosabb kapcsolattartó eszköze volt a külföldre szakadt rokonoknak vagy azoknak a diákoknak, akik Szlovákiában hagyták a családjukat. Több száz kilométer választotta el őket a szeretteiktől, akikkel legfeljebb heti egy-két levelet vagy telefont válthattak. Sajnáljuk őket, igaz? De rossz lehetett...

Még jó, hogy nekünk már itt van az internet! Anyunak akár mindennap elvideócsvegehetem, hogy mi történt velem aznap. Aztán a barátomnak panaszkozhatom cseten, hogy anyu totál nem érti a problémáimat. Aztán kipsztolhatom, hogy anyu és a barátom egy kaptafára való, egyébként meg süt a nap, és szmájli. A neten bármit meg lehet találni, csak jól kell keresni. Mindenre van link, még arra is, hogy mit reggeliztél...

Aki nem ragad bele ebbe a világméretű hálóba önként, aki nem hagyja, hogy a rendszergazda szomjas pókként leszívjon belőle minden információt (persze fontosságra való tekintet nélkül), az kiközösített csodabogár. Olyan bogár, amely nem él hálózatok rabságában, szabadon szárnyal – de egymaga.

A világháló a lételemünk. Nem tudunk nélküle működni – ha a kapcsolat megszakad, a világnak nevezett óriásrendszer leáll. Akik ezen a Földön, ebben a korban internet nélkül képesek boldogulni, egyfajta ókori hősei a mai civilizációnak. Én például soha nem leszek akkora „fész”, mint apukám, aki a vasútállomáson kitett menetrendekből pár perc alatt kisilabizálja, hogyan jut haza Besztercebányáról. Én *Elvira* és a *cp.sk* segítségével nélkül sehová sem indulnék.

Ez a mi világunk. Ez az én világom. Ahol egyik otthonomból a másikba előzetes netes segítség nélkül nem tudok utazni. Ez a hazám, amiben mindennap tudok beszélgetni a több száz kilométerre lévő szeretteimmel. Amíg van kapcsolat, a kapcsolat nem szakad meg. Az internet minden előnyét és hátrányát számba véve talán nem is baj, hogy „az egész világ egy linkgyűjtemény”.

Szilágyi Balázs

NYME, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Tisztelt Zsúri, tisztelt Egybegyűltekt, kedves Versenytársaim!

Rengeteg igen bonyolult, állandóan változó hálózat vesz bennünket körül, amely mind technológiai, mind társadalmi, mind biológiai szempontból sok vonatkozásban meghatározza az életünket. Az egyik, mindennapjainkat befolyásoló háló az internet, amely nélkül ma már aligha tudnánk létezni. Társadalmi hálózatot alkot bolygónk hétmilliárdos lakossága rokoni, baráti, szolgálati kapcsolatrendszerén keresztül. Biológiai létezésünket is meghatározó háló az a nagyon bonyolult génhálózat, amelynek meghibásodásával függnek össze a betegségek. E hálózatok véletlenszerűnek tűnnek, de a hálózatelmélet célja pont az, hogy megértsük kialakulásuk, működésük törvényszerűségeit, és a gyakorlatban kamatoztassuk őket.

Van azonban egy hálózat, amely még ezeket is felülmúlja, és kivétel nélkül mindenkit érint. A neve: „Új Világrend!” *Ők!* Gondolom az itt jelenlévők között már mindenki vagy majdnem mindenki hallotta ezt a kifejezést. De mit is jelent ez valójában?

Számtalan „ébresztőfilm” és dokumentum, tanulmány megtekintésén vagyunk már túl, néhányan ismerjük vagy jól ismerjük a „Világ leigázásának forgatókönyvét”, és látjuk is szemünk előtt megvalósulni. A kapujában vagyunk, így itt az idő megismerkedni vele!

Az Új Világrend üzenete már mindenkihez elérkezett, csak nem vettük eddig észre, vagy észrevettük, csak nem tulajdonítottunk neki különösebb figyelmet.

A világ összes országában a kormány minden szintjét figyeli, de az embereket is mindig kétségben és ellentmondásban tudja tartani. Példának okáért vegyük a 12 évvel ezelőtti New York-i terrortámadást. Mindenki azt a hírt kapta, hogy az iszlám terror-szervezet vonható felelősségre. Később kiderült, hogy ez nem így van. Van, aki ezt hiszi, van, aki azt. Mindkét tábor csak az ő jóváhagyásuk pecsétjével működhet, de az igazi ügyeket egyik sem hozhatja nyilvánosságra. Azzal, hogy minden szinten ellentéteket szítanak, senki sem tudja, mit tegyen. Így ebben a zavarban, minden ellenállás nélkül továbbmennek, és véghezviszik, amit akarnak. Nem zseniális stratégia ez részükről? Nem viheted őket bíróságra, mert nem látod őket, és persze a bíróságok is őket szolgálják. Ők irányítanak mindent, és te azt sem tudod, hogy kit támadj. Meg kell vallanom, ez a rejtett kéz csodálatosan ki lett gondolva, és semmilyen hasonló méretű történelmi precedens nem ismert. Ők uralják a világot, és a világ még csak rá sem jöhet, hogy ki uralkodik felette. Ez igazán csodálatos. A médiában pontosan azt tálalják eléd, amit akarnak, hogy tegyél. Aztán, egy villanással később, kis szolgálóik, mi, engedelmeskedünk. Mennyi bizonyítékot kérünk erre? Rá tudnak venni, hogy el kívánd hagyni otthonodat, családodat, és háborúba menj, pusztán az ő parancsukra. Csak valami zagyaságot kell feltálni az elnöki asztalról vagy az esti híradóból, és fel tudnak tüzelni, hogy bármit megtegyél, amit akarnak. Nem csinálhatsz mást, mint amit ők eléd tesznek.

Saját pénzedből lett kovácsolva az a lánc, amellyel megkötöznek, mert az összes pénz az ő ellenőrzésük alatt van.

Ők irányítják Hollywoodot. Az olyan filmeket, mint például a *Terminátor*, vagy az *Armageddon*, sok más filmmel egyetemben egyszerűen azért készítették, hogy utasításainak megfelelő gondolkodásra készítsenek. Úgy rendezték, hogy örömdet leld az erőszakban, mert így ha elküldenek, hogy az eléd állított rosszakat megöld, nyafogás nélkül megteszed. Erőszakos videojátékokat helyeztek bevásárlóközpontok játéktermeibe, hogy a fiatal elméket felkészítsék a harc művészetére. Művészi programjaik mind úgy vannak tervezve, hogy segítsenek téged alávetni az új világrendnek, és még szolgálj is azt. Remélem, ez a kis jegyzet elég információt nyújt, hogy miről szól az új millennium. Ez a kis beszámoló lehet, hogy sértő számotokra, mivel ilyen egyszerűen beszéltem, de ez igazából nem érdekli őket. Kár, nem? Egy üzenet minden tetszhalott birkának...!

Köszönöm a figyelmet!

Takács Zsuzsanna **Pécsi Tudományegyetem**

Tisztelt Zsűri! Kedves Diáktársaim!

Minket, embereket, érző és gondolkodó lényeket, vajon tényleg ennyire könnyű befolyásolni? Vajon tényleg ennyire egyszerű függővé válnunk, értékes időnket ilyen könnyedén elvesztegetni? Egy-két okos masina miatt érzelmileg sivárrá válni?

Varró Dániel frappánsan megfogalmazott szavai, miszerint „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek*” feszegetik a témát, mennyire realisztikus a feltevés: „*A hálózatok rabságában élünk?*”

Tisztelt Hallgatóság! Hogyan is lettünk függők? Ez bizony egyszerű, hisz a világháló birodalma mindent a kezünkbe ad, amit csak akarunk. Gondolok itt a rengeteg információra, képre, zenére, filmre, cikkekre, hírre, időjárás-jelentésre, mozi-, televízió-, rádióműsorra, pletykákra. Itt mindent megtalálhatunk, ami csak érdekel minket, függetlenül életkortól, nemtől, személyiségtől, hangulattól. Ez egy olyan világ, ami porszívószerűen beszippant minket, oldal követ oldalt, zenén át a könyvekig mindent, nemes egyszerűséggel mindent megtudhatunk belőle, amit csak szeretnénk.

Hallgatva e mondataimat, megnyugtathatjuk magunkat, hogy amihez betegesen ragaszkodunk, az hasznos, szükséges, és a segítségünkre szolgál. Nos, ez mind igaz, de mint mindenhol máshol, itt is sikerült az embereknek túlzásba esni. Ugyanis ha jobban belegondolunk, minél több hírt, terméket, tanácsot kapunk, annál szegényebbek leszünk a valódi információkkal kapcsolatban. Minél okosabbak a gépek, mi annál

kiszolgáltatottabbak vagyunk. Hogy hogyan is értem ezt? Felhasználókból felhasznál-takká válunk, váltunk. Igen, az igazság mindig fáj.

A világ rohan, az információ és a technika fénysebességgel halad, a mindennapok kiveszik az életerőnket, így lehet, hogy kell egy világ, egy világ, amely megmutat mindent, amit szeretnénk, ahol kicsit kikapcsolhatunk, naprakészek lehetünk, megtudhatjuk, hogy mi történt a nagyvilágban, a napos országok határain belül, amíg mi meneteltünk például egy esős hétfő reggelen kicsiny hazánkban.

Lehet, hogy kell az, hogy a közösségi oldalak segítségével, azokkal is beszélgetni tudjunk, vagy csak megnézzük, milyen a frizurájuk, akiket régóta nem láttunk. Az is lehetséges, hogy a lelkünknek szüksége van arra, hogy megmutassuk, hogy épp mi lesz a vacsora, vagy a sarki kávézóban milyen szépen díszítik a kávé tetején a habot. Önigazolásként esetleg egy kép önmagunkról, látva azt, hogy mennyi embernek tetszik, talán ez kell, szükséges és boldoggá tesz. Az is igaz, hogy az internetes játékok pihentetnek, a focifogadások izgalommal töltenek el, a fórumokban érdekes emberekkel találkozhatunk. Nem vitatom, emberből vagyok én is.

Azt viszont meg kell jegyeznem, Kedves Hallgatóság, hogy észnél kell lennünk!

Észnél kell lennünk, hisz láthatjuk, rengeteg jó érv szól az internet mellett, de van számtalan ellenérv is. Amióta nincs szükség szakácskönyvekre, térképekre, amióta nem vásárolunk CD-t, könyveket, amióta a társas kapcsolatainkat felváltja a gép-ember kapcsolat, vásárlás helyett csak a virtuális kosárba pakolunk, amióta a *Photoshop*nak köszönhetően úgy nézhetünk ki abban a világban, ahogy csak akarunk... Gyermekeink érzelmi fejlődését vajon jó irányba terelik-e a lövöldözős játékok, az ellenőrizetlen oldalak, a korhatáros tartalmak elérhetősége? Vajon nem halt meg érezhetően a szociális életünk? Nem lettünk virtuálisabbak a kelleténél? Bevallom, internet nélkül elég nehézkesen telnének mindennapjaim, csak remélni tudom, hogy nem vagyok egyedül, és együtt szenvedünk áramszünet idején, elzárva a virtuális világtól.

Ha vissza szeretnénk kapni az irányítást és az emberi kapcsolatainkat, tudatosítanunk kell magunkban, régen is éltek internet nélkül, e-könyvek, chat, adatlap nélkül, régen is szereztek élményeket, beszéltek, zenéltek, olvastak, és feküdtek le esténként boldogan.

Amit tehetünk, és ezeket a tanácsokat magamnak is mondom, az az, hogy beszélgetéseinket megpróbáljuk, mondjuk egy kávézóba rendezni a virtuális éter helyett, megölelni egymást egy finom sütemény mellett. Lehetőleg még azelőtt, mielőtt lefényképezzük a sütit, hogy mindenki lássa kettő percen belül, hogy mit ettünk, hol ettük, kivel voltunk. Az sem baj, ha megpróbáljuk megállni a folyamatos posztolgatást, mint önigazolást.

Problémáinkra próbáljunk barátainktól tanácsot vagy segítséget kérni fórumok helyett! Lehetőségeinkhez mértén eljutni színházba vagy koncertekre, a darabok, számok letöltése helyett, újságokat venni, ha már kivágták azt a sok fát. Esténként internetes vásárlás helyett hazacipelni a szatyrokat, lefekvés előtt könyvek illatát érezni az e-könyvek helyett.

A világhálón lehetünk akárcik, akármilyenek, szépek, okosak, gazdagok, vékonyak, tökéletesek..., de az, hogy előben hogyan tudjuk elvarázsolni egymást, hogyan kötjük le a másikat, és találjuk meg közös dolgainkat, az, hogy egy baráttal átbeszélgetett éjszaka mi mindenre képes, és hogy egy pillantás vagy illat, egy egyszerű ölelés hogyan tudja megváltoztatni az életünket... Tisztelt Zsúri! Kedves Diáktársaim! Akármilyen is a technika, és okos a telefon, erre még az internet sem tud válaszolni, erre még neki sincs lenyitható opciója, az csak és kizárólag rajtunk múlik! Próbáljuk meg tehát kapcsolatainkat a való világban megélni!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Tóth Pál Edit
Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Szatmárnémeti

Tisztelt Hallgatóság!

Ecce homo! Íme, az ember! Porból formált teremtmény, melyből több milliárdnyi egyedet találhatunk szerte e világon. Néhány kivétellel mind ugyanolyan: két lábon jár, sír, hazudik, nevet, szeret, gyűlöl, s néha még gondolkodik is. Én is közéjük tartozom, teljesen átlagos módon. Nem vagyok zseni, akire felfigyelhetne a NASA, ugyanakkor végtelenül butának sem tartanám magam. Külsőm nem kirívó, testsúlyom is talán csak két grammal haladja meg az átlagot.

Megannyi tulajdonság, mellyel másokat is jellemezhetnék, és mellyel untathatnám még jó ideig a közönséget, de mégis azt kell mondanom: nem vagyok átlagos. Van, akik számára sokat jelentek, csak talán még nem tudnak róla.

'92 decemberében ugyanis anyakönyveztettek a nagy román haza északi csücskében. Már ismerték a nevem, a születési dátumom, a szüleim nevét, a lakhelyem, az egészségi állapotom. Néhány héttel később pedig már a fővárosban is tudtak arról, hogy mely védőoltásokat kaptam meg.

Azóta eltelt húsz év, és hírnevem gyarapodni látszik. A keresőbe írva a nevem ugyanis kétoldalmi találatot kapok. Természetesen első a *Facebook*, mert a legújabb megállapítások szerint: „*Ha nem vagy tagja e fantasztikus közösségi oldalnak, akkor nem is létezel.*” De emellett találok még osztálynévsort, érettségi átlagot, újságcikkeket a különböző versenyekről. Egyszóval, ha meg akarnak találni, biztosan sikerül. Elég megkérdezni valakit: nem ismered az illetőt? A következő a feleletet: személyesen nem, de egyik ismerősöm, harmadfokú unokatestvére gyereke padtársának távoli rokona. És már benne is vagyok e hálóban, melyből nincs menekvés. Az emberiség hálójában, ahol minden láncreakciószerű. Gondoljunk csak a divat változásaira. Ma felveszek egy olyan ruhadarabot, mely tetszik nekem, kényelmes számomra. Megjelenek valahol, a jelenlevők közül még tíz embernek megtetszik e stílus, követni fogják példámat, majd őket követik saját ismerőseik, és így tovább.

De a divatnál vannak sokkal fontosabb dolgok is, melyek befolyásolják mások életét. Ezért fontos a példamutatás, a jó példa mutatása. Hogy felvegyük a harcot a nehézségekkel, s küzdjünk a jobb, szabadabb világért. S akkor megeshet, hogy egyszer még a távoli rokonom padtársa anyukája harmadfokú unokatestvére ismerőse is azt mondja: „Ez igen! *Én is ilyen kell, hogy legyenek.*” S akkor már érdemes volt élni.

Ébresztő, tisztelt Hallgatóság! Mert már egy ideje az utópisztikus álmok mezején kalandozunk. Hogyan teremthetnénk jobb, szabadabb világot egy olyan bolygón, mely körül több száz műhold kering figyelve minden lépésünket, az információ pedig pillanatok alatt jut el a legtávolabbi helyekre. Amíg a felsőbb hatalom szabályai szerint játszunk, addig nem eshet bajunk, de ha számukra nem elfogadható dolgokra törekednénk, akkor már a nyomunkban lennének.

Jobb, ha nem is ócsárolom tovább őket, mert meglehet, hogy most is figyelnek. Erre azonban én csak egyet mondhatok: remélem, élvezik a műsort, de ne feledjék, hogy míg a Föld porszemként forog a Nap körül, addig ők is csak linkek az Univerzum gyűjteményében.

Tótváradi-Nagy Bence
Madách Imre Gimnázium
Vác

Hálózatok rabságában élünk?

Tényleg annyira függünk a hálózatoktól, hogy az embereket linkekkel, a világot pedig linkgyűjteménnyel lehet azonosítani? „Az interneten fogunk élni” – a számítógépek és az internet, azon belül a közösségi oldalak, melyek használata nemcsak kényelmesebbé tette életünket, hanem bizonyos szintig meg is változtatta személyiségünket és mentalitásunkat.

Gondoljunk csak bele, mennyivel nehezebb, mennyivel másabb lenne a létünk a világháló használata nélkül! Napi szinten használjuk ügyintézésre, a banki tranzakciótól a vásárlásig; alkalmas munkavégzésre, kapcsolattartásra, vagy csak pusztán szórakozásunkat szolgálja. De az információszerezés elsődleges eszközévé is vált. Ha csak a nevemet írom be a keresőbe, 2350 találatot kapok.

Vajon én is csak egy link vagyok a gyűjteményből, ahogyan azt Varró Dániel írta? Tekintsünk a legnagyobb közösségi oldalra, a *Facebookra*! Aki használja, az tudja, hogy gyakran mindenfélét lájkolunk, és még azt is megosztjuk, mit reggeliztünk. Órákat töltünk ismerősök keresésével, és ez akár a munkánk, a tanulás és a meglévő társas kapcsolataink rovására is mehet.

A közösségi hálón komoly veszélynek tesszük ki személyes adatainkat, nyilvánosságukkal bárki visszaélhet. Vajon *Facebook*-, illetve hálózatfüggők lennénk? És ha inkább a közösségi oldalakon élünk virtuális életet, a valóságosat elhanyagolva, akkor kik vagyunk valójában?

Egy név, néhány vagy ezernyi kép és némi szöveg, valóban állhat néhány linkből egy ember élete. De vajon hol van az a határ, amely a normális internethasználatot a függőségtől elválasztja?

A világhálót először haditechnikai, illetve kutatási célokra fejlesztették ki, majd miután elterjedt a lakosság körében, az élet szinte minden területére kiterjedt. S lett ennek egy sajátos pszichológiája: egyre többen menekülnek a válság, a reménytelenség elől a virtuális világokba. Így függőségről akkor beszélhetünk, ha az ember rendszeresen, az időérzését is elveszítve elhanyagolja alapvető igényeit, feladatait a hálózatok túlzott használata miatt.

Figyeljünk a jelekre! Hazaérkezve egyetlen gondolata, hogy internetezzen egy stresszes nap után? Rossz közérzete lesz, depresszióssá, feszültté vagy dühössé válik, ha ennek az igényének nem tud eleget tenni? Hanyagolta már el családját, barátait napi több óra internetezés miatt? Foglalkozott már többet egy felszínes internetes kapcsolatával, ahelyett, hogy valóságos társasággal töltötte volna az időt?

Ha több igen válasza is született, érdemes megálljt parancsolnia magának. Hogy az internet több előnyt vagy inkább hátrányokat hozott-e az emberek életébe, mindig is vitatéma marad. Kutatások egész sora igyekszik rávilágítani az internet személyiségre és társas kapcsolatokra gyakorolt hatásainak pozitív és negatív oldalára egyaránt. A végeredmény mindig ugyanaz, okos, tudatos felhasználás mellett a függőség és az emberi kapcsolatok kiüresedése elkerülhető.

Valuska Sára Flóra **Szegedi Tudományegyetem**

Hálózatok rabságában élünk?

Tisztelt Hallgatóság! Varró Dániel így fogalmazta meg napjaink egy izgalmas problémáját: „*Az egész világ egy linkgyűjtemény, // az emberek, a tárgyak benne linkek.*” De vajon ebből az következik, hogy hálózatok rabságában élünk?

Ma már talán mosolygunk a felvilágosodás mechanikus világméltóságán, amely azt mondja, a világ olyan, mint egy gép: anyagi testek, tárgyak összefüggő rendszere, amely a mechanika törvénye szerint mozog a térben és az időben. Pedig ha lehántjuk a felszínt erről a gondolatról, örök, a mai korban talán még aktuálisabb igazság tárul eléink: minden mindennel összefügg, minden fontos, mindennek funkciója van.

Képzeld, el, hogy ez a szerkezet tulajdonképpen egy háló, amelynek csomópontjain elhelyezzük a világunk tárgyait és minket magunkat, embereket. Így létrehozunk egy hatalmas, ámde összefüggő rendszert, amelyben az egyes elemek külön-külön is értelmezhetőek, hiszen még az egyformának tűnő dolgok sem teljesen ugyanolyanok.

Ugyanakkor a hálózat elemei másokkal való összefüggésükben új értelmet nyerhetnek, többet tudunk meg róluk, ha a másikkal való viszonyukat is megvizsgáljuk.

Ha elfogadjuk a világ-háló (világháló) metaforát, észrevétlenül átcúsunk egy másik, virtuális dimenzióba, ahol azonban ugyanúgy nincsenek haszontalan, fölösleges elemek, mint a mi világunkban. És ha valami nem fölösleges, akkor értelmezhető, sőt szükségszerűen értelmezendő: meg akarunk róla tudni mindent, amit csak lehet.

Hogyan történhet ez?

Nem kell mást tennünk, mint hogy beírjuk a tárgy vagy személy nevét a keresőbe, és kattintunk. A kattintással eljutunk a háló egy távoli pontjára, megnyílik előttünk a keresett tárgy vagy személy élete, megtudhatjuk a tulajdonságait és azt is, hová, a háló mely másik pontjába kell eljutnunk, ha ismereteinket bővíteni szeretnénk.

Könnyű belátnunk, hogy ebben a virtuális világban tehát mindenhez és mindenkihez tartozik egy kód, amelynek a segítségével megtalálható, értelmezhető. Ez a kód a link. Ha elfogadjuk, hogy a világ minden darabjához tudunk linket rendelni, akkor ebből az is következik, hogy a világunk egy hatalmas linkgyűjtemény, ahol a linkek valamilyen módon kapcsolódnak egymáshoz, és a teljes megismerés nélkülük lehetetlen lenne.

Ez a szemlélet azonban csak a külső vizsgáló nézőpontjából láttatja a világot. Nem látjuk a világot a világ szempontjából, és még inkább nem az egyes elemek, a linkek szempontjából. Mit válaszolhatunk a következő kérdéseinkre? Rabság-e a linknek, a hálózat részeként létezni? Kilépve a metaforából: rabság-e az embernek a világ részeként létezni? Rabságnak tekinthető-e az, hogy nem magányosan, nem egyedül, nem minden érzékeléstől és észleléstől mentes életet kell élnünk?

Semmiképpen sem. Nem rabság nem magányosnak lenni, nem egyedül lenni, nem érzékelés nélkül létezni. Nem rabság kapcsolatban lenni, nem rabság tudni a világról, nem rabság bővíteni a világról alkotott képünket, nem rabság megismerni a lehetőségeinket.

Rabsággá ez csak akkor válhatna, ha életünk végéig a hálózatnak ugyanazon a pontján kellene léteznünk, és a link mindig változatlan tartalomra mutatna.

Rabsággá ez csak akkor válhatna, ha életünk végéig ugyanazok az útvonalak lennének csak bejárhatók számunkra a virtuális hálózat útvesszőiben, nem lenne lehetőség kapcsolatokat megszakítani, törölni, és újakat létrehozni.

Rabsággá ez csak akkor válhatna, ha nem lenne befolyásunk arra, hogy kinek megnyit árulunk el magunkról, mit mutatunk meg nyilvánosan, és mit tartogatunk csak azoknak, akiknek a linkje közvetlen kapcsolatban van a miénkkel.

Összefoglalásként tehát megállapíthatjuk, hogy mindaddig, míg ez nem így van, nem rossz dolog egy hálózat elemeként létezni, nem kell rabságnak éreznünk a közösséghez tartozást, a világhoz tartozást, magát az emberi létet. És nem kell félnünk a megismerés és a megismerhetőség varázslatosságától sem. Persze látnunk kell, hogy ez sohasem pótolhatja a közvetlen emberi kapcsolatok varázslatosságát.

Végyári Ádám

NYME, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Tisztelt Zsúri, tisztelt Egybegyűltekt, kedves Versenytársaim!

Kettőezer-tizenhárom. A huszonegyedik század eleje, amelyben olyan forradalmi áttörések törtek felszínre, melyről nem is álmodott az emberiség harminc évvel ezelőtt.

Ennek az évszázadnak fontos kérdése, melyet jómagam és versenytársaim jogosan feszegetünk: Linkek vagyunk? Én személy szerint nem kérdezem a versben foglaltakat, hanem kijelentem: Linkek vagyunk!

Az emberek a mai világban nem törekednek a sokszínűségekre, kreativitásra, valamint azon apró-cseprő dolgokra, melyek szebbé, változatosabbá teszik rohanó életüket. Igen, a rohanó életüket! Nézzük egy átlagember napját: felkel, megissza kávéját, elvégzi a mindennapos rutinját. Felszáll a hetes buszra, és elindul a munkába. A munkahelyén ugyanabba a mókuserékbe kényszerül minden egyes nap, s a kerék ugyanúgy pörög.

A gépiesség, a monotonitás gyökeret vert az emberek életébe, tudatába, sőt továbbmegyek, még a felfogásába is. Az örökös egyhangúsággal nem képesek megküzdeni. Van, aki kényelmesnek találja, valaki megnyugtatónak, én mégis azt mondom, hogy nem feltétlenül járunk a helyes ösvényen. A mai modern technika vívmányai előrelelendítik azon feltevésemet, mely szerint linkek vagyunk. Terjednek a tabletek, az okostelefonok. Sajnos ezek használnak bennünket, és nem mi azokat. Azokat, és nem őket! Ezen dolgok választanak el minket a gépektől. Mi emberek érző lények vagyunk. Életünk komplexitása piederstálra emel minket, mi használjuk a gépeket, mi vagyunk a vezetőik, feltalálók és nem fordítva. Életünk megfoghatatlan részletgazdagsága az emberi lét maga, amely arra enged következtetni, hogy az irányítás a mi kezünkben van. Individuumok, megismételhetetlen lények vagyunk. Ne hagyjuk, hogy a gépek magukba szippantsanak minket, investáljunk több időt magunkra, valamint a minket körülvevő emberi kapcsolatokra, mert sajnos, és ezt hangsúlyozom, sajnos már levegőt is online veszünk. Az érem másik oldala viszont az, hogy ezek a gépek megkönnyítik életünket. Tény, hogy a gépek használata egyfelől hagyományos társadalmi értékeket öröl fel, másfelől nézve viszont igenis megkönnyítik életünket, hisz ha belegondolunk, manapság elképzelhetetlen lenne például egy vállalat számítógépes hálózat nélkül. A gépek szinapszisa köti össze az ügyfeleket, cégeket egymással, melynek a foganatja, hogy a gépezet olajozottan és problémamentesen működik.

Mellettük szól továbbá a kényelem, mert valljuk be, kényelmesek ezek a technikai vívmányok, de maradjunk is ezen a területen, hogy a kényelmet szolgálják, és ne más.

Mindannyian használunk gépeket, mindenki rendelkezik valamiféle masinával, gondoljunk csak a zenehallgatásra vagy a filmnézésre. A szórakoztatótechnika szerkesztése lett az ember életének. Ezek nélkül az eszközök nélkül – kis túlzással – elképzelhetetlen lenne akár egy nap is. Nem tudunk úgy végigmenni az utcán, hogy ne lássunk legalább egy embert fülhallgatóval a fülében, vagy ne találkozzunk olyannal, aki a telefonját nyomkodva épp fontos ügyeit intézi. Egy felmérés alapján a háztartások 99,8 %-a rendelkezik televízióval, 85%-a mobiltelefonnal. Magyarországon azon háztartások aránya, mely rendelkezik valamilyen számítógéppel, 54%. Elkeserítő ez a fajta

hozzáállás, hogy lassan eljutunk odáig, hogy még a zokninkat is eszközök segítségével húzzuk fel.

Kedves Hallgatóim! Az ipari forradalom mára hatalmas teret tört magának, s így jogosan merül fel a kérdés: vajon megőrizhetjük-e emberi mivoltunkat, emberi magatartásunkat a gépek világában is? Számomra ez egy fontos kérdés a jövőre nézve, és remélem, nem vagyok vele egyedül.

Köszönöm a figyelmet!

Vicsi Dóra-Brigitta

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Kolozsvár

Tisztelt Hallgatóság!

Két hete, az asztali számítógépem mellett ülve, rákattintottam egy linkre. Ezen a linken keresztül eljutott hozzám a hír, miszerint részt vehetek a Kossuth-szónokversenyen. Rákattintottam, és lám, itt vagyok.

Ki vagyok én? A nagyvilág kicsi porszeme, mely kapcsolatai révén részét képezi a kerek egésznek. Része vagyok egy családnak, egy faluközösségnek, egy ország népének, része vagyok egy hálózatnak. Egy hálózatnak, mely magába foglalja az egész Földet, az egész világegyetemet. Rabság lenne ez a hálózat? Vagy épp ellenkezőleg: ezen linkek gyűjteménye a lehetőségek, a kalandok labirintusát képeznék?

Hogyan kapcsolódik össze a link az emberi léttel? Mint ahogyan azt nyilvánvalóan tudni vélik, a link, azaz a hivatkozás összefüggések révén újabb és újabb információk felé vezet el minket az érdekelt témakörön belül. Hasonlóképpen jellemezhetőek az emberek is. Egy ember megismerése az első benyomástól kezdődően, a teljes megismerésig számos meglepetéssel, útvesztővel, örömmel és csalódással fűszerezett kusza ösvényen vezet keresztül. Ezek az utak, a hibás linkekhez hasonlóan, néha csalódáshoz vezetnek, ám legtöbb esetben örömmel töltenek el, és újabb személyiségjegyek megismerésére ösztönöznek.

Az emberekkel való kapcsolatfelvétel szintén hálózatként valósul meg. Embertársaink szociális lényként több személlyel vannak kapcsolatban, így az egy emberrel való megismerkedés akarva akaratlanul magában hordozza más személyes kapcsolatok kialakulásának lehetőségét is. Tudósok állítják: hat ismerős elég ahhoz, hogy a világ minden emberével kapcsolatot teremts. Hátborzongatóan félelmetes, de ugyanakkor csodálatos dolog ez. Önök mit gondolnak? Legyen Kata a példaemberünk. Kata a munkahelyén összebarátkozik Annával, akin keresztül megismerkedik egy daliás fiatalemberrel. Bár azt még egyikőjük sem gondolja, ez a daliás férfi lesz majd Kata szerető férje. Biztos vagyok benne, a tisztelt közönség is találkozott már ilyen esettel.

És milyen közvetlen kapcsolat van a 21. században élő ember és a linkek között? Azt hiszem, mindannyian egyetértünk abban, hogy a „modern” ember életében már-már

mindennapos szükségletté vált az internet használata. Az internet feltalálásával hatalmas előrelépés következett be a kommunikáció fejlődésében. Társasági oldalak sokasága áll az emberek rendelkezésére, hogy bővítsék szociális kapcsolataikat. Ezen oldalak egyszerű és gyors kommunikációs lehetőséget kínálnak számunkra. Állításomat a következő példával szeretném alátámasztani. Legyen ismét Kata és Anna a két példamember, ám jelen esetben Anna Amerikában él, Kata pedig hazánkban. Míg ötven évvel ezelőtt csak időigényes levelezések, drága telefonbeszélgetések útján ápolhatták volna barátságukat, ma az interneten keresztül egyszerűen, néhány perc alatt kapcsolatba léphetnek, és akár órákon keresztül beszélgethetnek egymással.

Tisztelt Hallgatóság! Merjünk tehát rákattintani a beérkező linkekre. Merjünk ismerkedni, kapcsolatokat teremteni! Ne hagyjunk ki semmilyen élénk táruló lehetőséget, hiszen nem tudhatjuk, milyen meglepetés vár ránk az élet labirintusának kijáratánál.

A VERSENY DOKUMENTUMAI

Felhívás a XV. Országos Kossuth Lajos Szónokversenyre

Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, a Rákóczi Szövetség, a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyar tanári Tagozata és az Anyanyelvpolók Szövetsége meghirdeti a XV. Országos Kossuth Lajos Szónokversenyt a pedagógusképző intézmények, a bölcsészettudományi karok nappali tagozatos hallgatói, a joghallgatók, a teológushallgatók, továbbá a 18–30 éves fiatalok számára.

Céljaink: a közéleti, szakmai, pedagógiai szerepekre való felkészítés; a komplex nyelvhasználat színvonalának emelése; a hagyományápolás.

A verseny időpontja: 2013. november 8. és 9.

A verseny helyszíne: ELTE BTK, Budapest, VIII. ker., Múzeum krt. 4/A

A verseny két fordulóból áll:

I. része (november 8-án): Előre elkészített beszéd (maximum 6 perc), amelyet papír nélkül kell elmondani.

A beszéd témája:

„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”
(Varró Dániel) – Hálózatok rabságában élünk?

Kérjük a versenyzőket, hogy határozzák meg a beszéd fajtáját (bemutató, tanácsadó, törvényszéki) és a szituációt. Ezt a beszéd megkezdése előtt közölgék.

Az előre elkészített beszédet nyomdakészen és lemezen is hozzák el, mert a beszédeket publikáljuk.

II. része (november 9-én délelőtt): Rögtönzött beszéd (maximum 3 perc), melynek témáját a helyszínen közölgük.

A versenyhez – a hagyományoknak megfelelően – egy retorikai konferencia kapcsolódik, melynek témája: *a politikai beszéd*.

Jelentkezni lehet: az intézményeknek kiküldött tájékoztatóban szereplő jelentkezési lapon, illetve levélben a következő címen: ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, 240.

A jelentkezési határidő: 2013. október 28.

További információ Pölcz Ádám doktorandusztól kérhető a
szonokverseny15@gmail.com címen.

Budapest, 2013. július 18.

Dr. Halzl József s. k.
a Rákóczi Szövetség elnöke

Dr. Balázs Géza s. k.
a zsűri elnöke
tanszékvezető egyetemi tanár

Dr. Grétsy László s. k.
a zsűri tiszteletbeli elnöke

Dr. Juhász Dezső s. k.
intézetigazgató egyetemi tanár

Adamikné dr. Jászó Anna s. k.
a verseny szervezője

Dr. Raáts Judit s. k.
a verseny szervezője

„Az egész világ egy linkgyűjtemény,
az emberek, a tárgyak benne linkek”

(Varró Dániel) – Hálózatok rabságában élünk?

MEGHÍVÓ

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete és
a Rákóczi Szövetség szeretettel meghívja Önt
a 2013. november 8-án és 9-én tartandó retorikai konferenciára és
Kossuth-szónokversenyre.

Helyszín: ELTE BTK Tanácsterem, Budapest, VIII. ker., Múzeum krt. 4/A

Program

2013. november 8.

10⁰⁰ óra

„A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában” konferencia

Megnyitja: Orlovsky Géza, az ELTE BTK dékánhelyettese

Köszöntőt mond: Juhász Dezső, az ELTE BTK intézetvezető egyetemi tanára

A konferenciát levezeti: Bóna Judit, az ELTE BTK adjunktusa

A konferencia témája: *A politikai retorika*

Előadók:

Adamikné Jászó Anna: Az első politikai szónoklattan

Tóth M. Zsombor: „A stílus maga az ember” – A mai magyar
politikai beszédek stílusa

Tóth Szilvia: „A jó jelölt” – Hogyan nyerjük meg
a választásokat – régen és most?

Szitás Benedek: A politikai szónoklat és a demagógia

12⁰⁰ óra

Ebéd a versenyzőknek és a kísérő tanároknak

2013. november 8.

13⁰⁰ óra

Kossuth-szónokverseny, I. rész:

Beszédek

A zsűri tiszteletbeli elnöke:

Grétsy László professor emeritus,
az Anyanyelvpolók Szövetségének elnöke

A zsűri elnöke:

Kiss Róbert Richard Prima Primiissima-díjas újságíró, az ELTE vendégoktatója

Tagjai:

Dobos Krisztina az OFI főmunkatársa

Dudás Róbert Gyula a Hangadók Közhasznú Alapítvány ügyvezető elnöke

Gavlik István a Kossuth-szövetség tiszteletbeli elnöke

Horváth Zsuzsanna az OFI tudományos főmunkatársa

Koltói Ádám főiskolai docens

Titkárai:

Bóna Judit egyetemi adjunktus, ELTE BTK

Pölcz Ádám PhD-hallgató, ELTE BTK

2013. november 9.

9⁰⁰ óra

Kossuth-szónokverseny, II. rész:

Rögtönzések

Eredményhirdetés és a díjak kiosztása:

13⁰⁰ óra

A XV. Kossuth-szónokverseny résztvevői

Név	Intézmény	Felkészítő tanár
1. Arany Ariella	Pázmány Péter Katolikus Egyetem	Nemesi Attila László
2. Biró Réka	Baróti Szabó Dávid Líceum, Barót	Csog Orsolya
3. Borda Melitta	Madách Imre Gimnázium, Vác	Boda Mária
4. Buzási Dániel	Madách Imre Gimnázium, Vác	
5. Csanda Sára	Comenius Egyetem, Pozsony	Száz Pál
6. Deme Barnabás	Budapest Műszaki Egyetem	Szítás Benedek
7. Dénes Erzsébet	Benedek Elek Pedagógiai Líceum, Székelyudvarhely	Vass Ágnes
8. Derzsi Anita Izabella	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár	Jancsó Miklós
9. Duka-Tímea Ildikó	Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	Hubbes László Attila Zsigmond Csilla
10. Forizs Dalma	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kézdivásárhely	Ambrus Ágnes
11. Gál Enikő	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár	Jancsó Miklós
12. Gál Ruth	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár	
13. Gorzó Katalin	Ungvári Nemzeti Egyetem	Antonenko Miklós
14. Göttli Nóra	Bálint Márton Általános Iskola és Középiskola	Devecsei Andrea
15. Gregor Lilla	ELTE BTK	
16. Hadfi Anna Gizella	Debreceni Egyetem	Kazamér Éva
17. Haramza Márk	Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola	Bóna Judit
18. Hunyadi Tünde	Újvidéki Egyetem	Katona Edit
19. Istenes Petra	ELTE BTK	
20. Juhász Pál Balázs	Károli Gáspár Református Egyetem	Sólyom Réka
21. Kalamász Kevin	Budapesti Corvinus Egyetem	Bogár László
22. Kereskényi Vince	Madách Imre Gimnázium, Vác	
23. Kiss Tímea Enikő	Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	Hubbes László Attila Zsigmond Csilla
24. Kontár Piroska	Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra	N. Tóth Anikó

25. Köves Máté	József Attila Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola, Monor	Földvári Kitti
26. Major Szilvia	Nyíregyházi Főiskola	
27. Marosvölgyi Gergely	Pannon Egyetem	H. Tóth Tibor
28. Müller Henrietta	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Székelyudvarhely	
29. Nagy Flóra	Madách Imre Gimnázium, Vác	Sándor Ildikó
30. Novák Tímea	Kaposvári Egyetem	Laczkó Mária
31. Pécsi Bence	Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium, Bonyhád	Bozó Zsuzsanna
32. Sőti Zsombor	Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar	Szítás Benedek
33. Szabó Ábel István	Pannon Egyetem	H. Tóth Tibor
34. Szakács Tímea	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kézdivásárhely	Szántó Biborka
35. Szavcsur Kitti	Ungvári Nemzeti Egyetem	Antonenko Miklós
36. Szendrei Gábor	Eszterházy Károly Főiskola	Remeczkiné Toma Kornélia
37. Szerdi Flóra	Bél Mátyás Egyetem	Nagy Csilla
38. Szilágyi Balázs	NYME, Benedek Elek Pedagógiai Kar	Gödéné Török Ildikó
39. Szőcs Hunor	Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	Hubbes László Attila Zsigmond Csilla
40. Szuri András	Selye János Egyetem	Keserű József
41. Takács Zsuzsanna	Pécsi Tudományegyetem	Mészáros Bence Tremmel Flórián
42. Tóth Marko	Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar	Szítás Benedek
43. Tóth-Pál Edit	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Szatmárnémeti	Moni Attila
44. Tótváradi-Nagy Bence	Madách Imre Gimnázium, Vác	Sándor Ildikó
45. Valuska Sára Flóra	Szegedi Tudományegyetem	Schirm Anita
46. Végh Viktória	Bálint Márton Általános Iskola és Középiskola	Devecsei Andrea
47. Végvári Ádám	NYME, Benedek Elek Pedagógiai Kar	Gödéné Török Ildikó
48. Vicsi Dóra	Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár	

A XV. Kossuth-szónokverseny támogatói

Akadémiai Kiadó

Anyanyelvapolók Szövetsége

Bárczi Géza Alapítvány

Chronos Kiadó

ELTE Bölcsészettudományi Kar

ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Holnap Kiadó

Kalligram Kiadó

Kossuth Szövetség

Magyar Asszonyok Érdekszövetsége

Magyar Nyelvőr

Magyar Nyelvtudományi Társaság

Magyar Rádió

MédiaCom Kft.

Osiris Kiadó

Rákóczi Szövetség

Tinta Kiadó

Trezor Kiadó

Kiadja a Trezor Könyv- és Lapkiadó, Terjesztő Bt.
1149 Budapest, Egressy köz 6.
Tel.: 363-0276, e-mail: trezorkiado@t-online.hu
Felelős kiadó: Benczik Mónika